

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ДУЖИЙ РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 378.14:355.55

ДИСЕРТАЦІЯ

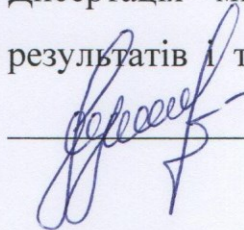
**КУРСОВА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ УЧАСТІ В
МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Р.В. Дужий

Науковий керівник: **Деркач Тетяна Михайлівна,**

доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Дужий Р. В. Курсова підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2026.

У дисертації здійснено теоретичне обґрунтування та системне розв’язання проблеми створення моделі системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки (МОПМБ). У межах розробленої концепції проведено комплексний аналіз і систематизацію багаторічного досвіду курсової підготовки, здійснено дослідження її ефективності на основі визначених критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ.

Мета роботи: розробити, систематизувати та теоретично обґрунтувати модель системи професійної курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, визначити умови її ефективного застосування та забезпечити сумісність із міжнародними стандартами підготовки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- для системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ розроблено та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки, що інтегрує концептуально-цільовий, змістовий, процесуальний, організаційний, результативний та ресурсний компоненти;

- визначено та систематизовано чинники, які детермінують якість та результативність курсової підготовки до миротворчої діяльності;

- розроблено систему кількісних критеріїв та показників оцінювання рівня сформованості готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ, що забезпечує можливість об’єктивної діагностики результатів підготовки;

- розроблено науково обґрунтовану класифікацію ресурсів і методів курсової підготовки, що є найбільш прийнятними для формування складових готовності.

Удосконалено методику курсової підготовки військовослужбовців шляхом:

- розробки проекту освітнього стандарту курсової підготовки до участі в МОПМБ;

- розробки таксономії результатів підготовки відповідно до структури професійної готовності та класифікації необхідних компетентностей;

- створення системи оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей на основі визначених критеріїв та рівнів;

- впровадження підходів до добору змісту, методів і ресурсів навчання з урахуванням пізнавальних стилів військовослужбовців;

- конкретизації змісту понять “курсова підготовка”, “професійні компетентності військовослужбовців”, “готовність до участі в МОПМБ”;

- уточнення класифікації інтерактивних методів навчання з урахуванням специфіки миротворчої діяльності.

Набули подальшого розвитку методи емпіричного педагогічного дослідження в частині розробки опитувальників для визначення рівня сформованості готовності.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у розробленні моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, сумісної з міжнародними стандартами, що може бути застосована в освітньому процесі з моменту відновлення участі України в миротворчій діяльності. Система забезпечує ефективну організацію підготовки та покращення професійної готовності військовослужбовців.

Результати дослідження реалізовано через розроблення авторських навчальних програм, навчально-методичних і науково-методичних матеріалів, діагностичного інструментарію та системи оцінювання компетентностей.

Елементи розробленої моделі впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти та міжнародної неурядової організації, а саме: Національної академії внутрішніх справ (акт № 74-оп від 25.03.2026); Центру з питань захисту цивільного населення в умовах конфлікту (акт № 2026/04/012 від 27.04.2026); Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт № 318-14/2026НВ від 20.04.2026); Національного університету оборони України (акт № 150/1/77 від 06.05.2026).

В умовах ускладнення сучасних воєнних конфліктів та обмеженої спроможності міжнародних безпекових інститутів (United Nations, Organization for Security and Co-operation in Europe, European Union, North Atlantic Treaty Organization) забезпечувати стабільність глобального безпекового середовища актуалізується проблема підвищення професійної готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ. Виявлено протиріччя між зростаючими вимогами до професійної компетентності військовослужбовців та наявною практикою їх курсової підготовки. Встановлено, що чинна система характеризується застарілим змістом програм, недостатньою інтеграцією практичного досвіду, фрагментарністю нормативно-методичного забезпечення, обмеженим використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та недосконалістю інструментарію оцінювання рівня готовності.

У дисертації здійснено аналіз вітчизняного й міжнародного досвіду курсової підготовки військовослужбовців; розкрито теоретико-методологічні засади її модернізації; розроблено модель системи підготовки для участі в МОПМБ; визначено організаційно-педагогічні умови її реалізації, доведено її ефективність.

Дисертаційна робота складається з трьох розділів.

У **першому розділі** проаналізовано тенденції розвитку сучасних міжнародних воєнних конфліктів у контексті дестабілізації глобального безпекового середовища, зумовленої геополітичними чинниками та руйнацією міжнародно-правових засад світового порядку. Обґрунтовано неспроможність наявних міжнародних безпекових інституцій повною мірою забезпечувати

міжнародну стабільність, що актуалізує потребу підвищення професійної готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ.

Охарактеризовано трансформацію сучасної миротворчої діяльності, яка проявляється у зростанні масштабів операцій, розширенні участі країн, що розвиваються, підвищенні ролі держав регіону конфлікту, збільшенні частки жінок у складі місії та активному впровадженні передових технологій (концепція “цифрового миротворця”).

У розділі визначено коло проблем професійної освіти, що знижують ефективність курсової підготовки військовослужбовців, зокрема: невідповідність змісту програм сучасним вимогам міжнародної безпеки; недостатнє узагальнення практичного досвіду; обмежене використання та інтеграцію ІКТ; недосконалість систем відбору, комплектування й оцінювання готовності; обмеженість нормативно-правового та методичного забезпечення; відсутність комплексної психологічної підготовки та реабілітаційної підтримки.

Обґрунтовано необхідність комплексної стратегії модернізації курсової підготовки на засадах компетентнісного підходу, оновлення нормативно-методичної бази, розроблення чітких критеріїв оцінювання готовності військовослужбовців до МОПМБ та гармонізації національних стандартів з міжнародними практиками, а також посилення взаємодії між органами військового управління, закладами освіти й міжнародними партнерами.

У **другому розділі** на підставі аналізу наукових підходів уточнено дефініцію готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ як складного динамічного багатокомпонентного утворення. Розроблено двокомпонентну структуру готовності, що охоплює особистісну та військово-професійну складові й реалізується через когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний і рефлексійний компоненти. Обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості (низький, середній, високий) готовності, що забезпечують об’єктивне вимірювання результатів підготовки.

Ідентифіковано внутрішні (особистісні) та зовнішні (організаційні, середовищні) чинники формування готовності. Проаналізовано їх можливий як

позитивний, так і негативний вплив. Доведено, що ефективність підготовки залежить від узгодженої взаємодії чинників, що забезпечує адаптивність, стресостійкість, міжкультурну взаємодію та здатність до прийняття рішень в умовах невизначеності.

Визначено структуру компетентностей випускників курсової підготовки. Виокремлено загальні, ключові, професійні, фахові та спеціальні компетентності відповідно до специфіки виконання завдань в МОПМБ. Виокремлено загальні компетентності як основу професійного становлення, ключові, професійні та фахові компетентності військовослужбовців, що відображають специфіку військової діяльності, а також спеціальні компетентності, необхідні для ефективної участі у різних МОПМБ. На основі аналізу службових функцій миротворців різних напрямів діяльності та освітніх нормативних документів розроблено проект стандарту курсової підготовки, який передбачає опанування військової термінології за стандартами ООН та НАТО і підготовку фахівців за визначеними напрямками миротворчої діяльності. Програмні результати навчання (ПРН) для курсів підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ системно сформульовано на основі таксономії освітніх цілей у її адаптованій для національної військово-освітньої практики інтерпретації, що забезпечує ієрархічну побудову результатів підготовки, поетапне ускладнення навчальних завдань та досягнення творчого рівня професійної діяльності. Забезпечено інтеграцію таксономічного підходу з компетентнісною моделлю підготовки, що дозволило узгодити структуру готовності, систему оцінювання та ПРН.

Сформульовано основні положення моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ як цілісного організованого комплексу заходів, спрямованого на формування необхідних компетентностей і досягнення вимірюваного рівня готовності. Модель забезпечує формування професійних, операційних, поведінкових, лідерських, міжкультурних та етичних компетентностей через інтеграцію компетентнісного, діяльнісного та міжнародно-стандартизованого підходів. Модель інтегрує мету підготовки,

методологічні підходи та принципи, мега-, макро-, мезо- та мікрофактори формування змісту, структуру компетентностей, навчально-методичне забезпечення, форми, методи й засоби навчання, організаційно-педагогічні умови реалізації, а також систему оцінювання результатів. Модель має чітку структурно-функціональну побудову, поєднує компетентнісний, діяльнісний і міжнародно-стандартизований підходи, орієнтована на досягнення вимірюваного рівня готовності. Розроблено структурно-функціональну схему, що відображає взаємозв'язки елементів моделі та послідовність етапів підготовки.

У **третьому розділі** представлено результати експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ. Аналіз результатів курсової підготовки за різними напрямками у 2017–2021 роках виявив низку недоліків: частина слухачів не досягала достатнього рівня знань, а прийнята система оцінювання не дозволяла визначити, які знання засвоєні недостатньо.

Запропонована модель ґрунтується на систематичному впровадженні компетентнісного підходу з визначенням програмних результатів навчання. Для визначення складних з метою опанування компетентностей застосовано систему опитувань, що дозволила корегувати зміст і методи підготовки. Встановлено структуру сформованості компетентностей: високий рівень продемонстровано у військовій компетентності та психологічній стійкості; середній – у технічній, фізичній, інформаційній та правовій; низький – у комунікативній та лідерській компетентностях.

Окремо досліджено мовну підготовку як базовий елемент професійної готовності. За результатами кластерного аналізу визначено два типи слухачів за рівнем мовної підготовки, головним диференціювальним чинником яких є аудіювання. Встановлено типи слухачів за рівнем мовної підготовки, ключові диференціювальні чинники та домінуючі стилі навчання за методикою Felder–Soloman. Доведено кореляцію навчальних переваг з прогресом у видах мовленнєвої діяльності та доцільність використання стилів навчання як групових

характеристик для оптимізації методів мовної підготовки. Обґрунтовано перехід від інформаційно-репродуктивної до компетентнісно-інтерактивної моделі навчання, інтегруючи когнітивні, поведінкові та комунікативні компоненти операційної готовності.

Модель курсової підготовки реалізована за модульно-сценарним та компетентнісно орієнтованим підходом і поєднує симуляційні методи навчання з розвитком лідерства, стресостійкості, етичної та міжкультурної компетентності. Застосовано Scenario-Based Training, TDG, AAR, CPX, FTX, JX, рольові та інцидентні методи, цифрові інструменти, матеріали для розвитку командної взаємодії, а також методичні рекомендації для інструкторів. Навчально-методичний комплекс виконує системоутворювальну функцію моделі, забезпечуючи узгодженість цілей, змісту, методів, форм і засобів оцінювання, що сприяє формуванню операційної готовності та адаптивної поведінки. Багаторівнева система сценаріїв, кейсів і симуляцій сприяє розвитку аналітичного мислення, прийняття рішень та адаптивної поведінки у складному багатонаціональному операційному середовищі.

Визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження моделі: цільова підготовка інструкторів за програмами Train-the-Trainers як фасилітаторів освітнього процесу, міжвідомча координація, системний моніторинг якості підготовки та інтеграція навчально-методичного комплексу як ключового елемента моделі. Реалізація цих умов забезпечує перехід від формального засвоєння знань до розвитку операційних, поведінкових і комунікативних компетентностей, необхідних для ефективної участі військовослужбовців у міжнародних операціях.

Ефективність моделі підтверджена статистично значущою позитивною динамікою показників сформованості компетентностей на вхідному, підсумковому та відстроченому етапах вимірювання. Запропоновано практичні рекомендації щодо впровадження розробленої моделі в систему професійної освіти військовослужбовців.

Отримані результати відображають рівень готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ за стабільних безпекових умов та можуть потребувати подальшої адаптації з урахуванням сучасних трансформацій воєнного досвіду.

Ключові слова: професійна освіта, міжнародні операції з підтримання миру та безпеки, військовослужбовці, курсова підготовка, професійні компетентності, комунікативна компетентність, іншомовна підготовка, готовність, NATO STANAG 6001, результати навчання, індивідуалізація навчання, системне та критичне мислення, оцінювання та якість освіти, цифрові технології, саморозвиток, структурно-функціональна модель.

ABSTRACT

Duzhyi R. V. The model of the pedagogical system of course training of military personnel to participate in international operations to maintain peace and security. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for a Doctor of Philosophy degree in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy by speciality 015 Professional education (by specialisation). – Kyiv National University of Technologies and Design. Kyiv, 2026.

The dissertation provides a theoretical justification and a practical solution to developing a model for a course-training system for military personnel participating in international peacekeeping and security operations (IPKSO). Within the framework of the developed approach, the work investigated the effectiveness of training courses for military personnel in professional peacekeeping activities.

The purpose of the work: to theoretically substantiate, develop and experimentally verify a model of a system of professional course training of military personnel for participation in international peacekeeping and security operations, having determined and verified the relevant pedagogical conditions for its effective implementation.

The scientific novelty of the results obtained is that *for the first time*:

- a model of a system of course professional training of military personnel for participation in international peacekeeping and security operations were developed and scientifically substantiated;
- factors that affect the quality and effectiveness of training were identified;
- the use of quantitative criteria was proposed to determine the degree of readiness of military personnel to participate in the IPKSO;
- a classification of resources and methods that are most acceptable for the formation of readiness components was created.

The course training methodology *was improved* by:

- developing a draft educational standard for course training;

- using a methodology for taking into account the cognitive styles of military personnel when selecting training materials and resources;
- implementing a comprehensive system for assessing the level of mastery of competencies;
- specifying the essence of the concepts of “course training”, “competence of military personnel”, “readiness to participate in the IPKSO”;
- developing a taxonomy of the results of military personnel training in accordance with the classification of necessary competencies;
- clarifying the classification of interactive methods that are advisable to use in course training.

Methods of empirical pedagogical research *have been further developed*, including the development of questionnaires to assess readiness.

The practical significance of the dissertation research is the introduction of the author’s curricula, teaching and methodological manuals, and a system for controlling and verifying the level of mastery of competencies to ensure practical course training in the educational process at four higher education institutions. A substantiated model of the course training system was implemented by determining and developing the specific content of the components of the training system: listing all methodological developments and other materials - tests, questionnaires, interactive exercises, etc.

The research materials were introduced into the educational process of the following HEIs: National Academy of Internal Affairs (certificate of implementation № 74-оп from 25.03.2026); Center for Civilians in Conflict (certificate of implementation № 2026/04/012 from 27.04.2026); Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy (certificate of implementation № 318-14/2026HB from 20.04.2026); National Defence University of Ukraine (certificate of implementation № 150/1/77 from 06.05.2026).

The dissertation consists of three chapters. **The first chapter** examines the main features and classifies international military conflicts of our time. It is shown that international organisations cannot always ensure international security, as evidenced by numerous examples in Africa, Europe, and the post-Soviet space. Under such

conditions, the development of peacekeeping activities is characterised by an increase in scale. It is characterised by broad involvement of developing countries, the participation of citizens of states near the conflict zone, and an increase in the proportion of women in peacekeeping missions. At the same time, the role of advanced technologies introduced into the work of peacekeepers (the concept of a “digital peacekeeper”) is growing.

Ukraine has been participating in peacekeeping for many years, thereby contributing to the growth of the country’s authority and, at the same time, to the professional development of military personnel. It is clear that, upon the end of Russian aggression, participation in peacekeeping missions will resume. However, participation in peacekeeping activities requires special training of military personnel. The result of the training is the readiness of the Armed Forces of Ukraine military personnel for future participation in the IPKSO under the mandate of the UN or other international organisation in the field of security. The development of a model of the course training system for peacekeeping activities will contribute to the acquisition of such readiness.

From the point of view of professional education, the following problems of course training of military personnel need to be studied and resolved:

- inconsistency between modern requirements of international security and the content of training programs;
- insufficient analysis of practical experience, which complicates the adaptation of programs to the realities of professional activity (performance of tasks as assigned);
- limited use of modern information and communication technologies and their insufficient integration with course training, which reduces the effectiveness of knowledge exchange and modernisation of the educational process;
- ineffective selection systems, staffing and unformulated assessments of the readiness of military personnel to participate in the IPKSO,
- limited regulatory and methodological documents regulating course training;

- the lack of comprehensive psychological training programs and the creation of an effective rehabilitation system for military personnel participating in international operations negatively affect overall professional readiness.

The listed problems indicate the need to modernise professional education training to address international security challenges, incorporate modern pedagogical approaches, actively implement ICT, and update the regulatory framework. An important direction is the creation of clear criteria and standards for the selection, recruitment, and assessment of military personnel's readiness for IPKSO, as well as the harmonisation of national standards with best international practices to improve the quality of training.

The second section outlines the main provisions of the course training system for military personnel participating in the IPKSO. This model is an organised set of measures and elements designed to develop the knowledge, skills, and abilities necessary for the successful performance of official tasks in the context of peacekeeping activities.

The key elements are the goal of training, which consists in forming the competencies of military personnel and their readiness to participate in the IPKSO; development of methodological approaches and principles of training; content of training with simultaneous identification of factors that shape the content of training at different levels and in accordance with national and international standards, creation of educational and methodological support and determination of forms, methods and means of training. In addition to the goal and content, the model formulates military-pedagogical and organisational conditions for training; components of readiness (cognitive, value-motivational, activity and reflective) with appropriate criteria for verifying results.

The structure of competencies to be developed during the training process is determined and justified. General competencies as the basis for professional development, key professional and specialist competencies of military personnel that reflect the specifics of military activities, and special competencies necessary for effective participation in various IPKSOs have been identified.

Based on the purpose and content of the training, a scheme has been created that illustrates the connections between all elements of the model and the sequence of implementation of the training stages.

A draft standard for course training of military personnel in various areas of peacekeeping activities for participation in IPKSO has been developed. The project includes mandatory mastery of military terminology according to NATO and UN standards, and training of peacekeepers in various areas, namely: UN military observer, multinational staff officer, UN staff officer and liaison officer, logistics officer in IPKSO, and aviation radio exchange officer for aircraft crews.

Based on the analysis of scientific approaches, the essence of the readiness of military personnel to participate in international peacekeeping and security operations as a dynamic, multi-component personal formation is substantiated. Its structure is defined and detailed. The readiness of military personnel of the Armed Forces of Ukraine to participate in peacekeeping missions includes two interrelated components: personal and military-professional.

The personal component includes a system of values, beliefs, psychological stability and orientation to peacekeeping activities. The military-professional component includes specialised knowledge, skills, and abilities, as well as the ability to make operational decisions in extreme situations. Both components are deployed through the interaction of lower-level components. The determining factors in the division are the specifics of performing official duties within peacekeeping missions and the classification (taxonomy) of training goals. Key internal (personal) and external (organisational and environmental) factors affecting the effectiveness of peacekeepers' activities are identified. Their possible positive and negative impacts are analysed. Careful consideration of these factors at all stages of training is critical to the successful implementation of the tasks of a peacekeeping mission. Criteria, indicators and readiness assessment levels have been developed to provide an objective measurement of training results. Program training outcomes for courses aimed at developing the necessary skills and abilities are described.

The third section presents most of the experimental results obtained during the verification of the developed model for the course training system.

In the first half of the Chapter, the focus is on determining the individual learning preferences of course participants and studying their possible impact on learning outcomes. The focus is on learning English as a basis for preparing for peacekeeping activities.

Based on the results of four tests, on listening, writing, reading and speaking, the initial and final levels of English language mastery by foreign language course participants and the progress achieved in the types of speech activities were investigated. Learning preferences were investigated using the Felder-Solomon method, which determines preferences in four dimensions. It is shown that military personnel demonstrate a clear preference for active, sensitive, visual and sequential learning styles over reflective, intuitive, verbal and global styles, respectively. For the first three of the listed styles, the share of students is close to 85%. In the sequential-global dimension, the advantage of the sequential style is about 75%.

Comparing the educational profiles of military personnel undergoing course training with the literature on students' preferences across 12 fields of study and countries enabled us to classify the results into three subgroups based on the number of available educational preferences in 4 dimensions. Military personnel and natural science students demonstrate 4 preferences; that is, their educational profiles clearly express preferences in each of the 4 dimensions. Another 6 fields of study are characterised by two preferences: in the visual-verbal dimension, a preference for the visual channel of information perception; and in the sensitive-intuitive dimension, a preference for sensitive perception of information. Four fields of study are characterised by a preference for a single style (visual), whereas in the other three dimensions, there is a relative balance between style and anti-style.

Taking into account the identified educational advantages of military personnel, it was possible to optimise pedagogical technologies and methods, which, as expected, should be the most effective for mastering the disciplines being studied.

The level of mastery of the English language was determined by the results of four tests of speech activity at the beginning and after the completion of the courses. The results of individual tests demonstrate a strong correlation, as evidenced by the Spearman and Kendall methods. Based on knowledge level, students' results at the beginning of training can be grouped into 5 categories. The ratio of group sizes is close to the requirements of the ECTS assessment scale and follows a normal distribution.

The two-stage cluster analysis shows that, by language proficiency level, students form two clusters of approximately equal size (the quality of the clusters, as measured by the Silhouette measure of cohesion and separation, is 0.5). The most influential factor (main predictor) for the formation of clusters is the results of listening.

According to the entrance examination results, the average test scores for each type of speech activity were relatively low, ranging from 1.9 to 2.3 points. The most significant difficulty was associated with writing. The results of the reading and writing tests were consistently lower than those of listening and speaking.

Studying the courses led to an increase in the indicators of all tests - up to 2.6-3.1 points. The methodology used and the conditions for conducting the courses ensured the most significant progress in reading. The least progress was recorded in listening and speaking.

Students with high levels of indicators of active and sequential learning styles demonstrated progress in speaking. A correlation was found between the degree of progress in writing and the degree of development of the advantage of the sequential learning style. The strong development of visual and sequential learning styles facilitated improvements in reading skills. Progress in listening correlated with the development of the visual learning style.

An analysis of course training results for military personnel across various areas in 2017-2021 revealed several significant shortcomings, namely that a particular (albeit relatively small) portion of course participants could not consistently achieve a sufficient level of knowledge. At the same time, the adopted assessment system (a single overall score for the entire training) did not allow for understanding which knowledge caused the most significant difficulties.

The paper proposes and implements a model that systematically applies a competency-based approach, defining relevant program learning outcomes. This approach was implemented through a system of surveys that enabled the determination of the competencies most challenging to master.

Among the eight identified key and professional competencies, only two corresponded to a high level of mastery - military competence and psychological resilience. Four competencies were mastered at an average level: technical literacy, physical fitness, information, and legal.

The most problematic in training were two competencies - communicative and leadership qualities, the mastery of which remained at a low level. It is shown that the limited level of communicative competence is due to insufficient mastery of speech activity. The cultivation of leadership qualities, by its nature, goes far beyond the framework of short-term course training and is a central task in educating military personnel throughout their professional careers.

Key words: professional education, international peacekeeping and security operations, military personnel, course training, professional competencies, communicative competence, foreign language training, readiness, NATO STANAG 6001, learning outcomes, individualisation of learning, systemic and critical thinking, assessment and quality of education, digital technologies, self-development, structural and functional model.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких відображені основні наукові результати дисертації:

1. Ruban, D., Kraynyk, L., Ruban, H., Hrubel, M., Duzhyi, R., & Babaryha, A. (2022). Development of technological principles of technical control of bus bodies during operation based on passive safety conditions. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6(1(120)), 91–100. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.268178> (Проіндексовано у наукометричній базі SCOPUS)
2. Дужий, Р., Деркач, Т. (2024). Результати підготовки військовослужбовців Збройних Сил України на курсах іноземних мов (англійська мова). *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 12, №3, 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-005>
3. Duzhyi, R. V. & Derkach, T. M. (2024). Learning styles of the Armed Forces of Ukraine personnel undergoing English language courses. *Educational Technology Quarterly*. 2024(1), 97–119. <https://doi.org/10.55056/etq.659>
4. Semenenko, O., Hodz, S., Duzhyi, R., Stupnytskyi, I., & Koverga, V. (2024). Mechanisms for ensuring energy security in the system of international relations considering economic sanctions and political conflicts. *Economics of Development*, 23(4), 72–81. <https://doi.org/10.57111/econ/4.2024.72> (Проіндексовано у SCOPUS)
5. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Компетентності військовослужбовців, які проходять курсову підготовку для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові інновації та передові технології*. 1(41), 796–809. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-796-809](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-796-809)
6. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Сучасні виклики професійної освіти України. *Наукові інновації та передові технології*. №3(43), 1045–1058. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1045-1058](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1045-1058)
7. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 13, № 8, 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-005>
8. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Модель системи курсової підготовки

військовослужбовців Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові записки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія педагогічні науки*. Випуск CLXIV. Том 1, № 164, 63–73. <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164.2025.08>

9. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Опанування військовослужбовцями компетентностей у процесі курсової підготовки для участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки. *Неперервна професійна освіта: теорія та практика*. 85(4), 53–68. <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2025.4.4>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Дужий, Р. (2022). Розвиток безпекового співробітництва України та Європейського Союзу на сучасному етапі. *Розвиток механізмів реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у військовій сфері. Матеріали науково-практичного семінару (22 вересня 2022 р., Київ)*. К.: Національний університет оборони України, С. 70–73.

11. Дужий, Р. (2023). Етапи розвитку та реформування спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу. *WayScience. Russia-Ukraine War: Consequences for the World. III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (2-3 березня 2023р., Дніпро)*. Дніпро, С. 54–56.

12. Дужий, Р. (2023). Стили викладання у вивченні іноземних мов (на прикладі General English). In *KyivTex&Fashion. VII International Scientific-Practical Conference, 19 October 2023, Kyiv, Ukraine*. К.: Київський національний університет технологій та дизайну, С. 308–310.

13. Дужий, Р. (2024). Підходи до організації якісного відбору військовослужбовців ЗС України для вивчення іноземних мов. In *KyivTex&Fashion. VIII International Scientific-Practical Conference, 17 October 2024, Kyiv, Ukraine*. К.: Київський національний університет технологій та дизайну, С. 403–316.

14. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2024). Інтерактивні методи навчання в процесі курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. В: *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості. Матеріали V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (15*

листопада 2024 р., Київ). К.: Київський національний університет технологій та дизайну, Т. 1. С. 62–67.

15. Дужий, Р. (2025). Визначення змісту компетентностей військовослужбовців ЗСУ для успішного виконання завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *XIII Міжнародна науково-практична конференція “Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи”* (06-0711.2025, Хмельницький). Хмельницький національний університет. С. 119–121.

16. Дужий, Р. (2025). Мовна підготовка як головний фактор успішного виконання завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *VII Всеукраїнська науково-методична конференція “Актуальні проблеми іншомовної підготовки фахівців у сфері національної безпеки”* (14 листопада 2025 р., Київ). Воєнна академія імені Євгенія Березняка, С. 403–316.

17. Дужий, Р. (2025). Підходи та методи врегулювання воєнних конфліктів і місце серед них міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки. *Міжнародний науково-практичний семінар “Проблематика, тенденції і перспективи розвитку воєнної науки та освіти в умовах сучасних глобальних викликів та конфліктів”* (26 листопада 2025 р., Київ). Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, С. 403–316.

18. Дужий, Р. (2025). Участь Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *VI Міжнародній науково-практичній конференції “Українське військо: сучасність та історична ретроспектива”* (27 листопада 2025 р., Київ). К.: Національний університет оборони України, С. 205.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

19. Макодзеба, Т. С., Дужий, Р. В., Белов, М. А (2017). Трансформація системи інформаційно-пропагандистського забезпечення Збройних Сил України на прикладі внутрішніх комунікацій НАТО. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, №1 (28), 92–95.

20. Дужий, Р. В. (2020). Роль та місце психологічної підготовки національного персоналу до участі у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. *Вісник Національного університету оборони України*, №3 (56), 26–

32. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-26-32>

21. Shyshanov, M. O., Maliuha, V. G., Koval, V. V., Mirnenko, V. I., Fil, V. M., Hannenko, S. O., Duzhyi, R. V. (2020). Influence of air shock wave on buildings and structures. *Strength of Materials and Theory of Structures*, No. 105, 179–191. <https://doi.org/10.32347/2410-2547.2020.105.179-191>

22. Дакова, Л. В., Даков, С. Ю., Дужий, Р. В., Завалій, А. А., Завалій, М. С. (2021). Розроблення радіомережі 4-го покоління та прогнозування її покриття в умовах міської забудови. *Зв'язок*, №1, 22–26. <https://doi.org/10.31673/2412-9070.2021.012226>

23. Дакова, Л. В., Даков, С. Ю., Дужий, Р. В., Кулик, К. М., Борзенко, Ю. О. (2021). Дослідження можливостей заміни кабельних ліній зв'язку радіорелейними у важкодоступних та «проблемних» ділянках. *Зв'язок*, № 2, 40–48. <https://doi.org/10.31673/2412-9070.2021.024048>

24. Рудніцький, І., Дужий, Р. (2022). Міжнародне військово-співробітництво Збройних Сил України та європейського союзу у сфері спільної політики безпеки та оборони (1992–2022 рр.). *Воєнно-історичний вісник*, 45(3), 55–71. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2022-45-3-55-71>

25. Котляренко, С. Є., Любарець, А. А., Крижанівський, Є. С., Дужий, Р. В. (2022). Методичний підхід щодо визначення необхідності та доцільності проведення модернізації засобів ураження. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*, №18 (25), 31–37. <https://doi.org/10.54858/dndia.2022-18-5>

26. Таршин, В., Компанієць, О. Котляренко, С., Дужий, Р. (2023). Розвиток методології управління роями БПЛА на основі ройового інтелекту. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*, № 19 (26), 109–115. <https://doi.org/10.54858/dndia.2023-19-15>

27. Стешенко, П., Богославець, С., Дужий, Р., Лужбіна, О. (2024). Масштаби бойового застосування та перспективи розвитку ударних безпілотних авіаційних комплексів сил оборони України. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*, № 20 (27), 134–139. <https://doi.org/10.54858/dndia.2024-20-16>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	25
ВСТУП.....	28
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ УЧАСТІ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ.....	41
1.1 Сутність та системні риси сучасних воєнних конфліктів.....	42
<i>1.1.1 Типи сучасних воєнних конфліктів .....</i>	<i>45</i>
<i>1.1.2 Трансформація політики миротворчості міжнародних безпекових організацій та типи міжнародних місій .....</i>	<i>50</i>
1.2 Досвід підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки.....	55
<i>1.2.1 Провідні країни світу .....</i>	<i>56</i>
<i>1.2.2 Досвід Збройних Сил України .....</i>	<i>58</i>
1.3 Курсова підготовка в системі освіти військовослужбовців	60
<i>1.3.1 Курсова підготовка майбутніх миротворців.....</i>	<i>61</i>
<i>1.3.2 Діючі міжнародні стандарти підготовки персоналу місій .....</i>	<i>62</i>
<i>1.3.3 Державні стандарти України .....</i>	<i>66</i>
<i>1.3.4 Проблеми практичної реалізації курсової підготовки .....</i>	<i>67</i>
Висновки до розділу 1	71
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЬ СИСТЕМИ КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ УЧАСТІ В МОПМБ.....	73
2.1 Компетентності військовослужбовців для участі в МОПМБ.....	74
2.2 Види курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ	87
2.3 Проєкт стандарту курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ.....	93
2.4 Готовність військовослужбовців до участі в МОПМБ	100
<i>2.4.1 Дефініції, структура та рівні готовності.....</i>	<i>101</i>

	23
2.4.2 Фактори, що впливають на формування готовності	109
2.4.3 Програмні результати навчання	111
2.5 Розробка та адаптація до міжнародних стандартів моделі системи курсової підготовки	115
2.5.1 Методика розробки моделі системи курсової підготовки	115
2.5.2 Концептуально-цільовий блок	119
2.5.3 Змістовий блок	123
2.5.4 Організаційний блок	128
2.5.5 Результативний блок	133
Висновки до розділу 2	138
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ	140
3.1 Методологія вивчення переважаючих стилів навчання	140
3.1.1 Стан проблеми	140
3.1.2 Учасники експерименту	143
3.1.3 Застосована методика вивчення стилів навчання	144
3.1.4 Статистична обробка результатів	147
3.2 Мовна підготовка	148
3.2.1 Результати тестування з англійської мови	148
3.2.2 Класифікація слухачів за знаннями англійської мови	151
3.2.3 Тестування за окремими видами мовленнєвої діяльності	154
3.3 Навчальні переваги слухачів курсів	157
3.3.1 Визначені стилі навчання	157
3.3.2 Типові навчальні переваги для різних галузей навчання	159
3.4 Кореляція між мовленнєвими знаннями та стилями навчання	168
3.4.1 Найвпливовіші стилі навчання	168
3.4.2 Прогрес для слухачів курсів з різними стилями навчання	170
3.5 Оптимізація методів підготовки	173
3.5.1. Методологічні засади оптимізації	173
3.5.2 Структура та зміст оптимізованої моделі підготовки:	175

	24
3.5.3 Організаційно-педагогічні умови впровадження оптимізованих методів підготовки.....	178
3.6 Аналіз вихідного рівня готовності за результатами курсової підготовки військовослужбовців (у ретроспективі років набору)	181
3.7 Організаційно-педагогічні умови формування готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	188
3.8 Перевірка ефективності розробленої системи.....	194
3.8.1 Розробка опитувальника для перевірки рівня опанування компетентностями	194
3.8.2 Надійність розробленої методики опитування.....	198
3.8.3 Опанування ключовими та професійними компетентностями	200
3.9 Рекомендації щодо впровадження розробленої системи.....	207
3.9.1 Впровадження змістового наповнення (навчально-методичний комплекс забезпечення підготовки).....	208
3.9.2 Впровадження розроблених методик	213
Висновки до розділу 3.....	216
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	220
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	223
ДОДАТКИ.....	251
ДОДАТОК А.....	251
ДОДАТОК Б	258
ДОДАТОК В	265
ДОДАТОК Г	279

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АКТ (акт, Акт) – активний стиль
Асимпт. знач. – асимптотична значущість p (2-стороння)
ауд. – аудиторні години
б. – бали
БПЛА – безпілотні літальні апарати
ВІЗ (віз, Віз) – візуальний стиль
ВРБ (врб, Врб) – вербальний стиль
ГЛО (гло, Гло) – глобальний стиль
ДОПМ – Департамент операцій з підтримання миру ООН
ДПП – Департамент польової підтримки ООН
ДК – державний класифікатор.
ЗВО – заклад вищої освіти
ЗС України, ЗСУ – Збройні Сили України
ЄС – Європейський Союз
ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології
ІНТ – (інт, Инт) інтуїтивний стиль
КНУТД – Київський національний університет технологій та дизайну.
МО України – Міністерство оборони України
МОПМБ – міжнародні операції з підтримання мира та безпеки
МОЦА-ІСАО – міжнародна організація цивільної авіації
НАТО – Організація Північноатлантичного договору
НМК – навчально-методичний комплекс
НУОУ – Національний університет оборони України
ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОПП – освітньо-професійна програма
ПЗМ – Партнерство заради миру
ПОС (пос, Пос) – послідовний
ПРН – програмні результати навчання

РЕФ (реф, Реф) – рефлексійний

РШР – Рівень швидкого розгортання

СЕН (сен, Сен) – сенситивний стиль

СГМП – Система забезпечення готовності миротворчого потенціалу ООН

СПМ – Спеціальні політичні місії

Стд. відхилення – стандартне відхилення

Стн – стандарт

AERA (American Educational Research Association) - Американська асоціація досліджень у галузі освіти

APA (American Psychological Association) - Американська психологічна асоціація

ASEE (American Society for Engineering Education) - Американське товариство інженерної освіти

CEFR – Common European Framework of Reference for Languages

CPTM – Core Pre-deployment Training Materials

CPX – Computer-Based Exercises

ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System

FTX – Field Training Exercises

IBM SPSS – Statistical Product and Service Solutions by International Business

JCATS – Joint Conflict and Tactical Simulation

ICRC – International Committee of the Red Cross

JMAC – Joint Mission Analysis Centre

JSAF – Joint Semi-Automated Forces

LVC – Live, Virtual, Constructive

Machines – Статистичні рішення для продуктів і послуг (програма для статистичного аналізу даних від компанії IBM)

MDMP – Military Decision-Making Process

MGRS – Military Grid Reference System

МО (military observer) – військовий спостерігач ООН (напрям), офіцер багатонаціонального штабу

MoU – Memoranda of Understanding

MSO (multinational staff officer) – офіцер штабу та зв'язку ООН (напрям)

NATO M&S – NATO Modelling & Simulation Standards

OBMI (on-board military interpreter) – бортовий військовий перекладач

OPP – Operational Planning Process

p – асимптотична значущість (2-стороння)

PBL (problem-based learning) – навчання на основі реальних проблем і ситуацій

PTEC – Partnership Training and Education Centers

RTP – Reinforcement Training Packages

STANAG – Standardization Agreement

SO-L (staff officer - logistics) – офіцер з авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден

SO-LN (staff officer-liaison) – офіцер з логістики в МОПМБ

STM – Specialized Training Materials

UN CITS – UN Communications and Information Technology Services

UN DPKO/DFS – UN Department of Peacekeeping Operations / Department of Field Support

UNHCR – the UN Refugee Agency (Управління Верховного комісара ООН у справах біженців)

UN SIS – UN Signal and Information Systems

UN SOFA – UN Status of Forces Agreements

VBS – Virtual Battlespace

VR/AR-тренажери – програмно-апаратні комплекси, що використовують технології віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності для навчання та відпрацювання професійних навичок у безпечному цифровому середовищі

Z – значення критерію

ВСТУП

Підготовка військовослужбовців для міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки є важливим елементом оборонної політики держави та її внеску у глобальну безпеку. Розвиток військової освіти, як складової частини загальнодержавної системи освіти в Україні, розпочався із перших років незалежності. Серед численних військових дослідників значний внесок прийшовся на роботи В. М. Телелима [1,2], М. І. Нещадима [3,4], В. В. Ягупова [5,6], Ю. П. Приходько [7], В. І. Мірненко [8]. Розбудова засад військової освіти в першу чергу базувалася на ідеях провідних педагогів країни щодо всебічної інтеграції України до Європейського освітнього простору (В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич [9,10]), модернізації вищої освіти (В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова [11]), стандартизації освітніх програм (В. В. Ковтунець [12]).

Останнім часом фокус багато в чому зсунувся у бік досліджень проблем професійної військової освіти. Професійна військова освіта - це спеціалізована неформальна освіта, яка здобувається за освітніми програмами з метою вдосконалення професійного рівня військового фахівця та набуття фахових компетентностей, що забезпечують виконання службових (бойових) функцій.

Питання професійної освіти у загальному контексті розглядали Р. С. Гуревич [13], З. Н. Курлянд [14], Л. Б. Лук'янова, Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич [15]. У більшості випадків ключовим моментом є компетентнісний підхід в освіті та забезпечення необхідних умов для формування потрібних компетентностей. Цієї проблемі вже більше 20 років щорічно присвячується багато досліджень. Вагомий внесок у проблематику було зроблено О. І. Пометун [16], С. О. Сисоевою [17], О. А. Дубасенюк [18], З. М. Курлянд [14] та багато інших.

В теперішній час військові дослідники в своїх наукових працях та дисертаціях, захищених в останні роки, фокусують свою увагу на:

- формуванні професійної компетентності курсантів в умовах військових навчальних закладів [19-24];
- формуванні професійної суб'єктності майбутніх офіцерів ЗСУ [25];

- формуванні лідерської компетентності й розвитку лідерських якостей у майбутніх офіцерів [26-32];
- загальних аспектах професійної підготовки [33,34] та готовності військових фахівців [35-40];
- модернізації підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів НАТО [41];
- специфіці діяльності офіцерів у міжнародних миротворчих операціях [42,43];
- сучасних підходах до організації миротворчих операцій [44,45];
- підготовці до соціокультурної діяльності в миротворчих місіях [46];
- мовленнєвої підготовці для участі в міжнародних операціях [47, 48] та професійної іншомовної підготовці офіцерів за стандартами НАТО [49];
- формуванні психологічної стійкості військовослужбовців та факторах впливу на неї [50-55], розвитку психофізичної витривалості [56];
- формуванню методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України [57].

В умовах повномасштабної війни, яку Україна веде за свою незалежність і суверенітет, питання міжнародних операцій тимчасово не є пріоритетним. Усі ресурси зосереджені на обороні держави; підготовка до міжнародних операцій фактично призупинена. Водночас, після завершення війни Україна неминуче відновить активну участь у міжнародних безпекових ініціативах. Це не лише внесок країни у глобальну стабільність, а й важливий політичний інструмент, що сприятиме зміцненню міжнародних союзів та інтеграції України у структури колективної безпеки. Посилення ролі держави як гаранта регіональної стабільності вимагатиме відновлення та вдосконалення підготовки військовослужбовців.

Актуальність тематики дисертації зростає в контексті сучасних реалій. Військовослужбовці, які брали активну участь у веденні бойових дій, потребуватимуть адаптації до нових форматів військової діяльності, зокрема до міжнародних місій, які включають широкий спектр завдань: від стабілізаційних і поліцейських операцій до гуманітарних місій та відбудови зруйнованої інфраструктури. Досвід, здобутий під час бойових дій, має бути систематизований

та інтегрований у навчальні програми підготовки керівного складу національних контингентів та національного персоналу. Підготовка українських військовослужбовців має враховувати новітні технології, міжнародні стандарти та кращі світові практики, що сприятиме їхній адаптації до нових викликів.

Україна вже має значний досвід участі в міжнародних місіях ООН, НАТО та інших міжнародних організацій, оскільки бере участь у МОПМБ з 1992 року, залучивши понад 44 000 військовослужбовців. Однак комплексної моделі курсової підготовки, яка б враховувала специфіку їхньої діяльності, досі не розроблено. Сучасні виклики вимагають від військовослужбовців Збройних Сил України (ЗСУ) не лише бойової підготовки, а й опанування навичок миротворчої діяльності, гуманітарних та пошуково-рятувальних операцій. Умови змінюються швидко, в систему підготовки необхідно інтегрувати сучасний досвід та адаптувати її до нових стандартів миротворчої діяльності. При цьому виникають протиріччя, оскільки нормативна база застаріла. Усе це зумовлює актуальність теми дисертації, яка присвячена модернізації системи курсової підготовки військовослужбовців для їх ефективної інтеграції у майбутні МОПМБ. Стратегічне планування післявоєнного розвитку ЗСУ має включати відновлення та вдосконалення системи курсової підготовки для участі в МОПМБ. Це сприятиме не лише зміцненню обороноздатності країни, а й посиленню її ролі на міжнародній арені.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну: «Інноваційні технології та сучасні методи підготовки фахівців для професійної освіти» (державний реєстраційний номер 0120U102353 шифр 6-1/20). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського національного університету технологій та дизайну (протокол засідання №8 від 09 квітня 2026 року).

Об'єкт дослідження – процес професійної курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки.

Предмет дослідження – модель системи курсової підготовки військовослужбовців та її компоненти: зміст, методи, ресурси та критерії оцінювання.

Мета роботи: розробити, систематизувати та теоретично обґрунтувати модель системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, визначити умови її ефективного застосування та забезпечити сумісність із міжнародними стандартами підготовки.

Гіпотеза дослідження. Формування готовності військовослужбовців ЗСУ до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки стане системним і відповідатиме міжнародним стандартам за умови впровадження спеціально розробленої моделі професійної курсової підготовки. Ця модель охоплює: теоретичне обґрунтування специфіки підготовки військовослужбовців до миротворчої діяльності, розробку та впровадження адаптованих навчальних програм, орієнтованих на міжнародні вимоги, а також створення умов для практичного застосування отриманих знань у реальних міжнародних операціях.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати основні теоретичні підходи у сучасній психолого-педагогічній літературі до вирішення проблем, що виникають під час організації курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. Уточнити сутність та системні риси сучасних воєнних конфліктів, міжнародних місій, понять “курсова підготовка”, “компетентності військовослужбовців”, “готовність до участі в МОПМБ” Обґрунтувати місце курсової підготовки в системі професійної освіти військовослужбовців. Визначити ключові тенденції, недоліки та прогалини у чинній системі підготовки.

2. Визначити та обґрунтувати критерії, показники та рівні готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ, враховуючи фахові, психолого-педагогічні, соціокультурні та правові аспекти.

3. Визначити організаційно-педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності та забезпечують ефективність процесу підготовки. Виділити серед них: організаційно-методичні, змістові, психолого-педагогічні та практичні умови.

4. Розробити модель системи професійної курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки та експериментально підтвердити її ефективність.

Методологічними засадами дослідження стали філософські положення про соціальну природу особистості, її взаємодію із соціальним середовищем, а також детермінацію професійної діяльності об'єктивними та суб'єктивними чинниками; концептуальні положення щодо взаємозв'язку і взаємообумовленості педагогічних явищ та процесів; положення теорії пізнання про системно-організовану професійну діяльність, компетентнісний та особистісно орієнтований підходи у професійній підготовці військовослужбовців.

Теоретичними основами та джерелами дослідження стали нормативно-правові документи, що визначають стратегічні засади підготовки військових кадрів для участі в МОПМБ, зокрема Закон України "Про національну безпеку України", "Стратегія національної безпеки України", "Концепція трансформації системи військової освіти", "Стратегічний оборонний бюлетень України", міжнародні стандарти підготовки миротворчих контингентів ООН і НАТО. А також праці відомих вчених, що досліджували розвиток військової освіти в контексті європейської інтеграції, модернізації освітнього процесу та стандартизації підготовки військових фахівців. Серед них значний внесок зробили В. М. Телелим, М. І. Нещадим, В. В. Ягупов, які аналізували систему військової освіти, її реформування та адаптацію до сучасних викликів. Дослідження професійної військової освіти, її компетентнісного підходу та розвитку ключових компетенцій у військовослужбовців знайшли відображення у працях Р. С. Гуревича, З. Н. Курлянд, Л. Б. Лук'янової, Н. Г. Ничкало та ін. Підґрунтям для дисертаційного дослідження стали праці попередників, присвячені формуванню професійної компетентності курсантів у військових навчальних закладах, розвитку

лідерських якостей майбутніх офіцерів, психологічній стійкості військовослужбовців, мовленнєвій підготовці для участі в міжнародних операціях, а також особливостям їхньої діяльності в міжнародних місіях. Дослідження вчених охоплюють також питання організації міжнародних операцій, адаптації військовослужбовців до мультинаціонального середовища та впровадження сучасних освітніх методик у систему професійної підготовки військовослужбовців.

Методи дослідження. Для досягнення мети, вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези використано комплекс теоретичних та емпіричних методів.

Теоретичні методи:

аналіз та синтез – для дослідження особливостей курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки; визначення основних проблем, формулювання гіпотези та уточнення дефініцій понять “компетентність”, “готовність”, “ефективність підготовки” тощо; збору, обробки фактів та виявлення взаємозв’язків між ними, формулювання висновків на основі експериментальних даних;

узагальнення, аналогія, порівняння, зіставлення, індукція, дедукція – для виявлення особливостей сформованих стилів навчання слухачів курсів, визначення причинно-наслідкових зв’язків між навчальними методами та рівнем готовності військовослужбовців, розробки концептуальних основ курсової підготовки, перевірки правильності теоретичних положень шляхом їх зіставлення з емпіричними даними;

моделювання – для розроблення та побудови моделі системи професійної курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки;

класифікація – для систематизації навчальних методів, електронних ресурсів та інших засобів підготовки; *проектування* – для планування етапів дослідження, визначення алгоритму реалізації моделі.

Емпіричні методи:

вивчення літератури та документальних джерел – для аналізу сучасного стану та проблем підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ;

анкетування (відкриті, закриті, змішані опитувальники) – для оцінки рівня сформованості готовності, визначення індивідуальних стилів навчання слухачів курсів;

експертне опитування – для оцінки ефективності запропонованої моделі з боку фахівців у сфері військової підготовки та міжнародних операцій;

педагогічне спостереження – для аналізу поведінки слухачів курсів з різними стилями навчальних переваг та їхньої реакції на використання різних методів навчання;

метод вивчення та узагальнення педагогічного досвіду – для розробки рекомендацій щодо вдосконалення методичного забезпечення курсової підготовки;

педагогічний експеримент – для практичного впровадження та перевірки ефективності розробленої моделі, оцінки її впливу на рівень підготовки військовослужбовців, ідентифікації недоліків та їх подальшого коригування;

методи статистичної обробки та аналізу даних із застосуванням пакету прикладних програм SPSS. Було використано наступні статистичні методи:

- *дескриптивна статистика* – для узагальнення отриманих даних,
- *кореляційний аналіз* – для визначення взаємозв'язків між методами навчання та рівнем готовності слухачів,
- *тести Колмогорова-Смирнова* – для визначення нормального розподілу даних,
- *дисперсійний аналіз (ANOVA)* – для оцінки значущості відмінностей між експериментальними групами,
- *тестування за методом альфа-Кронбаха* – для оцінки якості та відтворюваності розроблених опитувань,
- *непараметричні тести* (за U-тестом Манна-Уїтні та H-тестом Крускала-Уолліса) – для порівняння відповідей різних груп респондентів,
- *факторний аналіз* (метод головних компонентів з Varimax-обертанням) – для виявлення прихованих факторів, що пояснюють структуру кореляцій,
- *двоетапний кластерний аналіз* (метод силуетів) – для визначення кількості груп респондентів із схожими властивостями.

Застосування цілого комплексу теоретичних та емпіричних методів дозволило провести ґрунтовне дослідження, розробити модель системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки та оцінити її ефективність.

Експериментальна база дослідження.

В частині набору та аналізу експериментальних даних дослідження розпочато та виконано на базі Національного університету оборони України (навчально-науковий центр іноземних мов), далі в процесі створення моделі системи курсової підготовки військовослужбовців було долучено Київський національний університет технологій та дизайну (кафедра професійної освіти в сфері технологій та дизайну).

Організація дослідження.

Дослідження здійснювалися протягом 2022-2026 рр. у чотири етапи:

Етап I (2022-2023 рр.) присвячено інформаційному пошуку та осмисленню власного практичного досвіду. Даний етап мав на меті аналіз наявних проблем у курсовій підготовці майбутніх миротворців, як складової методичної системи професійної освіти. Було узагальнено власний попередній досвід (в основному 2017-2021 рр.), перш за все з точки зору розвитку та застосування нових зразків озброєння, військової техніки та їх застосування, що мають перспективи для використання в миротворчій діяльності. Визначено понятійний апарат дослідження, а також об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; сформульовано гіпотезу; спроектовано основні стадії дослідницької роботи.

Етап II (2023-2024 рр.) – діагностичний та теоретичний. Метою етапу було дослідження та визначення сучасного стану курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки; розробка та теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі реалізації підготовки. На основі цих даних розроблено методологію дослідження; визначено та створено необхідні методичні матеріали; розроблено методики проведення педагогічного експерименту, опитування, та оцінки набутих знань; вибрано необхідні методи статистичної обробки результатів.

Етап III (2024-2025 рр.) – експериментальний. Мета етапу – застосування розробленої моделі системи курсової підготовки військовослужбовців на практиці та експериментальна перевірка її ефективності. Етап включав дослідження переважаючих навчальних переваг слухачів курсів, підбір оптимальних технологій навчання з відповідною оптимізацією навчальних матеріалів, перевірку ступеню готовності слухачів після завершення підготовки.

Етап IV (2025-2026 рр.) – підсумковий. Етап включав узагальнення та систематизацію отриманих результатів; статистичну обробку даних; визначення перспектив подальших досліджень; формування рекомендацій щодо впровадження розроблених методик; завершення оформлення рукопису.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- для системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ розроблено та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки, що інтегрує концептуально-цільовий, змістовий, процесуальний, організаційний, результативний та ресурсний компоненти;

- визначено та систематизовано чинники, які детермінують якість та результативність курсової підготовки до миротворчої діяльності;

- розроблено систему кількісних критеріїв та показників оцінювання рівня сформованості готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ, що забезпечує можливість об'єктивної діагностики результатів підготовки;

- розроблено науково обґрунтовану класифікацію ресурсів і методів курсової підготовки, що є найбільш прийнятними для формування складових готовності.

Удосконалено методика курсової підготовки військовослужбовців шляхом:

- розробки проекту освітнього стандарту курсової підготовки для участі в МОПМБ;

- розробки таксономії результатів підготовки відповідно до структури професійної готовності та класифікації необхідних компетентностей;

- створення системи оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей на основі визначених критеріїв та рівнів;

- впровадження підходів до добору змісту, методів і ресурсів навчання з урахуванням пізнавальних стилів військовослужбовців;
- конкретизації змісту понять “курсова підготовка”, “професійні компетентності військовослужбовців”, “готовність до участі в МОПМБ”;
- уточнення класифікації інтерактивних методів навчання з урахуванням специфіки миротворчої діяльності.

Набули подальшого розвитку методи емпіричного та педагогічного дослідження в частині розробки опитувальників для визначення рівня сформованості готовності.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у розробленні моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, сумісної з міжнародними стандартами, що може бути застосована в освітньому процесі з моменту відновлення участі України в миротворчій діяльності. Система забезпечує ефективну організацію підготовки та покращення професійної готовності військовослужбовців.

Результати дослідження реалізовано через розроблення авторських навчальних програм, навчально-методичних і науково-методичних матеріалів, діагностичного інструментарію та системи оцінювання компетентностей. Елементи розробленої моделі впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти та міжнародної неурядової організації, а саме: Національної академії внутрішніх справ (акт № 74-оп від 25.03.2026); Центру з питань захисту цивільного населення в умовах конфлікту (акт № 2026/04/012 від 27.04.2026); Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт № 318-14/2026НВ від 20.04.2026); Національного університету оборони України (акт № 150/1/77 від 06.05.2026). Копії довідок щодо впровадження виконаних робіт наведено у Додатку А.

Особистий внесок здобувача.

Особистий внесок здобувача полягав в участі (разом із керівником) у формулюванні мети дослідження; розробці планів та відповідних методик, реалізації всіх експериментальних досліджень; розробці експериментальних

навчальних програм та відповідного навчально-методичного забезпечення; організації та проведенні тренінгу слухачів курсів за розробленими програмами; аналізі результатів експериментального навчання; розробці (в деяких випадках разом із керівником) анкет для анкетування; розробці навчально-методичних матеріалів; написанні тексту статей та підготовці ілюстрацій; участі в обговоренні та формулюванні висновків до наукових публікацій.

У семи публікаціях, що відображають основні результати у фахових журналах за спеціальністю 015, співавторів було лише двоє – власне дисертант та його науковий керівник. Відповідно до цього, на дисертанта прийшлася основна частина виконаних досліджень, а саме:

1) у статті “Результати підготовки військовослужбовців Збройних Сил України на курсах іноземних мов (англійська мова)” – формулювання мети дослідження, планування та проведення експерименту, представлення результатів, підбір та оформлення літературних посилань;

2) у статті “Learning styles of the Armed Forces of Ukraine personnel undergoing English language courses” – участь у формулюванні мети дослідження та написанні тексту манускрипту, проведення опитування, представлення даних та їх обробка, формулювання висновків;

3) у статті “Компетентності військовослужбовців, які проходять курсову підготовку для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” – розробка моделі професійної курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ, написання та оформлення статті;

4) у статті “Сучасні виклики професійної освіти України” – аналіз сучасного стану курсової військової підготовки, результати розробки моделі підготовки та опис результатів, підбір та оформлення посилань, написання та оформлення статті;

5) у статті “Готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” - визначено фактори, що впливають на рівень готовності, сформульовано та деталізовано складові та структуру готовності, структуровано загальні та особливі вимоги до умінь випускників курсів підготовки різних напрямів, написання та оформлення статті;

6) у статті “Модель системи курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” - формулювання та опис розробленої моделі курсової підготовки військовослужбовців; написання та оформлення статті;

7) у статті “Опанування військовослужбовцями компетентностей у процесі курсової підготовки для участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки” - опрацювання отриманих експериментальних результатів щодо оцінки рівня опанування базовими компетентностями, побудова ілюстрацій до статті, написання тексту та формулювання висновків, підготовка манускрипту.

Дві статті, що проіндексовано у наукометричній базі SCOPUS, були присвячені різним аспектам розвитку військово-технічної складової курсової підготовки та мали декілька співавторів. Внесок дисертанта полягав:

1) у статті “Development of technological principles of technical control of bus bodies during operation based on passive safety conditions” з наукометричної бази SCOPUS - в участі у постановці задачі дослідження, розробці методики дослідження та формулюванні висновків;

2) у статті “Mechanisms for ensuring energy security in the system of international relations considering economic sanctions and political conflicts” з наукометричної бази SCOPUS – підготовка вступу та обґрунтування мети дослідження, участь у написанні манускрипту та формулюванні висновків.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме:

Науково-практичному семінарі “Розвиток механізмів реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у військовій сфері” (22.09.2022, Київ);

III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Russia-Ukraine War: Consequences for the World” (March 2-3, 2023, Dnipro, Ukraine);

VII та VIII Міжнародних науково-практичних конференціях KyivTech&Fashion (2023, 2024 роки, Київ);

V Всеукраїнській конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених “Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості” (15.11.2024, Київ);

XIII Міжнародній науково-практичній конференції “Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи” (06-07.11.2025, Хмельницький);

VII Всеукраїнській науково-методичній конференції “Актуальні проблеми іншомовної підготовки фахівців у сфері національної безпеки” (14.11.2025, Київ);

Міжнародному науково-практичному семінарі “Проблематика, тенденції і перспективи розвитку воєнної науки та освіти в умовах сучасних глобальних викликів та конфліктів” (26.11.2025, Київ);

VI Міжнародній науково-практичній конференції “Українське військо: сучасність та історична ретроспектива” (27.11.2025, Київ).

Публікації. Положення та результати дослідження оприлюднено у 18 статтях. З них 9 статей містять основні результати, що захищаються. Основні результати опубліковані у 7 статтях у фахових виданнях категорії Б МОН України за спеціальністю 015 («Професійна освіта (за спеціалізаціями)»). Ще 2 статті опубліковано у міжнародних журналах, що індексуються в наукометричній базі Scopus. Деякі матеріали дисертації додатково оприлюднено ще у 9 статтях.

Апробацію матеріалів дослідження засвідчують дев'ять доповідей, які було представлено на міжнародних та українських наукових конференціях та опубліковано у вигляді статей або тез.

Структура та обсяг дисертації.

Робота складається із вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (разом 256 найменувань, з них 114 – іноземними мовами) та трьох додатків.

Загальний обсяг дисертації складає 282 сторінки (основного тексту з висновками та літературою – 250 сторінок, додатків – 32 сторінки). Робота містить 16 таблиць та 23 рисунка.

РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ УЧАСТІ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

Миротворча діяльність є одним із потужних інструментів врегулювання міжнародних та внутрішніх воєнних конфліктів. Вона здійснюється за принципами та в рамках ООН. Основною формою міжнародної миротворчої діяльності є проведення міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки.

До початку повномасштабної агресії Україна брала активну участь в МОПМБ шляхом співробітництва з ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС та з державами - партнерами [58], що вимагало залучення військовослужбовців ЗСУ у складі національного контингенту, національного персоналу. Проте, Указом Президента України від 7.03.2022 р. №114/2022 “Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки” [59] національний контингент і національний персонал, які брали участь у МОПМБ, були відкликані до України з метою їхньої участі в захисті суверенітету та територіальної цілісності держави.

Підготовка військовослужбовців до міжнародних операцій є складною та динамічною сферою, що потребує інтеграції технологій, комплексних програм та міжнародної співпраці. Дослідники приділяють увагу різним аспектам підготовки. Так, розроблено комплексну систему професійної та психологічної підготовки, що охоплює розвиток психофізичних здібностей, індивідуально-психологічних характеристик і соціально-психологічних якостей, необхідних для успішного виконання завдань [60]. Застосовуються інноваційні педагогічні підходи, які враховують останній досвід, що призводить до покращення функціональної, психологічної та рефлексивної складових бойової готовності [61]. Велику увагу приділяють формуванню психологічної готовності та стійкості, відновленню ментального здоров'я та бойової готовності. Досліджується зв'язок між миротворчими операціями та цивільно-військовими відносинами [62].

Розробляються та впроваджуються навчальні програми, що акцентують увагу на міжгруповій координації та комунікації, можуть допомогти зменшити

ймовірність культурних конфліктів і покращити успішність місій. Сучасні тенденції свідчать про високу ймовірність повернення національного персоналу та контингенту України до виконання завдань суміжних з миротворчістю або безпосередньо за призначенням. Тому попередній зміст підготовки має бути ретельно вивченим, оціненим з метою уточнення та удосконалення курсової підготовки, зокрема через розробку моделі системи професійної курсової підготовки військовослужбовців ЗСУ для участі в МОПМБ.

1.1 Сутність та системні риси сучасних воєнних конфліктів

Сучасні міжнародні відносини характеризуються посиленням суперечностей щодо поділу сфер впливу між світовими центрами сили, збільшення їх агресивності, непоступливості, прагненням порушити на свою користь воєнно-стратегічну рівновагу шляхом провокування керованих воєнних конфліктів. Знання тенденцій їх зародження, розвитку та протікання дозволяє спрогнозувати виникнення нових конфліктів та знайти більш прийнятні шляхи їх вирішення. Тому знання тенденцій розвитку сучасних воєнних конфліктів буде прискорювати їх вирішення та підвищувати ефективність участі національних контингентів та персоналу ЗСУ в МОПМБ, сприятиме врегулюванню одного із кривавих конфліктів ХХІ століття в Україні, розв'язаного московськими імперіалістами, черговими претендентами на світове панування.

Дослідженню проблеми сутності та системних рис сучасних воєнних конфліктів присвячені наукові роботи українських дослідників В. П. Горбуліна [63,64], Г. М. Перепелиці [65,66], С. В. Сірого [67,68], В. П. Бочарнікова [69,70], Л. С. Голопатюка [71], І. А. Єремеєвої [72,73], Г. Ф. Костенко [74], Л. Л. Гончаренко [75], М. І. Шпури [76]. Відомими зарубіжними науковцями були розроблені класичні концептуальні засади соціальної конфліктології: “позитивно-функціонального конфлікту” Л. Козера, “конфліктної моделі суспільства” Р. Дарендорфа, “загальної теорії конфлікту” К. Боулдінга. Значний внесок у створення основ соціології конфлікту був зроблений Г. Зіммеlem, який ввів до наукового обігу термін “соціологія конфлікту”. Аналізують причини збройних

конфліктів та способи їх запобігання – З. Бжезінський [77], Р. Арон [78], Т. Дзадт [79], та інші.

Значна увага моніторингу і аналізу сучасних воєнних конфліктів приділяється відповідними структурами ООН, НАТО і ЄС, рядом незалежних дослідних установ, таких як Університет у м. Уппсала, Швеція (Uppsala University), який підтримує широку базу даних щодо сучасних воєнних конфліктів [80], Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру (SIPRI) [81], Міжнародний інститут стратегічних досліджень у Лондоні (IISS) [82], Інститут Геллапа (The Gallup Organization) [83]. Бази даних, щорічники та інші публікації цих установ склали первинну базу дослідження.

Загальними особливостями конфліктів ХХІ ст. згідно [84 с11] є:

- відстоювання окремими групами населення власної ідентичності, боротьба за справедливий розподіл/доступ до ресурсів, конфлікти з глибинними причинами/міжцивілізаційні, загроза глобального зіткнення;

- постійний перехід конфліктів з латентних до відкритих фаз, значна тривалість у часі, жорстокість і безкомпромісність опонентів, невиправдане насилля, тотальна загроза мирному населенню;

- докорінна зміна традиційних форм і способів боротьби, модернізація основних концепцій воєнної стратегії, пріоритет концепції інформаційної війни, війни технологій;

- зміна структури міжнародного конфлікту – коло суб'єктів, руйнування державної монополії у сфері міжнародного конфлікту, “феноменальна сила слабких”, переважання групових інтересів над національними, асиметричний характер конфлікту, розповсюдження ідеологічних конфліктів, зникнення межі між міждержавними та міжнародними конфліктами.

Відповідно до Воєнної доктрини України [85] – воєнний конфлікт визначається як форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили. Основними видами воєнних конфліктів є війна та збройний конфлікт (рис. 1.1).

Значно зростає роль невійськових засобів у досягненні політичних і стратегічних цілей, які в деяких випадках за своєю ефективністю значно перевершують силу зброї. Акценти у використанні методів реалізації національних інтересів зміщуються у бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів, які доповнюються військовими заходами прихованого змісту. До відкритого застосування військової сили частіше під виглядом миротворчої діяльності та врегулювання спеціально спланованих сценарних кризових ситуацій переходять лише на окремому етапі, в основному для досягнення або закріплення успіху в конфлікті [86].

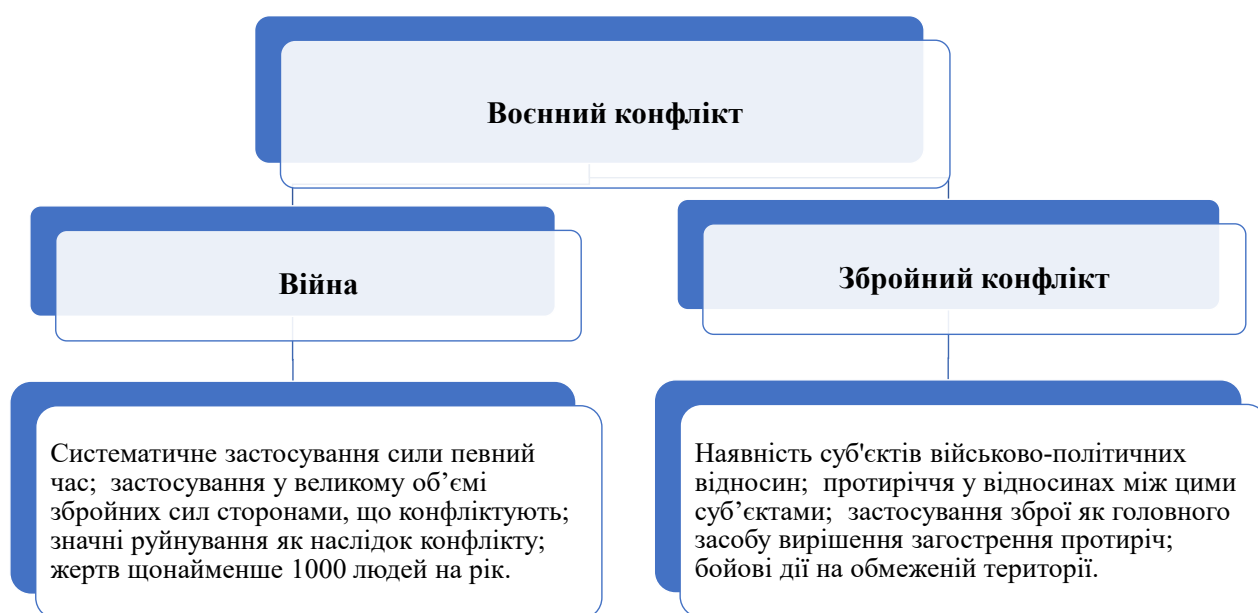

Рисунок 1.1 Ключові ознаки різниці між війною та збройним конфліктом

Для держави, де безпідставно порушена територіальна цілісність (Автономна Республіка Крим анексована, окремі райони Донецької, Луганської, Харківської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської областей знаходяться у сфері ефективного контролю російської федерації), втрачений суверенітет, продовжують гинути громадяни України – це питання актуальне.

Воєнний конфлікт набув форму гібридного, в якому агресор застосовує політичні, дипломатичні, інформаційно-психологічні, економічні, історичні, релігійні та військові засоби. При цьому задовго до гарячої фази почав використовувати пропаганду, обман і шантаж для дестабілізації обстановки.

Змінилися масштаб та інтенсивність таких дій. Вони включають дедалі складніші кібератаки, кампанії з дезінформації та пропаганди, а також політичний та економічний тиск.

Миротворча діяльність у теоретичному плані орієнтована на напрямок по залягодженню конфліктів, проте в цьому підході використовуються і ті ідеї, які розробляються в рамках досліджень з вирішення конфліктів. Для даного дослідження це має важливе значення. Діяльність спрямована як на зниження рівня протистояння сторін, так і знайдення вирішення проблеми мирним шляхом.

Практика міжнародних операцій свідчить, що їхні результати не завжди означають остаточне врегулювання суперечностей між сторонами конфлікту, здебільшого йдеться про зниження рівня конфліктної напруги та забезпечення певних гарантій, які визнаються прийнятними у міжнародному контексті.

1.1.1 Типи сучасних воєнних конфліктів

Сучасні воєнні конфлікти передбачають вплив на державу, яку обрано “потенційною жертвою”, широкого застосування політичних, економічних, військових, дипломатичних, юридичних та інших інструментів несилового характеру. Все це супроводжується активним інформаційно-психологічним впливом на населення і керівництво цієї держави, використанням в своїх цілях збройних загонів внутрішньої опозиції, широким використанням сил спеціальних операцій. Такі дії відрізняються від класичних форм ведення збройної боротьби та отримали назву непрямих та самі по собі не є військовими. Однак їх суть полягає в прихованому впливі, спрямованому на розпалювання внутрішніх протиріч або використанні так званої “третьої сили”.

Можливість вступу в класичну війну розглядається тільки тоді, коли створюються умови розв’язання збройної агресії.

Сучасні воєнні конфлікти проявляються у формі проксі, гібридних, мережевих конфліктів та “приватизаційних війн”. Ці типи знайшли відображення у роботі В. П. Бочарнікова та С. П. Свешнікова [87 с3].

а) Сучасні проксі воєнні конфлікти

У зв'язку з появою зброї масового ураження, зокрема, ядерної, безпосереднє протиборство між домінуючими державами було небезпечне. Тому концепція геополітичного домінування трансформувалася до протистояння через держави-сателіти.

Згідно із цією концепцією, впливові світові держави (держави-домінанти) протистояють одна одній не прямо, а через проектування воєнних конфліктів між сателітами. Сателітами можуть виступати і політично підпорядковані держави, і різнорідні внутрішні збройні формування, тобто сили, які мають політичні цілі та засоби збройного насильства. У проксі-війні саме сателіти здійснюють воєнні дії та застосовують звичайні, неядерні засоби збройного насильства.

Держави-домінанти можуть брати участь у воєнному конфлікті, але обмежену, забезпечуючи сателітам економічну допомогу, поставки зброї, інформації, навчання тощо. Фокус в діях держав-домінантів переміщується у невоєнні сфери. Такий тип воєнного конфлікту вимагає від держави-домінанта значних економічних і фінансових витрат, оскільки сателітами виступають, як правило, слабкі, нерозвинені держави, яким важко вести війну [87 с4].

Прикладом проксі-воєн є Корейський воєнний конфлікт [88] 1950-1953 рр., який де-факто відбувався між СРСР (за підтримки Китаю) і США, а формально бойові дії велися між Корейською Народно-Демократичною Республікою (Північна Корея) і Республікою Корея (Південна Корея). У в'єтнамському воєнному конфлікті 1964-1975 рр. також де-факто воювали СРСР (через Демократичну Республіку В'єтнам) і США (через уряд Південного В'єтнаму, а в 1964 р. перейшли до безпосередньої інтервенції). Характерні риси проксі-війни мав також конфлікт в Афганістані 1979-1989 рр., коли афганські повстанці користувалися всебічною підтримкою США, європейських країн-членів НАТО і Пакистану, а СРСР брав участь військовим контингентом, введеним на підтримку уряду Демократичної Республіки Афганістан.

В проксі-війнах протиборство між впливовими державами нікуди не зникає. Вони продовжують формулювати політичні цілі конфлікту. Для держав-домінантів

протиборство перетікає до економічної, політичної та інших сфер. Із цього погляду проксі-війна є повністю гібридною, оскільки поєднує різні за природою та характером цілі й засоби їх досягнення [87 с4].

б) Сучасні гібридні воєнні конфлікти

Використання непрямих дій, пов'язаних з введенням санкцій, нарощуванням силового тиску, цілеспрямованим інформаційно-психологічним впливом на населення та воєнно-політичне керівництво країни, формуванням та підтримкою партизанських та інших нерегулярних формувань, терористичних угруповань, організованої злочинності та широкомасштабним залученням сил спеціального призначення, за оцінками фахівців НАТО, є основними ознаками гібридності воєнного конфлікту.

Особливість гібридного конфлікту, як об'єкта врегулювання, обумовлена також складом учасників, предметом конфліктної взаємодії сторін та формами її прояву. Вироблення комплексу заходів щодо усунення впливу деструктивних факторів і посилення факторів, що сприяють стабілізації обстановки в зоні конфлікту та надалі його припиненню, є ключовим під час визначення способу врегулювання гібридного воєнного конфлікту. Аналіз способів врегулювання сучасних воєнних конфліктів, що використовує НАТО та інші міжнародні безпекові організації показали доцільність уникнення використання “силового” способу врегулювання конфліктів. Пріоритет потрібно надавати “законодавчому” способу. У разі неможливості його використання доцільним варіантом є спосіб “вирішення” за умови дотримання умов посередництва [76 с34].

Однією з найважливіших відмінностей гібридної війни є те, що її метою є не стільки оволодіння територіями і природними ресурсами, скільки прагнення контролювати настрій громадян країни-опонента завдяки контролю за інформаційним простором і “промиванню мізків” на захоплених територіях.

в) Сучасні мережеві воєнні конфлікти

Стрімкий розвиток інформаційних технологій започаткував еру так званих «мережевих конфліктів», що спонукало використанню інформаційних засобів для досягнення воєнних, політичних, економічних та інших цілей. Поняття

«мережевий конфлікт» як соціальний феномен було застосовано на основі ідей кібернетичних війн, де інформаційні інструменти виконують завдання, які раніше вирішувалися виключно воєнною силою.

Застосування інструментарію мережевих війн націлене на населення протиборчої сторони, насамперед на його дезорієнтацію та зміну світогляду. Населення не змушують до підпорядкування, воно підпорядковується саме, оскільки усі інструменти працюють на цю мету. Перевага надається інформаційно-психологічним інструментам. Винахідники нової війни виокремили два її типи. Перший тип (ненасильницький) – це боротьба за права людини з метою переходу від авторитаризму до демократії, відкритого суспільства, середовище якого найбільш придатне для зовнішнього впливу. Другий тип (насильницький) – боротьба кримінальних, терористичних, націоналістичних, етнічних, формувань проти контролю з боку держави, тобто підриг державної влади. У мережевій війні держава-агресор залучає переважно внутрішні суб'єкти впливу на населення (партії, недержавні організації, кримінальні угруповання тощо), але не відкидає й зовнішні (держави-сателіти, міжнародні терористичні організації).

Розмаїття можливих інструментів, як зазначають науковці В. П. Бочарніков і С. В. Свешніков [87 сб], призводить до того, що держава-агресор оточує противника роєм нібито не пов'язаних одна з одною дій: провокацій, дезінформації, дипломатичних демаршів, дій різноманітних фондів, комітетів, авторитетних лідерів, рухів, телеканалів, Інтернет-сайтів тощо. Але насправді ці дії виявляються добре узгодженими між собою на основі єдиної стратегічної концепції. Це не лише збільшує силу впливів за рахунок координації, а й сприяє забезпеченню їх раптовості і складності організації протидії, оскільки протистояти комплексним системним впливам з усіх боків може лише добре підготовлена в інтелектуальному плані державницька еліта. В умовах мережевих війн такі фундаментальні державні інститути, як збройні сили, за визначенням не спроможні діяти ефективно, оскільки не мають інструментів, адекватних характеру дій противника. Сьогодні класична держава взагалі не має єдиного інституту для протиборства в мережевій війні.

Отже, основна відмінність мережевих війн від усіх вище розглянутих полягає в подрібненні суб'єкта впливу на декілька суб'єктів. При цьому вказані суб'єкти можуть бути внутрішніми, вони не обов'язково мають володіти засобами збройного насильства й розуміти істинні цілі своїх дій.

Практичний приклад мережевої війни можна навести конфлікт у Лівії 2010 р., де проти режиму Муаммара Каддафі були використані неурядові організації, впливові клани, кочові племена, спецпідрозділи, військова компонента країн-членів НАТО.

г) “Приватизаційні війни”

У сучасному протиборстві виокремлюють кілька нових моментів [87 с7]:

- через світову фінансово-економічну кризу фінансування підпорядкованих сателітів у значних обсягах стало проблематичним;
- поширилася практика застосування тероризму як головного інструмента досягнення воєнно-політичних цілей (при цьому здійснюються не окремі терористичні акти, а цілісні терористичні кампанії та створюються терористичні держави як стійкі соціально-політичні утворення з ідеологією держави, наприклад, такі як Ісламська Держава);
- майже повністю заблоковано міжнародні інститути, призначені для стримування агресії та вирішення конфліктів, їх перетворено на один з політико-дипломатичних інструментів;
- у провідних державах поширилася практика формування політичної еліти держави за рахунок делегування представників великих корпорацій (економічна могутність багатьох з них може перевищувати могутність держави з населенням в кілька десятків мільйонів осіб), що призводить до витіснення національних інтересів транскордонними інтересами великого бізнесу (бізнес-групи часто залишаються невидимими для покарання);
- поширилася практика залучення до участі у воєнних конфліктах суб'єктів, яких важко ототожнити з державою, – приватних військових компаній, незаконних збройних формувань, але які керуються приховано і зовсім не обмежуються у власних діях міжнародним гуманітарним правом.

Зазначені моменти відображають триваючі зміни характеру війни, які можна вслід за [87] назвати “приватизацією війни”. Якщо в мережевій війні розвивається структура суб’єкта впливу на противника, то у приватизованій війні додатково розвивається структура держави-агресора як суб’єкта війни. Тобто справжній агресор приховує власну суб’єктність, підставляючи замість себе державу. Держава поступово втрачає власне виключне право на формування й реалізацію воєнної політики. Вона сама стає сателітом інших воєнно-політичних сил в особі недержавних бізнес-об’єднань, олігархату тощо.

По-перше, такий знеособлений суб’єкт воєнно-політичних відносин є менш уразливим для противника, оскільки його важко виявити. По-друге, він може формувати впливи поза рамками міжнародного права і не перейматися його дотриманням, залишаючи це державі. По-третє, він може залучати асиметричні інструменти, що не потребують великих коштів. Крім того, частина фінансування може бути перекладена на державні джерела. Ідеальним варіантом є схема самофінансування, коли підпорядковані суб’єкти власними діями забезпечують фінансування і навіть віддають певну частину прибутку суб’єкту-агресору.

Тобто у приватизованій війні головним інтересом суб’єкта-агресора стає отримання прибутку [87 с7]. Риси приватизованої війни повною мірою проявились у Сирії (2011 р.), захоплення сирійських територій здійснювали міжнародні терористичні угруповання, які комплектувалися громадянами держав з усього світу. Ці угруповання організували видобуток нафти і контрабандний її продаж, кошти від чого йшли на фінансування бойових дій.

1.1.2 Трансформація політики миротворчості міжнародних безпекових організацій та типи міжнародних місій

До міжнародних організацій, які провадять політику миротворчості, перш за все відносять Організацію Об’єднаних Націй (ООН), яка є головною міжнародною організацією, що займається миротворчістю, оскільки проводить міжнародні місії на глобальному рівні з метою запобігання та вирішення конфліктів; Європейський Союз (ЄС) також проводить миротворчу діяльність, включаючи розгортання міжнародних місій на підтримку прав людини та демократії, а також проведення

переговорів та медіації; Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) займається миротворчістю в Європі, включаючи раннє попередження та запобігання конфліктам, а також мирне вирішення спорів; Організація Північноатлантичного договору (НАТО) проводить міжнародні місії, особливо в рамках своєї політики колективної безпеки.

Ці організації використовують різні механізми та інструменти для забезпечення миру та стабільності на міжнародній арені, а також різні стратегії та політики миротворчості, які включають: превентивну дипломатію та медіацію (запобігання конфліктам шляхом проведення переговорів та посередництва); міжнародні операції (місії, що включають розгортання військового або цивільного персоналу з метою забезпечення стабільності, підтримки миру або навіть відновлення миру після конфлікту); підтримку права і демократії (підтримка прав людини, демократії та верховенства права загалом); реформування і зміцнення системи безпеки (як на глобальному, так і на регіональному рівнях).

У 2000 році ООН – як ініціатор та організація, яка відіграє головну та вирішальну роль щодо розгортання міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки – приступила до реалізації масштабного проекту з аналізу досвіду миротворчої діяльності та реалізації реформ, спрямованих на зміцнення її потенціалу в управлінні польовими операціями та їх підтримки.

Фундаментом системи загальної колективної безпеки виступає Статут ООН, цілі та принципи якого водночас є базовими орієнтирами міжнародної правової безпеки. Основний акцент у цій системі ставиться на попередження загрози миру шляхом створення і підтримки комплексної моделі мирного співробітництва. Держави зобов'язані дотримуватися принципів незастосування сили та мирного вирішення міжнародних суперечок, а також об'єднати свої сили для підтримання миру і безпеки. Складові миротворчої діяльності ООН приведені на рис. 1.2.

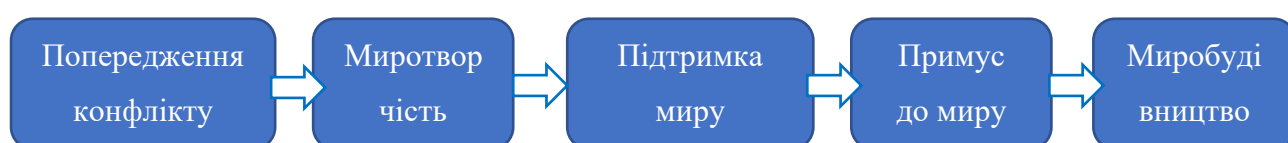

Рисунок 1.2 Складові миротворчої діяльності ООН у сфері миру та безпеки [90]

Наприкінці жовтня 2014 року Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун створив незалежну групу високого рівня з міжнародних операцій ООН на користь миру. Її завданням було проаналізувати сучасний стан цих операцій та визначити можливі та потреби для подальшого розвитку. Пояснюючи своє рішення, Генеральний секретар наголосив, що зміни у міжнародному середовищі безпеки вимагають відповідного оновлення підходів ООН до миротворчої діяльності, щоб вона залишалася ефективним інструментом забезпечення міжнародного миру та безпеки.

У ході роботи група розглянула основні виклики, пов'язані з операціями на користь миру, зокрема зміну характеру сучасних конфліктів, особливості мандатів місій, питання управління, планування та взаємодії з партнерами. Значну увагу було приділено захисту цивільного населення в умовах конфлікту, дотриманню прав людини, ролі національного персоналу та оцінки результативності проведення операцій. Аналіз охопив як операції з підтримання миру, так і спеціальні політичні місії (СПМ), які мають назву “операції Організації Об'єднаних Націй на користь миру”.

Діяльність ООН з підтримання миру перебуває в стані постійної еволюції як з концептуальної, так і з оперативної точки зору, з тим щоб вирішувати нові проблеми та реагувати на нові виклики. Так, після закінчення холодної війни в стратегічному контексті діяльності ООН з підтримання миру відбулися різкі зміни, що дозволило ООН трансформувати і розширити свої операції забезпечивши перехід від “традиційних” місій, спрямованих на виконання військових завдань, до виконання складних “багатофункціональних” операцій, націлених на забезпечення виконання комплексних мирних угод та надання допомоги в створенні підґрунтя для забезпечення стабільного, непохитного миру.

Реформування та підвищення ефективності діяльності ООН у сфері міжнародних місій спрямовується за такими напрямками:

- переорієнтація ООН у миротворчій діяльності від надання суто військової допомоги до поліційних завдань, підготовки персоналу національних сил

безпеки у країнах, що потребують зовнішнього сприяння в забезпеченні громадянського спокою й правопорядку;

- реформування як і системи ООН, так і змісту миротворчих зусиль ООН з метою встигати за непередбачуваним світом;
- економія бюджету як міжнародних місій, так і ООН в цілому;
- миротворча діяльність має бути проактивною, як це окреслено в перегляді можливостей ООН з миротворчості та розбудови миру;
- посилення захисту мирного населення, що стало невід'ємною частиною миротворчості ООН;
- забезпечення відповідного фінансування та достатніх спроможностей, включаючи авіаційний компонент, передові розвідувальні системи та сучасні технології;
- перехід від традиційної до низьковитратної “розумної миротворчості”;
- викорінення сексуальної експлуатації та насильства.

Дослідження результативності безпекових (міжнародних) місій виявили, що не всі місії є однаково ефективними. Одним із найбільш ґрунтовних досліджень ефективності міжнародних місій є робота Майкла Дойля та Ніколаса Самбаніса [91]. Вчені вивчали діяльність місій із чотирма типами мандатів:

а) моніторингові місії – із мандатом на спостереження за перемир'ям, відведенням військ, демілітаризацією та ситуацією на лінії розмежування. Завжди відряджаються за згодою сторін конфлікту;

б) традиційні місії – також відряджаються за згодою сторін, але із розширеним мандатом, а саме: поліцейські повноваження у буферній зоні та допомога у переговорах щодо мирної угоди;

в) багатовимірні місії – так звані “операції другого покоління”; їхні мандати визначаються за згодою сторін та стосуються коренів конфлікту, як-от: економічна відбудова, інституційні трансформації (реформа поліції, армії, судової системи, проведення виборів);

г) місії з примусу – “операції третього покоління”, які не потребують згоди сторін конфлікту і спираються на статті 25, 42 і 43 Хартії ООН щодо застосування сили задля гарантування реалізації цілей операції.

Включення України в миротворчу діяльність обумовлюється не тільки прагненням сприяти формуванню міжнародної архітектури безпеки, а й забезпеченням національної безпеки, шляхом набуття спроможностей оперативної та інформаційної взаємосумісності та взаємодії з багатонаціональними підрозділами. Тому дослідження трансформаційних процесів міжнародних безпекових організацій буде сприяти удосконаленню та підвищенню якості підготовки національного персоналу до участі в сучасних міжнародних операціях, відпрацюванню рекомендацій органам військового управління щодо можливого розгортання міжнародної місії на тимчасово окупованих територіях України.

Проблемні питання проведення миротворчої діяльності ООН, що витікають із аналізу [92-96], є такими:

- відсутність чітких цілей і завдань в мандатах МОПМБ;
- недоопрацьована організаційно-правова база (щодо використання безпілотних літальних апаратів і захисту отриманих даних);
- недопрацьований механізм співпраці з регіональними організаціями (узгодження розгортання місій Ради безпеки ООН і Африканського союзу), а також неефективність способів фінансування;
- система забезпечення готовності миротворчого потенціалу є недосконалою;
- відсутність єдиного глосарію з миротворчості;
- застосування право вето в Раді Безпеки ООН;
- не вирішена проблема формування миротворчих сил швидкого розгортання;
- недостатнє залучення жінок до складу миротворчих контингентів та миротворчого персоналу (відповідно до Резолюції РБ ООН 1325 “Жінки. Мир. Безпека” від 28.10.2000 р. - на кінець вересня 2016 року жінки склали 4 відсотки від загальної чисельності військового персоналу ООН) [96].

1.2 Досвід підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки

Міжнародні місії розвинулись у ХХ столітті від простих місій, що охоплювали суто проблеми безпеки, до складних місій з підтримання миру, які виходять далеко за рамки класичного формату. Досвід, набутий завдяки розгортанню міжнародних місій і випадковим невдачам деяких операцій, став стимулом для формування більш професійних і багатоцільових місій.

Сьогоднішні багатовимірні міжнародні операції покликані не тільки підтримувати мир і безпеку, а й полегшувати політичні процеси, захищати цивільних осіб, надавати допомогу у роззброєнні, демобілізації та реінтеграції колишніх комбатантів, підтримувати організацію виборів, тощо.

Система забезпечення готовності миротворчого потенціалу ООН (СГМП) призначена для того, щоб встановити більш передбачуваний і динамічний процес взаємодії між центральними установами ООН і державами-членами в області підвищення готовності і своєчасного розгортання миротворчого потенціалу із забезпеченням належної якості. У СГМП передбачені чотири рівні готовності:

Рівень 1. Країна, що надає війська, офіційно зобов'язується надати підрозділ і передає перелік основного обладнання та майна для самозабезпечення, а також свідоцтво про завершення базової підготовки та перевірки на предмет дотримання прав людини. Державам-членам рекомендується вказати терміни доставки і тривалість розгортання для кожного компонента всіх обіцяних коштів і сил.

Рівень 2. В зв'язку з оперативними потребами ООН взяті зобов'язання на рівні 1 можуть бути підвищені до рівня 2 після проведення оцінки і відвідування країни консультативною групою з Центральних установ ООН.

Рівень 3. Після задовільної оцінки підрозділи, які досягли розумного ступеня готовності, переходять на рівень 3.

Рівень 4 або рівень швидкого розгортання. Досягнувши рівня 3, країна, що надає війська може взяти на себе зобов'язання розгорнути їх протягом 60 днів після отримання запиту від штаб-квартири ООН [97].

Для досягнення взаємної сумісності щодо стандартів підготовки між міжнародними миротворчими центрами, що діють в рамках програми НАТО “Партнерство заради миру”, Україна здійснює підготовку військових фахівців за єдиною для системи підготовки миротворчого персоналу країн-членів НАТО програмою, відповідно до директив військового комітету НАТО MC 458/3 “NATO Education, Training, Exercise, and Evaluation Policy” [98], Стандартизованих модулів підготовки (SGTM, STM 1,2,3) Департаменту миротворчих операцій ООН, STANAG 6001 [99] та інших [100-108].

1.2.1 Провідні країни світу

В ООН є поняття “підготовка перед розгортанням” – це загальна та спеціалізована підготовка, що відноситься до конкретних місій національного персоналу, заснована на стандартах ООН і яку проходить персонал перед направленням для участі в МОПМБ. Для військового і поліцейського персоналу і підрозділів така підготовка здійснюється державами-членами у своїй країні, а для цивільного персоналу – Об’єднаною службою навчальної підготовки.

Якщо держава-член або відповідна установа з підготовки миротворців бажає запросити конкретну технічну підтримку навчання з метою складання, розробки, реалізації, оцінки або перегляду програми підготовки національного персоналу ООН перед розгортанням, вона може подати відповідний запит до Департаменту операцій з підтримання миру (ДОПМ) та Департаменту польової підтримки (ДПП) [108]. Детальна інформація про порядок подання запиту і характер можливої допомоги наводиться в документі “Standard Operating Procedure on Mobile Training Teams” (“Стандартний порядок дій щодо мобільних навчальних груп”) [109].

Значну роль у накопиченні практичних знань відіграють керівні матеріали ДОПМ-ДПП [108]. Керівні матеріали – це джерело рекомендацій щодо дій в різних ситуаціях і засіб оптимізації робочих процесів. Розробка керівних матеріалів підвищує ймовірність успішних підходів і знижує ризик повторення помилок.

Керівні матеріали ДОПМ-ДПП розробляються відповідно до умов діяльності на місцях. Оцінка потреб і роботи підрозділів і узагальнення накопиченого досвіду допомагають ДОПМ-ДПП виявляти і усувати прогалини в існуючих офіційних

документах, що містять керівні матеріали. Керівні матеріали можуть бути включені в цілий ряд документів - від загальних документів програмного характеру до детальних інструкцій для польових місій. Штаб-квартира ДОПМ-ДПП випускає керівні матеріали трьох видів:

- програмний документ;
- стандартний порядок дій;
- керівні принципи.

У програмних документах з сформульована інституційна позиція, намір і / або вказівки з того чи іншого питання або напрямку діяльності операцій з підтримання миру ООН. Програмні документи є запорукою однаковості в управлінні міжнародними операціями.

Стандартний порядок дій - постійно діюча інструкція, відповідно до якої порядок виконання того чи іншого завдання, процесу чи діяльності або спосіб досягнення бажаного результату. В таких документах відображається передовий досвід або описується послідовність дій, якої слід дотримуватися під час відсутності інших вказівок.

Керівні принципи містять вказівки щодо виконання конкретного завдання, процесу або виду діяльності. Керівні принципи можуть міститися в керівництві, довідниках, комплектах матеріалів та інших виданнях.

Дотримання положень програмних документів і документів, в яких викладається стандартний порядок дій, є обов'язковим, в той час як керівні принципи носять в основному рекомендаційний характер, і обов'язкові вимоги в таких матеріалах відзначаються окремо.

Існують наступні навчально-тренувальні центри підготовки національного персоналу ООН та НАТО:

1. Навчальний центр ООН у Хаммельбурзі (Німеччина), де проводять курсову підготовку військових спостерігачів ООН.

2. Міжнародний навчальний центр з підтримки миру ім. Кофі Аннана (КАПТК) у м. Аккра (Гана), де проводять курсову підготовку спостерігачів за виборами та навчають основам миротворчої діяльності.

3. Школа з проблем підтримання миру в Кулікоро (Малі).

4. Міжнародний центр підготовки фахівців з розмінування в Найробі (Кенія).
5. Основні навчальні курси Європейського Союзу в рамках проекту Європейського співтовариства для підготовки фахівців із цивільних аспектів врегулювання криз, Берлінська академія “Шмйоквіц” (Німеччина).
6. Спеціальний миротворчий центр (Конго).
7. Спеціальний миротворчий центр Національної академії внутрішніх справ України, сертифікований ООН в грудні 2013 року (Україна).
8. Навчальний центр “Партнерство заради миру”, Анкара (Туреччина), де проводять курс по праву збройних конфліктів.
9. Центр передового досвіду для підготовки поліцейських, Віченці (Італія).
10. Об’єднаний центр підготовки НАТО, Норфолк (США).

Навчально-тренувальні центри країн-членів НАТО та їх партнерів (Partnership Training and Education Centres, PTECs) у рамках програми “Партнерство заради миру” (ПЗМ) об’єднані в єдину систему підготовки військовослужбовців та цивільних спеціалістів до участі в операціях з підтримання миру та безпеки під егідою ООН, НАТО та ЄС. Вищезазначена система включає у себе наступні 24 навчально-тренувальні центри (рис. 1.3), які розташовані на території 21 країни.

Рисунок 1.3 Навчально-тренувальні центри в Європі

1.2.2 Досвід Збройних Сил України

Участь України в МОПМБ розпочалась із затвердженням Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року № 2538-ХІІ “Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об’єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії”.

Починаючи з 1992 по 2022 роки в МОПМБ взяло участь більше 44 000 військовослужбовців ЗС України, з яких близько 2000 виконували завдання на посадах національного персоналу. Проте комплексний аналіз наукової літератури з проблем створення системи (моделі) курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ, який би враховував специфіку їх фахової діяльності, здійснено не було.

Бойова підготовка військ повинна забезпечувати спроможність та готовність військ виконувати широкий спектр завдань захисту територіальної цілісності та незалежності держави. Жодна держава світу не має військових формувань призначених лише для участі в МОПМБ. Водночас, сучасні умови вимагають, щоб особовий склад додатково до вмінь та навичок, необхідних для досягнення перемоги у класичних бойових діях, отримував також спеціальну підготовку до виконання менш інтенсивних, але, безумовно, не менш складних миротворчих завдань, участі у пошуково-рятувальних, гуманітарних операціях тощо.

Методичні засади у зазначеній сфері регламентуються єдиним чинним нормативно-правовим документом, а саме Доктриною участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [110]. Раніше прийняті нормативно-правові акти втратили свою актуальність [111, 112].

Враховуючи тенденцію до розширення географії участі ЗСУ в МОПМБ під проводом ООН, НАТО, ЄС та ОБСЄ виникла необхідність пошуку додаткових напрямків та підвищення якості підготовки військовослужбовців. На договірній основі до проведення занять залучалися представники міжнародних організацій, зокрема ООН, ОБСЄ, ЄС, Міжнародного комітету Червоного Хреста, викладачі Оборонного коледжу НАТО (м. Рим, Італія), Школи НАТО (м. Обераммергау, Німеччина), Канадського міжнародного миротворчого центру ім. Л. Пірсона, Британської ради у Києві, Центру цивільно-військових відносин при Ад'юнктурі ВМС США в м. Монтерей, Миротворчого центру Греції (м. Гілкис) тощо.

З метою набуття додаткових освітніх та наукових спроможностей (у тому числі вивчення та впровадження досвіду підготовки та участі національного персоналу в МОПМБ) з 2010 року була введена курсова підготовка за напрямками:

військовий спостерігач ООН; авіаційний радіообмін екіпажів повітряного судна (ООН); офіцер штабу та зв'язку ООН; офіцер багатонаціонального штабу (НАТО); логістика в МОПМБ (НАТО); військова термінологія за стандартами НАТО та ООН; курс цивільно-військового співробітництва для МОПМБ; військовий спостерігач у зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова.

1.3 Курсова підготовка в системі освіти військовослужбовців

Курсова підготовка в системі професійної освіти України є вирішальною для формування конкурентоспроможних фахівців. Інтеграція практичних навичок та теоретичних знань у випускників є важливою вимогою ринку праці. Відповідно до діючої нормативно-правової бази курсова підготовка інтегрується в парадигму безперервної освіти (освіта впродовж життя, освіта для дорослих) та спрямована на забезпечення права кожної повнолітньої особи на постійне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та вимог економіки.

Курсова підготовка проводиться на базі вищих військових навчальних закладів (навчальних центрів) перед призначенням військовослужбовців на вищу посаду або для підвищення їх кваліфікації [113,114]. Вона реалізується як спеціалізована форма післядипломної освіти, спрямована на безперервне підвищення кваліфікації та розвиток компетентностей фахівців, здійснює оперативну адаптацію до змін у сучасних умовах та сприяє ефективному виконанню службових обов'язків. Система військової освіти в Україні інтегрована в національну систему освіти, зосереджуючись на професійній військовій підготовці, постійному професійному розвитку та адаптації міжнародних стандартів [115]. Професійна військова освіта включає перепідготовку та курси підвищення кваліфікації військових фахівців, забезпечення сумісності з акредитованими НАТО навчальними закладами та підвищення якості професійної військової освіти [116].

Як частина загальної системи професійної освіти [117,118] курсова підготовка відповідає її ключовим принципам:

Інтеграція теоретичних знань і практичних навичок. Навчальні плани-програми курсової підготовки розроблені із застосуванням компетентнісного

підходу, у відповідності до вимог державних стандартів освіти, гармонійно поєднують академічні знання із практичними заняттями.

Безперервний професійний розвиток. Курсова підготовка сприяє постійному підвищенню кваліфікації військовослужбовців, дозволяючи оперативно реагувати на сучасні виклики, змінювати зміст програм з урахуванням практичного досвіду та новітніх досягнень науки і техніки.

Адаптація до вимог професійної діяльності. Освітній процес здійснюється згідно з принципом підготовки за посадовим призначенням із опорою на знання, набуті під час попереднього навчання та практичної служби. Це забезпечує відповідність підготовки сучасним вимогам функціональних обов'язків.

Гнучкість і адаптивність. Курсова підготовка реагує на геополітичні та безпекові виклики, зміни у технологіях та нормативно-правовому забезпеченні, забезпечуючи можливості для індивідуального розвитку та перекваліфікації.

1.3.1 Курсова підготовка майбутніх миротворців

Окремим напрямом є курсова підготовка військовослужбовців у сфері миротворчої діяльності, що поєднує спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування. Основні цілі такої курсової підготовки:

- Оновлення та розширення знань, розвиток фахових та спеціальних компетентностей, формування нових здатностей у сфері миротворчої діяльності.
- Набуття практичного досвіду з урахуванням посадових обов'язків, попереднього досвіду проходження служби, інтересів та потреб фахівців.
- Вивчення передового досвіду миротворчої діяльності, методів кадрового управління та ознайомлення з досягненнями науки і техніки.
- Розроблення пропозицій щодо вдосконалення фахової діяльності, застосування інноваційних технологій у розв'язанні спеціалізованих завдань.

До початку повномасштабної агресії РФ проти України у складі національних контингентів та національного персоналу направлялися військовослужбовці ЗСУ. Іншомовне середовище, специфіка завдань місій, місцевості їх перебування, соціокультурних особливостей міжнаціональної взаємодії визначає цілий спектр особливих вимог щодо підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ.

Організація проведення курсової підготовки здійснювалася на підставі вимог наказу МО України “Про організацію та проведення курсів професійної військової освіти та курсів підвищення кваліфікації у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти і закладах фахової передвищої військової освіти” різних років [119]. У ЗСУ підготовка військовослужбовців для участі в МОПМБ відбувається у системі післядипломної освіти як в навчальних центрах ЗСУ, так і за кордоном [119,120].

Відповідно до вимог ООН та НАТО [98,100,106] перед направленням до місії національний персонал проходить безпосередню курсову підготовку за відповідним військово-професійним спрямуванням. Основна мета курсової підготовки військовослужбовців ЗС України – це підготовка кваліфікованого військовослужбовця, здатного протягом тривалого часу ефективно здійснювати миротворчу діяльність відповідно до вимог міжнародних організацій у сфері міжнародної безпеки ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС, та ін.

1.3.2 Діючі міжнародні стандарти підготовки персоналу місії

Курсова підготовка військовослужбовців національного персоналу до виконання завдань за призначенням потребує об’єктивного аналізу зарубіжного досвіду підготовки відповідної діяльності та з’ясування перспективних напрямів її оптимізації відповідно до вітчизняних і світових стандартів.

Актуальність проведення огляду міжнародно-правових основ застосування, підготовки та забезпечення міжнародних операцій ООН полягає в реалізації ключових національних інтересів України – повноцінній участі в міжнародних безпекових інституціях як держава-партнер та участь у МОПМБ [121].

З початку нового тисячоліття число військового, поліцейського та цивільного персоналу, який бере участь в міжнародних операціях ООН у світі значно зросло. Не тільки зросла чисельність “блакитних шоломів”, а й збільшився спектр завдань від традиційного контролю над припиненням вогню до великого кола завдань, які виконують сьогодні багатоформатні операції з підтримки миру (multi-dimensional peacekeeping operations), а саме:

- сприяння політичному процесу шляхом заохочення національного діалогу та примирення;
- захист цивільних осіб;
- сприяння роззброєнню, демобілізації та реінтеграції комбатантів;
- підтримка організації виборів, захисту і забезпечення прав людини;
- надання допомоги в підтриманні правопорядку та верховенства права.

Для того щоб вирішити проблеми, пов'язані з безпрецедентним масштабом і обсягом сьогоднішніх місій, Департамент операцій з підтримки миру ООН та Департамент польової підтримки ООН зосередили основні зусилля на проведенні реформ “Миротворчі операції 2010”, спрямованих на зміцнення і професіоналізацію процесу планування, управління та проведення операцій з підтримки миру і безпеки. Одним з ключових завдань цього триваючого процесу реформ є гарантування належного доступу миротворчого персоналу ООН (військового, поліцейного, цивільного), який розгорнутий у кризових регіонах (в польових умовах), а також тих, хто служить в штаб-квартирі ООН, до якісних, чітких та затверджених керівних документів з широкого переліку завдань.

У січні 2010 р. ДОПМ та ДПП ООН спільно опублікували Головну Доктрину миротворчої діяльності ООН (Capstone Doctrine, далі – Доктрина). Цей документ є внутрішньою публікацією та має вищу нормативно-правову силу над іншими директивами, керівництвами і навчальними посібниками. Всі вони повинні відповідати принципам і концепціям, зазначеним у Доктрині [122].

Доктрина є керівництвом для всіх співробітників ООН, які беруть участь в місіях та проходять службу в штаб-квартирі ООН під час планування і проведення операцій з підтримання миру. Її застосування вимагає відповідну оцінку змін обстановки в залежності від оперативної ситуації в місцях проведення операцій з метою усунення можливого непорозуміння та суперечностей під час виконання завдань. Доктрина відображає багатогранний характер сучасної операції ООН з підтримання миру. Проте цей міжнародний нормативно-правовий документ не скасовує національні військові доктрини (інші нормативні акти) окремих держав-

членів, що беруть участь в МОПМБ, та не вирішує питань з військової тактики, методів і процедур, які залишаються прерогативою окремої держави-члена ООН.

Разом з тим, Доктрина призначена для вивчення цивільним, поліційним і військовим складом, які готуються до служби в міжнародних операціях ООН. Також, країни-учасники військових (Troop Contributing Country) та поліцейських контингентів (Police Contributing Country), повинні врахувати вимоги Доктрини під час розробки відповідних документів з підготовки і програм попереднього розгортання контингентів з метою чіткого розуміння основних принципів та концепцій, які визначені в ній. З урахуванням сучасних вимог до країн-учасників контингентів (персоналу), цей керівний документ покликаний сприяти більш чіткому розумінню основних принципів, що регулюють поведінку персоналу під час виконання завдань в МОПМБ. Зазначена Доктрина є основним документом для керівництва усіма суб'єктами в рамках багатоформатної операції ООН з підтримки миру, де, окрім основних держав - партнерів, які надають національні контингенти (персонал), можуть розміщатися регіональні та інші міжурядові організації, гуманітарні учасники процесу, що беруть участь в процесі урегулювання криз, національні та місцеві суб'єкти в країнах, де будуть розгорнуті операції з підтримки миру.

Створена відповідна система міжнародних нормативних актів є обов'язковою до виконання усіма країнами-учасниками національних контингентів (персоналу). Головне місце в цій системі, як вже наголошувалося, займає Головна Доктрина миротворчої діяльності ООН, яка охоплює основні принципи і ключові концепції, що лежать в основі планування і проведення сучасних операцій ООН з підтримання миру, а також їх основної функції та факторів, які впливають на успіх. Серед іншого в ній розкривається зміст багатоформатної операції ООН з підтримання миру.

Керівництво з роботи штабів в операціях: визначає місце і роль Департаменту операцій з підтримки миру ООН і Департаменту польової підтримки ООН штаб-квартири ООН, обов'язків і функцій з підтримки польових місій. Одночасно включає головні командно-штабні можливості та здійснення

керівництва силами та засобами; планування місій і складання бюджету; підбір та менеджмент персоналу; розгортання та початок виконання завдань місії; політичний аналіз і брифінги; звітність, моніторинг і управління операціями.

Управління та інтеграція операцій: охоплює управління та інтеграцію операцій з підтримання миру ООН в районах розгортання. Цей документ дає настанови щодо механізмів планування, управління та інтеграції оперативних і допоміжних можливостей в місії, містить рекомендації щодо ефективного виконання управлінських функцій, пов'язаних з безпекою операції, забезпеченням цілісності і контролю місії і її ресурсів у конкретній сфері. Він стосується: управління місією і контроль; політичний аналіз і дипломатичну діяльність; планування місій; кризовий менеджмент; забезпечення добробуту і дисципліни.

Багатоформатні операції з підтримки миру: ця Настанова є керівництвом із залучення військовослужбовців, поліцейських і цивільного персоналу згідно з мандатом Ради Безпеки ООН. Основою є принципи, що викладені у Головній Доктрині, а також окремі питання щодо [122 с26]:

- роззброєння, демобілізації, реінтеграції комбатантів;
- протимінної діяльності;
- реформа сектору безпеки та інші заходи, пов'язані з верховенством права;
- захисту прав людини;
- допомога у проведенні виборів;
- підтримка у відновленні та розширенні державної влади.

Всебічна підтримка польових операцій: ця Настанова є керівництвом з інтеграції та використання всіх ресурсів для підтримки місії з метою забезпечення своєчасної, ефективної підтримки виконання визначених мандатом завдань місії. Серед сфер, що визначені у цій Наставі є: матеріально-технічне забезпечення; контроль за рухом; стратегічні запаси матеріальних засобів для розгортання; авіація; наземний транспорт; ремонт автомобільної техніки; зв'язок та інформаційні технології; медицина; фінанси; закупівля, контракти та аудит.

Управління та адміністрування штабів визначає процедури, що регулюють функціонування Департаменту операцій з підтримки миру ООН і Департаменту

польової підтримки ООН штаб-квартири ООН, а також інші штаби (спеціалізовані, польові) як інструменти Секретаріату ООН. У Настанові визначаються питання: планування, бюджету і контролю; людських ресурсів; облік та аудит.

1.3.3 Державні стандарти України

З точки зору діючої нормативно-правової бази [117,123,124] курсова підготовка є формою післядипломної освіти, яка є елементом парадигми безперервної освіти (освіти впродовж життя, освіта для дорослих). Освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки.

Відповідно до п. 3 ст. 18 Закону України “Про освіту” – складниками освіти дорослих є: “післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток...”. Однією з організаційних форм її реалізації (п. 6, ст. 18) “Післядипломна освіта” є “підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань” [117 с18].

Система післядипломної освіти в ЗСУ у сфері миротворчої діяльності – це організаційна та функціональна єдність взаємоузгоджених явищ і процесів (спеціалізації, перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування), спрямованих на забезпечення зростання, розвитку й удосконалення освітнього рівня та кваліфікації військовослужбовців ЗСУ, відповідно до сучасних вимог.

Підготовка слухачів національного персоналу здійснюється відповідно до стандартів освіти, які включають вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів підготовки, загальний обсяг навчального навантаження.

В курсовій підготовці офіцерів національного персоналу використовуються кваліфікаційні вимоги до випускника та навчальні план-програми.

Підготовка офіцерів національного персоналу зі складу ЗСУ та інших військових формувань України здійснюється на підставі державного замовлення відповідно до Закону України “Про освіту” і відноситься до спеціалізованих видів

освіти. В основу підготовки національного персоналу для участі в МОПМБ покладено підвищення кваліфікації офіцерських кадрів [125].

В основу системи підвищення кваліфікації покладено принцип підготовки офіцерів за посадовим призначенням, а при визначенні змісту навчання – принцип опори на знання та вміння, що їх набули офіцери під час навчання у вищих навчальних закладах та на практичній роботі у військах.

В основу змісту програм підготовки офіцерів національного персоналу покладається принцип безперервної військової освіти з максимальним забезпеченням відповідності рівня їх підготовки вимогам функціональних обов'язків згідно з посадовим призначенням, а при визначенні змісту підготовки – принцип опори на знання та вміння, що їх набули офіцери під час навчання у вищих навчальних закладах та на практичній роботі у військах.

Основні цілі курсової підготовки:

- оновлення й розширення знань, розвиток фахової компетентності та формування нових спроможностей у сфері миротворчої діяльності;
- набуття практичного досвіду формування змісту діяльності з урахуванням посадових обов'язків, здобутої освіти, попереднього досвіду практичної роботи, інтересів та потреб фахівців і майбутнього посадового призначення слухачів;
- вивчення передового досвіду миротворчої діяльності, методів кадрового управління, ознайомлення з досягненнями науки й техніки та перспективами їх застосування у фаховій діяльності;
- розроблення пропозицій щодо вдосконалення фахової діяльності, впровадження у практику кращих досягнень науки, техніки й миротворчої діяльності;
- застосування інноваційних технологій розв'язання фахових завдань.

1.3.4 Проблеми практичної реалізації курсової підготовки

У сучасних умовах у збройних силах провідних держав всі операції супроводжуються процедурами узагальнення та аналізу отриманих результатів (досвіду). Для визначення напрямів вивчення досвіду проведення курсової підготовки військовослужбовців національного персоналу та його впровадження необхідні знання структури проблемного поля курсової підготовки.

Проблемне поле вивчення досвіду курсової підготовки національного персоналу – множина взаємопов'язаних проблем, яка визначається об'єктно-предметними межами даного виду діяльності, зокрема, вимогами до участі національного персоналу в міжнародній миротворчій діяльності.

Сфера вивчення досвіду курсової підготовки національного персоналу до виконання завдань за призначенням включає два блоки питань:

перший – сфера міжнародної безпеки в частині врегулювання воєнних конфліктів, міжнародна миротворча діяльність та форми МОПМБ, міжнародне гуманітарне право, порядок прийняття рішення щодо участі;

другий – питання щодо відбору і комплектування національного персоналу, його підготовка, оцінка готовності до виконання завдань за призначенням, направлення або ротація, перелік завдань, що покладені на місію, процедури підпорядкування та управління, питання всебічного забезпечення, виводу та реабілітації особового складу ЗСУ.

Взаємодіючи з міжнародним правом війни, міжнародним гуманітарним правом, воєнною конфліктологією, оперативним мистецтвом, військовою освітою, оперативним забезпеченням, військовою логістикою, військовою психологією, вона розглядає питання змісту, цілей і перспектив підготовки, досліджує її соціальний зміст і роль у розвитку міжнародної миротворчої діяльності.

Серед проблем, що впливають на практичну реалізацію курсової підготовки, є питання вивчення та впровадження досвіду підготовки національного персоналу. Структура проблемного поля вивчення та впровадження досвіду підготовки національного персоналу для участі в МОПМБ приведена на рис. 1.4.

Серед першочергових завдань, що стоять перед вивченням досвіду курсової підготовки національного персоналу на сучасному етапі, можна визначити такі:

- налагодження взаємодії органів військового управління та науково-дослідних організацій з питань надання первинної інформації щодо виконання завдань, покладених на український національний персонал;
- організацію співробітництва з навчально-тренувальними центрами ООН та НАТО;

- впровадження в процедури вивчення та впровадження досвіду курсової підготовки інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- аналіз додаткових можливостей та шляхів розширення участі національного персоналу в МОПМБ з метою зміцнення міжнародної та національної безпеки;
- вдосконалення системи підготовки, направлення національного персоналу ЗСУ до складу місій, сил та створення відповідних умов для якісного виконання ними завдань за призначенням, збереження життя та здоров'я українських миротворців;
- апробація розроблених науково обґрунтованих пропозицій, збір та узагальнення знань щодо миротворчої діяльності України для подальшого втілення їх в практику підготовки та проведення МОПМБ, удосконалення і розповсюдження досвіду підготовки й виконання заходів миротворчої діяльності;
- розширення нормативно-правової та методичної бази участі ЗСУ в МОПМБ та проведення в Україні багатонаціональних військових навчань;
- удосконалення психологічної підготовки особового складу миротворчих підрозділів та персоналу до дій в бойових та екстремальних умовах при проведенні міжнародних місій;
- створення ефективної системи реабілітації (медичної, психологічної, соціальної, професійної) військовослужбовців, які брали участь в МОПМБ.

Дослідження з питань узагальнення досвіду миротворчої діяльності є актуальними як для органів військового управління, так і для навчальних закладів та науково-дослідних установ ЗСУ. Потребує вдосконалення питання взаємодії і обміну інформації між національним персоналом та науково-дослідними установами.

Рисунок 1.4 Структура проблемного поля вивчення і впровадження досвіду підготовки національного персоналу ЗСУ до виконання завдань за призначенням

Висновки до розділу 1

Сучасні міжнародні організації у сфері безпеки як глобального характеру (ООН), так і регіональні (ОБСЄ, ЄС, НАТО, АС та ін.), не можуть забезпечити міжнародну безпеку. Це демонструють приклади в Африці, в Європі – на території колишньої Югославії та пострадянському просторі. При цьому суттєву роль відіграє геополітичний фактор, що приводить до появи нових форм воєнних конфліктів. Це свідчить про руйнацію міжнародно-правових засад світового порядку, дестабілізацію міжнародного безпекового середовища.

Агресія російської федерації проти України стала серйозним випробуванням для сучасної системи міжнародних відносин і підтвердила неспроможність тих міжнародних безпекових організацій, що існують, впоратися з глобальними викликами та загрозами. Розвиток миротворчої діяльності на сучасному етапі характеризується збільшенням масштабів, великою залученістю країн, що розвиваються (тоді як найбільш розвинені країни виступають в якості фінансових донорів), широкою участю в операціях громадян держав, що знаходяться в безпосередній близькості від зони конфлікту, зростанням частки жінок у складі міжнародних місій, активне впровадження передових технологій в роботу миротворців (концепція “цифрового миротворця”).

Участь України у миротворчій діяльності потребує спеціальної підготовки військовослужбовців. Результатом підготовки є готовність військовослужбовців ЗСУ до майбутньої участі в МОПМБ за мандатом ООН або іншої міжнародної організації у сфері безпеки. Така готовність може бути забезпечена тільки за умови якісно та ретельно розробленої моделі системи курсової підготовки.

З точки зору професійної освіти потребують дослідження та вирішення такі проблеми практичної реалізації курсової підготовки військовослужбовців, як:

- невідповідність між сучасними вимогами міжнародної безпеки та змістом навчальних програм;
- обмежене узагальнення та аналіз практичного досвіду, що ускладнює адаптацію програм до реалій професійної діяльності (виконання завдань за призначенням);

- обмежене використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, недостатня інтеграція їх у процедури аналізу та впровадження досвіду курсової підготовки, що знижує ефективність обміну знаннями та модернізації освітнього процесу;
- неефективні системи відбору, комплектування та оцінки готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ, відсутність чітко визначених критеріїв, що відповідають сучасним вимогам професійної освіти;
- обмеженість нормативно-правових документів та методичних рекомендацій, що регламентують курсову підготовку, не завжди дозволяє інтегрувати найкращі міжнародні практики;
- відсутність комплексних програм психологічної підготовки та створення ефективної системи реабілітації для військовослужбовців, що беруть участь у міжнародних операціях, негативно впливає на загальну професійну готовність.

Ці проблеми свідчать про необхідність модернізації курсової підготовки в системі професійної освіти. Вони підкреслюють потребу в інтеграції сучасних педагогічних підходів, активному використанні ІКТ, оновленні нормативно-правової бази, а також налагодженні тісної співпраці між військовими управлінськими структурами, навчальними закладами та міжнародними партнерами для забезпечення високої якості підготовки військовослужбовців.

Надзвичайно актуальною є розробка комплексної стратегії модернізації курсової підготовки військовослужбовців з метою її адаптації до викликів міжнародної безпеки. Важливим напрямком є створення чітких критеріїв та стандартів для відбору, комплектування та оцінки готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ. Слід приділити увагу розширенню та вдосконаленню нормативно-правових документів і методичних рекомендацій, що регламентують курсову підготовку. Гармонізація національних стандартів з найкращими міжнародними практиками стане важливим кроком для підвищення якості підготовки.

Результати дослідження розділу 1 відображені у наступних опублікованих статтях: [126], [127], [128], [129], [130].

РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЬ СИСТЕМИ КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ УЧАСТІ В МОПМБ

Курсова підготовки військовослужбовців – це організований комплекс заходів, спрямований на формування знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання службових завдань. Система включає ряд ключових елементів, кожен із яких відіграє важливу роль у досягненні загальної мети. Будь-яка зміна в одному з елементів впливає на решту компонентів системи. Чітке розуміння взаємозв'язків між елементами дозволяє ефективно прогнозувати кінцеві результати підготовки.

Зміст курсової підготовки визначається вимогами професійної діяльності військовослужбовців і включає як теоретичні, так і практичні компоненти. Методи підготовки адаптуються для підвищення ефективності освітнього процесу, акцентуючи увагу на розвитку критичного мислення та здатності ухвалювати рішення в екстремальних умовах.

Компетентності та готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки формуються в рамках педагогічної системи. Готовність, як інтегральний результат, поєднує здобуті компетентності з психологічною, фізичною та моральною підготовкою, забезпечуючи ефективне виконання поставлених завдань.

Автори [131] підкреслюють важливість системного та комплексного підходу до відбору і навчання військовослужбовців, акцентуючи на необхідності психофізіологічного профілювання та врахуванні багатьох чинників, які впливають на оптимізацію готовності та підвищення ефективності. Програми підготовки повинні адаптуватися до нових вимог місії, забезпечуючи підготовку персоналу до динамічного характеру військових операцій [132]. І навпаки, хоча компетентності мають вирішальне значення, швидка еволюція війни та технологій може випередити поточні рамки підготовки та компетентностей, що потенційно може призвести до прогалин у готовності та ефективності. Автори [133] наголошують на необхідності розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів, усунення прогалин у їхній підготовці та

пропагування модернізованих освітніх підходів для задоволення сучасних військових потреб. Курсова підготовки слугує засобом для розвитку й закріплення компетентностей, що, у свою чергу, сприяє формуванню готовності військовослужбовців до виконання завдань за призначенням.

2.1 Компетентності військовослужбовців для участі в МОПМБ

Визначення дефініцій компетентностей є ключовим для створення моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ, тому спершу їх необхідно сформулювати. Чітке формулювання повинно забезпечити:

- відповідність міжнародним стандартам. МОПМБ проводяться під егідою ООН, НАТО чи інших міжнародних організацій. Компетентності випускників курсів повинні відповідати вимогам міжнародного гуманітарного права, стандартам ООН та інших організацій, що координують такі операції;

- підвищення якості підготовки. Необхідно адаптувати курсову підготовку до актуальних викликів, наприклад, роботи у багатонаціональних командах, реагування на кризові ситуації чи використання сучасних технологій моніторингу. Це підвищує ефективність освітнього процесу та забезпечує готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням;

- забезпечення взаємодії в багатонаціональних підрозділах. МОПМБ передбачають тісну взаємодію між військовими, поліцейськими та цивільними з різних країн. Потрібні гарантії, що військовослужбовці матимуть уніфіковані навички та знання, необхідні для командної роботи в міжнародному контексті;

- фокус на міжкультурну комунікацію та етику. Участь у міжнародних операціях вимагає особливої чутливості до культурних, релігійних і соціальних особливостей регіону [134]. Необхідно інтегрувати ці аспекти в курсову підготовку, що мінімізує ризик непорозумінь і конфліктів;

- удосконалення оцінювання підготовки. Чітко виписані компетентності є основою для створення критеріїв оцінювання підготовки. Це дозволяє вимірювати прогрес і визначати, наскільки військовослужбовець готовий до виконання завдань у міжнародних операціях;

- гармонізацію з освітніми стандартами. Формулювання компетентностей відповідає сучасному підходу до розробки освітніх програм, де акцент робиться на результатах підготовки. Це сприяє узгодженості курсової підготовки з національними та міжнародними освітніми стандартами;

- прозорість і підзвітність. Чітке формулювання компетентностей робить процес підготовки прозорим для командирів, міжнародних партнерів і громадськості. Це демонструє, що курсові програми відповідають сучасним викликам і спрямовані на досягнення конкретних результатів.

Підрозділ 2.1 спрямований на поетапне визначення дефініцій та змісту компетентностей, які необхідно сформулювати у випускників курсової підготовки для участі в МОПМБ. Спершу розглядаються загальні компетентності, які є базисом для професійного розвитку. Потім аналізуються спеціальні військові компетентності, що враховують вимоги до підготовки військовослужбовців. Завершує послідовність формулювання компетентностей, необхідних для виконання завдань у міжнародних операціях, які інтегрують професійні, культурні та гуманітарні складові, враховуючи унікальні виклики такої діяльності.

Етимологія та існуючі визначення терміну “компетентність” тісно переплітаються з двома факторами – досвідом та знаннями. У перекладі з латинської слово “competentia” означало “відповідність”, “адекватність” або “придатність”. З часом термін набув значення “здатність” чи “компетентність”, що використовується в сучасних мовах для позначення наявності необхідних знань, умінь або навичок для виконання певного завдання.

Згідно із Законом України “Про вищу освіту” компетентність це “здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей” (п. 13 ст. 1) [135].

Відповідно до визначення Міжнародного департаменту стандартів для підготовки, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction) компетентність це “спроможність особистості

кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або функції у рамках певних стандартів” [136 с20].

Національний реєстр кваліфікацій України [137] має роз’яснення: “компетентності описують трудові функції відповідно до професійного стандарту та містять інформацію про необхідні знання, уміння та навички”.

У працях В. В. Ягупова [138 с20] компетентності військовослужбовців класифіковані на ключові, професійні та фахові відповідно до їхньої ролі в забезпеченні ефективності діяльності.

Ключові – це універсальні компетентності, що необхідні для виконання загальних завдань у будь-якому контексті служби. Вони включають загальні навички, які забезпечують соціальну адаптацію та професійний розвиток військовослужбовців:

- *соціальна компетентність* – уміння працювати в команді, дотримуватись норм поведінки в колективі;

- *комунікативна компетентність* – ефективне спілкування, у тому числі у стресових ситуаціях;

- *інформаційна компетентність* – здатність працювати з інформацією, аналізувати дані.

Професійними називають компетентності, що визначають здатність виконувати завдання у військовій сфері. До них відносяться:

- *оперативно-тактичні знання* – планування, координація дій у бойових умовах;

- *фізична підготовленість* – здатність до витривалості та швидкого реагування;

- *технічна грамотність* – використання сучасного обладнання і технологій.

Фаховими є специфічні компетентності, що відображають професійну спеціалізацію військовослужбовців. Вони включають:

- *глибокі знання у вузьких сферах* (наприклад, володіння специфічною технікою чи методами);

- здатність до вирішення задач із використанням спеціальних інструментів та технологій.

Зазначений вище поділ базується на інтеграції теоретичної та практичної підготовки, спрямованої на адаптацію до специфіки військової служби. Більш детально ці аспекти розглядаються у наукових працях В. В. Ягупова, зокрема в монографіях “Військова педагогіка” (2000, 2001, 2019), “Психологія і педагогіка військової діяльності”, “Основи військового управління” [139,140]. Класифікація широко використовується в педагогіці військової освіти та чітко розмежує універсальні, професійні та вузькоспеціалізовані знання й навички. Значущість класифікації підтверджує її застосовність у різних дослідженнях, зокрема тих, що пов’язані з підготовкою для участі в МОПМБ.

Військовослужбовці виконують складні завдання в мінливих умовах підвищеного ризику, що вимагає постійного уточнення специфічного набору компетентностей. Існують не поодинокі дослідження, спрямовані на уточнення компетентностей військовослужбовців та визначення чинників, що впливають на їхній розвиток [132,141-145]. Наприклад, у Військовій академії США (US Military Academy) особливу увагу приділяють вивченню військового лідерства, тактики та фізичної підготовки, як окремих компонентів, так і їхньої взаємодії в комплексі. У Королівській військовій академії Сандхерст (Royal Military Academy Sandhurst) фокус досліджень зосереджено на розвитку лідерських якостей, управлінських навичок і комунікативної компетентності.

Ефективне лідерство серед військовослужбовців вимагає поєднання компетентностей, які полегшують прийняття рішень, згуртованість команди та мотивацію. Основні компетентності для ефективного військового лідерства включають здатність приймати складні рішення, мотивувати підлеглих, працювати в умовах невизначеності, володіти ораторськими навичками, навчати нових лідерів і зберігати повну відповідальність, сприяючи співпраці команди для досягнення тактичних і стратегічних цілей [144].

Ключові лідерські компетентності, що визначені в літературі, є такими:

Системні та міжособистісні навички. Військові керівники повинні володіти як системними навичками, які передбачають стратегічне мислення та організаційне управління, так і навичками міжособистісного спілкування, які забезпечують ефективне спілкування та побудову відносин, які дозволяють офіцерам виконувати складні функції та ролі, впливати на інших і досягати організаційних і групових цілей [145].

Адаптивна стійкість – здатність пристосовуватися до мінливих обставин і відновлюватися після невдач має вирішальне значення. Лідери повинні продемонструвати стійкість перед обличчям невизначеності та викликів [115,146]. Модель лідерства включає такі компетентності, як сила особистого прикладу та впливу, адаптивна стійкість, прийняття критичних рішень в умовах невизначеності, регульована лідерська поведінка та думки, підготовленість, спілкування з командами та зміцнення довіри.

Мотиваційні навички. Ефективні керівники віддають пріоритет мотивації свого персоналу, визнаючи важливість навичок емоційного інтелекту, публічних виступів. Лідери повинні цінувати та мотивувати підлеглих, визнаючи їхній внесок у досягнення бажаних результатів, що є вирішальним для високої продуктивності [147]. Незважаючи на труднощі, лідер повинен вивчити якомога більше способів цінувати зусилля та цінність внеску підлеглого в досягненні бажаних результатів. Керівники також повинні забезпечувати добробут свого персоналу, демонструючи гарні адміністративні навички в ситуаціях з високими ризиками [148].

Згуртованість і динаміка команди. Лідери відповідають за сприяння згуртованості групи, що є життєво важливим для професійного розвитку військовослужбовців. Це передбачає створення середовища, сприятливого для ефективного спілкування та співпраці [142,149].

Хоча ці навички є критично важливими для військового керівництва, важливо також враховувати можливість надмірного акцентування на ієрархічних структурах, що може пригнічувати інновації та здатність до адаптації у

швидкозмінному середовищі. Збалансування традиційних моделей лідерства з більш гнучкими підходами може підвищити загальну ефективність.

Ефективне лідерство серед військовослужбовців потребує професійної компетентності, професійної мобільності, швидкої адаптації до нових умов, знайомства з інформаційними потоками, здатності оптимально вирішувати професійні та соціальні проблеми, а також відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки [141,150,151]. Ефективне військово-керівництво потребує стратегічного міркування, прийняття рішень під тиском, створення команди та мотивації [152-154]. Ці компетентності є контекстно-залежними, багаторівневими та трансформаційними, що відображає складний характер військового середовища та ролі лідерів у ньому. Ці риси є синергічними, підвищуючи ефективність лідера в складних умовах виконання завдань за призначенням.

Військово-прикладні дослідження здійснюються не лише в спеціалізованих військових навчальних закладах. Так, у Стенфордському університеті (Stanford University) вивчають психологічні аспекти військової служби, зокрема розвиток стресостійкості та подолання психологічних викликів. Массачусетський технологічний інститут досліджує вплив новітніх технологій на військову підготовку, оцінюючи їх ефективність та інтеграцію у процес формування компетентностей.

Спеціалізовані науково-дослідні установи зосереджуються на конкретних аспектах. Наприклад, у Центрі управління стресом (Center for Stress Management) розробляють техніки для підвищення стресостійкості військовослужбовців, а Науково-дослідна лабораторія Командування розвитку бойових можливостей (DEVCOM ARL) вивчає вплив воєнних технологій на формування та вдосконалення компетентностей. У цих дослідженнях особлива увага приділяється взаємозв'язку між вузькоспеціалізованими аспектами підготовки та базовими компетентностями військовослужбовців. Багатогранний підхід до досліджень сприяє глибшому розумінню механізмів формування компетентностей і їх адаптації до сучасних викликів.

Вплив воєнних технологій на військову компетентність є глибоким, формуючи навчання, оперативні стратегії та комунікацію. Оскільки збройні сили інтегрують передові технології, вони підвищують свою ефективність і адаптивність у різних бойових сценаріях. Ця інтеграція очевидна в кількох ключових сферах.

Технологічна інтеграція в навчанні: Сучасні педагогічні технології, такі як проєктне навчання, формують у військовослужбовців критичні навички, зокрема творче мислення та відповідальність [155]. Використання мобільних технологій у військовій освіті покращує мовленнєві навички, необхідні для ефективного спілкування в різноманітних професійних контекстах [156].

Вплив на операційні стратегії: Технологічний прогрес змінив традиційні методи бою, викликавши необхідність адаптованих стратегій, які поєднують звичайні та сучасні ресурси [157,158]. Інтеграція штучного інтелекту та передових комунікаційних технологій має вирішальне значення для підтримки оперативної переваги на полі бою, що швидко розвивається [158].

Покращення спілкування та співпраці: Цифрові компетентності серед військовослужбовців є важливими для ефективного навчання, покращення загальної військової готовності [159]. Використання мобільних додатків та онлайн-платформ сприяє інтерактивному спілкуванню [156].

І навпаки, хоча воєнні технології підвищують компетентність, вони також створюють проблеми, такі як необхідність постійної адаптації до нових інструментів і потенційна можливість надмірної залежності від технологій, що може підірвати традиційні навички та стратегії [160,161].

Питання технічної революції та її впливу на бойові дії та, опосередковано, на процес підготовки військ у сучасних умовах є надзвичайно актуальною, міждисциплінарною темою дослідження на стику технічних, військових та економічних наук [162,163]. Зростаюча складність систем озброєнь у зв'язку з технологічним розвитком породжує потребу в адаптації процесів навчання як з точки зору методів навчання, так і з точки зору використовуваних технік, але, перш за все, з точки зору технологій, застосованих до підготовки сил, де є безліч

можливостей, породжених появою комп'ютера. Нові технології призвели до стиснення часу та розширення зони протистояння та урізноманітнення тактики, прийомів і процедур, що використовуються у воєнних конфліктах, що вимагає відповідного реагування у сфері підготовки військовослужбовців.

Інтеграція сучасних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, покращує мовленнєві навички, необхідні для ефективного спілкування в міжнародних операціях, таким чином значно впливаючи на загальну компетентність військового персоналу [164].

Таким чином, на основі аналізу літературних даних теоретичного та прикладного характеру, а також досвіду власних досліджень автора, можна охарактеризувати зміст компетентностей військовослужбовців, які варіюють залежно від їхньої ролі та рівня служби, але загалом містять такі складові:

(А) *загальновійськова* – володіння спеціалізованими навичками, такими як розуміння ведення загальновійськового бою, використання зброї, технічне обслуговування обладнання, а також знання оперативних процедур планування та аналітичні здібності, вміння планувати, координувати та виконувати завдання за призначенням.

(В) *фізична підготовка* – підтримка високого рівня фізичної форми, витривалості, здатність швидко реагувати на виклики в стресових ситуаціях.

(С) *технічна* – знання сучасних воєнних технологій та обладнання, вміння використовувати та підтримувати технічні системи, використання БПЛА, володіння сучасними засобами зв'язку, навігації та моніторингу.

(D) *комунікативні навички* – здатність налагоджувати та підтримувати ефективну міжособистісну та міжінституційну комунікацію, як у вертикальних, так і горизонтальних структурах.

(Е) *лідерські якості* – здатність ухвалювати рішення в екстремальних умовах, ефективно керувати командою та мотивувати підлеглих.

(F) *психологічна стійкість* – уміння справлятися з високим психологічним навантаженням і стресом, зберігаючи концентрацію та рішучість у складних умовах.

(G) *правова* – знання міжнародних гуманітарних норм і правил ведення війни, дотримання гуманітарних стандартів, етичних принципів та національного законодавства.

(H) *інформаційна* – здатність ефективно знаходити, аналізувати та використовувати інформацію, володіння навичками роботи з сучасними інформаційними технологіями, обробка даних, а також забезпечення безпеки інформації під час виконання завдань за призначенням.

В подальшому будемо використовувати позначення цих компетентностей військовослужбовців латинськими літерами (від А до Н). Ці складові є основою, яка дозволяє військовослужбовцям ефективно виконувати свої обов'язки в різних умовах проходження служби, а кожен фах матиме свою пріоритизовану їх комбінацію.

Визначені компетентності військовослужбовців, розподілені із використанням підходу В. В. Ягупова на ключові, професійні та фахові, представлено у табл. 2.1.

Завданням курсової підготовки військовослужбовців ЗСУ є підготовка висококваліфікованих фахівців з дотриманням стандартів міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС) щодо забезпечення взаємної сумісності у багатонаціональних формуваннях. Особливої уваги потребує курсова підготовка військовослужбовців для участі в МОПМБ. Існуючі дослідження ґрунтуються на вивченні особливостей завдань та функцій, до виконання яких готуються військовослужбовці, та впливу цих особливостей на розвиток їх компетентностей.

Перелік компетентностей, необхідних військовослужбовцям для участі в МОПМБ ґрунтується на результатах вивчення досвіду участі військовослужбовців ЗСУ (в якості керівного складу національних контингентів та національного персоналу), досвіду участі інших країн в МОПМБ, аналізу воєнно-політичної обстановки і прогнозування її розвитку, відповідності оборонної достатності.

Поділ компетентностей військовослужбовців за класифікацією В. В. Ягупова

Тип компетентностей за В. В. Ягуповим	Назва та визначення компетентностей військовослужбовців
Ключові – соціальна, комунікативна, інформаційна D, E, F, G, H	<p>Комунікативні навички (D) - здатність налагоджувати міжособистісну та міжінституційну комунікацію.</p> <p>Психологічна стійкість (F) - уміння працювати в стресових умовах, адаптація до екстремальних ситуацій.</p> <p>Лідерські якості (E) - здатність керувати командою та ухвалювати рішення в складних умовах.</p> <p>Правова (G) - знання міжнародного гуманітарного права, етичних норм та національного законодавства.</p> <p>Інформаційна (H) – здатність ефективно знаходити, аналізувати та використовувати інформацію, володіння навичками роботи з сучасними інформаційними технологіями, обробка та забезпечення безпеки даних</p>
Професійні тактичні та оперативні знання, фізична підготовка, технічна грамотність A, B, C	<p>Загальновійськова (A) - Знання основ загальної тактики, змісту підготовки та ведення операцій, володіння зброєю, дотримання дисципліни, виконання завдань за призначенням.</p> <p>Фізична підготовка (B) - підтримка фізичної форми та витривалості, швидка реакція на виклики.</p>
Фахові - глибокі знання у вузьких сферах, здатність до вирішення задач із використанням спеціальних інструментів та технологій. (операційна частина) A, C	<p>Технічна (C) - знання сучасних воєнних технологій, вміння використовувати та підтримувати технічні засоби, БПЛА.</p> <p>Операційна (частина A) - планування та виконання завдань у складі міжнародних операцій, логістика.</p>

Термін “національний персонал” зазвичай використовується в контексті міжнародних організацій, військових місій або міжнародних операцій, коли йдеться про працівників або військовослужбовців, які є громадянами певної країни і працюють або беруть участь у міжнародних заходах від імені своєї нації. Це може стосуватися як цивільних, так і військових, котрі представляють свою країну в міжнародних організаціях або операціях, таких як ООН, НАТО чи інших багатонаціональних структурах.

У контексті дисертації термін “національний персонал” стосується військовослужбовців, які представляють свою державу під час участі в МОПМБ. Термін “ міжнародні операції” є вужчим і вказує на дії, спрямовані виключно на забезпечення миру, тоді як “операції з підтримання миру і безпеки” охоплюють

ширший спектр завдань: стабілізацію, моніторинг, допомогу у відновленні безпеки, включно з участю у постконфліктному відновленні. Таким чином, “національний персонал” – окремі військовослужбовці ЗС України, інших військових формувань, поліцейські, особи начальницького і рядового складу державних органів, які можуть оснащуватися вогнепальною (стрілецькою) зброєю та боеприпасами до неї відповідно до пропозицій міжнародних організацій у сфері безпеки, а також працівники Збройних Сил України, інших військових формувань, державних органів і установ України, які направляються Україною для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки і не входять до складу національного контингенту [165].

Для визначення складових компетентностей військовослужбовців для участі в МОПМБ важливим є врахування специфічних принципів, що витікають із закономірностей їх майбутньої діяльності:

- інтеграції фахової, психолого-педагогічної, іншомовно-комунікативної підготовки;
- поєднання традиційних та інноваційних методів навчання;
- застосування контекстного навчання;
- врахування соціокультурного середовища виконання завдань.

Послідовність переходу від загальних компетентностей до специфічних відображає їх адаптацію до вимог конкретної посади та контексту діяльності. У випадку військовослужбовців, які беруть участь в МОПМБ, компетентності формуються на перетині професійної [166-168,133], культурної [169,170,134] та гуманітарної складових.

На основі представленого вище аналізу можна виокремити структуру компетентностей військовослужбовців, які беруть участь в МОПМБ (табл. 2.2). Компетентності формуються в рамках інтегрованого підходу, що враховує загальні, військові та спеціальні складові.

Виділені компетентності військовослужбовців для участі в МОПМБ відносяться до двох основних категорій:

Загальновійськові компетентності (А-Г): є базою, що формується під час загальної військової підготовки та охоплює фундаментальні навички й знання.

Спеціальні компетентності для МОПМБ, що визначають особливі вимоги для участі в МОПМБ, спрямовані на забезпечення сумісності в багатонаціональних формуваннях та ефективне виконання завдань за призначенням у специфічних умовах. Такий підхід до формування компетентностей дозволяє забезпечити повноцінну підготовку військовослужбовців до виконання завдань у складних умовах міжнародної взаємодії.

Таблиця 2.2

Структура компетентностей військовослужбовців, які беруть участь в МОПМБ

Категорія	Складові компетентності
1. Компетентності військовослужбовців (ключові, професійні, фахові)	
(А-Н)	Включають базові елементи професійної підготовки: загальну тактику, фізичну витривалість, технічні навички, комунікацію, лідерство, психологічну стійкість, правову грамотність та ін.
2. Спеціальні для МОПМБ	
Міжкультурна	Здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних культур і релігій; розуміння культурних особливостей і традицій регіонів, де проводяться операції.
Комунікативна	Володіння іноземними мовами, зокрема англійською та французькою; навички ведення переговорів і посередництва в конфліктних ситуаціях.
Юридична	Знання міжнародного гуманітарного права та стандартів поведіння з цивільними і військовими в зонах конфлікту; дотримання правил і норм, встановлених міжнародними організаціями (ООН, НАТО тощо).
Психологічна	Здатність адаптуватися до непередбачуваних умов у зонах конфлікту, розвиток емоційної витривалості та вміння підтримувати психологічну рівновагу.
Операційна	Навички планування і виконання завдань за призначенням; логістичного забезпечення та організації взаємодії з іншими підрозділами.
Технологічна	Вміння використовувати засоби зв'язку, моніторингу, знання озброєння та військової техніки, що використовують в зонах, де проводяться МОПМБ
Лідерські якості	Уміння координувати дії підрозділу та ефективно працювати в команді; прийняття рішень у складних ситуаціях і здатність брати відповідальність.
Етична	Дотримання високих стандартів професійної етики та моральних норм; уважність до потреб цивільного населення і повага до прав людини.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу нормативної та наукової бази, слід зазначити, що в сучасній системі підготовки військових фахівців відсутня уніфікована класифікація компетентностей, яка б одночасно враховувала вимоги стандартів вищої освіти, професійної діяльності та специфіку виконання завдань у міжнародному середовищі. Наприклад, аналіз чинних стандартів вищої освіти за спеціальністю 253 «Військове управління (за видами збройних сил)» показав наявність термінологічної варіативності у визначенні груп компетентностей (зокрема, використання понять «спеціальні», «фахові», «предметні» як взаємозамінних або частково тотожних), що ускладнює їх системне трактування. Водночас професійні стандарти не містять чіткої класифікації компетентностей, обмежуючись описом окремих здатностей і вимог до виконання професійних функцій. З огляду на зазначене, у дослідженні застосовано інтегративний підхід до формування структури компетентностей, який поєднує нормативні вимоги стандартів вищої освіти, професійних стандартів та наукові положення військової педагогіки, зокрема підхід В. В. Ягупова. Останній дозволяє забезпечити логічну диференціацію компетентностей за їх функціональним призначенням та рівнем узагальненості. Запропонована у дослідженні структура компетентностей не суперечить чинним стандартам вищої освіти, а уточнює та конкретизує їх, усуваючи термінологічну невизначеність і забезпечуючи внутрішню логічну узгодженість. Вона дозволяє, з одного боку, зберегти нормативну рамку (інтегральна, загальні, фахові компетентності), а з іншого – деталізувати її відповідно до реальних потреб військової служби. Окремого значення набуває виокремлення спеціальних (контекстно зумовлених) компетентностей, пов'язаних з участю військовослужбовців у МОПМБ. У чинних національних стандартах такі компетентності представлені фрагментарно, що підтверджує доцільність їх системного виокремлення в межах даного дослідження. Запропонований підхід забезпечує комплексне відображення вимог до підготовки військовослужбовців, поєднуючи нормативний, професійний і науковий виміри, та створює методологічну основу для розроблення стандарту курсової підготовки.

2.2 Види курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ

Курсова підготовка військовослужбовців Збройних Сил України розглядається як комплекс організаційно-методичних, навчально-виховних і спеціалізованих заходів, спрямованих на формування необхідного рівня знань, навичок, умінь і якостей особового складу для ефективного виконання специфічних завдань в МОПМБ. Підготовка має чітко виражену спеціалізацію, зосереджену на практичному застосуванні знань у специфічних умовах.

У професійній освіті курсова підготовка військовослужбовців відрізняється кількома аспектами, зокрема з огляду на специфіку підготовки до виконання завдань за призначенням.

Завдання і цілі: Курсова підготовка в професійній військовій освіті орієнтована на формування спеціалізованих знань і навичок, необхідних для виконання конкретних завдань за призначенням. Це включає як теоретичні, так і практичні аспекти, що стосуються різних видів операцій (міжнародні місії, операції з підтримання миру тощо). Для порівняння, в цивільній освіті курсова підготовка часто є етапом для освоєння основних понять і дисциплін.

Професійна орієнтація: Курсова підготовка для військовослужбовців має на меті не тільки передачу теоретичних знань, але й підготовку до виконання специфічних завдань за посадою, які потребують застосування професійних навичок в екстремальних умовах, таких як командування підрозділом, налагодження зв'язку, логістики тощо. Важливою частиною такої підготовки є також освоєння військової термінології, що є обов'язковим для ефективної взаємодії з іншими національними підрозділами.

Формат і структура: Курсова підготовка часто передбачає не лише лекції та семінари, але й інтенсивні практичні тренування, симуляції, командні вправи та участь у реальних навчаннях, що дозволяє військовослужбовцям здобувати навички в умовах наближених до бойових.

Міжнародна складова: Курсова підготовка для військовослужбовців ЗСУ часто орієнтована на стандарти міжнародних організацій, таких як ООН і НАТО, що вимагає від військовослужбовців освоєння специфічних процедур та

процедур взаємодії з іншими підрозділами та міжнародними структурами. Водночас у цивільній освіті такі стандарти є менш значущими, зазвичай акцентуючи на національних або регіональних вимогах.

Практика процесу формування компетентностей у слухачів в ході курсової підготовки умовно включає наступні елементи:

- *опис моделі майбутніх фахівців;*
- *застосування оптимальних форм, методів та прийомів навчання;*
- *організація способів подання навчальних даних для формування у слухачів твердих знань, раціональних прийомів інтелектуальних і практичних дій;*
- *врахування індивідуальних та вікових відмінностей, а також професійного досвіду тих хто навчається;*
- *вивчення та впровадження у процес підготовки закономірностей формування навиків колективних дій у багатонаціональному середовищі, направлених на спільне вирішення завдань;*
- *застосування ключових та спеціальних критеріїв визначення готовності слухачів виконувати обов'язки у складі багатонаціональних штабів.*

В цілому, у ході курсової підготовки процес формування будь-якої з компетентностей у слухачів набуває оптимального змісту, який опирається на закономірності процесу засвоєння знань, формування навичок та умінь для виконання завдань на специфічних посадах. Відповідно до посад, що можуть обіймати випускники курсів, вони повинні бути здатними виконувати типові задачі діяльності, кожній з яких відповідає система умінь для їх вирішення.

До професійного відбору майбутніх слухачів курсів висувуються такі вимоги: перший (бакалаврський)/другий (магістерський) рівні вищої освіти; вік від 25 до 60 років; військове звання – капітан, майор, підполковник або полковник; рівень володіння англійською мовою – не нижчий СМР-2 (Level-2) за стандартом НАТО STANAG 6001 (система міжнародної репрезентації СМР-2 є рівнем мовної підготовки за європейською шкалою рівнів володіння мовою CEFR – Common European Framework of Reference for Languages та відповідає рівню B2 за цією шкалою). Далі, залежно від специфіки посади може висуватися

вимога наявності посвідчення водія категорії “В” та практичні навички водіння повнопривідного автомобіля в особливих умовах (для військових спостерігачів); наявність практичних навичок роботи на персональному комп’ютері.

В Україні підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки передбачає спеціалізовані курси, такі як:

“Військовий спостерігач ООН”;

“Авіаційний радіообмін екіпажів повітряних суден”;

“Офіцер багатонаціонального штабу”;

“Офіцери штабу та зв’язку ООН”;

“Логістика в МОПМБ”.

Ці курси є обов’язковими для резерву кандидатів, які плануються для призначення на посади у відповідних місцях. Подібні курси існують не лише в Україні, а й у багатьох країнах світу, де військовослужбовці проходять підготовку за міжнародними стандартами для участі в міжнародних операціях. Відповідно до стандартів НАТО, військовослужбовці проходять спеціалізовану підготовку, що включає управління багатонаціональними підрозділами, організацію взаємодії, логістичне забезпечення та спеціалізовані курси для військових спостерігачів.

Випускник певного з курсів повинен оволодіти компетентностями, які передбачають виконання службових функцій, що, у свою чергу, складаються з визначених типових задач діяльності та передбачають набуття певних умінь. Вимоги до випускників курсу в Україні зазначено у відповідних кваліфікаційних вимогах, які містять опис, що випускник повинен знати і уміти.

Для побудови цілісної моделі системи курсової підготовки використано компетентнісний підхід, при якому акцент робиться на розвиток компетентностей у слухачів курсів, не тільки на передачу теоретичних знань. Це передбачає фокус на реальних навичках, уміннях та здатностях, які необхідні для виконання конкретних завдань. Зміст службової функції, типова задача діяльності та компетентність взаємопов’язані та взаємодіють у системі підготовки військовослужбовців.

Зміст службової функції визначає основні завдання і роль особи в організації чи підрозділі. Це описує те, що повинен робити військовослужбовець на певній посаді, як він повинен діяти в контексті своєї діяльності, його обов'язки та відповідальність. В контексті дослідження це можуть бути функції військового спостерігача ООН або офіцера штабу.

Типова задача діяльності стосується конкретних завдань, які виконуються в рамках службової функції. Це можна розглядати як поодинокі дії або активності, що виконуються військовослужбовцями в процесі досягнення кінцевих цілей функції. Наприклад, типова задача для офіцера штабу може полягати в розробці плану операцій або координації дій підрозділів.

Компетентність в контексті професійної підготовки – це сукупність знань, умінь та навичок, що дозволяють виконувати завдання ефективно та відповідно до вимог службової функції. Компетентності можуть бути загальними (наприклад, вміння працювати в команді) або спеціальними (специфічними) для певної професійної сфери (наприклад, володіння військовою термінологією НАТО для офіцерів штабу) [171].

Таким чином, зміст службової функції вказує на основні обов'язки та вимоги до виконання завдань. Типова задача є конкретизацією того, що саме потрібно зробити в рамках службової функції для досягнення поставленої мети. Компетентність охоплює знання та вміння, необхідні для виконання типових задач і службової функції загалом. Вона є основою, що забезпечує успішне виконання завдань.

При підготовці військовослужбовців кожен тип курсу визначає певні компетентності. Наприклад, для курсу “Військовий спостерігач ООН” потрібні компетентності у веденні спостереження, взаємодії з міжнародними організаціями, знання стандартів ООН та міжнародного права. Для курсу “Офіцер багатонаціонального штабу” важливі компетентності з вміння примати рішення, стратегічного планування та міжнародної співпраці. Компетентності можуть бути спільними для різних курсів (наприклад, лідерські якості, вміння

працювати в команді) або різними, залежно від специфіки завдань (наприклад, спеціалізовані знання у сфері логістики чи радіообміну).

Таке розуміння дозволяє систематизувати знання та навички, які повинні бути здобуті в процесі підготовки, і з'ясувати, в яких аспектах курси можуть бути схожими або відрізнятися за вимогами до компетентностей.

Службові функції випускників курсів базуються на здатностях:

- *соціально-особистісних* (розуміння та сприйняття етичних норм поведінки та толерантності у багатонаціональному середовищі, розуміння необхідності та дотримання вимог щодо безпеки та норм здорового способу життя);

- *інструментальних* (здатність до письмової та усної комунікації іноземною (англійською) мовою);

- *загально-професійних* (здатність використовувати військову термінологію під час виконання завдань в МОПМБ, здатність використовувати знання та уміння для теоретичного освоєння загальних завдань офіцера штабу у міжнародному середовищі та їх подальшого практичного застосування під час виконання завдань в МОПМБ);

- *спеціалізовано-професійних* (здатність використовувати професійно-профільовані знання та уміння під час виконання завдань за призначенням).

Залежно від схожості типових задач деякі службові функції будуть спільними, а оскільки кожен курс має свої індивідуальні особливості то і спеціальними. Наприклад, *соціально-особистісна здатність*, яка включає розуміння та сприйняття етичних норм поведінки та толерантності у багатонаціональному середовищі, а також розуміння необхідності та дотримання вимог щодо безпеки та норм здорового способу життя є спільною для випускників усіх типів курсів. Аналогічно здатність до письмової та усної комунікації іноземною мовою, є спільною для усіх випускників, оскільки мовою спілкування у багатонаціональному середовищі (МОПМБ) є англійська.

Спеціалізовано-професійні здатності, навпаки, є унікальними для випускників і залежать від конкретної програми підготовки. Для курсу “Військовий спостерігач ООН”, випускники повинні бути здатними

використовувати професійно-профільовані знання та уміння під час виконання завдань військового спостерігача місії ООН. Курсу “Авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден” – бути здатними виконувати обов’язки за посадою бортового перекладача льотних екіпажів національних контингентів, здійснювати радіообмін за стандартами ООН та міжнародної організації цивільної авіації (МОЦА-ІСАО) та користуватися засобами навігації. Курсу “Офіцер багатонаціонального штабу” – використовувати на практиці знання теоретичних основ процесу прийняття рішень в органах управління тактичного та оперативного рівнів. Курсу “Офіцерів штабу та офіцерів зв’язку ООН” – використовувати професійно-профільовані знання та уміння під час виконання завдань офіцера штабу та офіцера зв’язку місії ООН. Курсу “Логістика в МОПМБ” – використовувати професійно-профільовані знання та уміння під час виконання завдань офіцера з логістики. Курс “Військової термінології за стандартами НАТО та ООН” повинен підготувати усіх слухачів до використання військової термінології НАТО та ООН під час проходження профільних курсів за відповідними стандартами та під час виконання завдань в МОПМБ.

Для опису типових завдань діяльності випускників доцільно виділяти функції, що є спільними для всіх шести видів курсової підготовки, та спеціальні, які відповідають особливостям кожної програми. Загальні функції включають універсальні або базові обов’язки, що формують фундаментальні навички, необхідні для широкого кола спеціалістів. Спеціальні функції охоплюють завдання, які потребують вузькопрофільних знань і залежать від специфіки кожного курсу. Вони спрямовані на виконання конкретних професійних обов’язків, властивих обраній спеціалізації.

Такий підхід дозволяє чітко розмежувати загальні вимоги від тих, що є специфічними для окремих програм курсової підготовки. Зміст службових функцій та їх опис деталізовано в таблицях 1-6 (Додаток Б).

2.3 Проєкт стандарту курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ

На основі аналізу кваліфікаційних вимог майбутніх фахівців та програм підготовки розроблено проєкт стандарту курсової підготовки військовослужбовців для участі МОПМБ (табл. 2.3). Проєкт передбачає спеціалізацію за п'ятьма напрямками, які відповідають існуючим нині в Україні курсам. Реалізація стандарту сприятиме забезпеченню якісної підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ. Підхід до побудови стандарту – компетентнісний, програмні результати підготовки виражені в термінах дескрипторів таксономії Блума-Шевцова.

Розробка проєкту базувалася на нормативно-правових актах та рекомендаціях, а саме: Законах України “Про освіту” [117], “Про вищу освіту” [124], “Про професійну (професійно-технічну) освіту” [118]; наказах Міністерства освіти і науки України – “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти” [172], “Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм” [173], “Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти” [174], “Про організаційні заходи щодо розроблення та затвердження державних освітніх стандартів у 2024 році” [175]; Класифікатору професій (ДК 003 : 2010) [176]; освітньо-кваліфікаційних характеристиках; міжнародних стандартах (для визначення коректних назв професій і посад); локальних положеннях (для закладу освіти).

Для перевірки відповідності розробленого проєкту практичним потребам залучені фахівці у галузі професійної військової освіти та представники галузі (акти наведено в Додатку А).

Таблиця 2.3

Проект стандарту курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ

№	Складові стандарту	
1	Ціль курсової підготовки	
	Досягнення слухачами здатності здійснити переміщення до району проведення операції, виконання визначених у рамках операцій завдань, забезпечення життєдіяльності в специфічних умовах, запобігання загибелі, пораненням та втраті здоров'я, проведення ротації та повернення з району операції. Опанувати військову термінологію за стандартами НАТО та ООН і бути підготовленими до успішного виконання функціональних обов'язків: військового спостерігача ООН (напрям МО – military observer), офіцера багатонаціонального штабу (MSO – multinational staff officer), офіцера штабу та зв'язку ООН (SO-LN – staff officer-liaison), офіцера з логістики в МОПМБ (SO-L – staff officer - logistics), офіцера з авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден (ОВМІ – on-board military interpreter).	
2	Характеристика програми курсової підготовки	
	Фокус програми: загальна/спеціальна	Підготовка слухачів для участі в МОПМБ / Спеціалізація за напрямками підготовки: військового спостерігача ООН, офіцера багатонаціонального штабу, офіцера штабу та офіцера зв'язку ООН, офіцера з логістики в МОПМБ, офіцера авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден.
	Орієнтація програми	Орієнтована на практичну підготовку слухачів, зокрема на здатність виконувати завдання в умовах багатонаціонального середовища, з урахуванням стандартів і вимог міжнародних організацій (ООН, НАТО).
	Особливості програми	Орієнтована на стандарти міжнародних організацій, таких як ООН і НАТО, що вимагає від слухачів освоєння специфічних процедур та процедур взаємодії з іншими міжнародними структурами. Програма зосереджена на інтеграції теоретичних знань у практичні дії, що дозволяє слухачам безпосередньо застосовувати отримані знання у реальних або симуляційних умовах. Це забезпечує підготовку до виконання завдань в умовах багатонаціональних операцій, наближених до реальних.
3	Працевлаштування та продовження освіти	
	Призначення на посади	Випускники можуть обіймати посади: військових спостерігачів ООН, офіцерів багатонаціональних штабів, офіцерів штабу та офіцерів зв'язку ООН, офіцерів з логістики в МОПМБ, офіцерів авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден.
	Продовження освіти	Можливості підготовки за програмами підвищення кваліфікації та спеціалізації:

		курси управління кризами під егідою ООН та НАТО, програми професійного розвитку для військовослужбовців у міжнародних організаціях, магістерські програми з міжнародних відносин та військової дипломатії.
4	Стиль та методика навчання	
	Підходи до викладання та підготовки	Лекції та семінари – викладання теоретичних основ з можливістю обговорення реальних кейсів. Практичні тренування – відпрацювання навичок у моделях, близьких до реальних умов. Симуляції – проведення імітаційних вправ для розвитку оперативних та тактичних навичок у контексті МОПМБ. Командні вправи – практичні заняття, спрямовані на координацію дій у складі багатонаціональних груп. Участь у реальних навчаннях – включення слухачів до складу міжнародних навчань під егідою ООН або НАТО для отримання практичного досвіду.
	Система оцінювання	Формувальне оцінювання: постійний зворотний зв'язок під час практичних занять і симуляцій. Поточне оцінювання: тестування, письмові роботи та аналіз ситуаційних задач. Підсумкове оцінювання: виконання комплексного практичного завдання або симуляції (приклад – організація штабу, виконання завдань логістики чи зв'язку). Оцінка в команді: спільне оцінювання навичок роботи у складі багатонаціональних груп.
5	Програмні компетентності	
5.1	Ключові	
	(H) Інформаційна	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації.
	(D) Комунікативна	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань в МОПМБ. Використовуючи теоретичні знання уміти організувати переговори та посередництво. Використовуючи теоретичні знання та документацію місії уміти планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації у районі виконання завдань.
	Соціальна (G) Правова (E) Лідерські якості (F) Психологічна стійкість	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти організувати роботу та повсякденну діяльність. Використовуючи теоретичні знання застосовувати основні процедури процесу прийняття рішення. Здатність ефективно управляти емоціями, справлятися зі стресовими та екстремальними умовами, зберігати психологічну рівновагу, приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях, а також підтримувати командну згуртованість і взаємодопомогу.
5.2	Професійні	
	(A) Загальновійськова – тактичні та оперативні знання	Здатність використовуючи теоретичні знання виконувати загальні обов'язки. Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти проводити аналіз та оцінку загроз у районі виконання

	планування, координація дій під час операції	завдань. Використовуючи теоретичні знання уміти користуватися засобами навігації, мапами, засобами зв'язку та вести авіаційний радіообмін у відповідності до стандартних оперативних процедур місії.
	(B) Фізична підготовка	Здатність підтримувати високий рівень фізичної форми, витривалості та готовності до виконання завдань, забезпечуючи швидку реакцію на оперативні виклики та зміну умов.
	(C) Технічна грамотність	Здатність застосовувати сучасні військові технології, вміння використовувати та підтримувати технічні системи.
5.3	Фахові	
	(A) Операційно-тактична	Здатність планувати, координувати та виконувати завдання у складі місії.
		Знання процедур прийняття рішень, логістичного забезпечення та управління ресурсами.
5.4	Спеціальні для МОПМБ	
5.4.1	спільні для напрямів підготовки МО, MSO, SO-LN з:	
	цивільно-військової взаємодії	Використовуючи теоретичні знання уміти організувати цивільно-військову взаємодію в МОПМБ.
	організації заходів безпеки	Використовуючи теоретичні знання уміти організувати заходи забезпечення особистої та групової безпеки під час виконання службових обов'язків та у повсякденній діяльності.
5.4.2	спільні для підготовки МО, SO-LN з:	
	користування автомобільною технікою	Використовуючи теоретичні знання та практичні навички, уміти експлуатувати автомобільну техніку місії відповідно до міжнародних стандартів.
	контролю виконання міжнародних угод	Використовуючи теоретичні знання та стандартні процедури брати участь у проведенні розслідувань, верифікації та нагляд за виконанням угод.
5.4.3	для підготовки МО - військового спостерігача з:	
	виконання обов'язків	Уміти виконувати загальні обов'язки військового спостерігача місії ООН.
	використання спеціальної термінології	Знати та вміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності військового спостерігача.
	організації роботи груп спостерігачів	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти організувати роботу групи військових спостерігачів місій ООН.
5.4.4	для підготовки MSO – офіцера багатонаціонального штабу з:	
	керування роботою штабу	Враховуючи специфіку професійної діяльності керувати роботою штабу багатонаціональних частин (підрозділів) під час участі в МОПМБ за стандартами НАТО.
	організації роботи посадових осіб штабу	Використовуючи теоретичні знання уміти організувати роботу посадових осіб штабу багатонаціонального формування за функціональним призначенням.
	прийняття рішень у штабі частин НАТО	Використовуючи теоретичні знання володіти основами процесу прийняття рішення у штабі частин (підрозділів) НАТО під час участі в МОПМБ.
	планування розгортання сил	Використовуючи теоретичні знання уміти планувати розгортання сил у зоні конфлікту.
5.4.5	для підготовки SO-LN – офіцера штабу та зв'язку ООН з:	

	організації роботи штабу частин	Вміти організувати роботу штабу частин (підрозділів) місії ООН в МОПМБ.
5.4.6	для підготовки SO-L – логістика в МОПМБ з:	
	організації роботи посадових осіб з логістики	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи організувати роботу посадових осіб з логістики за функціональним призначенням.
	прийняття рішень з логістики	Використовуючи теоретичні знання застосовувати основні процедури процесу прийняття рішення з логістики під час підготовки та участі в МОПМБ за стандартами ООН або НАТО.
	проведення розрахунків у якості офіцера з логістики	Використовуючи теоретичні знання проводити розрахунки у якості офіцера з логістики під час підготовки та участі за стандартами ООН або НАТО.
	використання спеціальної термінології з логістики	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань в МОПМБ.
	виконання обов'язків офіцера з логістики	Використовуючи теоретичні знання уміти виконувати загальні обов'язки офіцера з логістики в МОПМБ.
	організації логістичної взаємодії	Використовуючи теоретичні знання організувати взаємодію з логістичними базами та контракторами в районах ведення МОПМБ.
	відпрацювання документації з питань логістики	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи відпрацьовувати документацію з питань логістики за стандартами ООН та НАТО.
	організації МТБ національних контингентів	Використовуючи теоретичні знання планувати та організувати матеріально-технічне забезпечення національних контингентів в МОПМБ.
	здійснення контролю	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи здійснювати контроль за виконанням вимог міжнародних договорів з логістики та використанням матеріально-технічних засобів та техніки.
5.4.7	для підготовки ОВМІ – авіаційний радіообмін екіпажів повітряних суден з:	
	використання авіаційної термінології	Використання теоретичних знань та робота з документацію місії, застосування військової та авіаційної термінології під час виконання завдань в МОПМБ.
	виконання обов'язків члена екіпажу-бортового перекладача, та ведення радіообміну	Використання теоретичних знань та практичних вмінь щодо виконання обов'язків члена екіпажу-бортового перекладача місії ООН, ведення авіаційного радіообміну.
6	Програмні результати навчання	
	Для усіх напрямів:	
1	ПРН Н1: Випускники курсів здобудуть знання і розуміння, обсяг яких буде достатнім, щоб аналізувати нормативні документи місії та формувати дані для прийняття управлінських рішень (аналізувати, створювати).	
2	ПРН Н2: Випускники курсів будуть здатні демонструвати розуміння та володіння сучасними інформаційними технологіями для збору, аналізу та передачі даних у рамках поставлених завдань.	
3	ПРН D1: Випускники курсів будуть здатні продемонструвати вільне володіння військовою термінологією для оформлення документації та комунікації в багатонаціональних командах (застосовувати).	

4	ПРН D2: Здатність організувати переговори та здійснювати посередництво в багатонаціональному середовищі, демонструючи ефективну взаємодію (створювати).
5	ПРН D3: Планувати та впроваджувати заходи співпраці із засобами масової інформації, з урахуванням місцевих культурних особливостей та норм місії (створювати, оцінювати).
6	ПРН F1: Застосовувати техніки саморегуляції для зниження стресу та підтримання психологічної рівноваги в екстремальних умовах (застосовувати).
7	ПРН F2: Аналізувати стресові ситуації та розробляти стратегії їхнього ефективного вирішення (аналізувати, створювати).
8	ПРН F3: Приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності та ризику, зберігаючи командну згуртованість. Оцінювати ризики (створювати, оцінювати).
9	ПРН G1: Демонструвати повагу до культурних відмінностей та соціальних норм у процесі взаємодії з місцевим населенням і міжнародними партнерами (розуміти, застосовувати).
10	ПРН G2: Сприяти формуванню довіри та співпраці між різними групами в рамках міжнародних операцій (оцінювати, створювати).
11	ПРН E1: Організувати роботу багатонаціональних команд, керуючись етичними та культурними принципами (створювати, оцінювати).
12	ПРН E2: Демонструвати здатність надихати та мотивувати підлеглих для досягнення кінцевої мети (застосовувати, оцінювати).
13	ПРН C1: Володіння навичками технічного обслуговування та експлуатації систем зв'язку, навігації та моніторингу.
14	ПРН C2: Демонструвати здатність до ефективного використання програмно-апаратних засобів у різних умовах.
15	ПРН A1: Розуміти та пояснювати теоретичні основи тактичного та оперативного планування та координації дій в зоні операцій.
16	ПРН A2: Вміння організувати та координувати логістичне забезпечення в зоні операцій.
17	ПРН A3: Аналізувати та оцінювати воєнно-політичну обстановку в зоні операцій на основі нормативних документів (аналізувати).
18	ПРН A4: Демонструвати навички використання засобів навігації, картографії, зв'язку та радіообміну відповідно до стандартів НАТО (застосовувати, створювати).
19	ПРН B1: Застосовувати методи підтримання фізичної витривалості, необхідної для виконання бойових завдань (застосовувати).
20	ПРН B2: Демонструвати готовність швидко реагувати на оперативні виклики та зміну умов (оцінювати).
21	ПРН C1: Використовувати сучасні військові технології для виконання професійних завдань (застосовувати).
22	ПРН C2: Пояснювати принципи функціонування та підтримки технічних систем військового призначення (розуміти).
	Спільні для підготовки МО, MSO, SO-LN
	ПРН 1-3-1: Аналізувати чинні стандарти та нормативно-правові документи для організації цивільно-військової взаємодії в МОПМБ. (Рівень: Аналіз)
	ПРН 1-3-2: Планувати та координувати заходи цивільно-військової взаємодії, враховуючи міжнародні стандарти. (Рівень: Синтез)
	ПРН 1-3-3: Оцінювати загрози для особистої та групової безпеки в зоні виконання завдань. (Рівень: Оцінка)
	ПРН 1-3-4: Організувати заходи забезпечення безпеки, дотримуючись міжнародних стандартів. (Рівень: Застосування)
	Спільні для підготовки МО, SO-LN
	ПРН 1-3-1: Демонструвати навички експлуатації автомобільної техніки відповідно до міжнародних стандартів. (Рівень: Застосування)

ПРН 1-3-2: Застосовувати процедури моніторингу та верифікації виконання міжнародних угод у зоні конфлікту. (Рівень: Оцінка)	
Напрямок підготовки МО – військового спостерігача	
ПРН 1-1: Виконувати обов'язки військового спостерігача відповідно до інструкцій місії ООН. (Рівень: Застосування)	
ПРН 1-2: Застосовувати військову термінологію під час підготовки звітів і виконання завдань. (Рівень: Застосування)	
Напрямок підготовки MSO – офіцера багатонаціонального штабу	
ПРН 2-1: Планувати та керувати роботою багатонаціонального штабу в МОМПБ, враховуючи стандарти НАТО. (Рівень: Синтез)	
ПРН 2-2: Використовувати основні процедури прийняття рішень у штабі для ефективного розв'язання завдань. (Рівень: Застосування)	
Напрямок підготовки SO-LN – офіцера штабу та зв'язку ООН	
ПРН 3-1: Організовувати роботу штабу місії ООН із урахуванням процедур прийняття рішень. (Рівень: Синтез)	
Напрямок підготовки SO-L – логістика в МОПМБ	
ПРН 4-1: Використовувати процедури прийняття рішень для управління логістичними ресурсами місії. (Рівень: Оцінка) Організація логістичної взаємодії.	
ПРН 4-2: Випускники курсів будуть здатні координувати взаємодію з логістичними базами та контракторами. (Рівень: Застосування)	
Напрямок підготовки ОБМІ – авіаційний радіообмін	
ПРН 5-1: Демонструвати володіння авіаційною термінологією під час виконання завдань місії. (Рівень: Застосування)	
ПРН 5-2: Випускники курсів будуть здатні використовувати на практиці навички ведення авіаційного радіообміну згідно з СОП місії. (Рівень: Застосування)	
Вимоги до слухачів курсів	Перший (бакалаврський) / другий (магістерський) рівні вищої освіти; вік від 25 до 60 років; військове звання – капітан, майор, підполковник або полковник; рівень володіння англійською мовою – не нижчий СМР-2 за стандартом НАТО STANAG 6001 (система міжнародної репрезентації СМР-2 є рівнем мовної підготовки за європейською шкалою рівнів володіння мовою CEFR – Common European Framework of Reference for Languages та відповідає рівню B2 за цією шкалою). <i>Залежно від специфіки посади може висуватися вимога наявності посвідчення водія категорії “B” та практичні навички водіння повнопривідного автомобіля у складних дорожніх умовах (для військових спостерігачів); наявність практичних навичок роботи на персональному комп'ютері.</i>

2.4 Готовність військовослужбовців до участі в МОПМБ

Готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки є ключовою умовою успішного виконання завдань у складі міжнародних місій. Вона забезпечує ефективну, цілеспрямовану діяльність персоналу, виступаючи зв'язувальною ланкою між підготовкою та практичним виконанням службових обов'язків у специфічних умовах міжнародного миротворчого середовища.

Формування військово-професійної готовності має поетапний характер: від здобуття базової та післядипломної освіти – до завершального етапу курсової (цільової) підготовки перед направленням. Цей процес потребує системного підходу до визначення педагогічних умов, оптимального поєднання форм і методів навчання, а також врахування специфіки майбутніх завдань у зоні операції.

Аналіз досвіду участі українських офіцерів у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки засвідчив наявність низки недоліків у системі їхньої підготовки [177-181]. Зокрема, виявлено проблеми з фізичною підготовкою, а також недостатній рівень набутих військово-спеціальної, соціокультурної та комунікативної компетентностей [178,179]. Методологія підготовки часто є застарілою, а система управління освітнім процесом потребує оновлення для відповідності сучасним викликам [180]. Незважаючи на зусилля, спрямовані на впровадження стандартів НАТО та підвищення рівня оперативної сумісності, реалізацію цих ініціатив стримують технічні, кадрові й фінансові обмеження [181].

Вирішення окреслених проблем є критично важливим для підвищення ефективності участі військовослужбовців ЗСУ у міжнародних операціях. Сучасні ініціативи, зокрема діяльність Спільного центру Україна-НАТО з аналізу, навчання та освіти (JATEC), є вагомим кроком у напрямі модернізації системи підготовки та інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору [181]. Саме тому, з огляду на потребу в системному підході

до модернізації підготовки військовослужбовців, необхідним є глибокий аналіз ключових компонентів готовності та чинників, що на неї впливають.

2.4.1 Дефініції, структура та рівні готовності

Оскільки збройні сили все частіше залучаються до МОПМБ, потреба в спеціалізованих стратегіях підготовки військовослужбовців та підвищення готовності набуває першочергового значення. Ключовими аспектами готовності до участі в МОПМБ, по-перше, є спеціальна підготовка, що передбачає розвиток навичок ведення переговорів, культурної обізнаності та надання гуманітарної допомоги. По-друге, психологічна підготовка, яка є критично важливою для військовослужбовців. Навчальні програми мають бути сфокусовані на розвитку психологічної стійкості та стабільності, адаптованих до конкретних викликів миротворчого середовища [2]. Важливим аспектом є оперативна готовність, яка передбачає спроможність особи або підрозділу негайно, ефективно та злагоджено розпочати виконання завдань у миротворчих або безпекових операціях у визначені терміни та за визначених умов [182].

Дослідники приділяють значну увагу аналізу готовності держави брати участь у міжнародних операціях, безпосередньо пов'язуючи її з національними інтересами. Відомо, що така участь допомагає зміцнити міжнародний авторитет та вирішити проблеми внутрішньої безпеки. Політика держави щодо міжнародних операцій формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Так, держави, втягнуті в міжнародне суперництво або ті, що стикаються з внутрішніми загрозами (наприклад, спроби перевороту), частіше долучаються до міжнародних операцій. Це дозволяє пом'якшити зовнішні загрози та стабілізувати внутрішнє політичне середовище [183]. Також, великі держави зазвичай беруть участь у підтримці миру для зміцнення міжнародної стабільності, тоді як менші можуть зосередитися на внутрішніх проблемах. Це відображає баланс між інтернаціоналізмом та націоналізмом, де кожна держава узгоджує свою миротворчу політику зі своїми ширшими національними інтересами [184].

Оперативна готовність збройних сил є критичною складовою національної безпеки. Міжнародні операції можуть виснажувати воєнні ресурси, потенційно впливаючи на здатність держави реагувати на інші загрози. Ця подвійність створює постійні виклики для воєнних стратегів та політиків, які мають знайти баланс між міжнародними місіями та підтриманням бойової готовності [182]. Наприклад, армія США розробила спеціальні стратегії для вирішення цієї проблеми [185]. Взаємозв'язок між готовністю держави брати участь у миротворчих операціях та її національною безпекою є багатограним [186,187]. Держави часто долучаються до підтримки миру для вирішення проблем як міжнародної стабільності, так і внутрішньої безпеки, узгоджуючи власні інтереси з ширшими наслідками глобальних миротворчих зусиль.

Аналіз готовності військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки ґрунтується на підходах військової педагогіки та акмеології [188-190]. Ядром цього поняття є двокомпонентна структура: особистісна та військово-професійна готовність.

Особистісна готовність – це інтегральна характеристика, що відображає рівень розвитку професійно важливих психологічних рис. Вона охоплює систему цінностей, переконання, психологічну стійкість та орієнтацію на миротворчу діяльність. До її складу входять мотиваційно-цільовий та когнітивно-пізнавальний компоненти.

Військово-професійна готовність, своєю чергою, забезпечує застосування набутого комплексу спеціалізованих знань, умінь і навичок. Вона включає операційно-діяльнісний та комунікативно-самооцінний компоненти. Розвиненість цих складових є індикатором високого рівня готовності, що проявляється у здатності адаптуватися та ефективно виконувати завдання в екстремальних умовах. Важливо зазначити, що, попри численні дослідження, єдиного визначення суті готовності не існує, оскільки її трактування залежить від специфіки діяльності та наукових підходів [190]. Ці складові інтегровані в єдину структуру готовності, яка деталізована на рис. 2.1.

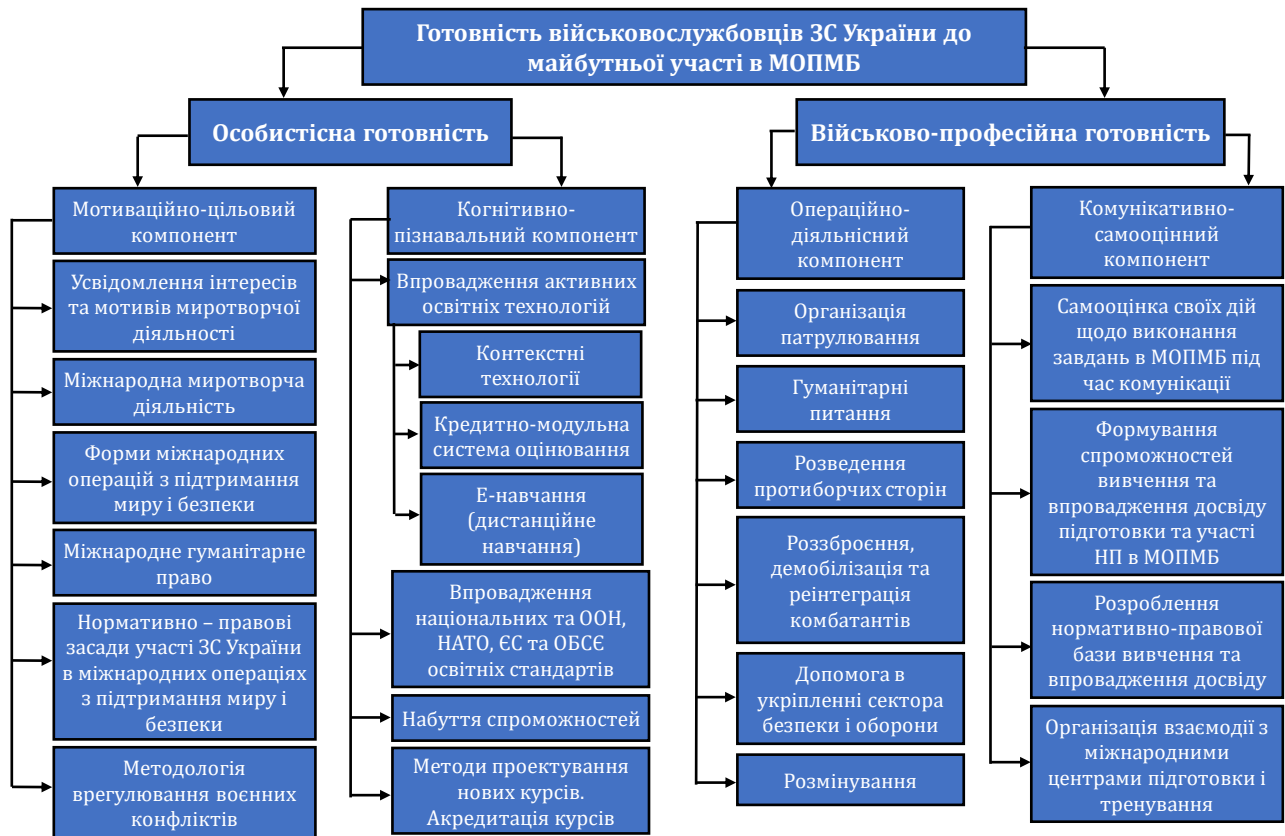

Рисунок 2.1 Особистісна та військово-професійна складові готовності військовослужбовців до майбутньої участі в МОПМБ

Таким чином, готовність військовослужбовців до участі в МОПМБ визначається як єдина багатоконпонентна структура. Вона включає особистісну, військово-професійну, когнітивну, мотиваційну і комунікативну складові, які взаємопов'язані та забезпечують ефективне виконання завдань. Формування такої готовності охоплює не лише здобуття знань, умінь і досвіду, а й становлення мотивів, розвиток особистісних рис та вдосконалення психологічних властивостей. Це також передбачає створення внутрішньої установки на успіх і готовності до подолання труднощів в умовах миротворчої діяльності.

Формування готовності є динамічним процесом, який відбувається в умовах професійної підготовки, самореалізації та адаптації до зовнішніх умов миротворчої діяльності.

Важливим завданням у цьому процесі є чітке визначення рівнів її сформованості: низький, середній, високий. Високий рівень характеризується творчістю, ініціативністю, повною самостійністю, розвиненим самоконтролем та впевненістю. Середній рівень дозволяє виконувати основні завдання, але з обмеженою ініціативністю та потребою в частковому контролі. Низький рівень проявляється нездатністю до самостійності, недостатньою мотивацією до навчання та вимагає постійного зовнішнього контролю.

Вимірювання сформованості готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ безпосередньо залежить від визначених критеріїв, показників і рівнів. Критеріями для оцінювання є: контрольні модулі; іспити (з оцінюванням комплексу очікуваних знань, умінь і результатів роботи); тестові завдання; підсумки міжнародних та національних командно-штабних навчань. Для визначення цих рівнів розроблено якісні характеристики та шкалу кількісних значень. Числові значення, якісні характеристики та ознаки, що відображають індекси визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності, наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Числові, якісні значення та ознаки індексу визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності

Числове значення індексу в балах	Якісні значення та ознаки індексу
$85 \geq$	ознака виражена сильно
$50 \geq$	ознака виражена достатньо
≤ 49	ознака виражена слабо

Рівні сформованості готовності визначаються за шкалою, представленою в табл. 2.5. Відповідно до шкали:

Високий рівень (85–100 балів) означає, що ознака виражена сильно.

Середній рівень (50–84 балів) – ознака виражена достатньо.

Низький рівень (0–49 балів) – ознака виражена слабо.

Таблиця 2.5

Критерії, показники та рівні сформованості готовності

№ з/п	Критерії готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	Показники готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	Низький рівень (0-49)	Середній рівень (50-84)	Високий рівень (85-100)
1	Когнітивний критерій	усвідомлення, розробка та планування навчань, тренувань під егідою ООН та НАТО			
		складання та визначення маршрутів пересування та патрулювання			
		визначення слабких сторін незаконних збройних формувань			
		визначення слабких сторін своїх та союзних сил			
		визначення сильних сторін незаконних збройних формувань			
		визначення сильних сторін своїх та союзних сил			
2	Мотиваційний критерій	мотивація щодо удосконалення володіння іноземною мовою, як інструменту для проведення комунікацій			
		мотивація щодо саморозвитку та самореалізації для досягнення поставлених цілей			
3	Рефлексивний критерій	усвідомлення та зацікавленість до участі в МОПМБ			
		визначеність та бажання працювати на посаді офіцера багатонаціонального штабу в місіях ООН та НАТО			
4	Діяльнісний критерій	якісне виконання завдань в МОПМБ			
		дії під час потрапляння у полон			
		оцінка обстановки та виявлення пасток на маршрутах патрулювання			
		вміння орієнтуватись на місцевості без мапи, компасу та GPS			
		проведення огляду та відновлення працездатності озброєння та військової техніки власними силами			
5	Особистісний критерій	оцінка військовослужбовцем власних сил та можливостей щодо реалізації професійних намірів щодо участі в МОПМБ			
		особиста відповідальність за статус національного персоналу постає сферою реалізації найважливіших особистісних цінностей			
		забезпечення особистого мотиваційного налаштування на професійну діяльність національного персоналу			
6	Критерій оцінки з виконання завдань МОПМБ	знання основних видів озброєння та військової техніки сторін конфлікту			
		вміння керувати автомобілем у складних дорожніх умовах			
		мовна підготовка			

№ з/п	Критерії готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	Показники готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	Низький рівень (0-49)	Середній рівень (50-84)	Високий рівень (85-100)
		вміння орієнтуватись на місцевості за допомогою мапи, компасу та GPS			
7	Критерій оцінки з персональної безпеки	вміння використовувати захисне обладнання, захисні властивості місцевості, а також спорядження та екіпіровку			
		рішучі дії при нападі та агресії з боку окремих комбатантів, снайперів, збройних формувань тощо			
		вміння виживати в екстремальних умовах, максимально наближених до бойових			
		захист дітей у збройних конфліктах			
		мінна безпека (протимінна діяльність) та саморобні вибухонебезпечні предмети (протиція саморобним вибуховим пристроям)			
		вміння протистояти терористичній діяльності та загрозам			
8	Критерій оцінки з вміння вести переговори та посередницьку діяльність	правила ведення переговорів і посередницька діяльність			
		застосування перекладачів			
		вміння врегульовувати кризові ситуації			
9	Критерій оцінки зв'язку	правильність ведення радіообміну			
		застосування та експлуатація засобів зв'язку та інформаційних (автоматизованих) систем управління на рівні користувача			
		вміння налагодження та використання клієнтів електронної пошти, робота з офісними та графічними редакторами			
		основи організації і виконання заходів з безпеки зв'язку та інформації			
10	Критерій оцінки з підготовки керівного складу	керівні документи ООН, НАТО про МОПМБ			
		правила поведінки національного персоналу та дисциплінарні питання			
		догляд за постраждалими			
		протиція сексуальній експлуатації та знущанням			
		культура керівного складу			
		гендерна політика в ООН та НАТО			
11	Критерій оцінки з володіння основних процедур роботи штабів	права людини в операціях з підтримання миру та безпеки			
		Взаємна сумісність в МОПМБ			
		організація та проведення брифінгів			
		формати доповідей та донесень, донесення про обстановку (основні правила та стиль написання)			
		процедура надання доповідей			
		основні правила аналізу ситуації в МОПМБ			
		міни та вибухонебезпечні предмети (протиція саморобним вибуховим пристроям)			

№ з/п	Критерії готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	Показники готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ	Низький рівень (0-49)	Середній рівень (50-84)	Високий рівень (85-100)
		процес прийняття рішення			
12	Критерій оцінки з роботи у складі: (Team site) команди військових спостерігачів; штабу місії (FHQ) та штабах секторів	виконання службових обов'язків в секціях команди спостерігачів, штабу місії та штабів секторів зон відповідальності за G-структурою			
		виконання обов'язків під час патрулювання зони відповідальності команди спостерігачів			
		виконання обов'язків чергового офіцера команди спостерігачів			
13	Критерій оцінки з правових основ МОПМБ	правила застосування зброї			
		правовий статус та договори щодо національного персоналу ООН та НАТО			
14	Критерій оцінки з проведення конкретної МОПМБ	мандат (угода) на проведення міжнародної операції з підтримання миру та безпеки			
		воєнно-політична обстановка в районі проведення МОПМБ			
		завдання українського національного персоналу			
15	Критерій оцінки з цивільно-військового співробітництва (СІМІС) в районі конфлікту	координація щодо взаємодії органів військового управління з цивільними (невійськовими) структурами			
		концентрація ресурсів, доступних для використання в інтересах СІМІС та максимальний вплив на цивільне населення, для забезпечення позитивного сприйняття дій військових формувань			
		трудові ресурси, обладнання, військовий захист та інформація			
16	Критерій оцінки з логістичного забезпечення під час МОПМБ	система тилового забезпечення ООН та НАТО			
		логістичне забезпечення щодо особового складу			
		медичне забезпечення (захист від ВІЛ/СНІД та малярії, поради щодо забезпечення життєздатності, гігієна)			
		впевнене користування програмним забезпеченням за логістичним напрямком			
17	Критерій оцінки по роботі з пресою	надання медичної допомоги			
		висвітлення позитивного досвіду персоналу ООН та НАТО			
		відображення рівня життя місцевого населення та реальну надану допомогу з боку персоналу ООН та НАТО			
		висвітлення в засобах масової інформації, інтернет ресурсах, соціальних мережах, дайджестах, журналах і газетах інформації щодо підвищення іміджу персоналу ООН та НАТО, їх складної та дуже відповідальної роботи			

Відповідно до критеріїв сформованості готовності, визначено якісну характеристику кожного з рівнів.

Високий рівень (85–100 балів) – переважна більшість визначених критеріїв і показників є сильно (або дуже сильно) вираженими. Майже всі ознаки обраних критеріїв пропорційно проявляються та характеризуються творчістю, ініціативністю, повною самостійністю у виконанні завдань за призначенням. Індикаторами високого рівня готовності є: конструктивність, усталеність та дієвість, позитивна спрямованість; тісний зв'язок між духовними, професійними та суспільними цінностями, комфортний психічний стан, розвинутий самоконтроль, впевненість, схильність до самостійного виконання завдань, спрямованість на конструктивне вирішення фахових завдань із дотриманням етичних норм; творчий та інноваційний підходи до розв'язання навчальних завдань, самоосвіта, постійний розвиток та самовдосконалення; демократичність, повага й довіра до людей, гуманність, професіоналізм, організованість, чесність, комунікативність, толерантність, відповідальність.

Середній рівень (50–84 балів) – переважна більшість визначених критеріїв і показників виявляється на середньому рівні розвитку, достатньому для виконання основних завдань без високого ступеня автономності чи креативності. Індикатори середнього рівня: позитивний, але обмежений зв'язок між суспільними та професійними цінностями; прояви конструктивності спостерігаються непослідовно або на базовому рівні; зовнішня мотивація до навчання переважає над внутрішньою; рівень професійних компетентностей забезпечує виконання завдань; відсутність вираженого творчого підходу, низька ініціативність у застосуванні інноваційних рішень; невпевненість у власних знаннях та вміннях, що впливає на якість виконуваної діяльності; отримані знання сприймаються як формальні і не усвідомлюються як особистісно важливі; базові знання дозволяють виконувати типові завдання відповідно до вимог, але їх застосування часто обмежується шаблонними рішеннями в обмеженій кількості ситуацій і з недостатньою гнучкістю.

Низький рівень (0–49 балів) – більшість ознак визначених критеріїв і показників слабо виражені. Індикаторами рівня є: деструктивність або низький рівень конструктивності підготовки; нездатність до самостійності при виконанні теоретичних та практичних завдань; необхідність постійного зовнішнього контролю; відсутність бажання навчатися, низький рівень мотивації; професійні та пізнавальні мотиви мають ситуативний і короткостроковий характер; відсутність творчості, розвитку та прагнення до самовдосконалення.

2.4.2 Фактори, що впливають на формування готовності

Формування високого рівня готовності військовослужбовців залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників, які можна класифікувати як внутрішні (особистісні) та зовнішні (організаційні), що наочно продемонстровано на рис. 2.2.

Рисунок 2.2 Фактори, що впливають на формування готовності

Внутрішні (особистісні) чинники стосуються індивідуальних характеристик військовослужбовця. Окреме значення має притаманні слухачам стилі навчання, які в свою чергу впливають на ефективність застосування різних навчальних матеріалів та ресурсів [190]. Однак, слід зазначити, що кореляція між навчальними перевагами та типом навчальних ресурсів непогано вивчена для природничих наук [191] і одночасно практично не є вивченою для галузі професійної військової підготовки. Виправлення цього недоліку є

перспективним напрямом подальших досліджень.

Внутрішні чинники можуть бути як позитивними, так і негативними. До них належать:

Позитивні: сильна мотивація, позитивне ставлення до місії, достатня фізична підготовка, емоційний інтелект, адаптивність, рішучість та прагнення до самовдосконалення.

Негативні: невпевненість у собі, невміння ефективно використовувати час, опір змінам, стрес, вигорання та недостатня попередня підготовка.

Зовнішні (організаційні) чинники включають вплив оточуючого середовища та організаційних умов. Вони охоплюють елементи професійного та матеріально-технічного середовища, що впливають на підготовку. До них відносяться:

Технологічне забезпечення: доступ до сучасного обладнання та якісної матеріально-технічної бази.

Професійне середовище: підтримка з боку колег і командирів, а також безперервне навчання.

Іншомовне середовище: необхідність комунікації з представниками різних країн, що вимагає належного рівня мовної та соціокультурної компетентності.

Зовнішні чинники також можуть бути і позитивними, і негативними.

Позитивні: Сприятливе робоче середовище, що культивує співпрацю та наставництво, професійні зв'язки, доступ до ресурсів та можливості для безперервного навчання.

Негативні: Деструктивне управління, токсична робоча атмосфера, відсутність доступу до сучасних технологій, надмірне навантаження та нереалістичні очікування.

Окрім зазначених, існують інші важливі чинники (змішані), які також відіграють ключову роль у формуванні готовності миротворців.

Попередня підготовка та професійний досвід. Цей чинник є фундаментом, на якому будується подальша готовність. Він включає не лише базові знання та навички, здобуті під час підготовки, а й попередній практичний досвід, який

дозволяє військовослужбовцям ефективно адаптуватися до нових умов.

Безперервне навчання та підвищення кваліфікації. Сучасні виклики вимагають постійного оновлення знань та навичок. Це передбачає регулярні тренінги, курси та стажування, що дозволяють військовослужбовцям відповідати динаміці миротворчого середовища.

Персональна безпека для життя. Ефективність миротворця безпосередньо залежить від його впевненості у власній безпеці. Цей чинник включає не лише наявність якісного захисного спорядження, а й довіру до системи безпеки, що існує в зоні проведення операції.

Така класифікація дозволяє всебічно врахувати ключові аспекти, що є критично важливим для успішного виконання завдань міжнародних операцій. Врахування цих факторів на всіх етапах підготовки – від базової до злагодження перед направленням – має вирішальне значення для успішного виконання завдань за призначенням.

2.4.3 Програмні результати навчання

Програмні результати навчання – це знання, вміння та навички, а також особистісні якості, які військовослужбовець набуває в процесі навчання і може продемонструвати після завершення курсу [192]. Ці результати, що формуються з урахуванням цілей програми та кваліфікаційних вимог, допомагають орієнтувати як процес підготовки, так і результати оцінювання. Вони можуть включати:

- Теоретичні знання: концепції, теорії та факти, які слухачі повинні розуміти.
- Практичні навички: здатність застосовувати знання на практиці, виконувати певні дії або завдання.
- Аналітичні вміння: здатність аналізувати, оцінювати та робити висновки на основі отриманих даних.
- Комунікативні компетентності: здатність ефективно спілкуватися усно і письмово, працювати в команді.

- Етичні та соціальні компетентності (в умовах МОПМБ – розуміння багатокультурності середовища): усвідомлення професійної етики, здатність діяти відповідально в соціальних і професійних контекстах.

Ці результати формуються з урахуванням цілей програми підготовки та кваліфікаційних вимог до випускника. Вони допомагають усім суб'єктам підготовки розуміти, що очікується по завершенню курсу і служать основою для розробки навчального плану-програми та методів оцінювання.

Оцінювання відбувається протягом усього періоду підготовки і включає різноманітні методи – від класичної перевірки теоретичних знань до практичних завдань, що виконуються індивідуально та у складі групи, зокрема в умовах штучного іншомовного середовища. Це дозволяє комплексно оцінити рівень опанування матеріалу та ступінь набуття необхідних знань, навичок та вмінь. У табл. 2.6 узагальнено вимоги до умінь випускників кожного з курсів:

Таблиця 2.6

Вимоги до умінь випускників курсів підготовки різних напрямів

Напрямок підготовки	Зміст вимог
Загальні вимоги	
Офіцери усіх напрямів	<p>Застосовувати військову термінологію.</p> <p>Орієнтуватися в повсякденній діяльності і приймати правильні рішення, які засновуються на комунікативних компетентностях та знанні відповідної терміносистеми.</p> <p>Формулювати, висловлювати власну думку іноземною мовою для доведення власного погляду та аргументування вибору в межах визначеної терміносистеми.</p> <p>Налагоджувати та здійснювати конструктивну комунікативну взаємодію.</p> <p>Використовувати способи діалогічної та/або групової взаємодії з метою здобуття та/або обміну інформацією.</p> <p>Встановлювати та/або приймати правила діалогічної взаємодії під час комунікативних інтеракцій, пов'язаних з виконанням типових задач діяльності за посадою.</p> <p>Аналізувати інформацію за тематикою МОПМБ, формулювати власні судження за визначеною проблематикою.</p> <p>Переносити набуті комунікативні навички з досвіду участі в змодельованих типових ситуаціях у майбутню професійну діяльність.</p>

Напрямок підготовки	Зміст вимог
	<p>Здійснювати офіційне листування, планувати та надавати звітні документи за напрямками діяльності.</p> <p>Готувати та проводити брифінги за різною тематикою.</p> <p>Організовувати повсякденну діяльність з урахуванням особливостей багатонаціонального середовища.</p> <p>Організовувати переговори та посередництво.</p> <p>Планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації.</p> <p>Організовувати заходи забезпечення особистої та групової безпеки під час виконання обов'язків.</p> <p>Користуватися засобами навігації, зв'язку та здійснювати радіообмін за міжнародними стандартами.</p> <p>Здійснювати контроль та брати участь у проведенні розслідувань, верифікації та нагляду за виконанням угод.</p> <p>Експлуатувати автомобільну техніку місії відповідно до міжнародних вимог.</p> <p>Здійснювати обробку, систематизацію та оновлення інформації, яка циркулює у штабах місії.</p>
Особливі вимоги	
Офіцери штабу та офіцери зв'язку ООН	<p>Організовувати цивільно-військове співробітництво.</p> <p>Дотримуватися особистої гігієни відповідно до санітарно-епідеміологічного стану в країнах виконання обов'язків.</p> <p>Експлуатувати автомобільну техніку місії відповідно до міжнародних вимог.</p> <p>Виконувати загальні обов'язки офіцера штабу та офіцера зв'язку ООН.</p> <p>Знати процес прийняття рішення у штабах військових частин (підрозділів) місії ООН.</p>
Військові спостерігачі ООН	<p>Виконувати загальні обов'язки військового спостерігача місії ООН.</p> <p>Організовувати заходи забезпечення особистої та групової безпеки під час виконання службових обов'язків та у повсякденній діяльності.</p> <p>Дотримуватись особистої гігієни відповідно до санітарно-епідеміологічного стану в країнах виконання обов'язків.</p> <p>Організовувати роботу групи військових спостерігачів місії ООН.</p> <p>Планувати, організувати та здійснювати різноманітні види патрулювання.</p>
Організація логістики в МОПМБ	<p>Виконувати загальні обов'язки офіцера з логістики.</p> <p>Організовувати експлуатацію та зберігання засобів матеріально-технічного забезпечення.</p> <p>Організовувати та вести процес логістичного планування.</p>

Напрямок підготовки	Зміст вимог
	<p>Організовувати та вести процес забезпечення під час переміщення, розгортання та перебування військ для участі в МОПМБ.</p> <p>Організовувати та вести процес розгортання та функціонування національного елемента забезпечення в МОПМБ.</p> <p>Ідентифікувати загрози епідеміологічної, санітарної ситуації та вживати заходів особистої і колективної безпеки під час виконання завдань в МОПМБ.</p> <p>Користуватися відповідною документацією з питань логістики, використовуючи основні положення та стандарти ООН та НАТО.</p> <p>Організовувати службу та повсякденну діяльність посадових осіб з урахуванням особливостей багатонаціонального середовища.</p>
<p>Авіаційний радіообмін екіпажів повітряних суден</p>	<p>Застосовувати військову та авіаційну термінологію у повсякденній діяльності.</p> <p>Вести військовий переклад у ході переговорів та посередництва.</p> <p>Здійснювати обробку, систематизацію та узагальнювати інформацію, що стосується роботи бортового перекладача (перекладача підрозділу), відпрацьовувати службу документацію.</p> <p>Практично застосовувати засоби навігації та зв'язку, вміти працювати з топографічними картами та картами польотів.</p> <p>Виконувати обов'язки за посадою бортового перекладача (перекладача підрозділу) у місії перебування національного контингенту, вести авіаційний радіообмін у відповідності до стандартних оперативних процедур місії.</p> <p>Організовувати діяльність з урахуванням особливостей багатонаціонального середовища.</p>
<p>Офіцери багатонаціонального штабу</p>	<p>Планувати операції відповідно до процедур оперативного планування НАТО.</p> <p>Виконувати обов'язки на посадах офіцера штабу багатонаціонального формування.</p> <p>Організовувати взаємодію з представниками неурядових організацій, місцевих органів влади, засобами масової інформації.</p> <p>Працювати з картами НАТО та використовувати військову термінологію НАТО.</p> <p>Підготувлювати та проводити брифінги (наради).</p>

2.5 Розробка та адаптація до міжнародних стандартів моделі системи курсової підготовки

З урахуванням багаторічного досвіду підготовки національного персоналу автора була створена модель системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ. Модель інтегрує наукові підходи та принципи, зміст, форми, методи і засоби підготовки, а також показує їхні взаємозв'язки. Вона враховує психолого-педагогічні умови та ключові фактори впливу на результати підготовки. Використання моделі дає змогу описати її основні складові, проаналізувати параметри функціонування та частково спрогнозувати очікувані результати. Як мету реалізації системи визначено формування у військовослужбовців компетентностей (ключових, професійних, фахових), необхідних для виконання завдань в МОПМБ, а також їхньої готовності до виконання службових обов'язків за призначенням.

2.5.1 Методика розробки моделі системи курсової підготовки

Розробка моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ здійснювалася у декілька етапів:

1. Аналіз проблеми та визначення контексту. Здійснено дослідження особливостей виконання завдань за призначенням в міжнародних операціях, виявлено проблемні питання, які потребують вдосконалення підготовки.

2. Визначення цілей підготовки та вимог до компетентностей військовослужбовців. На основі аналізу літературних джерел, актуальних потреб та особистого досвіду участі автора у підготовці військовослужбовців уточнено зміст компетентностей, необхідних для ефективного виконання завдань у рамках МОПМБ. Розроблено проєкт стандарту та програму курсової підготовки, які сумісні з міжнародними стандартами та є базою для формування компетентностей. В програмі виділено загальну частину, спільну для всіх видів курсової підготовки, та п'ять спеціалізованих напрямів, що забезпечують підготовку до виконання функцій військового спостерігача ООН, офіцера багатонаціонального штабу, офіцера штабу і зв'язку ООН, фахівця логістики в МОПМБ, а також фахівця з авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден.

3. Аналіз освітнього середовища, наявних ресурсів, викликів і обмежень.

Цей етап був необхідним для врахування всіх зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на процес та результати підготовки, з метою створення максимально ефективною та адаптованою до реальних умов моделі системи. Досліджено характеристики слухачів (рівень підготовки, вік, сформовані стилі навчання, мотивація до навчання, досвід участі в операціях). Визначено необхідні ресурси: кадровий потенціал (викладачі, інструктори, методисти, залучення іноземних експертів); технічні ресурси (навчальні матеріали, симулятори, мультимедійні засоби, програмне забезпечення); інфраструктура (класи, полігони, доступ до електронних ресурсів). Оцінено існуючі виклики та обмеження. Серед викликів виділено складність тематики МОПМБ та необхідність міждисциплінарної підготовки (поєднання тактичної, логістичної, комунікаційної, правової й інших складових), змінюваність міжнародного контексту та динамічний характер операцій, нестачу викладачів з відповідним рівнем підготовки та відсутність бойового досвіду у військовослужбовців. Серед обмежень – часові рамки (короткий період підготовки), нестачу ресурсів (фінансів, обладнання, технічних засобів навчання чи методичних матеріалів), особливості військової дисципліни (ієрархічна структура, чітка регламентація освітнього процесу).

4. Визначення принципів і методологічної основи моделі. На цьому етапі обґрунтовано та сформульовано ключові методологічні підходи (системний, інтегративний, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, контекстний, особистісно орієнтований, діяльнісний, синергетичний) та принципи, що визначатимуть структуру системи (об'єктивності, всебічності, активної діяльності особистості, єдності зовнішніх впливів та внутрішніх умов, науковості, професійної спрямованості, послідовності, зв'язку з життям).

5. Формулювання цілей і завдань. Визначено мету моделі системи. Сформульовано завдання на різних рівнях.

6. Проєктування структурних елементів системи. На цьому етапі здійснено розробку змісту підготовки, визначено методи, форми і засоби

навчання, розроблено механізм оцінки результатів підготовки (критерії та показники сформованості компетентностей та готовності до участі в МОПМБ).

7. Врахування умов. Визначено фактори, що впливають на підготовку. Такі фактори поділено на чотири групи, які умовно названо: мегафактори (міжнародні стандарти), макрофактори (державні стандарти України), мезофактори (приналежність слухача до конкретного компоненту місії), мікрофактори (чинники, що безпосередньо впливають на слухача). Запропоновано підходи до створення оптимальних умов для підготовки.

8. Побудова концептуальної моделі системи включила узгодження концептуально-цільового, змістового, організаційного та результативного блоків та розробку зв'язків між елементами системи.

9. Експериментальна апробація. Оцінка ефективності моделі. Аналіз відповідності результатів підготовки поставленій меті. Вимірювання якості компетентностей і рівня готовності випускників до виконання завдань.

10. Удосконалення та масштабування системи. Внесення змін на основі результатів апробації та зворотного зв'язку від учасників для покращення ефективності системи. Розробка рекомендацій для широкого впровадження.

Участь військовослужбовців ЗСУ в МОПМБ наразі неможлива через воєнний стан, тому для аналізу теоретичної і практичної обґрунтованості системи залучено військових експертів, викладачів, іноземних партнерів, які мають досвід участі в таких операціях. Проведено круглий стіл та семінар для рецензування розробленої системи, а також опитування та інтерв'ю з потенційними та реальними учасниками. Для отримання зворотного зв'язку проведено анкетування слухачів курсової підготовки, які вже пройшли підготовку. Запропоновано пілотний проєкт у форматі експериментальної підготовки для подальшої адаптації та масштабування моделі системи. Поєднання експертної оцінки та аналітичного моделювання дозволило аргументувати наукову й практичну доцільність системи. Її структура наведена на рис. 2.3.

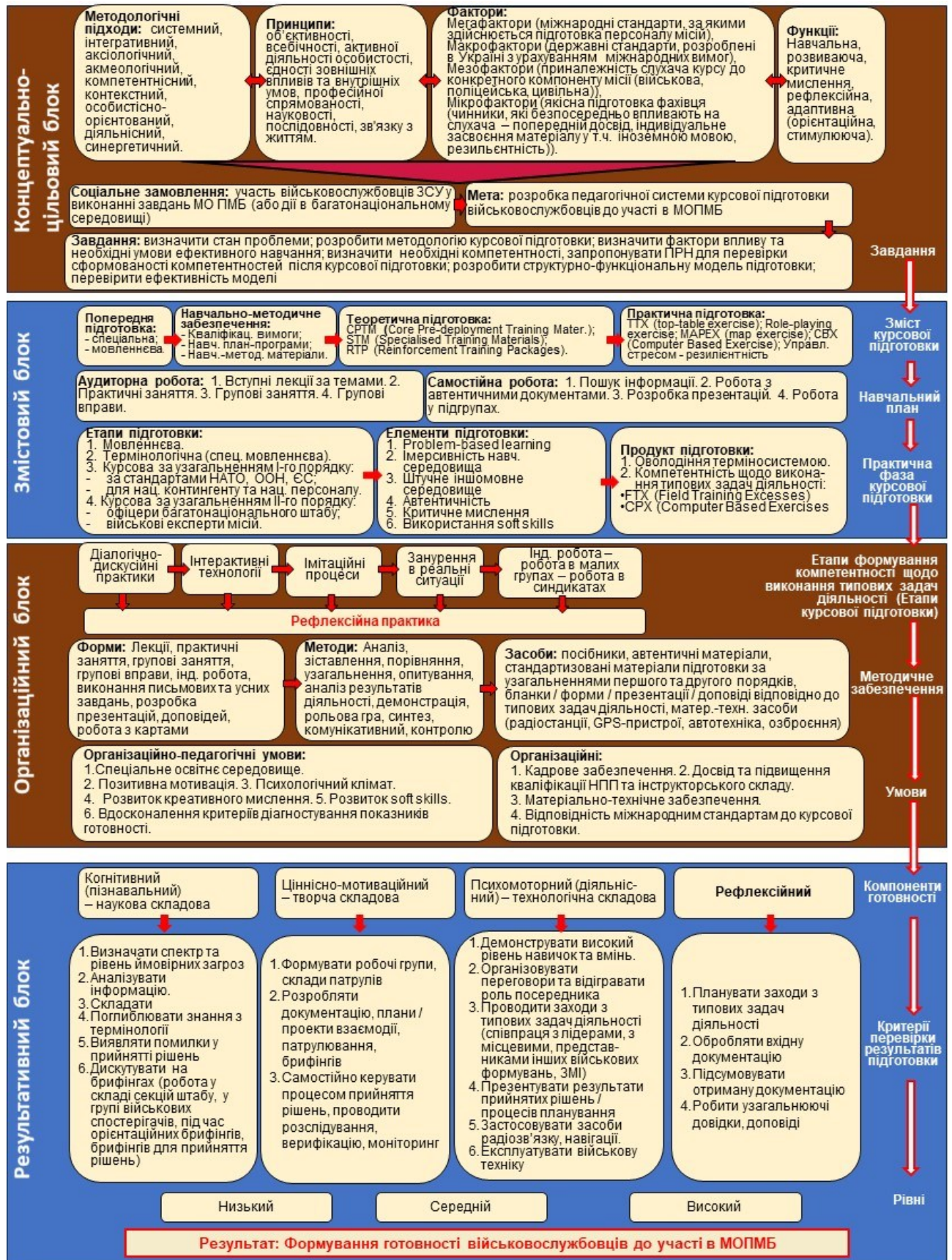

Рисунок 2.3 Модель системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ

2.5.2 Концептуально-цільовий блок

При побудові моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ за основу прийнято ряд методологічних підходів.

Серед них: *системний* – курсова підготовка розглядається як складна система, де всі елементи (цілі, зміст, методи, результати) взаємопов'язані; *інтегративний* – передбачає поєднання різних аспектів підготовки, таких як теоретична, практична та психологічна підготовка, для забезпечення цілісності знань і навичок військовослужбовців; *аксіологічний* – орієнтує підготовку на формування системи цінностей, які визначають ставлення військовослужбовців до виконання миротворчих завдань, зокрема на розвиток почуття відповідальності, гуманізму, патріотизму та морально-етичних норм; *акмеологічний* – спрямовує підготовку на досягнення високого рівня професіоналізму, самовдосконалення та розвитку особистісних і професійних якостей військовослужбовців; *компетентнісний* – передбачає формування у слухачів необхідних компетентностей, що об'єднують знання, вміння, навички, особисті якості та цінності; *контекстний* – забезпечує підготовку в максимально наближених до реальних умовах виконання службових завдань, що дозволяє адаптувати набуті знання та навички до специфіки миротворчої діяльності; *особистісно орієнтований* – враховує індивідуальні потреби, можливості та здібності здобувачів освіти, роблячи акцент на їхньому особистісному та професійному розвитку; *діяльнісний* – акцентує увагу на активній участі військовослужбовців в освітньому процесі через виконання практичних завдань, моделювання ситуацій та застосування знань у реальних або наближених до реальних умовах; *синергетичний* – розглядає процес підготовки як відкриту, саморозвивальну систему, де взаємодія всіх компонентів системи створює ефект взаємного підсилення, сприяючи формуванню стійких професійних навичок і компетентностей.

Реалізація мети та відповідність системи сучасним викликам забезпечується за такими методологічними принципами:

об'єктивності – врахування реальних умов, в яких відбувається підготовка військовослужбовців, об'єктивну оцінку їхніх знань, умінь і навичок на основі конкретних критеріїв та стандартів;

всебічності – комплексний підхід до навчання, що охоплює різні аспекти підготовки: теоретичний, практичний, психологічний, морально-етичний та фізичний розвиток військовослужбовців;

активної діяльності особистості – передбачає активну участь військовослужбовців в освітньому процесі, їхню ініціативність, самостійність у засвоєнні знань і набутті навичок;

єдності зовнішніх впливів та внутрішніх умов – означає узгодженість освітнього процесу з реальними професійними вимогами, а також урахування особистісних характеристик військовослужбовців, їхньої мотивації та готовності до навчання;

науковості – базується на використанні сучасних наукових досягнень у галузі педагогіки, психології та військової справи, застосуванні обґрунтованих методів і технологій навчання;

професійної спрямованості – забезпечує орієнтацію змісту підготовки на розвиток професійних компетентностей, необхідних для ефективної участі в міжнародних операціях;

послідовності – передбачає логічне, системне й поступове ускладнення навчального матеріалу, що сприяє його ефективному засвоєнню та закріпленню;

зв'язку з життям – забезпечує практичну спрямованість навчання, моделювання реальних ситуацій міжнародних місій.

На підставі проаналізованих літературних даних та результатів власних досліджень в систему включено фактори, що впливають на зміст її елементів. Як зазначено вище, їх поділено на чотири групи.

Мегафактори охоплюють глобальні вимоги та стандарти, які регулюють діяльність міжнародних місій. Це: документи ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС та інших міжнародних організацій щодо миротворчої діяльності; стандарти підготовки національних контингентів для участі в МОПМБ; міжнародне гуманітарне право

та інші правові норми, що регулюють поведінку військовослужбовців під час виконання завдань; досвід міжнародних операцій, який узагальнюється у вигляді керівних документів та практичних рекомендацій; глобальні виклики та загрози, такі як гібридні війни, кіберзагрози, тероризм, гуманітарні кризи, що визначають зміст і напрями підготовки.

Група *макрофакторів* включає нормативно-правові та організаційні засади, які регулюють підготовку військовослужбовців у межах державної політики України. Основні складові: національні нормативні документи, що визначають стандарти військової освіти та професійної підготовки; доктрини та стратегії оборони України, що регламентують участь ЗСУ в міжнародних операціях; взаємодія з міжнародними партнерами, що передбачає гармонізацію навчальних програм відповідно до спільних стандартів; фінансування та ресурсне забезпечення освітнього процесу, що впливає на його якість та ефективність.

Мезофактори визначають вплив належності слухача до певної категорії військового контингенту. Вони включають: функціональні обов'язки військовослужбовця в місії (штабні офіцери, поліцейські підрозділи тощо); специфіку завдань місії, зокрема їхню тривалість, регіон проведення, рівень загроз та викликів; культурний і мовленнєвий контекст, у якому доведеться діяти, що впливає на необхідність додаткової мовної та комунікативної підготовки; взаємодію з представниками інших країн, що вимагає розвитку навичок міжкультурної комунікації та роботи в багатонаціональному середовищі; умови розгортання місії (клімат, географія, рівень безпеки, забезпеченість ресурсами), які визначають особливості підготовки.

Мікрофактори включають індивідуальні аспекти, які впливають на якість підготовки військовослужбовців. Основні складові цієї групи факторів: рівень професійної підготовки та досвіду слухача до початку курсу; мотивація та психологічна готовність до виконання завдань у складних умовах; фізична підготовка та стан здоров'я, що визначають здатність витримувати навантаження під час операції; сформовані індивідуальні стилі навчання, когнітивні здібності,

рівень стресостійкості та комунікативні навички; цінності та морально-етичні якості, що визначають поведінку військовослужбовця в міжнародній операції.

Урахування усіх цих факторів дозволяє забезпечити всебічну підготовку слухачів, спрямовану на досягнення високого рівня професійної готовності до участі в міжнародних операціях.

Функції запропонованої модельної системи визначають її зміст і напрям роботи, зосереджуються на вирішенні завдань підготовки, виховання та розвитку, і відображають, як система впливає на здобувачів освіти та їхню підготовку до виконання завдань у визначених умовах. Визначена функція моделі системи – це цілеспрямована діяльність або сукупність дій, які ця система виконує для досягнення поставленої мети.

Кожна система може виконувати кілька функцій, і їх набір залежить від специфіки діяльності цієї системи. Для розробленої системи визначено такі функції: навчальна, розвиваюча, критичне мислення, рефлексійна, адаптаційна (орієнтаційна, стимулююча), інноваційна.

Навчальна функція – передбачає передачу теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, необхідних для виконання завдань у міжнародних операціях. Вона включає ознайомлення з нормативно-правовою базою, міжнародними стандартами, а також формування вмінь взаємодії у багатонаціональних колективах і роботи в умовах міжкультурних відмінностей.

Розвиваюча функція – спрямована на формування гуманістичних цінностей, толерантності, поваги до різних культур і релігій. Вона включає розвиток професійної етики, дисциплінованості, відповідальності за дії під час виконання завдань за призначенням, сприяє особистісному зростанню та мотивує до якісного виконання професійних обов'язків.

Критичне мислення – ця функція передбачає розвиток у військовослужбовців здатності до аналізу, оцінки та осмислення інформації, що надходить з різних джерел. Це включає навички прийняття зважених рішень у складних ситуаціях, виявлення можливих загроз, оцінку ефективності власних дій та адекватне реагування на змінні умови міжнародних операцій.

Рефлексійна функція – спрямована на розвиток у слухачів здатності до самопізнання, аналізу власного досвіду, усвідомлення сильних і слабких сторін своєї професійної діяльності. Це дозволяє підвищувати рівень самоконтролю, адаптивності та професійного самовдосконалення, що є критично важливим у динамічних і стресових умовах.

Адаптаційна (орієнтаційна, стимулююча) функція – забезпечує поступове залучення військовослужбовців до специфіки миротворчої діяльності, допомагає їм швидко адаптуватися до середовища, соціокультурних особливостей регіону виконання завдань та умов багатонаціональної взаємодії, стимулює активне навчання та формування психологічної готовності до виконання завдань.

Інноваційна функція означає, що в освітній процес впроваджено новітні технології (віртуальні симулятори, тренажери, мультимедійні матеріали, новітні кейси на основі реальних задач), здійснюється постійне оновлення змісту курсів відповідно до актуальних вимог миротворчої діяльності.

2.5.3 Змістовий блок

Змістовий блок моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки визначає основні складові – теоретичну та практичну, які із застосуванням необхідного навчально-методичного забезпечення стають основою освітнього процесу, забезпечуючи комплексну підготовку національного персоналу та керівного складу національного контингенту для участі в МОПМБ. У цьому блоці інтегровано різні форми освітньої діяльності, візуалізовано поетапність підготовки на основі сучасних дидактичних підходів.

Зміст курсової підготовки, крім матеріалу, що надається протягом курсу(ів), передбачає попередню спеціальну та мовну допідготовку.

Спеціальна підготовка – це набутий досвід до присвоєння військового звання “капітан” і вище, відповідний рівень морально-етичних, професійних та особистих якостей, що підтверджується оцінюваними показниками атестаційної картки, службовою характеристикою та атестаційними висновками; професійної кваліфікації, яка відповідає посаді за призначенням; наявність посвідчення водія

категорії “В”, виданого державними установами не менше ніж за 2 роки до моменту направлення за кордон та практичні навички водіння повнопривідного автомобіля у важких дорожніх умовах; практичні навички роботи на персональному комп’ютері; високі показники з професійної (командирської) підготовки за підсумками навчального року).

Мовна підготовка передбачає підтверджений рівень 2 мовної компетентності за стандартом НАТО STANAG 6001 (стандартизований мовленнєвий профіль з чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання та письмо – 2222).

Відповідність цим вимогам підтверджується формальними ознаками: спеціальна підготовка – військовим званням, дипломом про вищу освіту з відповідною кваліфікацією, свідоцтвами про підвищення кваліфікації та довідкою про проходження військової служби кандидатом на навчання; мовна підготовка – свідоцтвом щодо рівня володіння іноземною (англійською) мовою.

Комплект організаційних документів та навчально-методичних матеріалів розробляється з метою відповідності вимогам до порядку створення, організації та проведення курсів підвищення кваліфікації у системі військової освіти. Ідентифікувавши потребу, замовник формулює вимоги до професійних компетентностей та результатів підготовки слухачів курсу(ів) підвищення кваліфікації (кваліфікаційні вимоги), на основі яких розробляється навчальна план-програма курсу(ів), а безпосередньо зміст підготовки викладений у формалізованих за напрямком навчально-методичних матеріалах.

Теоретична підготовка охоплює зміст стандартизованого пакету навчальних матеріалів, який мають опанувати усі військовослужбовці та представники цивільного і поліцейського компоненту МОПМБ.

СРТМ (Core Pre-deployment Training Materials) – основні навчальні матеріали перед направленням до розгортання в МОПМБ. Ці матеріали є базовим набором навчальних ресурсів, що призначені для підготовки миротворців до виконання завдань в операціях під егідою ООН або інших міжнародних організацій. Вони охоплюють основні знання та навички, необхідні

для ефективної роботи, включаючи: загальні принципи миротворчої діяльності; основи міжнародного гуманітарного права; етичні стандарти та правила поведінки у багатокультурному середовищі; основи безпеки та управління ризиками; культура співпраці з іншими контингентами та місцевим населенням.

STM (Specialised Training Materials) – спеціалізовані навчальні матеріали. Це навчальні матеріали, що орієнтовані на специфічні аспекти миротворчої діяльності та відповідні ролі, які можуть виконувати миротворці. Вони глибше розглядають окремі теми, що виходять за межі загального базової підготовки: спеціалізовані аспекти медичних і санітарних процедур у зоні МОПМБ; психологічна підготовка та підтримка персоналу в умовах стресу; дотримання прав людини та захист цивільних у МОПМБ; оперативне планування та координація між різними підрозділами в умовах комплексних МОПМБ; особливості роботи з гуманітарними організаціями та місцевою владою.

RTP (Reinforcement Training Packages) – поглиблені навчальні матеріали за напрямом функціональних обов'язків. Це додаткові навчальні матеріали, що забезпечують поглиблену підготовку за конкретними напрямками, які є важливими для успішної реалізації завдань миротворців. Вони можуть бути призначені як для осіб, що мають досвід, так і для новачків: техніки управління конфліктами та посередництво; поглиблене розуміння військових та політичних аспектів МОПМБ за напрямком функціональних обов'язків; специфіка інженерних робіт та підтримки інфраструктури в МОПМБ; підготовка до позаштатних ситуацій та кризових сценаріїв; програми з удосконалення лідерських якостей та управлінських навичок в умовах МОПМБ тощо.

Практична підготовка включає тренування та вправи, спрямовані на відпрацювання реальних навичок і ситуацій, з якими миротворці можуть стикатися під час виконання своїх завдань. Це можуть бути відтворення ситуацій, максимально наближених до реалій в умовах штучно створеного іншомовного середовища (конфлікти між місцевим населенням, імітація евакуацій, медичних надзвичайних ситуацій, інцидентів з порушенням безпеки); тренування з використання технічних засобів (управління транспортом,

застосування комунікаційного обладнання, технічних засобів для моніторингу); підготовка з питань безпеки та захисту (фізична безпека, забезпечення охорони об'єктів, порядок дій в умовах загрози нападу або терористичних актів); командна робота та координація діяльності (взаємодія з іншими миротворчими підрозділами, гуманітарними організаціями, місцевою владою); медична підготовка (надання першої допомоги та медичної евакуації в умовах кризових ситуацій). Цей блок має на меті зміцнити навички та надати впевненості слухачам щодо порядку дій миротворців у типових або стресових умовах, забезпечуючи їх здатність ефективно реагувати на непередбачувані обставини.

Виконання навчального плану передбачає аудиторні заняття та самостійну роботу. Аудиторна робота поєднує теоретичне вивчення матеріалу та набуття практичних навичок. Вона може включати (але не обмежується): вступні лекції за темами курсу, що знайомлять слухачів із ключовими поняттями, контекстом миротворчої діяльності, нормативною базою НАТО, ООН, ЄС тощо; практичні заняття, під час яких слухачі відпрацьовують окремі ситуації функціонального спрямування; групові заняття – для формування навичок міжособистісної взаємодії, обговорення проблем і прийняття рішень; групові вправи – для тренування командної роботи, управління процесами, виконання ролей у конкретних змодельованих умовах.

Самостійна робота спрямована на розвиток ініціативності, критичного мислення, здатності до самостійного пошуку й аналізу інформації, а також на закріплення навичок, набутих під час аудиторної підготовки. До її компонентів входять (але не обмежуються ними): пошук інформації (використання наданих викладачем матеріалів або самостійний підбір з відкритих джерел, нормативні документи міжнародних організацій, аналітичні звіти тощо); робота з автентичними документами (аналіз реальних бойових наказів, інструкцій, доповідей, політик, правил застосування сили, ситуаційних звітів тощо, – все, що готує військовослужбовців до роботи з документами, які використовуються в МОПМБ); розробка презентацій (підготовка інформаційних або аналітичних презентацій на визначені теми, що сприяє розвитку навичок структурування

матеріалу, публічного виступу й аргументації позиції); робота у підгрупах (об'єднання у мікрогрупи для виконання завдань, моделювання оперативної взаємодії, імітуючи міжвідомче або міжнаціональне співробітництво в умовах операцій, максимально наближених до реальних).

Практична фаза курсової підготовки містить **етапи, елементи та продукт підготовки.**

Етапи підготовки відображають логіку і послідовність формування готовності до участі в МОПМБ та включають: згадану вище мовну підготовку, рівень якої підтверджується документом встановленого зразка, що надає можливість сприймати та аналізувати спеціалізовану інформацію іноземною мовою, а також продукувати таку інформацію. На базі існуючого рівня володіння іноземною мовою проводиться термінологічна допідготовка, спрямована на засвоєння специфічної лексики, що вживається в МОПМБ загалом, у штабній та оперативній діяльності, у питаннях логістики, цивільно-військового співробітництва, гендерної рівності, прав людини тощо. Наступним етапом є курси за узагальненими програмами I порядку, призначені для підготовки національного контингенту, який бере участь у МОПМБ, національного персоналу, представників цивільної та поліцейської складових місії. Програми цих курсів орієнтовані на засвоєння базових знань і навичок відповідно до стандартів НАТО, ООН, ЄС, тощо. Більшість матеріалу охоплені СРТМ та, частково, – STM. Курси за узагальненням II порядку включають спеціалізовані програми для офіцерів багатонаціональних штабів, включаючи представників логістики, оперативного відділу, цивільно-військового співробітництва, військових експертів, які виконують функції спостерігачів, радників, фахівців зі взаємодії. Навчання охоплює складніші кейси, управлінські завдання, координацію дій на стратегічному й оперативному рівнях.

До елементів підготовки змістового блоку відносимо взаємопов'язані з етапами відповідні сучасні освітні підходи, які забезпечують активне залучення слухача, його практичну орієнтацію та міжкультурну компетентність, зокрема:

- problem-based learning (PBL) – навчання на основі реальних проблем і ситуацій (аналіз реальних кейсів з МОПМБ, моделювання шляхів вирішення, робота з фактичною інформацією та оцінка наслідків);

- забезпечення імерсивності освітнього середовища – створення умов, максимально наближених до МОПМБ (імітація багатонаціональної та багатокультурної команди, робота зі зразками реальної документації, дотримання командної структури, подолання лінгвістичних бар'єрів тощо);

- створення штучного іншомовного середовища – навчання проводиться іноземною мовою, що активізує мовленнєві навички та знижує мовний бар'єр у реальних умовах МОПМБ;

- автентичність – використання реальних документів, звітів, форм зв'язку, що забезпечує релевантність навчання до вимог МОПМБ;

- критичне мислення – формування навичок аналізу, обґрунтування позиції, прийняття рішень в умовах невизначеності, оцінювання інформації з різних джерел;

- soft skills – комплекс особистісних якостей, соціальних здібностей та комунікативних компетентностей, які допомагають військовослужбовцям ефективно взаємодіяти з підлеглими, колегами, керівництвом і цивільним населенням, приймати обґрунтовані рішення в умовах стресу та невизначеності, демонструвати лідерські якості і адаптуватися до нових викликів [89].

Продукт підготовки як результат реалізації змістового блоку передбачає оволодіння термінологічною системою, необхідною для спілкування та документообігу, участі у плануванні та звітуванні; сформованість компетентностей щодо виконання завдань, характерних для участі у МОПМБ (що перевіряється під час FTX (Field Training Exercises) – польових навчань) та СРХ (Computer Based Exercises) – штабних тренувань на комп'ютерах.

2.5.4 Організаційний блок

Організаційний блок є елементом моделі системи курсової підготовки військовослужбовців, який визначає структуру, зміст, методику та умови реалізації освітнього процесу. Він забезпечує ефективне формування

професійної компетентності майбутніх учасників МОПМБ згідно вимог відповідних безпекових організацій.

Формування компетентності відбувається поетапно на основі модульного підходу та передбачає рефлексійні практики, що реалізуються через:

- *діалогічно-дискусійні практики* (створюють простір для висловлення думок, обміну досвідом та розвитку критичного мислення, активізують внутрішню рефлексію учасників щодо морально-етичних дилем миротворчої діяльності, мультикультурного середовища, конфліктних ситуацій);

- *інтерактивні технології* (забезпечують двосторонню комунікацію між викладачем і слухачами, сприяють формуванню вміння ухвалювати рішення в умовах невизначеності, розвивають навички самоспостереження та самокорекції, що є основою рефлексії);

- *імітаційні процеси* (моделюють типові ситуації в МОПМБ (перевірка на блокпостах, супровід гуманітарного конвою, взаємодія з місцевим населенням тощо), сприяють інтеграції теоретичних знань у практику через рефлексію результатів виконання завдань);

- *занурення в реальні ситуації* (забезпечують досвід автентичної поведінки у складних умовах, формують навички аналітичного оцінювання власних дій у динамічному середовищі);

- *індивідуальна робота, робота в малих групах та синдикатах* (індивідуальне опрацювання матеріалу сприяє саморефлексії та постановці цілей саморозвитку, тоді як робота в малих групах формує колективну рефлексію, аналіз командних рішень і наслідків їх прийняття).

Усі ці освітні практики реалізують рефлексійну модель підготовки, в основі якої – циклічне осмислення досвіду, його оцінка, корекція поведінки та інтеграція знань у нові дії.

Методичне забезпечення є засобом реалізації означених вище освітніх етапів формування компетентності та, як наслідок – готовності до виконання завдань у МОПМБ. Воно структуроване за трьома рівнями: форми, методи та засоби, кожен з яких сприяє певному аспекту розвитку компетентності.

Форми організації навчальних занять (*лекції, практичні та групові заняття, групові вправи, самостійна робота*), які застосовуються у логічно-методичній послідовності забезпечують етапність сприйняття та засвоєння матеріалу на теоретичному рівні та трансформацію набутих знань у навички – на практичному рівні підготовки.

Відповідно, **методи** орієнтовані на досягнення цілей підготовки, залежать від рівня знань навчальної аудиторії, її потреб та поставлених навчальних завдань, тому вони включають (але не обмежуються): *аналіз, порівняння, узагальнення* (які сприяють розвитку критичного мислення та рефлексії), *опитування, аналіз результатів діяльності* (що забезпечує зворотний зв'язок і спонукає до самооцінювання), *рольові ігри, методи комунікативного тренінгу* (які розвивають емпатію, відпрацьовують завдання кроскультурної комунікації та сприяють розвитку гнучкості мислення), *метод контролю* (стимулює саморефлексію та усвідомлення рівня власної підготовленості).

Різноманітні **засоби** забезпечують повноту створеного освітнього середовища, забезпечують прикладний характер процесу трансформації теоретичних знань у практичні навички:

- *посібники, стандартизовані навчальні матеріали* – надають нормативну основу навчанню);

- *автентичні документи* – створюють умови та забезпечують виконання службових задач та, відповідно, функціоналу, у максимально наближеному до реального середовищі;

- *радіостанції, GPS-навігатори, зразки озброєння, автомобільна техніка* – забезпечують відпрацювання ситуаційних завдань та підвищують адаптивність до операційного середовища.

Таким чином, взаємодія та взаємозв'язки форм, методів і засобів створюють умовний методичний трикутник, спрямований на формування повного спектру необхідних компетентностей для формування готовності до виконання завдань у МОПМБ.

Правильний підхід до поєднання рефлексійно-орієнтованих освітніх практик і методичного забезпечення сприяє створенню середовища для ефективної реалізації організаційно-педагогічних умов формування готовності до миротворчої діяльності.

Організаційно-педагогічні умови визначають систему педагогічних впливів, цілеспрямованих на формування готовності військовослужбовців до виконання функціоналу згідно з посадовими обов'язками. Їх ефективне забезпечення передбачає впровадження ключових складових:

- *спеціальне освітнє середовище* (з урахуванням специфіки місії та потреб розвитку міждисциплінарних компетентностей), яке передбачає: (1) імітацію умов реального середовища (спеціальні навчальні полігони, використання сучасних засобів зв'язку, макети об'єктів); (2) інтеграцію навчального контенту з реальними кейсами з миротворчої практики (розмінування, евакуація цивільного населення, медична допомога тощо); (3) застосування автентичних матеріалів – документів, протоколів, рапортів, інструкцій відповідно до стандартів НАТО чи ООН;

- *позитивна мотивація*, яка є рушієм особистісного зростання і професійного становлення військовослужбовців, та забезпечується через: (1) розуміння соціальної значущості миротворчої діяльності загалом, (2) перспективу набуття міжнародного досвіду та подальшого кар'єрного зростання; (3) публічне визнання досягнень під час курсової підготовки (створення так званих “ситуацій успіху”);

- *психологічний клімат*, який характерний для психологічно безпечного освітнього середовища сприяє розкриттю потенціалу слухачів, адже (1) підтримується атмосфера взаємоповаги, довіри та партнерства між викладачем і слухачами; (2) впроваджуються групові форми роботи, що формують згуртованість, взаємодопомогу, емоційну стійкість; (3) важливу роль відіграє супровід військового психолога чи фахівця-психолога, що сприяє розвитку емоційної саморегуляції;

- *розвиток креативного мислення*, оскільки операційне середовище вимагає вміння приймати нестандартні рішення, що напрацьовується шляхом застосування сценарних ігор, ситуативного моделювання, тактичних задач з елементами невизначеності (це активізує творче мислення), при цьому підтримується ініціатива, самостійність і адаптивність у прийнятті рішень;

- *розвиток соціальних навичок (soft skills)* як критично важливої складової ефективної миротворчої діяльності шляхом ведення переговорів, тренінгів з міжкультурної комунікації, медіації конфліктних ситуацій, розвитку командної взаємодії, лідерства, гнучкості, етичної самосвідомості, впровадження психологічних практикумів, які формують емоційний інтелект і толерантність;

- *вдосконалення критеріїв діагностування показників готовності* з метою створення чіткої та об'єктивної системи за міжнародними стандартами, яка може охоплювати (але не обмежується): використанням поетапного формувального оцінювання (передбачає постійне відстеження прогресу, акцент на рефлексії власних дій і здатності до саморегуляції); впровадження портфолію досягнень, само- та взаємооцінювання; створення діагностичних карт, які охоплюють когнітивні, поведінкові та мотиваційні показники.

Організаційні умови забезпечують функціонування системи підготовки на інституційному рівні, формуючи адміністративно-ресурсну, кадрову, інфраструктурну та педагогічну основу для реалізації освітнього процесу.

Кадрове забезпечення висококваліфікованими викладачами є запорукою успіху курсової підготовки. Тому критично важливими є:

- 1) залучення військовослужбовців із бойовим і миротворчим досвідом, які здатні транслювати реалії операцій;
- 2) формування міждисциплінарних команд викладачів (фахівців міжнародного права, психологів, інженерного персоналу тощо);
- 3) створення умов для взаємонавчання викладачів та слухачів (peer-to-peer learning).

Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та інструкторського складу має системно підтримуватися через: участь у

міжнародних тренінгах та стажуваннях у навчальних центрах НАТО та /чи ООН; регулярне оновлення змісту курсів відповідно до нових викликів у сфері МОПМБ; створення внутрішніх науково-практичних майданчиків для обміну досвідом та впровадження інновацій; удосконалення навичок організації колективної освітньої діяльності та педагогічного спілкування.

Сучасне *матеріально-технічне забезпечення* є невід’ємною умовою для максимально повноцінного відтворення операційного середовища та включає:

- 1) наявність комп’ютерних класів, мультимедійного обладнання, симуляторів, засобів радіозв’язку, GPS-навігації, зразків озброєння;
- 2) наявність спеціально обладнаних польових тренувальних баз (центрів);
- 3) доступ до електронних платформ, баз даних, дистанційних модулів;
- 4) використання систем імітаційного моделювання та технологій віртуальної / доповненої реальності [41].

Організаційно-педагогічні умови передбачають:

- актуалізацію навчально-методичного забезпечення та методик навчання;
- впровадження інноваційних форм навчання (рольові ігри, кейс-методи, інтерактивні симуляції, інтегроване та дистанційне навчання);
- створення системи психологічного супроводу слухачів;
- підвищення мотивації як слухачів, так і викладачів;
- наявність системи контролю якості освітнього процесу.

Відповідність міжнародним стандартам курсової підготовки передбачає взаємосумісність підготовки майбутніх миротворців згідно з:

- 1) стандартизованими матеріалами підготовки ООН, які регламентують структуру та зміст підготовки для участі в МОПМБ;
- 2) стандартизованими угодами НАТО (STANAGs) – зокрема, щодо рівня володіння іноземною мовою, питань логістичного забезпечення, організації зв’язку, взаємодії з населенням.

2.5.5 Результативний блок

Результативний блок представлений у вигляді чотирьох взаємопов’язаних **компонентів готовності**, кожен із яких охоплює специфічну складову

підготовки військовослужбовця – *когнітивну, ціннісно-мотиваційну, психомоторну та рефлексійну*. Усі вони функціонують як цілісний комплекс для забезпечення успішного виконання завдань під час участі в МОПМБ. Ці компоненти забезпечують комплексний розвиток особистості як суб'єкта миротворчої діяльності: від знань і навичок до мотивації, цінностей і здатності до самооцінки, аналізу й удосконалення власних дій.

Когнітивний (пізнавальний) компонент розглядаємо як наукову складову педагогічної системи, оскільки він безпосередньо пов'язаний зі знаннями, як основою освітнього процесу, а ще уявленням та розумінням – тобто усім, що стосується інтелектуального опанування матеріалу. Навчальна інформація, яка входить до когнітивного компонента, має базуватися на науково підтверджених даних, документах та стандартах, офіційних джерелах. Тому когнітивний компонент – це не просто набір знань, а науково вивіреним зміст освіти.

Критеріями цього компоненту для перевірки результатів курсової підготовки є здатність: оцінювати загрози, аналізувати інформацію, складати документи, поглиблювати знання термінології, критично мислити, ідентифікувати помилки у процесі прийняття рішень, а також розвивати комунікативні навички в умовах штабної взаємодії та під час брифінгів. Методично ці здатності та вміння формуються шляхом опрацювання вправ на аналітичне мислення, кейсів, проведення термінологічних тренінгів, моделювання брифінгів і рольових ігор.

Оцінювання цього компоненту відбувається через визначення рівня здатності здійснювати якісний аналіз ситуацій, виявляти загрози, оперувати специфічною термінологією, працювати у секціях об'єднаного штабу, у складі груп військових спостерігачів. Критерії перевірки охоплюють рівень сформованості навичок від здатності лише розпізнавати загрози (низький рівень) до здатності аргументовано пропонувати рішення щодо реагування на них, вживати заходи їх запобіганню на основі ідентифікованих та/або вивчених

уроків (високий рівень). Відповідно, запропоновано такі *рівні сформованості* когнітивного компонента готовності:

- низький: знання уривчасті, неструктуровані, аналітичне мислення відсутнє;
- середній: знання наявні, застосовуються з помилками, аналітика недостатня;
- високий: системне мислення, чітке володіння понятійним апаратом, точність аналізу.

Ціннісно-мотиваційний компонент як творча складова формує вміння працювати в команді, здійснювати підбір персоналу для виконання певного функціоналу (формування груп, секцій, складу патрулів тощо); розробляти документацію, плани взаємодії, самостійно керувати процесами прийняття рішень на певних рівнях; прагнення до мотивації діяти згідно з цінностями міжнародного гуманітарного права та прав людини. Методично найбільш ефективно такі вміння формуються під час виконання симуляційних командних задач, практикумів з планування операцій, проєктно-орієнтованих навчань. Під час виконання визначеного функціоналу, у межах цього компоненту оцінюється ініціативність, креативність, здатність до командної роботи, розроблення та реалізації планів і рішень. Слухач має демонструвати мотивацію до служби в умовах миротворчого контексту.

Критерії перевірки результатів сформованої готовності варіюватимуть від пасивної участі у груповій роботі (низький рівень) до лідерського управління групою з прийняттям відповідальності (високий рівень). Відповідно, *рівні сформованості* можуть бути:

- низькими: пасивна участь, відсутність ініціативи, труднощі (небажання, страх) у прийнятті рішень;
- середніми: готовність до взаємодії, часткова самостійність;
- високими: яскраво виражені лідерські якості, здатність вести групу, творче вирішення задач.

Психомоторний компонент як технологічна складова передбачає формування та розвиток практичних умінь і навичок, які потребують виконання алгоритмів дій, точності, швидкості, координації рухів – тобто всього, що має

прикладний характер і прямо використовується у технологіях діяльності та становить операційну основу діяльності експерта у МОПМБ. Він включає (але не обмежується): володіння зброєю, користування засобами зв'язку, водіння автотранспорту, топографічну орієнтацію, дії в умовах стресу. Саме тому психомоторний компонент логічно співвідноситься з технологічною складовою моделі, оскільки є орієнтований на практичну дію за визначеними алгоритмами, реалізується через технології навчання (симуляції, тренажери, інструкції), має чітко вимірювані результати через практичні іспити, вправи, моделювання ситуацій, а також визначає операційну спроможність слухачів до виконання завдань в умовах, наближених до реальних. Він формує практичні навички ведення переговорів, організації різноманітних заходів, застосування засобів зв'язку, навігації, експлуатації техніки.

Для його відпрацювання застосовується тренування з реальними засобами зв'язку та навігації, проводяться рольові моделі переговорів з місцевими лідерами, практикуми з експлуатації техніки. Критерії перевірки готовності фокусуються на реальних діях і вмінні практично взаємодіяти, демонструвати презентаційні навички, технічну підготовленість, користуватися засобами зв'язку та навігації: від базових технічних навичок (низький рівень) до здатності самостійно організувати заходи і демонструвати впевненість під час виконання типових задач в умовах, наближених до реальних (високий рівень). Орієнтовний опис *рівнів* сформованості готовності включає низький рівень (при відсутності практичних навичок), середній (виконання дій зі сторонньою допомогою, часткова впевненість та самостійність), високий (точне, самостійне виконання алгоритмів та дій, ефективне командування).

Рефлексійний компонент забезпечує усвідомлення особистого навчального досвіду, самооцінку досягнутих результатів та формування здатності до професійного самовдосконалення. Він є інтегративним за своєю природою, оскільки охоплює всі три основні компоненти результативного блоку (когнітивний, афективний, психомоторний) і дозволяє слухачеві критично осмислити наскільки він засвоїв знання (когнітивний рівень), як сформував

особистісне ставлення до освітньої діяльності в межах курсу (афективний рівень), наскільки досяг практичних умінь (психомоторний рівень).

Рефлексійна складова реалізується через інструменти самооцінювання, зворотного зв'язку, ведення рефлексивного щоденника, групові дискусії (сприяють розвитку професійної зрілості та відповідальності слухачів). Вона підсилює ефект підготовки, формує здатність до адаптації в динамічному середовищі міжнародної операції та є основою для безперервного вдосконалення службової діяльності.

Цей компонент формує вміння планувати типові завдання діяльності за відповідною посадою у структурі МОПМБ, обробляти та узагальнювати вхідну/вихідну, поточну документації, здійснювати рефлексію щодо процесу служби, узагальнення досвіду, формулювання звітів і довідок. Ці вміння відпрацьовуються під час формування звітів за принципом вдосконалення в дії (after-action reports), аналізу місій, ідентифікованих та вивчених уроків (lessons identified / lessons learned), написання аналітичних довідок.

Критерії перевірки сформованості варіюють від вміння переписати чи самостійно описати окремі епізоди (низький рівень) до здатності узагальнювати та формулювати висновки, аргументуючи припущення причинно-наслідковими зв'язками (високий рівень), тобто оцінюється здатність до аналізу, самооцінки, критичного мислення, оформлення підсумкових матеріалів, внесення коректив у подальшу діяльність. Ці критерії представлені трьома **рівнями**:

низький: відсутність здатності до рефлексії, труднощі з веденням документообігу;

середній: виконання функціоналу за посадою зі сторонньою допомогою, додатковими поясненнями, часткова структурованість діяльності;

високий: здатність до систематизації, аргументування та глибокого узагальнення, чітке планування наступних кроків.

Висновки до розділу 2

Сформульовано основні положення моделі системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ. Це організований комплекс заходів, спрямований на формування знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання службових завдань.

Ключовими елементами є мета підготовки, яка полягає у формуванні компетентностей військовослужбовців та їх готовності до участі в МОПМБ; методологічні підходи та принципи підготовки; мега-, макро-, мезо- та мікрофактори, що формують зміст; безпосередньо зміст підготовки, який визначений у відповідності до міжнародних та національних стандартів; навчально-методичне забезпечення теоретичної та практичної складових; форми, методи і засоби навчання; організаційно-педагогічні умови здійснення підготовки; компоненти готовності (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний та рефлексійний); критерії перевірки результатів підготовки. Виходячи з мети та змісту підготовки створено схему, яка ілюструє зв'язки між усіма елементами моделі та послідовність реалізації етапів підготовки.

У результаті аналізу встановлено, що чинні стандарти вищої освіти та професійні стандарти не містять єдиної узгодженої класифікації компетентностей військовослужбовців, що зумовлює необхідність їх систематизації. Запропонована у дослідженні структура компетентностей сформована на основі інтеграції нормативних вимог, змісту професійної діяльності та наукових підходів військової педагогіки, зокрема положень В. В. Ягупова. Вона не суперечить існуючим стандартам, а уточнює та розширює їх, забезпечуючи логічну цілісність і відповідність сучасним вимогам до підготовки військових фахівців. Запропонований підхід може бути використаний як методологічна основа для розроблення стандартів курсової підготовки військовослужбовців.

Визначено та обґрунтовано структуру компетентностей, що мають бути сформовані у випускників курсової підготовки для участі у МОПМБ. Виокремлено загальні компетентності як основу професійного становлення, ключові, професійні та фахові компетентності військовослужбовців, що відображають специфіку військової діяльності, а також спеціальні компетентності, необхідні для ефективної участі у різних МОПМБ.

На підставі аналізу службових функцій фахівців різних напрямів миротворчої діяльності та освітніх нормативних документів розроблено проєкт стандарту курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ, який охоплює опанування військової термінології за стандартами НАТО та ООН, та підготовку військового спостерігача ООН, офіцера багатонаціонального штабу, офіцера штабу та офіцера зв'язку ООН, офіцера з логістики в МОПМБ, офіцера авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден.

Обґрунтовано дефініції, структуру та три рівні сформованості готовності (від низького до високого) військовослужбовців ЗС України до участі в МОПМБ. Готовність військовослужбовців до участі в МОПМБ є складним динамічним утворенням, яке включає не тільки професійні знання і навички, а й мотиваційно-цільову, когнітивно-пізнавальну та комунікативно-самооцінну складові.

Розроблено двокомпонентну структуру готовності. Вона включає особистісну та військово-професійну частини, створює комплексний підхід до процесу підготовки та враховує психологічні якості та практичні уміння.

Ідентифіковано ключові внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на формування готовності. Доведено, що успішність підготовки залежить від взаємодії особистих мотивацій, а також від якості освітнього середовища, технологічного забезпечення та організаційної підтримки. Узгодженість та врахування цих факторів забезпечують адаптивність, рішучість, стресостійкість та здатність до міжкультурної взаємодії військовослужбовців, що в свою чергу формує цілісне підґрунтя для досягнення високого рівня військово-професійної готовності до ефективного виконання завдань у міжнародних місіях.

Впроваджено систему критеріїв та рівнів сформованості готовності для об'єктивного оцінювання результатів підготовки. Визначення низького, середнього та високого рівнів з чіткими індикаторами є основою для подальшого вдосконалення програм підготовки.

Результати розділу 2 опубліковані в статтях та звіті з науково-дослідних робіт: [89], [193], [194], [195], [196], [197], [249].

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1 Методологія вивчення переважаючих стилів навчання

3.1.1 Стан проблеми

Концепція безперервної освіти впродовж життя займає провідне місце у сучасній освіті [198]. Зараз все змінюється настільки швидко, що те, що було істиною 20 років тому, зараз або вже застаріло, або навіть взагалі не узгоджується із сучасною точкою зору. Фактично неможливо залишатися у своїх знаннях та навичках без їх цілеспрямованого постійного покращення [199].

Більш традиційно мова йде про різноманітні курси підвищення кваліфікації, коли людина збагачує, поглиблює та модернізує свої знання в тій галузі, в якій вона навчалася раніше та працює зараз. Більш нова і все більш популярна ситуація, коли людина починає здобувати елементи освіти в нових для себе галузях, в тих, до яких вона або взагалі була непричетною, або причетною лише частково. Тобто мова йде про курсову підготовку, яка розширює області експертизи людини. Наприклад, останнім часом в Україні стає все більш актуальним вивчення англійської мови – від студентів університетів до дорослих. Знання мови сприяє академічній мобільності у навчанні, а також підвищує конкурентоздатність працездатного населення.

Все сказане повною мірою стосується військовослужбовців, як частини суспільства. Мова йде як про професійне зростання та набуття нових знань у традиційній сфері, так і розширення експертизи поза основною фаховою галуззю. Драматичні події навколо України останніх років висувають на перший план проблему комунікації та встановлення сталих зв'язків з державами-партнерами з метою заключення військових союзів та, перш за все, приєднання до НАТО. За цих умов, знання англійської мови набуває критичного значення для забезпечення комунікації з партнерами. В рамках НАТО, як єдиної організації, рівень знання англійської є формалізованим [200], що автоматично

встановлює вимоги до військовослужбовців Збройних Сил України, задіяних у співпраці з цією організацією.

Освіта впродовж життя має дві характерні риси. По-перше, це короткотерміновість освітніх процесів, що зазвичай вимірюється не роками, а місяцями або тижнями. Тому педагогічний процес потрібно будувати максимально ефективно, інакше мало що можна досягти або засвоїти. По-друге, мова йде про освіту дорослих. Освіта дорослих людей, як свідчать основи андрагогіки [201], має свою специфіку в тому, що дорослі мають своє стале уявлення до багатьох речей. Дорослі зазвичай мотивовані навчатися, оскільки добре розуміють свої потреби та потенційну користь від навчання. Все це розуміння формується на життєвих прикладах. Тому розгляд життєвих ситуацій замість абстрактних предметів має враховуватися під час організації навчання дорослих. Модель навчання дорослих має спиратися на досвід з його аналізом у якості основної методології. Згідно з [201], роль викладача полягає в тому, щоб брати участь у процесі взаємного дослідження зі слухачами, а не передавати їм знання, а потім оцінювати їхню відповідність. Індивідуальні відмінності між людьми збільшуються з віком, тому освіта дорослих має передбачати оптимальні умови для відмінностей у стилі, часі, місці та темпі навчання [201].

Перераховані особливості висувають на перший план проблему знайдення оптимального, індивідуального підходу до слухача, людини мотивованої та з усталеними уявленнями, яка має чомусь навчитися за короткий час. Як видно із аналізу літератури, для успішного навчання та вивчення іноземної мови в дорослому віці, крім власне педагогічних методик та підходів, важливим є дотримання певних правил та забезпечення наступних умов:

1. Поступове впровадження викладання військових дисциплін англійською [202],
2. Забезпечення однакового рівня викладання академічних та військових дисциплін [203],
3. При розробці навчального плану та підборі навчальних матеріалів необхідно брати до уваги залежність між рівнем опанування мови та

прогресом у навчанні [202],

4. Пряма кореляція існує між розвитком словникового запасу слухачів та мотивацією до навчання і схильністю до спілкування [204].

Важливою умовою ефективного навчання є розбудова сприятливого освітнього середовища, що враховує індивідуальні цілі та попередній досвід слухачів [205]. впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес [206,207]. Актуальними залишаються питання визначення методології в контексті військового навчання, що забезпечить оптимальне впровадження ІКТ, а також адаптація засобів та інструментарію ІКТ для викладання військових дисциплін [208]. Ефективність впровадження ІКТ принципово залежить від їх сприйняття та готовності інтегрувати в освітній процес з обох сторін - слухачів та викладачів [209].

Для полегшення задоволення індивідуальних потреб слухачів досить часто використовують концепції стилів навчання [210-212]. Стиль навчання – це інтегративне поняття, що відображає індивідуальні особистісні характеристики та має велике значення для прогнозування ефективної пізнавальної діяльності людини, для підготовки фахівців з різнобічною компетентністю і варіативними когнітивними можливостями. Використання у педагогічній практиці концепції стилів навчання має на меті формування індивідуального підходу до студентів в процесі навчання, використання їх сильних сторін, що пов'язують з навчальними перевагами, та одночасно ізоляцію слабких сторін за рахунок мінімізації використання навчальних технологій, що погано приймаються такими студентами [191,212].

У навчанні військовій справі відомо лише декілька прикладів дослідження та використання стилів навчання [213-215]. Так вже більше 20 років пілоти ВПС США в процесі отримання кваліфікації для польотів проходять тестування на переважаючі стилі навчання за методом Колба, що практично стало обов'язковою процедурою [213]. Схожі дослідження не обмежуються застосуванням методу Колба та розповсюджуються на інші проблеми, а саме вплив віку, гендера військових респондентів [214,215], організації навчання у

групах, що формуються на основі наявних навчальних переваг [216]. Однак, наявна інформація щодо переважаючих стилів все ще є фрагментарною, не завжди пов'язаною з проблематикою організації освітнього процесу.

Метою даного розділу є дослідження стилів навчання військовослужбовців Збройних Сил України, що проходять 4-х місячну курсову підготовку з вивчення англійської мови на курсах іноземних мов у Збройних Сил України на базі навчально-наукового центру іноземних мов Національного університету оборони України. Стилї навчання проаналізовано у зв'язку із рівнем опанування англійської мови на початку та по завершенню навчання. Досягнутий прогрес визначено у чотирьох видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні та письмі) та проаналізовано можливі кореляції між переважаючими стилями навчання слухачів та прогресом у навчанні.

3.1.2 Учасники експерименту

В дослідженні взяли участь 139 військовослужбовців, які проходили очну 4-місячну курсову підготовку з вивчення англійської мови на курсах іноземних мов у Збройних Силах України. Переважаюча більшість (крім двох сержантів) мала офіцерські звання – від лейтенанта до полковника. Навчання здійснювалося у два етапи (набори), які проводилися в різний час упродовж одного року. У першому наборі брали участь 67 слухачів, а у другому – 72 слухачі.

Перед початком занять усі слухачі пройшли вхідне тестування на визначення відповідного рівня володіння англійською мовою за стандартом НАТО STANAG 6001 [217]. Мовленнєвий рівень оцінювався за п'ятибальною системою (від 1 до 5 балів максимум) у чотирьох видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Курси закінчувалися проведенням випускного тестування за аналогічною вхідному тестуванню системою стандартизованого мовного тесту. Проаналізовано результати вхідного та випускного тестування, а також досягнутий прогрес у результаті навчання (приріст балів за окремими тестами у фінальному тестуванні порівняно з вхідним).

Отримані результати аналізувалися як для групи слухачів в цілому, так і порівнювалися для окремих підгруп, які було умовно сформовано в залежності від військового звання, рівня володіння, а також стилю навчання.

Розподіл за військовими званнями був не зовсім стандартним, а вимушеним з причини суттєво різної кількості слухачів з різними званнями. Так, невелика кількість сержантів та офіцерів примусила об'єднати всіх їх в одну групу (з умовною назвою молодші офіцери). Старших офіцерів було суттєво більше, тому у більшості випадків підгрупи, що складали майори, підполковники та полковники розглядалися окремо.

При розподілі слухачів за рівнями володіння англійською мовою зусилля були спрямовані на узгодження розподілу за підгрупами з вимогами європейської шкали оцінювання European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS). Тобто сформовано 5 підгруп, що відповідають рівням знань за ECTS - A, B, C, D, E. Відносну кількість слухачів в кожній підгрупі було підібрано максимально близькою до очікуваного розподілу 10%-25%-30%-25%-10%, спираючись на отримані тестові бали (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розподіл студентів на підгрупи за знанням англійської мови

Рівні знання ECTS	E	D	C	B	A
Частка успішних студентів, які зазвичай досягають оцінки, %	10	25	30	25	10
Фактичні частки загальної вибірки у сформованих підгрупах, %	26	22	29	14	8
Загальна кількість балів у 4-х тестах	4	5-7	8-11	12-13	15-16
Середній бал тестів для сформованої підгрупи	4	5,63	9,52	12,30	15,50
Стандартна похибка середнього	0	0,180	0,245	0,153	0,443

3.1.3 Застосована методика вивчення стилів навчання

Для визначення переважаючого стилю навчання кожного респондента та навчального профілю групи/підгрупи в цілому було використано інструментарій, відомий як Індекс стилів навчання (Index of Learning Style), доступний для безкоштовного онлайн-використання [218]. Цей інструмент

розроблено на основі так званої моделі стилів навчання Фелдера-Соломан, що вперше з'явилася в роботі [219], а потім була розвинена та вдосконалена [220]. Серед переваг цього методу відзначимо відносну простоту інтерпретації результатів та велику кількість публікацій, що підтверджує його популярність і ефективність [221,222].

Модель Фелдера-Соломан визначає наявність і силу переваг у чотирьох вимірах. Ці виміри відповідають за канали отримання інформації, її сприйняття та розуміння, а також за спосіб обробки даних.

Для кожного виміру у розробленій анкеті пропонується зробити вибір із двох протилежних способів дії, які часто називають стилем та антистилем. Кожна шкала за кожним виміром містить у сумі 11 балів, які респондент у своїй відповіді розподіляє між стилем та антистилем залежно від наявних у нього переваг. Таким чином, якщо оцінка респондента варіюється між 6 та 11 балами, це свідчить про наявну перевагу певного стилю. Результат у 6 балів – перевага дуже помірною, а 11 балів – перевага абсолютна. Навпаки, коли результат між 0 та 5 балами – він відповідає перевазі відповідного антистилю. Очевидно, що точка абсолютного балансу стилю та антистилю складає 5,5 балів.

Залежно від виявлених навчальних переваг респондент схиляється до того чи іншого способу дії. Так, два основних канали отримання інформації є візуальний (коротко віз) та вербальний (врб). Відповідно, маємо пару стилю та антистилю віз-врб. Обробка даних, що поступають, відбувається активним (акт) чином, тобто через експериментування, або рефлексивним (реф), через роздуми. Розуміння інформації, яке відбувається шляхом її послідовного (пос), крок за кроком, опанування. Або, навпаки, в процесі стрибкоподібного, глобального (гло) підходу. Четвертий вимір стосується сприйняття інформації, яке оцінюється крізь усвідомлення інформації та фактів, сенситивним чином (коротко сен) або інтуїтивно (інт), через формування абстрактної концепції.

Перевага одного стилю над іншим може бути доведена двома способами. Для першого варіанту до переважаючого стилю відносять всі відповіді із 6-11 балами на протиположний домінування антистилю з 0-5 балами. Таким способом

легко вирахувати відносну кількість респондентів, які віддають перевагу конкретним стилю та антистилю у кожному вимірі. Відносні числа у відсотках використовувалися для опису переважаючих стилів навчання в різних групах слухачів. Метод розрахунку частки респондентів із даним стилем використовувався із самого початку досліджень стилів за Фелдером-Соломан, тому в літературі накопичилася велика кількість даних щодо переважаючих стилів. З цієї причини цей метод використовувався в роботі для побудови профілів навчання груп слухачів і порівняння профілів у різних групах, а також для порівняльного аналізу літературних даних щодо переважаючих стилів серед студентів різних спеціальностей та університетів. Він добре ілюструє загальну картину переваг.

Тим не менш, зазвичай, показник частки слухачів із певним стилем не відображає силу існуючих переваг у парі стилів. Силу переваг зазвичай оцінюють на основі розрахунків середніх балів переваг для кожного стилю. Наприклад, якщо середня перевага складає 8-11 балів (на антистиль залишається 0-3 бали із загальних 11 балів), очевидно, що має місце сильно виражена перевага даного стилю. Але якщо перевага стилю складає 6 і навіть 7 балів, на антистиль залишається відповідно 5 або 4 бали. В такому випадку стиль та антистиль близькі до рівноваги (різниця між ними мінімально можливий 1 бал або 3 бали). Найбільш ймовірно, респондент, виставляючи стилю 6 балів та залишаючи антистилю, відповідно, 5 балів, сприймає обидва конкуруючих стиля приблизно однаково. Він не відторгає жодного стилю і надає лише невелику перевагу в 1 бал одному з них. Таким чином, оцінки 6-5 та інколи 7-4 (так, як це було в оригінальних роботах Р. Фелдера) зазвичай розцінюють як прояв відносної рівноваги стилів. Для таких слухачів різниця у відношенні до стилю та антистилю мізерна, що впливатиме на висновки щодо побудови оптимального педагогічного процесу для них.

Для ілюстрації переважаючих стилів навчання як у групі, так і для окремих респондентів, кожному виміру можна приписати відрізок прямої, один кінець якої лежить у центрі координат, а на іншому розташована точка, що ілюструє

максимально можливий стиль (11 балів або 100% респондентів). Самі відрізки слід розташувати під кутом 45° один від одного у вигляді пелюстка. При цьому для кожної пари стиль та антистиль мають бути розташовані один навпроти одного, тобто під кутом 180° . Позначаючи на кожному із 8 відрізків точку з відсотком слухачів (від 0 у центрі координат до 100% на кінці відрізка) або силою переваги у балах та з'єднуючи послідовно ці точки отримаємо 8-пелюсткову діаграму, яка відображає наявні навчальні переваги.

3.1.4 Статистична обробка результатів

Статистичну обробку отриманих результатів проводили за допомогою пакета статистичних програм IBM SPSS версії 21 [223]. Вибір статистичних моделей та тестів визначається характером наявних даних. Як буде більш детально показано у наступних розділах, у багатьох випадках розподіл даних між респондентами або їх групами не підкорявся закону нормального розподілу.

Для перевірки гіпотези щодо наявності нормального розподілу використано тести нормальності Колмогорова-Смирнова та Шапіро-Вілка. Останній вважається найбільш ефективним для невеликих за розміром вибірок. Нульова гіпотеза обох тестів полягає в тому, що випадкова величина, вибірка якої відома, розподілена за нормальним законом. Альтернативна гіпотеза - закон розподілу не є нормальним. Нульова гіпотеза приймається, якщо експериментальна значущість перевищує задану величину (наприклад, $p = 0,05$).

Крім відсутності нормального розподілу, в деяких випадках наявні дані є номінальними або порядковими на відміну від кількісних. Обидва ці фактори накладають обмеження на використання кореляційних моделей та тестів для порівняння вибірок.

Так при вивченні кореляцій використано методи тау-бета Кендалла та ро-Спірмена. Це рангові кореляції, які досліджують статистичний зв'язок між порядковими ознаками. При порівнянні вибірок використано непараметричні тести, а саме U-тест Манна-Уїтні (якщо порівнювалися лише дві вибірки) або H-тест Краскала-Воліса (якщо порівнювалися три вибірки або більше). Для класифікаційних досліджень використано методи двоетапного кластерного та

дискримінантного аналізу. В якості показника, що свідчить про наявність значущої різниці між групами взята значущість $p < 0,05$

3.2 Мовна підготовка

3.2.1 Результати тестування з англійської мови

Основним завданням аналізу результатів тестування рівня володіння англійською мовою є розуміння характеру отриманих даних. Це важливо для їх коректного подальшого використання та інтерпретації. Перш за все, мова йде про наявність або відсутність розподілу досліджених величин за нормальним законом (законом Гауса). Залежно від цього слід застосувати різні статистичні методи для аналізу результатів.

По-друге, використання суми балів за 4-ма тестами замість використання результатів чотирьох окремих тестів у більшості випадків значно спрощує аналіз та порівняння даних. Однак перехід від окремих тестів до інтегрального показника потребує відповіді на питання, чи всі ці дані корелюють між собою.

Слід зазначити, що питання щодо нормального розподілу має два виміри. Більш глобальним є питання, чи підкоряються нормальному закону індивідуальні результати тестування вибірки респондентів. Меншим викликом є питання щодо наявності нормального розподілу між підгрупами, що відповідають рівням знань ECTS. В рамках Болонської системи, рівень знань та складність тестових завдань є адекватними один одному, якщо результатом оцінювання є нормальний розподіл рівня знань між підгрупами ECTS.

Результати тестів на нормальність сумарної оцінки з 4-х видів мовленнєвої діяльності наведено у табл. 3.2 окремо для розподілу індивідуальних результатів (на прикладі слухачів першого набору) та розподілу між підгрупами ECTS. Як бачимо, індивідуальні результати іспитів не демонструють нормального розподілу з високою ймовірністю ($p < 0,01$) за результатами обох тестів. Відповідно, при проведенні статистичного аналізу доцільно спиратися на непараметричні тести, які не потребують наявності нормального розподілу.

Тести на нормальність для вступних екзаменів з англійської мови згідно статистик Колмогорова-Смирнова та Шапіро-Вілк

	Колмогоров-Смирнов ^a			Шапіро-Вілк		
	Статистика	df	Знач.	Статистика	df	Знач.
Тестування за індивідуальними балами	0,169	72	0,000	0,890	72	0,000
Тестування за п'ятьма підгрупами ECTS	0,201	5	0,200*	0,938	5	0,651

a поправка значущості Лілліфорса

* Це нижня межа справжньої значущості

І навпаки, розподіл сумарного балу з англійської мови між 5 рівнями знань згідно ECTS має нормальний характер за даними обох тестів. Це означає, що складність завдань у тестах відповідає рівню знань слухачів, тобто отримані результати за підгрупами адекватно описують реальну ситуацію.

Як вже сказано на початку розділу, результати опитування за чотирма незалежними тестами (аудіювання, письмо, читання, говоріння) доповнено загальною оцінкою рівня володіння англійською мовою. Загальна оцінка вираховується як сума чотирьох складових окремих тестів, кожен за 4-бальною системою. Такий підхід значно спрощує аналіз наявних даних. Однак такого роду заміна виглядає адекватною лише за умови, коли між загальною оцінкою та результатами окремих тестів існує жорстка позитивна кореляція. В іншому випадку, висновки, на основі загальної оцінки, можуть суттєво відрізнятись від аналогічних висновків, заснованих на результатах окремих тестів.

Кореляційний аналіз вимірює силу зв'язку між двома змінними. Нульова гіпотеза при кореляційному аналізі полягає в тому, що між досліджуваними змінними немає зв'язку. Є дві загальноприйнятні моделі непараметричної рангової кореляції: *tau*-Кендалла та коефіцієнт рангової кореляції *rho*-Спірмена. Зазвичай, *tau*-Кендалла демонструють менші значення коефіцієнтів, ніж кореляція *rho*-Спірмена. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена використовується більш широко. В цілому інтерпретації *tau*-Кендалла та

коефіцієнта рангової кореляції Спірмена дуже подібні і незмінно призводять до однакових висновків.

Результати розрахунків коефіцієнтів кореляції за обидвома моделями наведено у табл. 3.3. Слід зазначити, що таблиці з розрахованими коефіцієнтами кореляції містять діагональ із лівого верхнього кута до правого нижнього кута. Всі комірки діагоналі містять коефіцієнти, що дорівнюють одиниці, оскільки це кореляції між тими самим величинами. З цієї причини масив показників у правому верхньому куті є ідентичним до масиву під діагоналлю у лівому нижньому куті. Щоби уникнути дублювання показників, в табл. 3.3 коефіцієнти кореляції *tau*-Кендалла наведено у правому верхньому куті над діагоналлю та коефіцієнти *rho*-Спірмена - під діагоналлю у нижньому лівому куті.

Таблиця 3.3

Кореляції та їх значимість між результатами чотирьох окремих тестів та сумарним тестом з англійської мови для 72 слухачів другого набору.

Коефіцієнти кореляції *tau*-Кендалла наведено у правому верхньому куті над діагоналлю 1,000-1,000 та коефіцієнти *rho*-Спірмена - під діагоналлю у нижньому лівому куті

		Слухання	Говоріння	Читання	Письмо	Англійська разом
Слухання	Коеф. кореляції	1,000	0,678**	0,717**	0,717**	0,836**
	Знач. (2-стороння)	-	0,000	0,000	0,000	0,000
Говоріння	Коеф. кореляції	0,743**	1,000	0,645**	0,704**	0,810**
	Знач. (2-стороння)	0,000	-	0,000	0,000	0,000
Читання	Коеф. кореляції	0,797**	0,715**	1,000	0,668**	0,786**
	Знач. (2-стороння)	0,000	0,000	-	0,000	0,000
Письмо	Коеф. кореляції	0,788**	0,759**	0,732**	1,000	0,796**
	Знач. (2-стороння)	0,000	0,000	0,000	-	0,000
Англійська разом	Коеф. кореляції	0,922**	0,896**	0,882**	0,885**	1,000
	Знач. (2-стороння)	0,000	0,000	0,000	0,000	-

** Кореляція значуща на рівні $p < 0.01$ (2-стороння)

Результати розрахунків із табл. 3.3 за обома кореляційними моделями свідчать, що:

- 1) між всіма 5 параметрами, що порівнюються, існують сильні кореляційні зв'язки на рівні значущості $p < 0,01$;
- 2) коефіцієнти кореляції між загальною оцінкою та кожним окремим тестом завжди вище, ніж кореляції між окремими тестами;
- 3) значення коефіцієнтів Спірмена очікувано дещо вище, ніж коефіцієнтів Кендалла.

Таким чином, обидві найбільш популярні кореляційні моделі засвідчили існування сильної позитивної кореляції між загальною оцінкою з англійської мови та оцінками за окремими тестами. Цей факт є підставою для використання даних щодо загальної оцінки з англійської у тих випадках, коли це доцільно.

3.2.2 Класифікація слухачів за знаннями англійської мови

Знання слухачів були оцінені в ході чотирьох незалежних вхідних тестувань, які перевіряли різні аспекти володіння англійською мовою. Отримані результати, безумовно, характеризують початковий рівень експертизи кожного слухача. Однак, незрозумілі, по меншій мірі, два питання. По-перше, доцільно дізнатися, який із проведених тестів грає роль головного предиктора, тобто прогностичного чинника, що відповідає за рівень володіння мовою більше, ніж інші тести. Крім того, із наведених даних важко сказати, чи є якийсь зв'язок між рівнем знань та військовим званням (фактично військове звання також може роль предиктора). Додаткову інформацію щодо обох питань можуть надати методи класифікації, коли сукупна вибірка розподіляється на окремі кластери за певними змінними. Використаємо метод двоетапного кластерного аналізу. В якості вхідних змінних розглянемо три варіанти, а саме:

- 1) лише результати 4-х тестів,
- 2) результати 4-х тестів та на додаток загальну оцінку з англійської,
- 3) П'ять згаданих тестів (змінних) та військове звання.

Вибраний метод дозволить відповісти на наступні питання:

- 1) На скільки кластерів оптимально розпадається вибірка.
- 2) Який із предикторів (вхідних змінних) є найбільш впливовим для формування кластерів.

3) Наскільки добре об'єкт збігається з власним кластером і погано збігається з сусідніми кластерами, тобто наскільки якісно проведена класифікація на кластери.

Оцінку якості створених кластерів проведено методом силуета [224]. Для цього використано метод силуету, який перевіряє узгодженість у кластерних даних. Величина силуету є мірою того, наскільки об'єкт схожий на власний кластер (згуртованість) порівняно з іншими кластерами (відокремлення). Силует коливається від -1 до +1, де високе значення вказує на те, що об'єкт добре збігається з власним кластером і погано збігається з сусідніми кластерами. Порогове значення якості силуету зазвичай встановлюється на рівні 0,5. Оцінка більше 0.5 (від 0.5 до 1) вказує на кластер високої якості, тоді як оцінка менше 0.5 вказує на кластер низької якості.

Основні параметри двоетапного кластерного аналізу наведено у табл. 3.4. Розрахунки проведено із фільтрацією шумів (з виключенням 25% випадків).

Таблиця 3.4

Підсумок двоетапного кластерного аналізу

Кількість входів	4	5	6
Змінні (оцінки)	4 тести	4 тести та загальний бал з англійської мови	4 тести, загальний бал з англійської мови та військове звання
Кластери	2	2	2
Найменший розмір кластера	45,1% вищі знання	45,1% вищі знання	45,5% нижчі знання
Найбільший розмір кластера	54,9% нижчі знання	54,9% нижчі знання	54,5% вищі знання
Співвідношення найбільшого до найменшого кластера	1,22	1,22	1,2
Середній силует	0,6	0,6	0,5
Найцінніший предиктор	Слухання (100%)	Слухання (100%)	Слухання (100%)
Менш цінний предиктор	Говоріння (78%)	Говоріння (78%)	Звання (10%)

Перш за все, слід взяти до уваги, що для всіх трьох моделей оптимальним є розподіл на два кластери, які характеризуються відносно низьким та високим знанням мови. Рівень величини силуету дорівнює 0,5-0,6, що відповідає у всіх випадках на високу якість утворених кластерів. На рис. 3.1 наведено приклад двоетапного кластерного аналізу для випадку із 6 вхідними змінними.

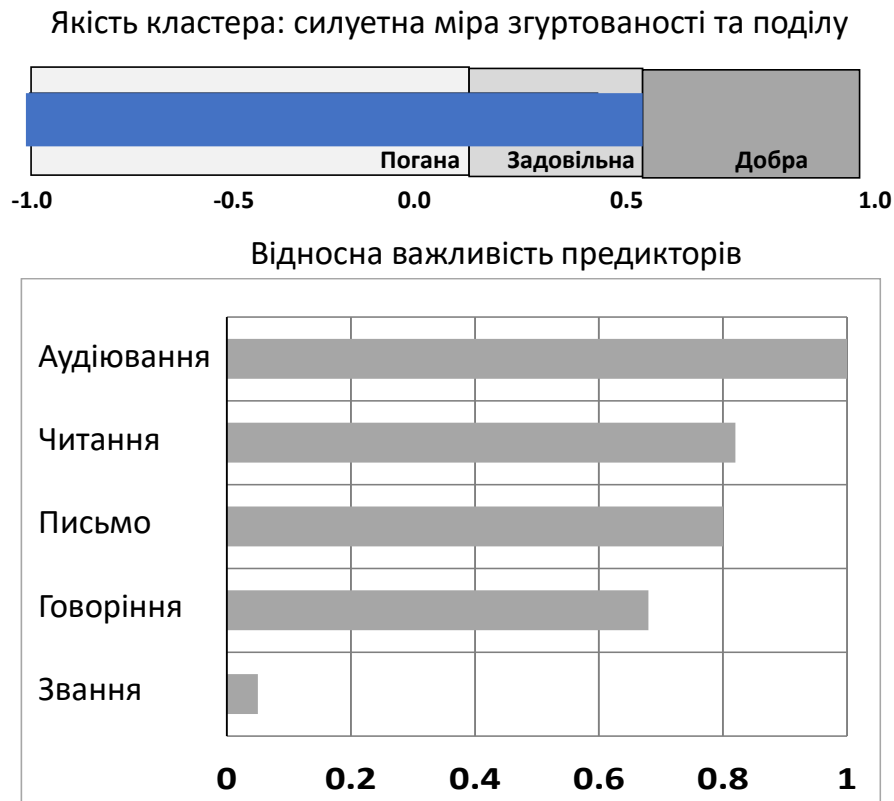

Рисунок 3.1 Результати двоетапного кластерного аналізу для випадку із 6 змінними

Використаний статистичний пакет дозволяє вручну визначати очікувану кількість кластерів. Але при їх збільшенні до 3 або до 4-5 знижується величина силуету, що є прямим свідченням зниження якості розподілу на кластери.

Розміри кластерів приблизно рівні, коливаючись в межах 45-55%. Слід зазначити, що при 6 вхідних змінних кластер, що відповідає кращому рівню знань, є більшим за розмірам. В інших випадках ситуація зворотна. Проведений аналіз дозволяє визначити, які змінні мають найбільший вплив на формування кластерів. Серед результатів тестування у всіх досліджених випадках такою змінною є аудіювання. Однак інші результати тестів, як правило, теж мають

високі показники (на рівні не менше 0,75). Абсолютним аутсайдером є військове звання, внесок цього показника не перевищує 0,1. Іншими словами, військове звання не має практичного значення при формуванні кластерів з різним рівнем знання англійської мови.

3.2.3 Тестування за окремими видами мовленнєвої діяльності

Першим завданням роботи було дослідження результатів вхідних та фінальних тестів для кожного з чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Всі отримані результати тестів наведено у розрізі окремих наборів слухачів. Це дає можливість оцінити, наскільки отримані результати є стабільними та незалежними від варіації складу контингенту.

Рисунок 3.2 ілюструє середні бали окремо для слухачів наборів 1 та 2, отримані на чотирьох тестах мовленнєвої діяльності при вхідному тестуванні. У верхній частині ілюстрацій цих та інших результатів тестування квадратними дужками з'єднані результати окремих тестів, між якими виявлено статистично значущу різницю на рівні $p < 0,05$.

Так, для першого набору результат тесту на говоріння значуще переважав середній результат тестування письма. Для другого набору результати аудіювання виявилися краще результатів тестування письма. Результати всіх тестувань виявилися достатньо скромними. Середні бали у більшості варіювалися у межах 1,9–2,1 бали і лише у деяких випадках сягали рівня 2,2–2,3 бали за 5-бальною шкалою. Для обох наборів тести на письмо були найважчими. Для обох груп результати тестів читання та письма виявилися нижче у порівнянні з тестами аудіювання та говоріння. У переважній більшості випадків, крім двох позначених на рис. 3.2, різниця між окремими тестами була в межах статистичної похибки. Тим не менш, певна різниця між результатами тестування існує. Можна припустити, що одним із завдань навчання було максимально нівелювати різницю між результатами окремих тестів та покращити опанування мовою (тобто максимально та одночасно підтягнути рівень різних видів мовленнєвої діяльності).

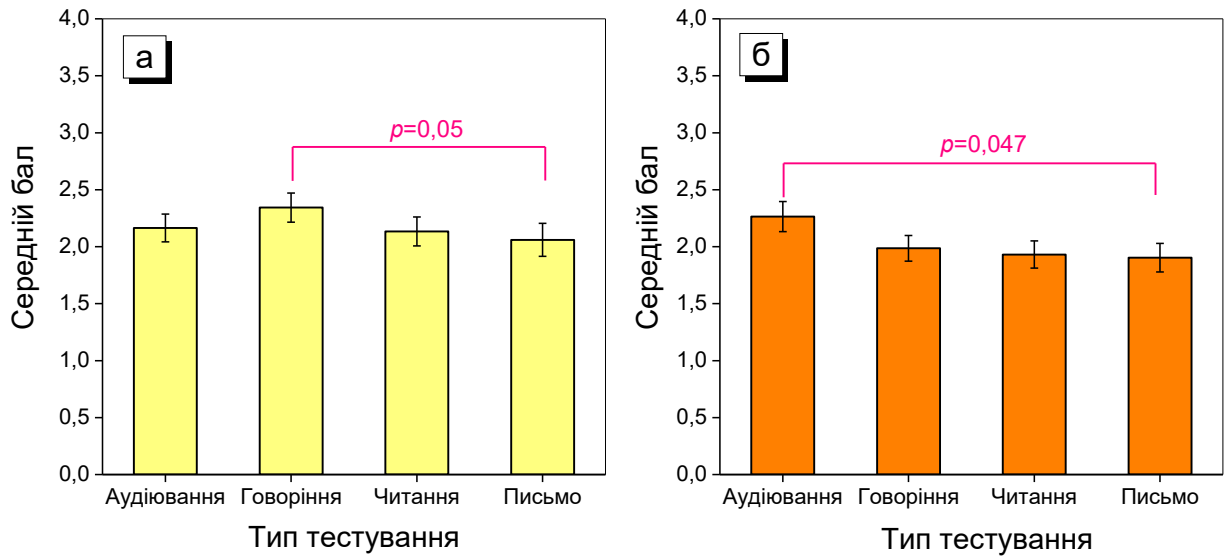

Рисунок 3.2 Середні бали по групах слухачів першого (а) та другого (б) набору за результатами чотирьох вхідних тестів

Результати фінальних тестів в тому ж самому порядку наведено на рис. 3.3. Середні бали за всіма тестами зросли до рівнів 2,6-3,1 балів, однак вони все ще залишаються досить низькими.

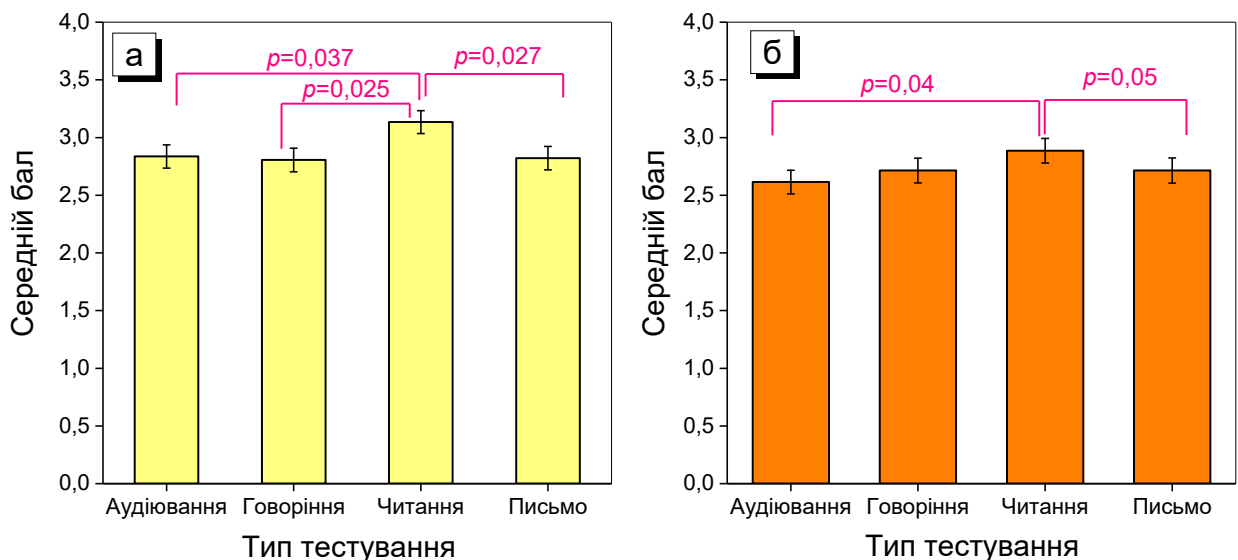

Рисунок 3.3 Середні бали по групах слухачів першого (а) та другого (б) набору за результатами чотирьох фінальних тестів

Так, середній бал тестування лише в одному випадку (читання, набір 1) із восьми перевищує відмітку у 3 бали, що при загальній шкалі у 5 балів не виглядає

дуже переконливо. Крім того отримані результати свідчать, що неоднорідність в оцінках тестів не тільки не вдалося нівелювати, а вона лише зростає. Значущі різниці між результатами окремих тестів спостерігалися у 5 випадках із можливих 12 проти 2 із 12 на вхідному етапі. За результатами фінальних випробувань найкращі результати отримані при тестуванні читання (одне із найгірших на вхідному етапі).

Порівняння результатів вхідного та фінального тестування свідчить, що опанування різними видами мовленнєвої діяльності знаходиться на різних рівнях. Досягнутий прогрес за окремими тестами також різний (рис. 3.4). Використана методика та умови проведення курсів забезпечують найбільший прогрес у читанні, найменший спостерігається в аудіюванні та говорінні.

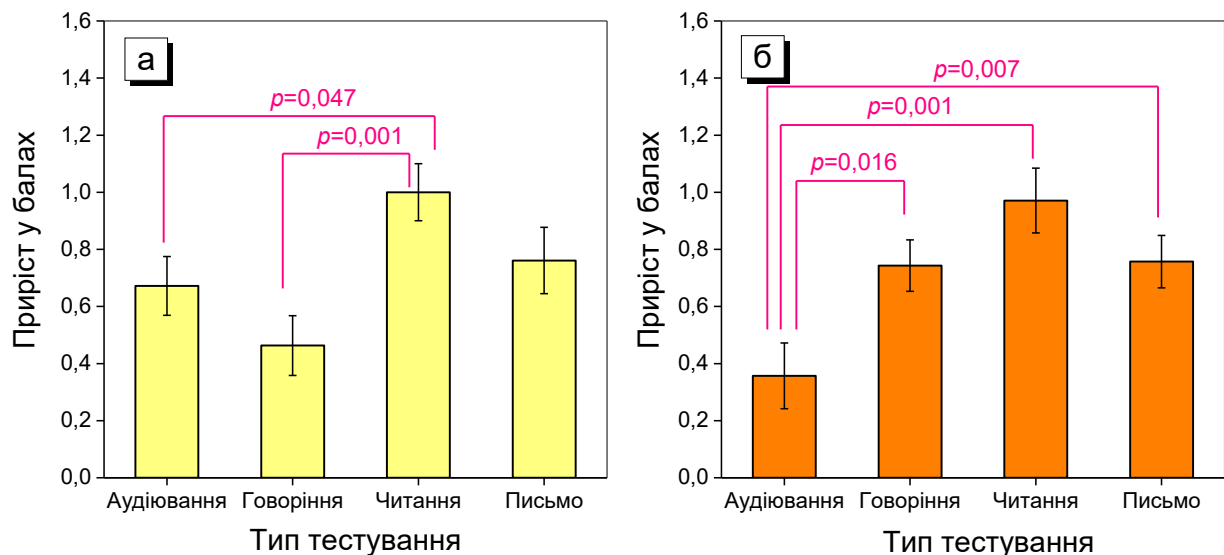

Рисунок 3.4 Прогрес у навчанні (різниця середніх балів між фінальними та вхідними тестами) для слухачів першого (а) та другого (б) набору

Темпи досягнення прогресу для різних видів мовленнєвої діяльності є різними, про що свідчить наявність статистично значущої різниці у показниках прогресу в п'яти випадках із 12 можливих (рис. 3.4). Серед чотирьох тестів лише покращення навичок читання сягало приблизно 1 балу, що можна вважати мінімально задовільним. Для деяких інших тестів цей показник падав нижче 0,4 бали, що навряд чи можна вважати достатнім, особливо, враховуючи, що мова

йде про покращення середнього балу від 2,3 до лише 2,6 за п'ятибальною системою.

Таким чином, якщо покращення середніх балів за всіма видами тестування, безумовно, слід розглядати як позитивне явище, досягнутий рівень опанування мовою (між 2,6 та 2,9 балів у більшості випадків) не дає можливості говорити про досягнуту високу якість навчання. Така ситуація скоріш за все означає, що використана методика навчання потребує певної корекції для покращення якості. Як перший крок проаналізуємо можливий вплив стилів навчання слухачів на результати опанування мовою. Перші результати було опубліковано у [190], і вони надали ряд свідчень стосовно чутливості опанування різними видами мовленнєвої діяльності щодо наявних навчальних переваг слухачів.

3.3 Навчальні переваги слухачів курсів

3.3.1 Визначені стилі навчання

Переважаюча частка респондентів, а саме 67 із 72 учасників другого набору взяли участь у тесті Фелдера-Соломан на визначення їх переважального стилю навчання. Результати для дослідженої групи в цілому наведено на рис. 3.5, де частка слухачів показана для кожного із восьми стилів.

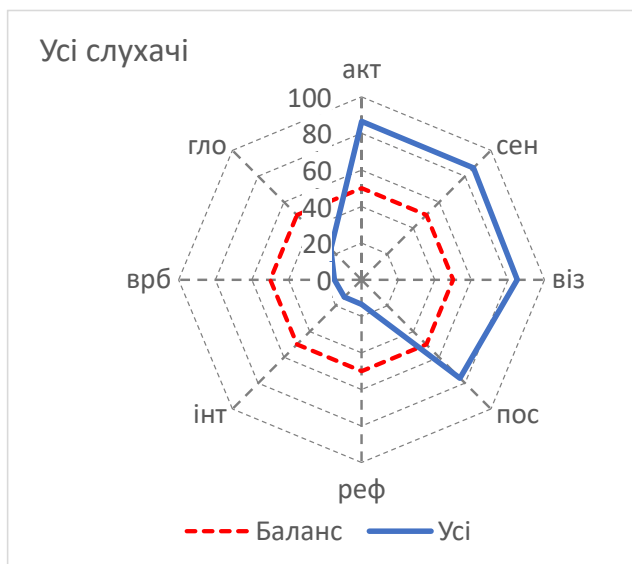

Рисунок 3.5 Профілі навчальних переваг групи в цілому виражені через відносну кількість слухачів

Звертає увагу явна виражена перевага у бік акт, сен, віз та пос стилів. Для перших трьох із перерахованих стилів частка слухачів знаходиться поблизу 85%. У вимірі пос-гло перевага стилю пос лише трохи менше, близько 75%.

Рисунок 3.6 надає більше деталей, оскільки містить наявні переваги у розрізі військових звань. Порівняння чотирьох профілів на перший погляд дає підстави зробити деякі додаткові висновки:

- 1) У розрізі акт-реф особливих відмінностей між групами за званнями немає.
- 2) Перевага стилю сен зростає від молодших офіцерів до підгрупи підполковників, але потім спадає у полковників.
- 3) Стиль віз весь час підсилюється із зростанням рівня звання – від молодших офіцерів до полковників.
- 4) Стиль пос, навпаки, здебільшого залишається малорухомих за виключенням провалу в підгрупі підполковників.

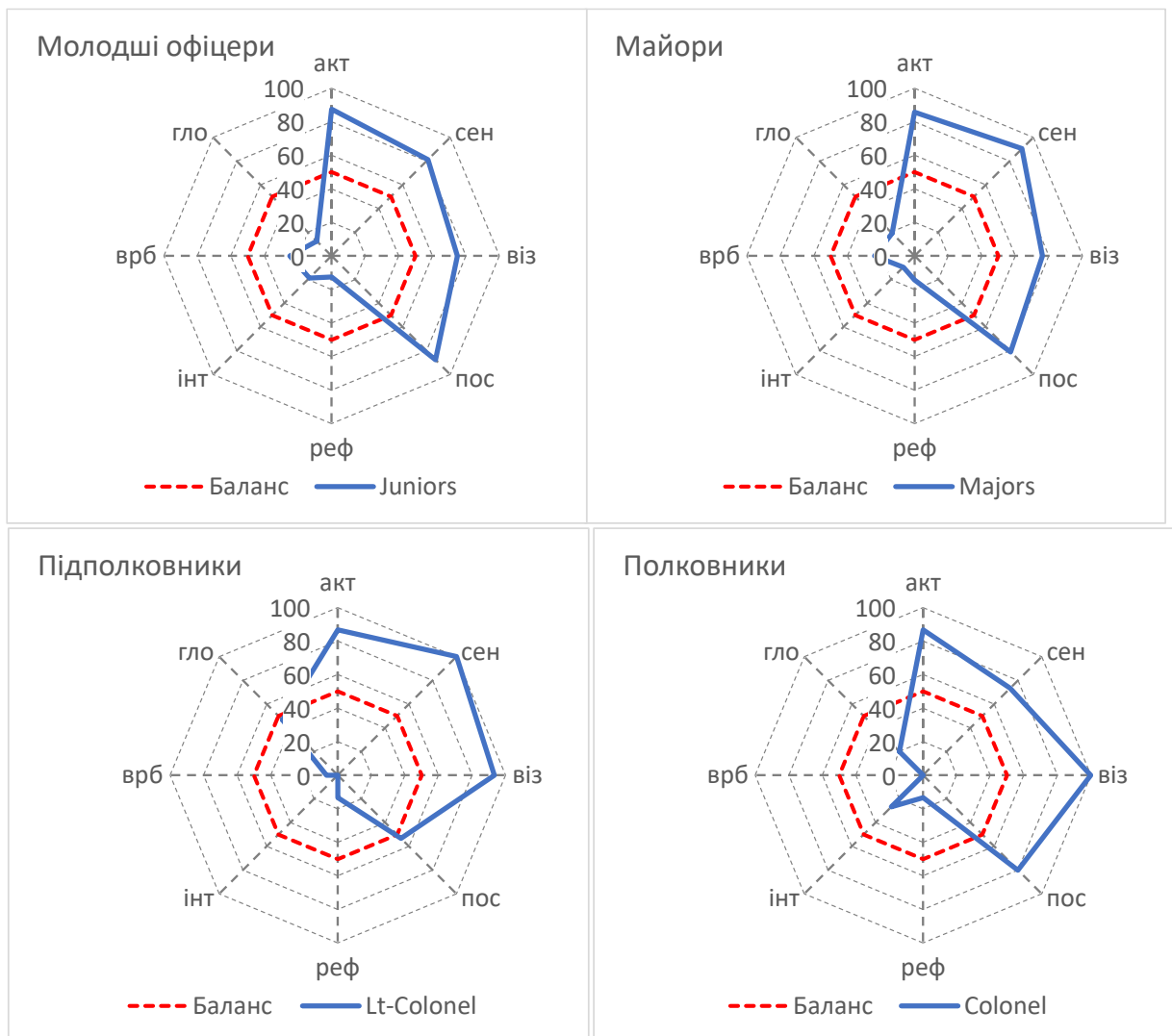

Рисунок 3.6 Профілі навчальних переваг слухачів, згрупованих за військовими званнями

Однак, перераховані вище спостереження є тільки попередніми даними. Необхідно застосовувати методи статистичного аналізу для того, щоби впевнитися наскільки різниця у показниках підгруп є значимою чи це просто певний розкид у даних.

В попередньому розділі викладено основні наявні експериментальні дані, що стосуються рівня володіння англійської мови за результатами 4-х тестів, наявних навчальних переваг, а також військових звань кожного слухача курсів. Однак, залишаються нерозкритими не менш важливі питання стосовно наявності чи відсутності кореляції між цими рядами даних, а також порівняння отриманих результатів з відомими даними інших авторів. Останнє зауваження в першу чергу стосується визначених стилів навчання військовослужбовців. Відомо [225], що переваги у стилях навчання зазвичай є досить стійкими характеристиками, які є типовими для певної галузі знань. В цьому контексті інтерес представляє співставлення переваг слухачів військових спеціальностей у порівнянні з іншими галузями підготовки.

3.3.2 Типові навчальні переваги для різних галузей навчання

Концепція стилів навчання має багато граней. Серед тих, що мають безпосереднє відношення до тематики даної роботи, слід виділити три:

- 1) Чутливість стилів до галузі навчання,
- 2) Відносна стабільність навчальних переваг,
- 3) Проблема узгодженості стилів навчання та викладання.

Чутливість навчальних стилів до галузі навчання помічено вже в перших роботах, присвячених визначенню стилів. Ця особливість так чи інакше притаманна всім моделям стилів навчання. Хоча причини цього явища не є темою даної статті, важливим є те, що різні переважаючі стилі на різних спеціальностях потребують різних підходів в організації освітнього процесу. В науковій літературі існує багато прикладів застосування моделі Фелдера-Соломан для визначення стилів навчання студентів різних цивільних спеціальностей. В той же час, відомо зовсім мало робіт, присвячених військовим

університетам або військовим навчальним курсам. Причому частина таких робіт базується на інших моделях навчальних стилів, що ускладнює пряме співставлення результатів з висновками моделі Фелдера-Соломан [226]. Практично немає робіт, де цілеспрямовано порівнювали переважаючі стилі військових та цивільних студентів різних галузей.

Рисунок 3.7 заповнює цю прогалину, оскільки представляє середні частки студентів бакалаврату з певними навчальними перевагами, що спеціалізуються у різних цивільних галузях навчання у порівнянні з перевагами слухачів військових навчальних закладів. Діаграми спочатку побудовані на основі даних, зібраних у книзі [227]. Ці результати доповнені більш пізніми літературними даними [228-234] і власними результатами [210,211,225,235,236]. Крім того, були додані неопубліковані власні та літературні дані [208,215,237] щодо переважаючих стилів навчання військовослужбовців.

Разом було взято до уваги результати опитування трохи більше ніж 11,5 тисяч респондентів, згруповані у 125 окремих записів. При розрахунках, було враховано питому вагу кожного запису, тобто враховано кількість респондентів, що сформували кожен запис. Незважаючи на таку велику вибірку, провести точний статистичний аналіз було важко. В ряді випадків досить важко було точно класифікувати галузь навчання, не завжди відомі роки навчання. Крім того, невідома похибка кожного окремого запису. За таких умов доцільно відноситися до отриманих даних як до напівкількісних.

Як видно із рис. 3.7, визначено 12 галузей навчання, що формує масив із 48 переважаючих стилів. У 43 із 48 випадків, спостерігається перевага (частка більше 50%) вищезгаданих 4-х стилів, а саме акт, сен, віз та пос. І лише для п'яти випадків домінують відповідні антистилі: для студентів дизайну - стилі інт та гло домінують над сен та пос, для студентів-медиків стиль реф переважає акт та гло переважає пос. Студенти філологічного навчання також характеризуються перевагою стилю реф над акт. Стосовно слухачів військових навчальних закладів, найбільш характерним здається факт, що по всіх чотирьох вимірах,

слухачі демонструють найвищі рівні переваг (від першого до четвертого місця у рейтингах на рис. 3.7) в порівнянні із студентами цивільних спеціальностей.

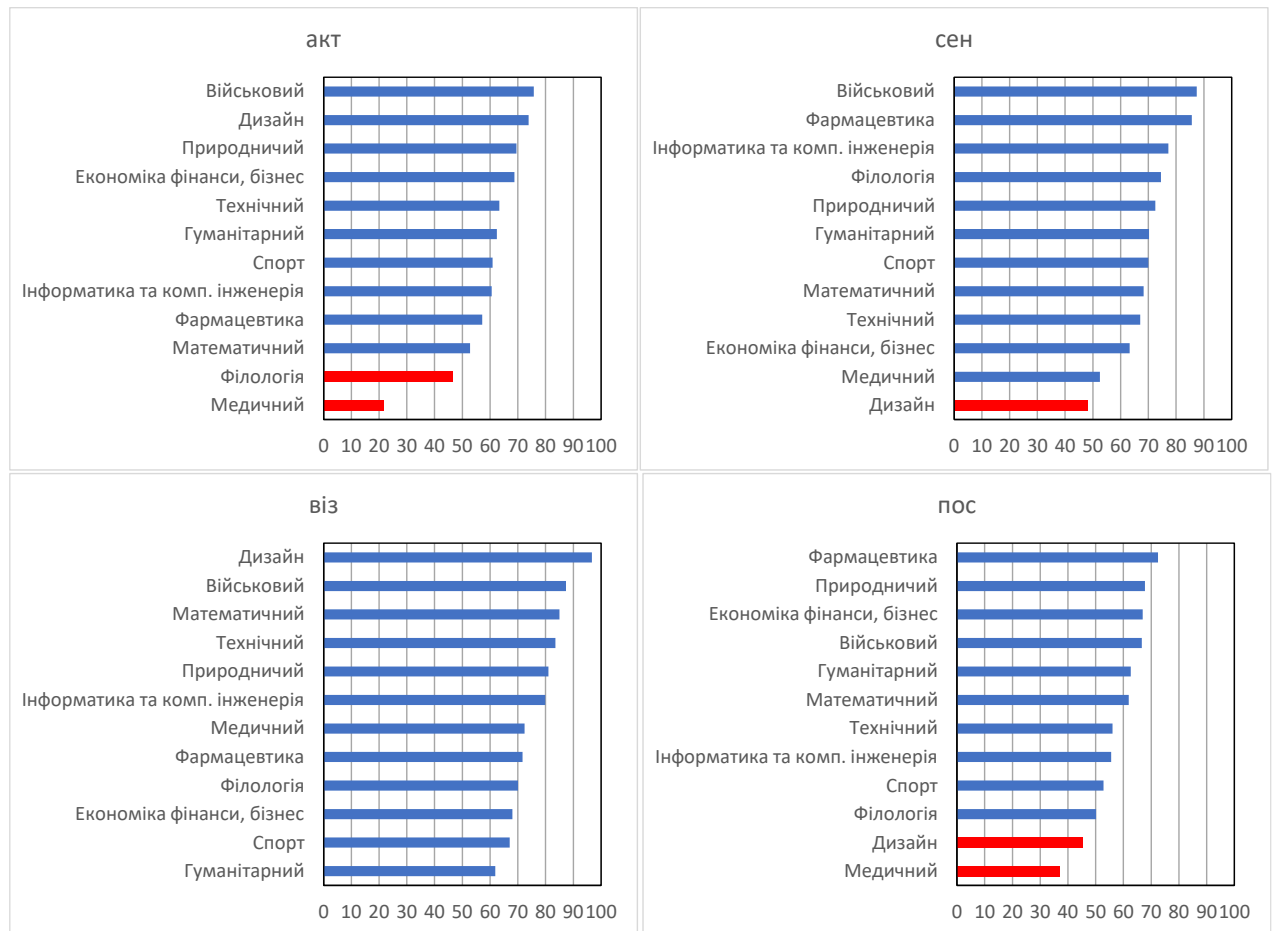

Рисунок 3.7 Середні частки (у відсотках) студентів бакалаврату з різних цивільних галузей навчання, що мають навчальні переваги акт, сен, віз та пос.

Для військової галузі, наведено результати випускників військових університетів, що проходять очну курсову підготовку з різних дисциплін.

Іншим (червоним) кольором позначено показники менше 50%

Слід зазначити, що у своїй більшості літературні дані щодо навчальних переваг виражаються у частках респондентів з певними переважаючими стилями. Такий підхід має суттєвий недолік, оскільки не враховує силу та ступінь вираженості наявної переваги на відміну від альтернативного підходу, що базується на розрахунках середніх балів навчальних переваг. В альтернативному підході вводяться граничні показники різниці балів, які відокремлюють випадки наявності переваги, сильної переваги, або балансу стилів. Як правило,

збалансованими вважаються випадки коли різниця між стилем та антистилем складає 1 або інколи 3 бали. Випадки з різницею 5, 7 та інколи 3 бали відносять до вираженої переваги, різницю у 9, 11 балів вважають сильною перевагою. Якщо порівняти навчальні профілі, побудовані за двома моделями, то профілі у вигляді часток респондентів завжди будуть давати більш чітко виражені навчальні переваги. Профілі за моделлю балів надають більше інформації щодо сили наявних переваг, однак масив літературних даних за бальною моделлю помітно менший, що обмежує можливості порівнювати наявні переваги для різних випадків.

Розглянемо більш детально дані щодо переваг, використані у рис. 3.7, побудувавши 8-пелюсткові діаграми для окремих областей навчання. Можна дійти до висновку, що діаграми умовно формують окремі підгрупи з подібними профілями навчання. За аналогією із бальною моделлю, з початку слід визначити порогове значення частки респондентів (очевидно, більше ніж 50%), що розділяє області із наявною перевагою від області відносного балансу стилю та антистилю. Таким порогом, на нашу думку, мав би бути показник у 67%, тобто ситуація, при якій перевагу певного стилю мають дві третини респондентів, а на перевагу антистилю залишається одна третина. За такою умови, 12 виявлених областей навчання діляться на три підгрупи. Перша з них об'єднує 2 області навчання, для яких характерні переваги у 4-х вимірах, далі 6 областей з вираженими перевагами у двох вимірах та 4 області з перевагами в одному вимірі (рис. 3.8).

Як видно із рис. 3.8а, студенти природничої та військової галузі мають чітко виражені переваги у всіх 4-х вимірах. Для кожного виміру частка студентів коливається в межах 67-84%, а сам профіль виглядає начебто складених з двох майже симетричних чотиригранників (лівий – менший, правий – більший), зміщених відносно початку координат доверху та вправо. Найбільш чисельна підгрупа (рис. 3.8б) об'єднує одразу 6 галузей навчання, для кожної галузі характерна наявність двох виражених переваг (з часткою студентів більше 67%). У всіх 6 випадках ці переважаючі стилі – віз та сен. Зовнішньо профіль цієї

підгрупи виглядає навіть більш округлим, ніж у попередньому випадку. Також сам профіль розташований ближче до початку координат, окремі переваги варіюються в межах 55-79%.

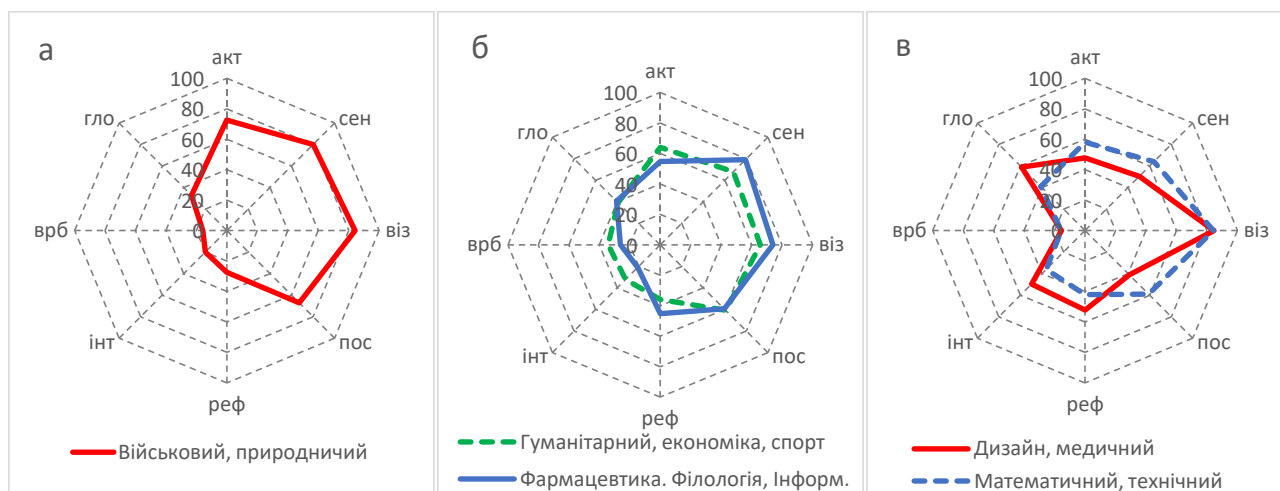

Рисунок 3.8 Пелюсткові діаграми для ілюстрації навчальних переваг студентів різних областей навчання, згрупованих за зовнішнім виглядом у три підгрупи: а – приблизно рівнобічна діаграма, зсунута вправо-уверх, б – приблизно рівнобічні діаграми, розташовані ближче до центру, в – нерівнозначні за різними вимірами діаграми

Чотири освітні галузі, що формують третю підгрупу (рис. 3.8в), мають лише одну перевагу – стилю віз. Частка студентів у цьому вимірі складає 84-85%, тоді як для інших трьох вимірів вона не перевищує 41-59%. Відповідно профілі цієї підгрупи виглядають більш асиметричними у порівнянні із профілями інших двох підгруп.

Як вже сказано на початку розділу, характерна відносна стабільність значно підвищує значимість навчальних переваг для організації освітнього процесу, оскільки це піднімає питання оптимізації співвідношення між навчальними перевагами студентів та методами та технологіями, що використовують викладачі. Існує ряд підтверджень того, що наявні переваги неможливо швидко змінити [238,239]. Вони залишаються відносно незмінними впродовж хоча б декількох років. Наприклад, експериментально показано, що

домінуючі навчальні переваги за Фелдером-Соломан демонструють мінімальні зміни впродовж 4-х років навчання у бакалавраті фармацевтів [211].

В той же час, студенти магістерської програми того ж університету демонструють помітно різні навчальні переваги. Магістранти загалом більш схильні до науково-дослідницької роботи, що, у свою чергу, формує схильність до рефлексії та синтезу, активізує різні канали сприйняття інформації, посилюючи роль рефлексивного, інтуїтивного та вербального стилів. Однак, різниця в уподобаннях до навчання між бакалаврами та магістрами не пов'язана зі змінами в уподобаннях особистості. Швидше за все, це зумовлено різними профілями студентських груп, які виникають на етапі додаткового відбору студентів при формуванні магістерських груп [211,225,230].

Наступним практично важливим питанням є проблема узгодженості стилів навчання та викладання. При цьому стилі викладання викладачів тісно пов'язані з їх власними стилями навчання. Це питання можна розглядати в контексті продовження ланцюга бакалавр – магістр – викладач, враховуючи, що лише частина респондентів переходить від одного етапу до наступного. В той же час, можна очікувати, що при кожному переході кристалізуються навчальні переваги, що є оптимальними для даної галузі наук, і, навпаки, ті переваги, що ускладнюють навчання, поступово розмиваються.

Для перевірки такого припущення, слід порівняти навчальні переваги, досліджені єдиним методом, на кожному етапі ланцюга. Якщо експериментальних фактів щодо навчальних переваг магістрів не так багато, то питанню кореляції між перевагами бакалаврів та викладачів приділено значно більше уваги. Рисунок 3.9 містить навчальні переваги студентів та викладачів, що спеціалізуються у 6 галузях знань.

Червоний горизонтальний пунктир посередині кожної діаграми розділяє область на дві частини, домінують стилі, позначені на діаграмі (область 51-100%), та відповідні антистилі (0-49%). Перш за все, слід відмітити, що фактично у всіх випадках студенти демонструють більш високу прихильність до домінуючих

стилів акт, сен, від, пос. І, навпаки, стилі викладачів зміщені в той чи іншій мірі у бік відповідних антистилей.

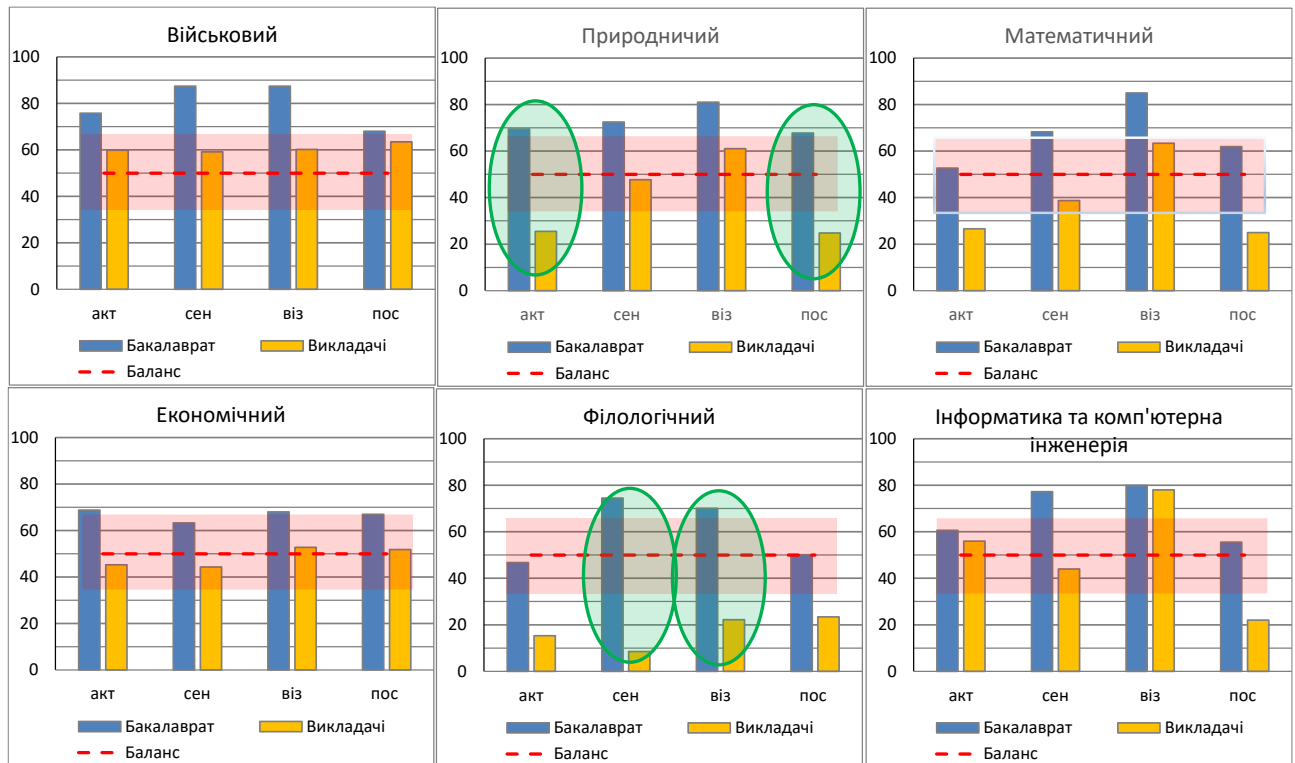

Рисунок 3.9 Порівняння навчальних переваг студентів бакалаврату та викладачів за галузями навчання. Червоний пунктир дорівнює частці респондентів у 50%, а горизонтальна забарвлена область ілюструє можливий інтервал існування відносної рівноваги у сприйнятті стилю та відповідного антистилю. Діаграми побудовані з використанням відповідних даних із [228,228-233,207,223,236,210-212,215,237]

Однак, як вже було сказано вище, існування тонкої границі розподілу малоїмовірно, оскільки при розрахунках частки респондентів з певними перевагами не береться до уваги сила переваг. В деяких випадках ця сила є мінімальною. Це є свідченням того, що респондент практично не має переваги щодо стилю або антистилю, а значить сприймає обидва напрямки майже однаково. Більш реалістичний спосіб - позначати область переходу, тобто область відносної рівноваги у перевагах між стилем та антистилем, не лінією, а широкою горизонтальною половою (заштрихована область на діаграмах).

Ширина існування області відносної рівноваги між стилем та антистилем залежить від багатьох факторів, перш за все від сили наявних переваг. Раніше вже було прийнято, як найбільш ймовірне припущення, що полоса збалансованості може зайняти інтервал 33-67%.

Якщо навчальна перевага хоча б однієї з двох груп респондентів знаходиться в області балансу, це означає, що такі респонденти не мають особливих проблем у сприйнятті навчання, що найкраще відповідає як стилю, так і антистилю. Таким чином, найбільш серйозні проблеми можуть виникнути, коли показники навчальних переваг студентів та викладачів знаходяться одна зверху та інша знизу (чи навпаки) нейтральної полоси. Саме в цьому випадку можна очікувати сильний конфлікт стилів навчання. Рисунок 3.9 містить наявні дані з літератури щодо 6 областей навчання по кожному з 4-х вимірів, тобто разом 24 випадки порівняння навчальних переваг студентів та викладачів. Як показано на діаграмах, лише у 4-х випадках можливі сильні конфлікти між стилями навчання.

Для природничих наук, студенти мають сильні переваги у бік стилів акт та пос. І навпаки, викладачі природничих дисциплін у цих вимірах мають протилежні переваги – реф та гло. У філологічних науках аналогічний конфлікт можливий для вимірів се-інт та віз-врб. В інших 20 випадках хоча б одна з груп респондентів має перевагу, розташовану в області балансу. Як вже сказано, це значно зменшує ймовірність потенційного конфлікту. Для економічних наук, наприклад, фактично всі показники у всіх вимірах належать до полоси балансу. Тобто в цьому випадку, ймовірність конфліктів стилів практично відсутня.

Проведені дослідження виявили результат, який на перший погляд погано збігається із сформульованими вище закономірностями. Тести стилів військових студентів ясно вказують на наявність екстремально сильно виражених переваг у бік акт, сен, віз та пос. Про це свідчать як власні, так і літературні дані [208, 215]. Одночасно, навчальні переваги військових викладачів за літературними даними, хоча і зменшилися у згаданих 4-х стилях в очікуваному напрямку, але

залишилися на більш високому рівні (поблизу 60%) у порівнянні з викладачами інших спеціальностей.

Слід зазначити, що на відміну інших областей навчання, у дослідженнях військовослужбовців взяли участь дорослі люди, які виходячи із наявних військових звань, у переважній більшості мають вищу освіту. Відповідно, для їх повсякденної служби характерним є елементи обов'язків викладачів-вихователів для роботи з рядовим складом. Тоді для них варто було би чекати більш збалансовані профілі за рахунок послаблення сильних переваг стилів у бік антистилів, як це має місце в інших спеціальностях при переході від бакалаврів до магістрів, аспірантів або викладачів. Причина такого факту достеменно не ясна; можна зробити лише припущення.

Відмінністю навчання військовослужбовців (як у власних експериментах, так і в досліджених літературних джерелах) було те, що в опитуваннях брали участь дорослі слухачі, що проходили короткотермінову (у декілька місяців) підготовку (курси) з певної дисципліни. Це є суттєва відмінність від студентів бакалаврату, які отримували повноцінну вищу освіту, що включає в себе вивчення багатьох предметів, різних за змістом, методами викладання та очікуваними результатами навчання. Як вже сказано вище, дорослі студенти дуже мотивовані навчатися та досягти необхідного прогресу у навчанні, оскільки добре розуміють свої потреби та потенціальну вигоду. Можна припустити, що відповідаючи на питання щодо власних переважаючих стилів навчання, вони підсвідомо описували стилі, які на їх думку допоможуть їм успішно закінчити курсове навчання з однієї дисципліни. Студенти університетів, що вивчають багато різноманітних дисциплін, навряд чи можуть розглядати проблему таким чином, оскільки для них важко «оптимізувати» стилі навчання одночасно для багатьох дисциплін. У будь-якому випадку, додаткові дослідження, перш за все із залученням більшого масиву респондентів, необхідні для розуміння цієї особливості.

3.4 Кореляція між мовленнєвими знаннями та стилями навчання

3.4.1 Найвпливовіші стилі навчання

Як вже сказано раніше, індивідуальні результати тестів з англійської мови виглядають як погано впорядковані масиви даних. Групування індивідуальних результатів у 5 квазі-ECTS підгруп дещо впорядковує отримані результати (табл. 3.2). Тому досліджувати можливі кореляції між стилями навчання та результатами мовленнєвих тестів слід почати з аналізу зміни переважаючих стилів при переході між мовленнєвими підгрупами. Базуючись на індивідуальних показниках респондентів підгрупи

З метою врахування сили навчальної переваги у кожному з 4-х вимірів індивідуальні відповіді респондентів з кожної підгрупи ECTS розподілимо на три частини, що відповідають вираженій перевазі даного стилю (позначено як 2), перевазі відповідного антистилю (1) та збалансованим респондентам (0). З двох можливих варіантів, у групу збалансованих респондентів вимушено зараховано лише тих, для яких різниця в оцінках стилю та антистилю складає 1 (-1) бал. З причини сильної переваги у бік стилів акт, сен, віз та пос зарахування до збалансованої підгрупи респондентів з різницею у 3 бали, призводить фактично до виродження підгруп менш популярних антистилів (підгрупи 1) за рахунок зростання підгрупи 0.

З тієї ж причини (оптимізація розміру підгруп ECTS), підгрупи 4 та 5 (сама маленька) об'єднано у підгрупу 4+5. Забігаючи наперед, отримані залежності від 5 та 4-х модифікованих підгруп виявилися якісно подібними з точки зору трендів, що спостерігаються. Об'єднання двох найменших за розміром підгруп в одну значно покращило коефіцієнти детермінації при лінійній апроксимації.

Для кожної з підгруп 0-2 та кожної підгрупи ECTS 1 – 4+5 розраховано частку студентів від загальної вибірки. Таким чином, для 4-х вимірів стиль-антистиль побудовано 12 експериментальних кривих залежності частки слухачів в групах 0-2 в функції мовленнєвих груп. Слід зазначити, що у більшості випадків побудовані криві не демонструють сталого тренду. З цієї причини для кожної кривої розраховано рівняння лінійної апроксимації з відповідними

коефіцієнтами детермінації R^2 . Як відомо, у загальному вигляді величина R^2 визначає частку поясненої дисперсії та виражається як різниця між одиницею та часткою нез'ясованої дисперсії (дисперсії помилок моделі). Відповідно, чим ближче R^2 до 1, тим більшу частину дисперсії пояснює в даному випадку лінійна модель. Слідування значної частини експериментальних даних лінійні прямій (зростаючій чи падаючій) слід розглядати як ознаку наявності стабільного тренду у зростанні чи падінні частки студентів з певними стилями при переході між підгрупами ECTS. Випадки, де $R^2 \ll 1$, свідчать про відсутність сталого тренду. Прийнемо в якості порогового значення $R^2 > 0.6$ та саме такі випадки будемо аналізувати (рис. 3.10).

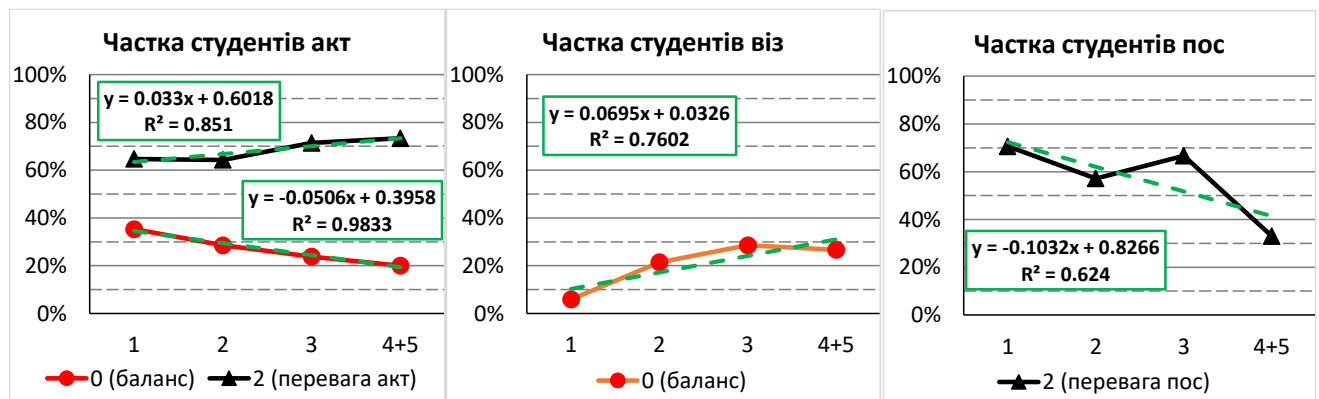

Рисунок 3.10 Частка слухачів (%) з вираженою перевагою стилю (2) та балансом між стилем та антистилем (0) для підгруп із різним рівнем володіння англійської мови. Наведено рівняння лінійної апроксимації та коефіцієнти детермінації R^2 . Показані експериментальні залежності, для яких при апроксимації $R^2 > 0.6$

Як бачимо, серед 12 стилевих підгруп у 4 вимірах лише 4 підгрупи у трьох вимірах демонструють стабільні тренди. Серед них немає жодного стабільного тренду для антистилів. Це пов'язано перш за все з маленькими розмірами цих підгруп, що збільшує вплив статистичного розкиду даних. В іншому випадку, напрям зміни кривих в підгрупах 1 був би протилежним напрямку змін у підгрупах 2, що і спостерігається візуально. Однак, величина R^2 у цих випадках залишається нижче порогового значення (на рівні 0,25-0,45).

Для слухачів із збалансованими стилями навчання (підгрупа 0) перехід від групи 1 до групи 4+5 супроводжується зменшенням частки активних студентів. Одночасно у вимірі віз-врб зростає частка слухачів з переважаючим візуальним стилем. Частка слухачів з вираженою перевагою активного стилю трохи зростає, і, навпаки, доволі помітно падає підгрупа з перевагою стилю послідовний.

Можливість лінійної апроксимації з доволі високими значеннями R^2 , як вже сказано, дозволяє говорити про наявність стабільного тренду у кожному з описаних 4-х випадків (рис. 3.10). В той же час, величина ефекту досить суттєво розрізняється. Так, частка активних студентів у групі з найвищими знаннями мови лише на 8% більше частки у групі з найменшими знаннями. Зниження частки збалансованих студентів у тому ж вимірі майже вдвічі більше – -15%. Ще більш суттєві зміни відбуваються у вимірах віз-врб та пос-гло. Зростання частки збалансованих студентів та зменшення частки послідовних дорівнюють 21% (зростання більш ніж в 4 рази) та 38% (падіння вдвічі), відповідно.

Результати на рис. 3.10 містять певні ознаки наявності кореляції між деякими стилями навчання та рівнем володіння англійської мови. В той же час зазначимо, що збільшення частки слухачів з активною перевагою та одночасне зменшення частки збалансованих слухачів є досить обмеженим. Навряд чи при застосуванні строгих методів статистичного аналізу виявлена різниця буде статистично значимою. Зростання частки збалансованого стилю за рахунок зменшення переваг у бік віз та врб, можливо, має трохи більші шанси виявитися статистично значимим. Найбільш суттєвим ефектом здається зниження частки послідовних слухачів у вимірі пос-гло. Але у всіх перерахованих випадках зарано говорити про причини змін, що спостерігаються. Для більш ґрунтовних висновків необхідні подальші дослідження із залученням більшої вибірки слухачів, а також додаткових даних щодо прогресу у вивченні англійської мови.

3.4.2 Прогрес для слухачів курсів з різними стилями навчання

Для аналізу впливу навчальних переваг слухачів обох наборів було об'єднано в одну вибірку. Для кожного стилю навчання вибірку розбивали на 5 підгруп (в одному випадку вдалося сформувати лише 4 підгрупи). Формування

підгруп базувалося на ступені прогресу у навчанні для кожного з чотирьох видів тестування. Спостерігали позитивні та негативні зміни у результатах тестування (відповідно прогрес та регрес). Визначені підгрупи на всіх ілюстраціях розташовано таким чином, що підгрупа з максимальним прогресом завжди є зліва, а підгрупа з максимальним регресом – крайня справа. Підгрупа максимального прогресу містила результати слухачів, які показали прогрес у 3 бали (максимальний, що спостерігався). Наступна підгрупа містила результати слухачів, що додали в процесі навчання 2 або 3 бали. Остання група з позитивним прогресом включала слухачів, що покращили свої результати на 1, 2 або 3 бали. Справа від них розташовані дві підгрупи, що характеризують слухачів з регресом. Спочатку йде підгрупа, де регрес становив 0, -1 або -2 бали. Останньою, самою правою йде підгрупа, де регрес становив -1 або -2 бали. Підгрупа для показника у -2 бали окремо не виділялася в силу малої кількості таких випадків.

Згадані вище підгрупи дуже різняться за кількістю респондентів (інколи їх кількість дуже мала). Це ускладнює проведення статистичного аналізу і змушує відноситися до отриманих даних напівкількісно. Вважатимемо, що між силою навчальної переваги та прогресом у навчанні існує кореляція лише тоді, коли показник навчальних переваг монотонно зростає або падає від переходу від групи з максимальним прогресом до груп з максимальним регресом. Такі випадки помічено напівтіньовими червоними колами на рис. 3.11. Рисунок 3.11 ілюструє показники навчальних переваг в описаних вище підгрупах для чотирьох переважаючих стилів навчання та чотирьох видів тестів.

Використання чотирьох стилів навчання замість восьми значно спрощує сприйняття інформації. Таке спрощення тим більш доцільно, оскільки саме чотири використаних стилі формують профілі навчальних переваг переважної більшості досліджених військовослужбовців. Крім того, показники проілюстрованих чотирьох стилів однозначно пов'язані з показниками відповідних антистилів, оскільки сумарний бал стиль + антистиль завжди дорівнюватиме 11 балів.

Аналіз почнемо з розгляду результатів для говоріння. Очевидно, що цей

вид мовленнєвої діяльності сприятливий для людей з активним способом обробки інформації. Корисним для слухача особливо на початкових стадіях навчання є використання відносно простих і коротких речень, побудова своїх думок через ряд поступових кроків замість побудови в голові складних, глобальних конструкцій. Обидва зауваження підтверджують експериментальні спостереження, коли слухачі з більш високими показниками акт та пос формують групу з найбільшим прогресом у навчанні.

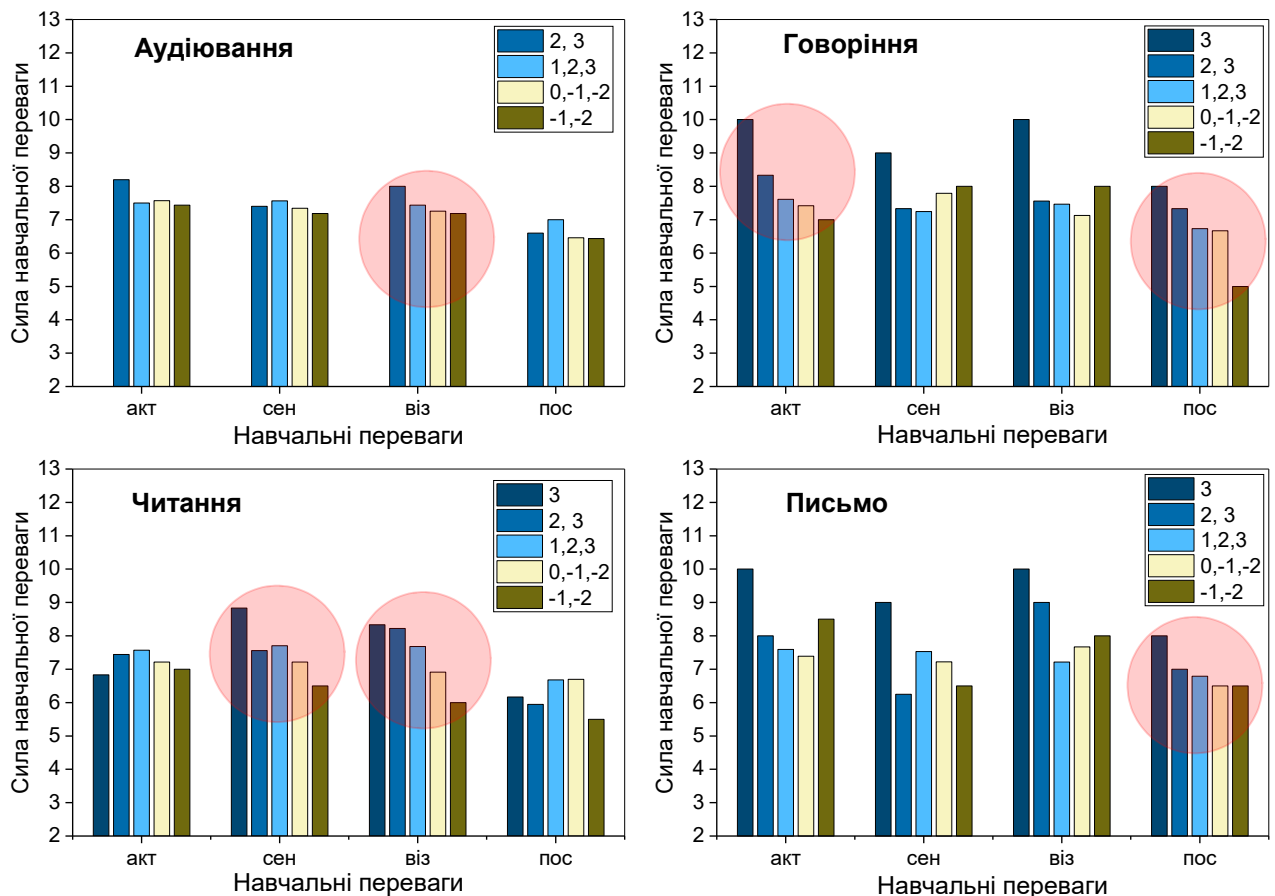

Рисунок 3.11 Сила навчальних переваг у підгрупах слухачів, сформованих у відповідності до їх прогресу у навчанні для різних видів мовленнєвої діяльності

Опанування інформації по кроках (послідовний підхід) сприяє покращенню навичок письма. Слухач фокусується на окремих кроках, а не переобтяжує себе когнітивним навантаженням, пов'язаним з накопиченням великої кількості даних та побудовою глобальних конструкцій.

Покращенню навичок читання сприяє сильний розвиток візуального каналу отримання інформації, а також усвідомлення слухачами фактів на прикладах, без формування абстрактних концепцій, як бачимо з рис. 3.11.

На перший погляд протиріччям є великий прогрес в аудіюванні у слухачів підгрупи з розвинутим візуальним стилем. Можлива причина цього криється в особливості застосованих методик подачі аудіальної інформації. Цей факт потребує подальших досліджень.

3.5 Оптимізація методів підготовки

3.5.1. Методологічні засади оптимізації

У процесі аналізу ефективності мовної підготовки було виявлено характерні профілі навчальних переваг слухачів, визначені за методикою Фелдера–Соломана. Дані свідчать про домінування активного, сенситивного, візуального та послідовного стилів навчання, що притаманні понад 75–85% слухачів. Разом із тим, сучасний міжнародний науковий консенсус наголошує, що концепція індивідуальних стилів навчання не може слугувати підставою для персоналізованого «підлаштування» навчання під кожного слухача, оскільки ефективність такої практики емпірично не доведена. Тому результати індексу Felder–Soloman застосовуються виключно як описові індикатори переважних способів опрацювання навчального матеріалу в групі, а не як фіксовані когнітивні типи чи основа для індивідуальної дидактичної диференціації.

Такий підхід відповідає рекомендаціям провідних освітніх дослідницьких організацій (AERA, APA, ASEE), які допускають використання інструментів стилів навчання у груповій аналітиці, зокрема – для інтерпретації закономірностей прогресу, аналізу тенденцій у мовленнєвій діяльності та вибору групо-орієнтованих методів підготовки. Відтак результати тестування стилів виступають не нормативною, а аналітичною основою, що дозволяє більш обґрунтовано визначити методи, які забезпечують оптимальну взаємодію, когнітивне навантаження й операційну ефективність підготовки.

З урахуванням виявлених індивідуальних траєкторій прогресу у видах мовленнєвої діяльності та встановлених кореляцій між навчальними перевагами

й успішністю (зокрема – позитивних зв'язків між візуальним і послідовним стилем та прогресом у читанні, активним стилем – у говорінні, а послідовним – у письмі), оптимізація методів підготовки повинна забезпечувати переважно групову адаптацію освітнього процесу.

У цьому контексті вибір методів (сценарне моделювання, імітаційні вправи, рольові ситуації, аналіз інцидентів та ін.) ґрунтується на емпірично встановлених закономірностях прогресу та переважних способах сприйняття інформації групою, а не на концепції стилів як детермінант когнітивної продуктивності окремого слухача.

Підготовка персоналу до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки є завершальним етапом професійного становлення військовослужбовців і цивільних осіб, який безпосередньо передуює розгортанню в районі операції. На цьому етапі відбувається інтеграція знань, практичних умінь, поведінкових моделей та етичних орієнтирів, необхідних для ефективної діяльності у складному, динамічному й багатонаціональному середовищі.

Володіння іноземною мовою, насамперед англійською, є важливою умовою участі у МОПМБ. Проте на етапі спеціальної підготовки мова розглядається не як окрема навчальна мета, а як основний інструмент професійної комунікації, взаємодії, планування та міжкультурного діалогу. Під час тренувань вона слугує засобом моделювання автентичного операційного середовища, що підсилює реалістичність освітнього процесу. Оптимізація методів підготовки передбачає перехід від інформаційно-репродуктивних підходів до компетентнісно-інтерактивних, зорієнтованих на реалістичне моделювання умов операцій, підвищення рівня автономії слухачів та формування поведінкових стратегій, необхідних у змінному середовищі. Основні цілі оптимізації полягають у:

підвищенні операційної готовності через практичне відпрацювання процедур і прийняття рішень;

розвитку поведінкової, етичної та міжкультурної готовності до взаємодії в багатонаціональних структурах;

формуванні когнітивної гнучкості, комунікативних і лідерських компетентностей;

створенні єдиного методичного стандарту підготовки з оптимальним балансом між теорією, практикою та рефлексією.

Оптимізована модель підготовки ґрунтується на системному поєднанні інтерактивних, симуляційних, тренінгових і аналітичних методів, спрямованих на формування цілісних операційних компетентностей.

3.5.2 Структура та зміст оптимізованої моделі підготовки:

Подальший виклад деталізує підходи та методи, що забезпечують реалізацію оптимізованої моделі підготовки.

Модульно-сценарний підхід.

Структурування змісту підготовки у форматі модулів з подальшими комплексними симуляціями («mini mission rehearsal») дає змогу забезпечити узгодженість між теоретичною частиною, практичними процедурами та рефлексивним аналізом. Основні методи:

- сценарне моделювання (Scenario-Based Training) – побудова навчальних епізодів на основі реальних МОПМБ (попередньо діючих та поточних);
- метод командного рішення (Tactical Decision Game) – прийняття рішень в умовах невизначеності, часових обмежень і неповної інформації;
- AAR (After Action Review) – структурований аналіз виконаних дій, причин прийнятих рішень і можливих альтернатив.

Застосування модульно-сценарного підходу сприяє розвитку навичок критичного мислення, ситуаційної оцінки й адаптивності в процесі виконання завдань.

Компетентнісно-орієнтовані методи.

Контент підготовки має бути безпосередньо пов'язаний із функціональними обов'язками персоналу у МОПМБ. Доцільно інтегрувати:

- кейс-метод (Case Study) – аналіз реальних подій і кризових ситуацій з міжнародних операцій, обговорення рішень і наслідків;

- метод рольових ситуацій (Role Play) – моделювання переговорів, інцидентів, взаємодії з цивільним населенням;

- метод інцидентів (Incident Method) – короткі динамічні епізоди без чітких інструкцій, що спонукають до самостійного пошуку рішень;

- поведінкове моделювання (Behavioral Simulation) – відтворення сценаріїв з реальними емоційними та міжособистісними викликами.

Ці методи дозволяють інтегрувати знання, формувати практичні вміння і закріплювати поведінкові реакції, необхідні у зонах конфлікту.

Інтегровані симуляційні навчання.

Симуляційні вправи різних рівнів складності забезпечують практичне перенесення теорії у реальну діяльність:

- CPX (Command Post Exercise) – планування дій, розподіл обов'язків, управлінські рішення;

- FTX (Field Training Exercise) – практичні дії в полі – патрулювання, евакуація, реагування на інциденти.

- JX (Joint Exercise) – взаємодія з цивільними структурами, поліцейським компонентом, міжнародними організаціями та місцевим населенням.

Застосування симуляційної компоненти забезпечує перенесення знань у практичну площину, підвищує згуртованість і командну ефективність.

Методи формування військового лідерства та командної взаємодії.

Лідерство є ключовим чинником успішності виконання завдань у багатонаціональних операціях. Рекомендовані методи:

- Team Building & Leadership Labs – передбачає виконання групових завдань із динамічним розподілом ролей і зміною умов, спрямоване на розвиток командної взаємодії та лідерської поведінки;

- Peer Coaching – взаємне наставництво й аналіз управлінських рішень у парах або малих групах;

- 360°Feedback – отримання зворотного зв'язку від колег, інструкторів і спостерігачів щодо лідерських проявів.

Застосування цих методів сприяє формуванню довіри, командної узгодженості та здатності ефективно розподіляти відповідальність.

Тренування прийняття рішень у стресових ситуаціях.

Враховуючи психологічні особливості діяльності в зонах конфлікту, необхідним компонентом підготовки є відпрацювання ситуацій прийняття рішень в умовах стресу. Сутність методу полягає у створенні контрольованого стресу через часові обмеження, дефіцит інформації, інформаційний шум чи моральну дилему. Після виконання завдань за призначенням проводиться структурований дебрифінг, що дозволяє усвідомити власні реакції та стратегії поведінки. Результатом є підвищення рівня саморегуляції, стресостійкості та швидкості прийняття оптимальних рішень.

Етична та правова підготовка.

З огляду на специфіку МОПМБ особливої уваги потребує формування етичної та правової компетентності. Доцільно використовувати:

- Case-Based Ethics Training – аналіз реальних етичних дилем (ступінь використання сили, поводження з цивільними, корупційні ризики);
- Role Reversal Method – розгляд ситуацій із позицій різних учасників конфлікту;
- метод фасилітованого дебрифінгу за участю юристів та експертів з міжнародного гуманітарного права.

Ці методи забезпечують усвідомлення моральних меж професійної поведінки та розвиток етичного судження.

Міжкультурна підготовка.

У багатонаціональному середовищі ключового значення набуває розуміння відмінностей у сприйнятті, поведінці та комунікації. Основні методи:

- інтерактивний аналіз культурних норм і традицій країн проведення МОПМБ та її учасників;
- розбір комунікативних помилок у змодельованих міжкультурних ситуаціях;
- рольові вправи з культурною імерсією, що передбачають виконання

завдань за умовними правилами.

Таке навчання сприяє запобіганню внутрішнім конфліктам та підвищує ефективність взаємодії в багатонаціональних командах.

Використання сучасних технологічних інструментів.

Цифровізація освітнього процесу розширює можливості щодо підвищення якості та ефективності підготовки. Основні методи:

- LMS (Learning Management Systems) для розміщення сценаріїв, тестів і мультимедійних кейсів;

- VR/AR-тренажери для моделювання операційного середовища та динамічних подій;

- електронні шаблони аналізу дій для оперативної фіксації результатів і рефлексії.

Застосування технологій підвищує залученість учасників і дає змогу персоналізувати освітній процес.

Система оцінювання результатів підготовки.

Оцінювання має бути комплексним і поведінково орієнтованим, поєднувати формативні та підсумкові інструменти. Основні методи:

- оцінювання виконання практичних завдань у симуляціях;

- спостереження за командною роботою і комунікацією;

- самооцінювання після завершення модулів;

- фінальна інтегрована вправа, що моделює реальну операцію.

Такий підхід дає змогу відстежувати не лише рівень засвоєння знань, а й реальну готовність до операційної діяльності.

3.5.3 Організаційно-педагогічні умови впровадження оптимізованих методів підготовки.

Ефективність впровадження оптимізованої системи методів підготовки національного персоналу до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (МОПМБ) визначається сукупністю організаційно-педагогічних умов, які забезпечують узгодженість дій суб'єктів освітнього процесу, методичну єдність та сталість результатів навчання. Такі умови формують інституційне й

освітнє середовище, у межах якого сучасні методи підготовки можуть системно застосовуватися, удосконалюватися та відтворюватися.

До ключових організаційно-педагогічних умов належать: цільова підготовка викладачів, налагоджена міжвідомча взаємодія та функціонування системи моніторингу й забезпечення якості підготовки.

1. Підготовка викладачів (Train-the-Trainers).

У межах оптимізованої моделі підготовки роль викладача зазнає суттєвої трансформації: він виступає не лише носієм знань, а й фасилітатором освітнього процесу, модератором групової взаємодії та аналітиком результатів навчальних симуляцій. Відповідно, рівень його професійної та методичної підготовленості є визначальною умовою ефективності застосування інтерактивних і симуляційних методів.

Підготовка викладачів має охоплювати:

- опанування методик фасилітації інтерактивних занять, що передбачає розвиток умінь стимулювати активну участь слухачів, керувати груповою дискусією, застосовувати метод відкритих запитань і рефлексивного аналізу;

- набуття навичок моделювання навчальних сценаріїв, наближених до реальних умов операцій – створення навчальних симуляцій, що імітують реальні події в операціях (інциденти з цивільними, координація з міжнародними партнерами, робота в умовах обмеженого ресурсу);

- використання інструментів формативного оцінювання та аналізу дій після виконання завдань – розроблення критеріїв оцінки поведінкових проявів, вміння проводити аналіз після дій, надавати зворотний зв'язок;

- розвиток комунікативної та міжкультурної компетентності для роботи з різними категоріями учасників підготовки – вміння вести міжкультурний діалог, адаптувати стиль викладання до різних аудиторій (військові, цивільні, міжнародні учасники).

2. Міжвідомча взаємодія.

Сучасні МОПМБ мають комплексний, багатосекторний характер, де військові взаємодіють із представниками поліції, рятувальних служб, медичних

і дипломатичних структур. Міжвідомча взаємодія виступає важливою умовою формування цілісного бачення операційного середовища та узгодженості дій учасників. Основні напрями міжвідомчої координації:

- проведення спільних навчань і тренінгів із залученням представників різних відомств (МО, МВС, ДСНС, МОЗ, МЗС, Національна гвардія), що передбачає відпрацювання процедур координації, обміну інформацією, реагування на кризові ситуації;

- використання міжсекторальних кейсів і симуляцій, що відображають комплексний характер міжнародних операцій – сценарії, що поєднують завдання військових, медиків, дипломатів, поліцейських (наприклад, евакуація цивільних під час спалаху насильства чи координація гуманітарного коридору);

- залучення практиків-експертів з інших відомств для проведення спеціалізованих занять (психологічна підтримка, медичне забезпечення, правові аспекти операцій);

- узгодження освітніх стандартів і термінології між відомствами, щоб забезпечити взаєморозуміння під час виконання завдань у спільних місцях.

Організаційна форма такої взаємодії – це створення постійно діючої міжвідомчої робочої групи з питань підготовки до МОПМБ, яка координує навчальні програми, обмін досвідом і результати моніторингу.

2. Система моніторингу та забезпечення якості підготовки

Впровадження оптимізованих методів потребує системного моніторингу результативності підготовки та її відповідності міжнародним стандартам. Ключові компоненти:

- багаторівневе оцінювання результатів навчання (формативне й підсумкове);
- регулярний аналіз ефективності симуляцій і тренінгів із урахуванням зворотного зв'язку учасників;
- періодичне оновлення навчально-методичного забезпечення відповідно до змін стандартів НАТО та ООН;
- сертифікація викладачів та підтримка їх неперервного професійного розвитку.

Така система забезпечує сталість результатів, накопичення та трансляцію кращих практик. Таким чином, організаційно-педагогічні умови виступають інституційним каркасом оптимізованої моделі підготовки до МОПМБ, який забезпечує її життєздатність і стійкість. Підготовка кваліфікованих викладачів, налагоджена міжвідомча взаємодія та системний моніторинг ефективності створюють цілісне освітнє середовище, у якому кожен елемент підтримує інший.

Оптимізація методів підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ передбачає зміщення акценту від засвоєння знань до формування поведінкових і операційних компетентностей, необхідних для ефективної діяльності в багатонаціональному середовищі. Запропонована система методів забезпечуватиме практико-орієнтованість, адаптивність і цілісність підготовки. Її впровадження сприятиме підвищенню якості національного внеску України в міжнародні миротворчі зусилля, а також наближенню стандартів підготовки військовослужбовців до вимог і практик НАТО та ООН.

3.6 Аналіз вихідного рівня готовності за результатами курсової підготовки військовослужбовців (у ретроспективі років набору)

Ми розробили та впровадили модель системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ, ефективність якої підтверджено на практиці. Після призупинення її функціонування в 2022 р. виникла потреба в аналізі накопиченого досвіду. У рамках ретроспективного дослідження було проведено аналіз результатів фінального контролю знань (оцінок) слухачів. Цей аналіз дозволив: підтвердити загальну ефективність системи та її здатність забезпечувати якісне засвоєння знань; виявити стабільні та високі показники засвоєння матеріалу в загальному, що свідчить про системну і методологічну спроможність розробленого підходу.

Однак, проведений аналіз виявив певний недолік: відсутність механізмів, які б дозволяли з'ясувати, які саме програмні результати навчання були засвоєні недостатньо. Це унеможливило точкове вдосконалення системи та надання індивідуалізованого зворотного зв'язку. З метою усунення виявлених недоліків в подальшому було розроблено підхід, який забезпечує цілеспрямоване та

стандартизоване оцінювання знань і навичок. Створено документ, що детально описує та стандартизує всі необхідні програмні результати навчання (див. розділ 2.3). Це забезпечує чітке розуміння, що саме повинні засвоїти слухачі. На його основі розроблено спеціалізовані опитувальники, що охоплюють кожен ПРН. Це дозволяє здійснювати не лише загальне, а й диференційоване оцінювання, виявляючи прогалини в знаннях за конкретними темами чи блоками. За результатами аналізу також сформовано рекомендації щодо вдосконалення навчальної програми, зокрема змістовного наповнення та методів навчання, для підвищення загального рівня підготовки майбутніх учасників курсу.

Таким чином, результати ретроспективного дослідження стали основою для системного вдосконалення нашої системи. Нижче викладено опис проведеного ретроспективного дослідження. Метою ретроспективного аналізу була комплексна оцінка знань та практичних навичок випускників курсу для визначення їхньої загальної готовності до виконання професійних завдань у складі МОПМБ. Аналіз покликаний виявити, наскільки успішно учасники засвоїли теоретичні концепції та опанували практичні інструменти, необхідні для роботи за відповідним напрямом підготовки.

Процес оцінювання базувався на порівнянні результатів, отриманих під час фінального тестування та виконання практичних завдань (оцінювання теоретичної та практичної складових курсу), з попередніми показниками та цілями, визначеними навчальною програмою. Використовуючи кількісні та якісні методи аналізу визначено рівні таких показників: здатності застосовувати набуті під час підготовки теоретичні знання у реальних ситуаціях (від case-study до комплексних навчальних сценаріїв); розвитку критичного мислення; адаптації та реагування на нестандартні умови; розвитку навичок ефективного прийняття рішень у практичних сценаріях.

Основним завданням було визначення ступеня відповідності рівня підготовки випускників очікуванням курсу та вимогам професійної діяльності. Оцінка готовності випускників включала не лише технічні аспекти вузькопрофільної готовності, але й здатність ефективно працювати в команді,

вирішувати проблеми та реагувати на динамічну зміну зовнішніх ситуацій.

Як зазначалося раніше, критеріями готовності військовослужбовців до МОПМБ є такі, що носять загальний та спеціалізований характер:

когнітивний, мотиваційний, рефлексивний, діяльнісний, особистісний, критерій оцінки з виконання завдань, з персональної безпеки – загальні;

критерій оцінки з уміння вести переговори та посередницьку діяльність, зв'язку, з підготовки керівного складу, володіння основних процедур роботи штабів, роботи у складі (Team site) команди військових спостерігачів, штабу місії (FHQ) та штабах секторів, з правових основ, з проведення конкретної операції, з цивільно-військового співробітництва, з логістичного забезпечення, по роботі з пресою – спеціалізовані.

Проаналізовано оцінки вихідного рівня готовності за результатами проведення курсової підготовки відповідно до плану проведення курсів у 2017-2021 роках (табл. 3.5). Оцінювання здійснювалося диференційовано зі знання теоретичних засад, вимог керівних документів (шляхом письмового опитування, складання тестів) та вміння застосовувати їх комплексно під час практичного опрацювання (case study, практичні та групові заняття, робота у синдикатах, опрацювання сценаріїв шляхом моделювання ситуацій).

Слухачі курсу АРЕПС стабільно мали відносно невисокі результати готовності. Цьому є пояснення вимогами до володіння англійською мовою на рівні СМП 2222. Протягом 4 тижнів підготовки кандидати розширюють термінологічний запас (фразеологію радіообміну) та проходять практичну підготовку з опрацюванням типових ситуацій (стандартних та позаштатних). Передумовою для опанування навчального матеріалу та успішного завершення курсу (з показниками від середнього до високого, залежно від особистісних факторів засвоєння нових знань). є рівень володіння іноземною мовою кандидата відповідно вимогам, додатково кандидат має представляти Повітряні Сили, мати розуміння функціоналу екіпажу повітряного судна, високий рівень мотиваційного критерію.

Таблиця 3.5

Вихідний рівень готовності за результатами курсової підготовки у 2017-21 рр.

	2017	2018	2019	2020	2021
Курс “Авіаційного радіообміну екіпажів повітряного судна” (АРЕПС)					
Загальна кількість слухачів	22	30	27	26	26
Кількість оцінок “відмінно”	6	8	15	6	11
Кількість оцінок “добре”	8	12	8	12	6
Кількість оцінок “задовільно”	6	7	4	6	8
Кількість оцінок “незадовільно”	2	3	-	2	1
Середній бал	3,8	3,8	4,4	3,8	4,0
% слухачів із очікуваним рівнем готовності	91%	90%	100%	92%	96%
Курс “Логістика в міжнародних операціях з ПМБ”					
Загальна кількість слухачів	11	12	12		8
Кількість оцінок “відмінно”	-	1	2		
Кількість оцінок “добре”	10	7	6		4
Кількість оцінок “задовільно”	1	4	4		4
Кількість оцінок “незадовільно”	-	-	-		
Середній бал	3,9	3,8	3,8		3,5
% слухачів із очікуваним рівнем готовності	100%	100%	100%		100%
Курс “Військовий спостерігач ООН” (ВС ООН)					
Загальна кількість слухачів	31	30	37	36	38
Кількість оцінок “відмінно”	3	8	12	9	12
Кількість оцінок “добре”	20	13	15	20	18
Кількість оцінок “задовільно”	3	3	6	3	4
Кількість оцінок “незадовільно”	4	6	4	4	4
Середній бал	3,6	3,8	3,9	3,9	4,0
% слухачів із очікуваним рівнем готовності	84%	80%	89%	89%	89%
Курс “Офіцер багатонаціонального штабу” (ОБНШ)					
Загальна кількість слухачів	31	26	38	26	34
Кількість оцінок “відмінно”	5	8	9	2	8
Кількість оцінок “добре”	13	15	19	15	16
Кількість оцінок “задовільно”	12	3	6	9	10
Кількість оцінок “незадовільно”	1	-	4	-	-
Середній бал	3,7	4,0	3,5	3,7	3,9
% слухачів із очікуваним рівнем готовності	97%	100%	89%	100%	100%
Курс “Офіцерів штабу та офіцерів зв’язку ООН” (ОШЗООН)					
Загальна кількість слухачів	8	10	11	11	14
Кількість оцінок “відмінно”	2	4	3	3	2
Кількість оцінок “добре”	6	4	7	4	6
Кількість оцінок “задовільно”	-	2	1	4	6
Кількість оцінок “незадовільно”	-	-	-	-	-
Середній бал	4,3	4,2	3,5	3,9	3,7
% слухачів із очікуваним рівнем готовності	100%	100%	100%	100%	100%
Курс “Військової термінології за стандартами НАТО та ООН” (ВТ НАТО ООН)					
Загальна кількість слухачів	22	11	18	34	28
Кількість оцінок “відмінно”	14	3	9	14	14
Кількість оцінок “добре”	8	8	8	19	12
Кількість оцінок “задовільно”	-	-	3	1	2
Кількість оцінок “незадовільно”	-	-	-	-	-
Середній бал	4,6	4,3	4,4	4,4	4,4
% слухачів із очікуваним рівнем готовності	100%	100%	100%	100%	100%

Аналогічно, попередній досвід проходження військової служби та володіння іноземною мовою забезпечують стовідсотковий (у випадку курсу “Логістика в МО ПМБ”) та майже стовідсотковий показник успішності на штабних курсах НАТО та ООН (ОБНШ та ОШЗООН).

Поодинокі випадки оцінки “незадовільно” на курсі ОБНШ свідчать виключно про недостатній рівень володіння мовою, коли тільки проходження тесту на визначення рівня володіння іноземною мовою виявляється недостатньо для повного опанування матеріалу та застосування мови для виконання типових обов’язків за посадою (брифінги, процес планування, прийняття рішень тощо).

Курс ВТ НАТО ООН розроблявся як підготовчий, перед направленням на профільні курси, саме тому його проходження (за умови відповідності вимогам вхідного контролю) забезпечує середній та вище середнього рівні опанування навчального матеріалу (середній бал – 4,6; 4,3; 4,4; 4,4; 4,4) та 100% відповідність очікуваному рівню готовності.

Найскладнішим до опанування видається курс ВС ООН, оскільки вимоги до підтвердження рівня готовності до виконання завдань за призначенням є найбільш комплексними: володіння рівня англійською мовою не забезпечує відповідність решті критеріїв (як загальних, так і спеціалізованих). У майбутніх військових спостерігачів кожне теоретичне питання має підтверджуватися у практичній ситуації з наближеними до реальних умовами (опрацювання типових завдань за сценарієм з поденним нарощуванням складності обстановки), також часто виникають проблеми з практичними навичками водіння повнопривідних автомобілів за складних погодних умов та різного ландшафту місцевості. Тому, показник не досягає найвищого рівня: 80%, 84% та 89% як найвищий.

Отже, на нашу думку саме курси, які передбачають комплексну оцінку знань із застосуванням більше ніж 5 загальних критеріїв готовності та більше 4 спеціалізованих потребують додаткової уваги з метою вдосконалення існуючих підходів та розроблення педагогічної системи курсової підготовки загалом.

Наведені у табл. 3.5 дані недостатні для того, щоби оцінити наскільки стабільними виявилися результати підготовки з роками. Рисунок 3.12 ілюструє зміну середнього балу груп слухачів різних напрямів за роками. Незважаючи на те, що коливання середніх балів у багатьох випадках досить суттєві, великі значення похибки можуть звести нанівець очікувану різницю між результатами.

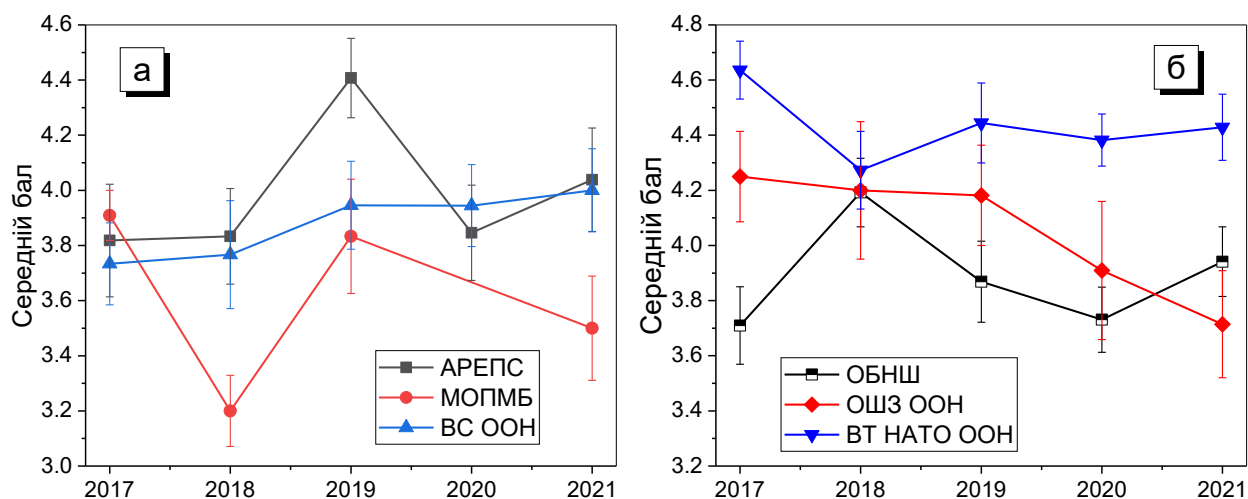

Рисунок 3.12 Середні бали груп із стандартними похибками середнього для слухачів курсів різних напрямів підготовки в залежності від років набору

Більш надійним є застосування U-тесту Манна-Уїтні, який виявляє наявність статистично значущої різниці між середніми балами в окремі роки підготовки (табл. 3.6). Застосування U-тесту є доречним, оскільки цей тест не залежить від наявності чи відсутності нормального розподілу (попереднє тестування методом Колмогорова-Смирнова виявило відсутність нормального розподілу у деяких випадках), а також він застосовується для дослідження рангових змінних (оцінки 2, 3, 4, 5 є ранговими величинами, оскільки вони не тільки вимірюють рівень знань, але й вказують на взаємний порядок цих рівнів).

Порівняння рік до року серед наявних 5 років підготовки загалом створює 10 пар років, а тому для 6 напрямів маємо разом 60 порівнянь. Результати табл. 3.6 вказують, що на рівні значущості $p < 0,05$ лише у 6 випадках різниця між щорічними результатами виявилася значущою. Три випадка припадають на напрям АРЕПС, два – на ОБНШ, один – на МО ПМБ.

Статистики U критерію Манна-Уїтні для середніх балів груп слухачів курсів
різних напрямів при порівнянні років набору

Рік до року	Статистика тесту	АРЕПС	МО ПМБ	ВС ООН	ОБНШ	ОШЗ ООН	ВТНАТО ООН
2017-2018	Манн-Уїтні U	326,00	8,00	422,50	264,50	40,00	77,00
	Уїлкоксон W	579,00	23,00	887,50	760,50	95,00	143,00
	Z	-,078	-2,746	-,448	-2,405	,00	-1,940
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,938	,006	,654	,016	1,00	,052
2017-2019	Манн-Уїтні U	193,00	60,00	472,00	507,00	42,00	167,00
	Уїлкоксон W	446,00	138,00	937,00	1003,00	108,00	338,00
	Z	-2,231	-,457	-1,140	-1,058	-,203	-,976
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,026	,648	,254	,290	,839	,329
2017-2020	Манн-Уїтні U	282,00	459,00		393,50	33,00	286,00
	Уїлкоксон W	535,00	924,00		889,50	99,00	881,00
	Z	-,087	-1,189		-,167	-,998	-1,690
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,930	,234		,867	,318	,091
2017-2021	Манн-Уїтні U	250,00	26,00	462,00	444,00	32,00	258,00
	Уїлкоксон W	503,00	62,00	927,00	940,00	137,00	664,00
	Z	-,783	-1,946	-1,480	-1,172	-1,817	-1,120
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,434	,052	,139	,241	,069	,263
2018-2019	Манн-Уїтні U	266,00	15,00	508,50	406,50	53,00	80,50
	Уїлкоксон W	731,00	30,00	973,50	1147,50	119,00	146,50
	Z	-2,363	-1,738	-,620	-1,314	-,156	-,953
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,018	,082	,535	,189	,876	,341
2018-2020	Манн-Уїтні U	390,00	501,50		215,00	44,00	165,00
	Уїлкоксон W	741,00	966,50		566,00	110,00	231,00
	Z	,00	-,537		-2,534	-,823	-,680
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	1,00	,592		,011	,411	,497
2018-2021	Манн-Уїтні U	344,50	14,00	507,00	359,00	46,00	127,00
	Уїлкоксон W	809,50	29,00	972,00	954,00	151,00	193,00
	Z	-,784	-1,039	-,832	-1,356	-1,501	-,952
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,433	,299	,406	,175	,133	,341
2019-2020	Манн-Уїтні U	225,00	658,00		422,50	48,50	284,50
	Уїлкоксон W	576,00	1324,00		773,50	114,50	879,50
	Z	-2,393	-,095		-1,071	-,857	-,470
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,017	,924		,284	,391	,638
2019-2021	Манн-Уїтні U	278,50	36,00	683,00	642,00	49,00	250,00
	Уїлкоксон W	629,50	72,00	1386,00	1383,00	154,00	656,00
	Z	-1,397	-1,027	-,226	-,049	-1,682	-,051
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,162	,304	,821	,961	,093	,960
2020-2021	Манн-Уїтні U	298,00	654,00		375,00	67,00	447,00
	Уїлкоксон W	649,00	1320,00		726,00	172,00	1042,00
	Z	-,770	-,354		-1,100	-,588	-,464
	Асимпт. значущ. (2-стор.)	,441	,723		,271	,556	,643

Комірки з результатами, що виявили наявність статистично значущої різниці, показано сірим кольором.

Нескладно бачити (рис. 3.13), що практично у всіх випадках роки, що відрізняється більш високим рівнем середнього балу, перш за все характеризується 100% досягненням очікуваного рівня готовності. Наприклад, для напряму АРЕПС показник 2019 року (100% слухачів досягли необхідного рівня готовності) значуще переважає показники 2017, 2018 та 2020 років, для яких рівень готовності коливається в межах 90-92%.

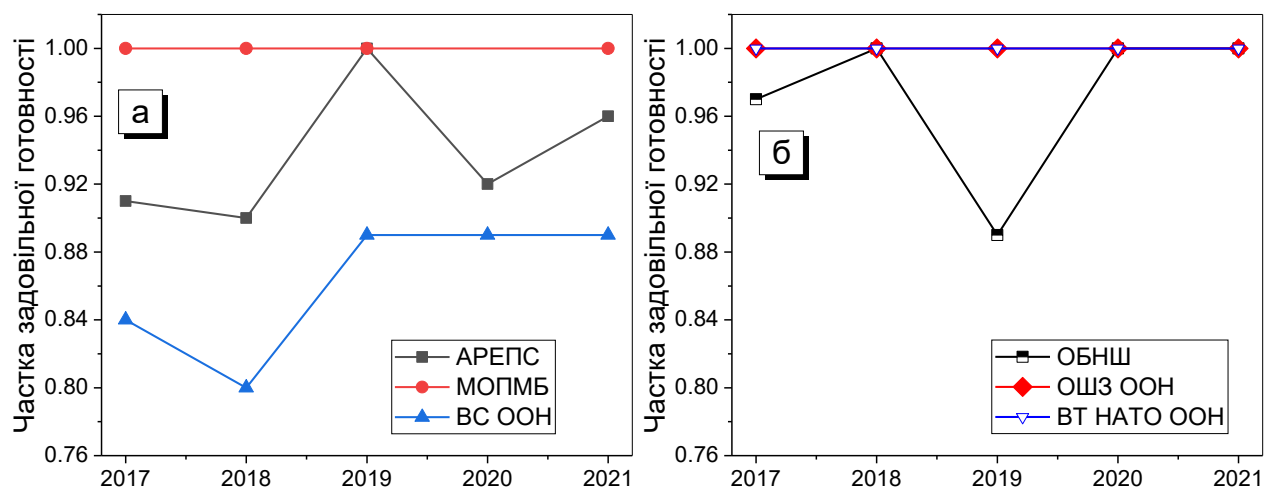

Рисунок 3.13 Частка слухачів, які по результатах підготовки досягли очікуваного рівня готовності

Таким чином, наявність слухачів, які в результаті підготовки не досягли необхідного рівня готовності, має суттєвий вплив на середні показники ефективності застосованої системи підготовки. Однак, аналіз лише загальних оцінок не дозволяє зрозуміти, який саме елемент навчальної програми виявився занадто складним для слухача. Відповідно, актуальною постає розробка методики контролю за рівнем готовності, яка би дозволила оцінити набуті рівні готовності у розрізі окремих програмних результатів навчання (ПРН) і на підставі цих результатів вирахувати сумарний показник для кожного напряму.

3.7 Організаційно-педагогічні умови формування готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ

Формування готовності військовослужбовців майбутнього національного персоналу до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки є

складним багатоаспектним процесом, що потребує створення відповідних організаційно-педагогічних умов. У педагогічній науці організаційно-педагогічні умови розглядаються як сукупність взаємопов'язаних організаційних, змістових, методичних і психологічних чинників, які забезпечують ефективність освітнього процесу та сприяють досягненню поставленої освітньої мети.

У межах дослідження організаційно-педагогічні умови формування готовності військовослужбовців майбутнього національного персоналу до участі в МОПМБ визначаємо як сукупність взаємопов'язаних обставин, форм, методів і засобів організації освітнього процесу, що забезпечують формування професійних компетентностей, професійно важливих якостей та практичного досвіду, необхідних для ефективного виконання завдань у складі міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки.

Враховуючи структуру готовності військовослужбовців майбутнього національного персоналу до участі в МОПМБ, а також положення компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, визначено такі організаційно-педагогічні умови:

1. Органічне поєднання різних форм організації освітнього процесу в системі курсової підготовки національного персоналу.

2. Використання інтерактивних методів навчання та моделювання професійних ситуацій, наближених до умов виконання завдань у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

3. Професійне спрямування змісту курсової підготовки на формування компетентностей, необхідних для виконання завдань в МОПМБ.

Реалізація визначених організаційно-педагогічних умов здійснюється на засадах компетентнісного підходу, який передбачає орієнтацію освітнього процесу не лише на засвоєння знань, а й на формування здатності застосовувати їх для вирішення професійних завдань в умовах міжнародної діяльності.

Органічне поєднання різних форм організації освітнього процесу. Ефективність підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ значною мірою залежить від раціонального поєднання різних форм організації освітнього процесу. Таке поєднання передбачає інтеграцію лекційних, практичних, групових та самостійних форм навчання, що забезпечує послідовний перехід від засвоєння теоретичних знань до їх практичного застосування.

Особливого значення набувають лекції-бесіди, дискусії, аналіз проблемних питань, групова робота та практичні заняття. Їх поєднання сприяє активізації пізнавальної діяльності слухачів, розвитку критичного мислення, формуванню навичок професійної взаємодії та прийняття рішень. Освітній процес включає навчальні заняття, самостійну роботу, практичну підготовку та контрольні заходи, які в сукупності забезпечують формування когнітивного, діяльнісного та особистісного компонентів готовності військовослужбовців до участі в МОПМБ.

Використання інтерактивних методів навчання та моделювання професійних ситуацій. Важливою організаційно-педагогічною умовою є використання інтерактивних методів навчання, які забезпечують активну взаємодію між слухачами та викладачем і сприяють набуттю практичного досвіду професійної діяльності.

Доцільно охарактеризувати деякі методи, які застосовуємо під час вивчення фахових дисциплін національного персоналу. Основними інтерактивними методами на заняттях національного персоналу є дослідницький та метод стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності слухача.

Дослідницький метод є одним із найуживаніших, оскільки він вимагає самостійного пошуку рішень. Під час заняття викладач разом зі слухачами формулює проблему, яку необхідно вирішити протягом певного часу. Слухачі самостійно виконують завдання, порівнюючи різні варіанти отриманих результатів. В процесі дослідження вони використовують власний досвід, застосовують вже отримані знання та доповнюють їх новими даними. Діяльність викладача зводиться до оперативного управління процесом, забезпечуючи підтримку та спрямування. Освітній процес при застосуванні дослідницького методу характеризується високою інтенсивністю та інтересом, а отримані знання відрізняються глибиною, дієвістю та міцністю.

Методи стимулювання і мотивації спрямовані на формування позитивних мотивів навчання. До них належать розгляд та аналіз реальних життєвих ситуацій, квести, рольові ігри та використання інтерактивних навчальних матеріалів (фільми, презентації, аудіокниги). Особливий інтерес для слухачів становлять тематичні презентації, які візуалізують матеріал та допомагають краще зануритися в навчальну ситуацію. Використання таких матеріалів сприяє кращому розумінню та засвоєнню інформації, перетворюючи пасивне слухання на активну взаємодію.

Професійне спрямування змісту курсової підготовки. Основним принципом підготовки національного персоналу є спрямування змісту фахових дисциплін на формування ключових професійних компетентностей. Зміст навчальних дисциплін повинен враховувати специфіку міжнародних операцій, особливості взаємодії з представниками інших держав і міжнародних організацій, вимоги міжнародного гуманітарного права, нормативно-правове забезпечення діяльності миротворчого персоналу, особливості штабної роботи, професійної комунікації та прийняття управлінських рішень.

Реалізація цієї умови сприяє формуванню здатності аналізувати професійні ситуації, приймати обґрунтовані рішення, нести відповідальність за результати власної діяльності та ефективно виконувати завдання за призначенням. Головною метою такого підходу є розвиток у слухачів таких умінь:

Аналіз інформації: здатність швидко та точно оцінювати ситуацію, виділяючи ключові факти.

Прийняття відповідальних рішень: навички ухвалення зважених рішень в умовах обмеженого часу та інформації.

Несення відповідальності: готовність відповідати за наслідки своїх дій.

Якісна розробка педагогічного та методичного забезпечення є запорукою успішної реалізації цієї умови. Це гарантує, що освітній процес буде максимально ефективним і спрямованим на практичне застосування знань, що зрештою забезпечить високий рівень підготовки фахівців.

Показники ефективності реалізації умов можна розділити на кілька груп:

Якісні, які оцінюють глибину та якість знань, умінь, навичок (наскільки повно та ґрунтовно засвоєний матеріал, як довго зберігаються практичні навички після підготовки, чи здатний військовослужбовець застосовувати їх у стресових ситуаціях, чи здатний аналізувати ситуацію та приймати нестандартні рішення).

Кількісні – вимірюють ефективність у числових виразах (рівень успішності, темпи засвоєння матеріалу, зниження кількості помилок тощо).

Поведінкові – відображають зміни у поведінці та ставленні військовослужбовців (мотивація до навчання, здатність до самостійної роботи, вміння шукати інформацію та розв'язувати проблеми без прямого нагляду, комунікативні навички, ефективність взаємодії в команді).

Визначимо показники ефективності реалізації організаційно-педагогічних умов щодо формування готовності офіцерів національного персоналу до участі

в МОПМБ для кожної умови окремо відповідно до вказаних вище критеріїв (когнітивний, діяльнісний, особистісний):

Для 1-ї умови, яка стосується структури освітнього процесу, а саме того, як класичні форми (лекції, семінари) поєднуються з іншими (дискусії, практичні заняття), показники такі:

Рівень переходу від теорії до практики – оцінюється успішність виконання практичних завдань та вирішення ситуаційних задач. Вимірюється, наскільки легко слухачі застосовують знання, отримані на лекціях, під час практичної роботи.

Результативність групової роботи – оцінюється якість спільних проєктів, уміння працювати в команді та досягати результатів.

Ступінь засвоєння матеріалу – вимірюється на основі тестів і контрольних робіт, які перевіряють не лише запам'ятовування, а й здатність аналізувати та синтезувати інформацію.

Рівень залученості – відсоток слухачів, що беруть активну участь у лекціях-бесідах, дискусіях, а не просто пасивно слухають.

Для 2-ї умови, що сфокусована на конкретних методах (дослідницький метод, рольові ігри, квести) та їхньому впливі на розвиток особистості слухача (активізувати творчий потенціал, розвинути комунікативні та командні навички), показники такі:

Рівень самостійності та ініціативності – оцінюється здатність слухачів самостійно формулювати та вирішувати проблеми. Це ключовий показник ефективності дослідницького методу.

Розвиток комунікативних здібностей – вимірюється здатність слухачів ефективно спілкуватися, відстоювати свою точку зору та переконувати інших, що проявляється під час рольових ігор та дискусій.

Здатність до творчого мислення – оцінюється вміння знаходити нестандартні рішення для складних завдань, що вимагають креативного підходу (наприклад, під час квестів).

Мотивація до навчання – вимірюється рівень зацікавленості слухачів, їхня готовність до позааудиторної самостійної роботи.

Для 3-ї умови, суть якої полягає в тому, щоб зміст навчальних дисциплін був максимально адаптований до реальних потреб військовослужбовців, забезпечуючи їх знаннями та навичками для успішної служби в міжнародних місіях, головною метою є формування у слухачів таких умінь, як аналіз

інформації, прийняття відповідальних рішень і готовність нести відповідальність.

Показники, що відповідають третій умові:

Здатність до аналізу інформації. Оцінюється, наскільки швидко й точно слухачі можуть аналізувати та виділяти ключові факти з великого обсягу даних, що стосуються міжнародних місій.

Навички прийняття відповідальних рішень. Перевіряється, чи вміють слухачі ухвалювати зважені, ефективні рішення в умовах стресу, обмеженого часу й інформації.

Готовність нести відповідальність. Визначається, наскільки слухачі усвідомлюють наслідки своїх дій і готові відповідати за них, що є критично важливим для міжнародних операцій.

Рівень засвоєння нормативно-правових документів. Вимірюється глибина знань слухачів про міжнародне та національне законодавство, що регулює діяльність миротворців.

Практичне застосування знань. Оцінюється, наскільки ефективно слухачі можуть застосовувати отримані теоретичні знання в практичних, змодельованих ситуаціях (наприклад, під час тренувань або імітаційних ігор).

Показники ефективності реалізації:

Здатність до вирішення професійних завдань – слухачі демонструють уміння застосовувати отримані знання та навички для вирішення реальних або змодельованих ситуацій, характерних для міжнародних місій (наприклад, проведення переговорів, патрулювання, надання першої допомоги тощо).

Навички самостійного навчання. Здатність слухачів самостійно шукати, аналізувати та використовувати нову інформацію для розв'язання нетипових завдань, що виникають під час служби.

Ефективність використання технологій. Вміння слухачів працювати з електронними системами, симуляторами та іншими інноваційними технологіями, які використовуються в освітньому процесі для моделювання складних ситуацій.

Комунікативні та командні навички. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами, цивільним населенням та представниками інших міжнародних

організацій у багатокультурному середовищі.

Рівень адаптації до нових умов. Швидкість та успішність, з якою слухачі адаптуються до змінних обставин і викликів, демонструючи гнучкість у прийнятті рішень.

Кожна умова спрямована на формування певного компонента професійної компетентності національного персоналу. Однак жодна з них, взята окремо, не може повністю забезпечити ефективну підготовку. Тільки системна єдність цих умов створює комплексний підхід, який дає змогу досягти найкращих результатів у формуванні готовності офіцерів до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки.

Ефективність цього комплексу залежить від безперервного моніторингу та діагностики рівня навчальної підготовки слухачів. Це дає змогу оцінювати розвиток їхніх професійних та особистісних якостей, що є критично важливими для успішної служби.

3.8 Перевірка ефективності розробленої системи

3.8.1 Розробка опитувальника для перевірки рівня опанування компетентностями

Для оцінки рівня опанування ключових та професійних компетентностей військовослужбовцями, які проходять підготовку до участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки, було створено спеціальний опитувальник. Для чого на основі описаного в розділі 2.3 «Проекту стандарту курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ» (далі Проект стандарту) та нещодавньої роботі [193] було визначено вісім базових компетентностей (ключових та професійних), які мають бути сформовані у слухачів курсів. Кожна компетентність була деталізована через показники або прояви поведінки, визначені відповідними ПРН Проекту стандарту, засвоєння яких можна перевірити (табл. 3.7). Для кожної компетентності сформульовано вісім індикативних запитань (тобто разом 64 запитання), що охоплюють ключові знання, уміння або судження, що характеризують опанування цієї компетентності.

Базові компетентності, необхідні військовослужбовцям для виконання посадових обов'язків в МОПМБ, разом із кількістю відповідних ПРН

Компетентність - назва	Кількість ПРН
Ключові компетентності	
Інформаційна	2
Комунікативна	3
Соціальна (правова)	2
Соціальна (лідерські якості)	2
Соціальна (психологічна стійкість)	3
Професійні компетентності	
Військова	6
Фізична підготовка	2
Технічна грамотність	2

При формулюванні запитань дотримувалися принципів чіткості, лаконічності викладення та однозначності. Усі питання формулювалися у вигляді стверджувальних тверджень. Для запобігання ефекту автоматичних відповідей частина тверджень мала протилежну (негативну) полярність. Під час обробки результатів відповіді на такі твердження були реверсивно закодовані, щоб високі бали послідовно відображали високий рівень ознаки. Уникали використання професійного сленгу й надмірно складної термінології, якщо перевірка знання термінів не була безпосередньою метою.

Для формулювання відповідей на запитання застосовували 7-бальну шкалу Лайкерта [245], де для стверджувальної форми цифри означали:

- 1 – категорично не згоден(на) із твердженням у запитанні,
- 2 – не згоден(на) із твердженням у запитанні,
- 3 – дещо не згоден(на) із твердженням у запитанні,
- 4 – немає чіткої думки (тобто це нейтральна, або нульова позиція),
- 5 – певною мірою згоден(на) із твердженням у запитанні,
- 6 – згоден(на) із твердженням у запитанні,
- 7 – повністю згоден(на) із твердженням у запитанні.

Для оцінки ступеня володіння респондентами предметною компетентністю зазвичай рекомендують шкалу саме від 5 до 7 пунктів як

оптимальну [240]. Вважається, що такий розподіл дозволяє оцінити не лише знання, а й самооцінку впевненості респондентів у знаннях або уміннях.

Слід зазначити, що конструкція опитувальника базувалася на принципах психометрично збалансованого підходу, що передбачає чергування прямих та зворотних (реверсивних) запитань. Підхід відповідає загально визнаній практиці формування психометричних інструментів [240, 241], спрямованій на збалансування позитивно і негативно сформульованих тверджень для забезпечення внутрішньої узгодженості та зменшення упереджень при відповіді. Це дозволяє підвищити достовірність результатів шляхом зниження ймовірності механічного погодження з усіма твердженнями.

Масив запитань до кожної компетентності містив: чотири прямі (стверджувальні) твердження, де високий бал (наприклад, «згоден» / 7 балів) відображав високий рівень прояву компетентності, та чотири зворотні (заперечні) твердження, у яких високий рівень прояву компетентності відповідав низькому балу (тобто правильна відповідь – «не згоден» / 1 бал). Респондентам було невідомо, які з питань є прямими та які зворотними.

В подальшому бали відповідей на зворотні запитання були перекодовані у величину $y = 8 - X$, де X – це результат відповіді на зворотне запитання, а y відповідний бал у перекодованій прямій шкалі. Перекодування балів за зворотними запитаннями здійснювали для забезпечення єдиної спрямованості шкали: щоби у всіх випадках вищий бал означав вищу вираженість компетентності. Наприклад, відповідь «1» на зворотне запитання перетворювалась на «7», «2» – на «6» і так далі. Це дозволило обчислити середнє значення по кожній компетентності та проводити порівняння. Після перекодування підраховувалося середнє арифметичне по восьми запитаннях для кожної компетентності (прямі + перекодовані зворотні)/8. Отриманий індекс (середній бал) дозволяв чітко оцінити рівень засвоєння. Прийняли, що значення середнього балу більше 6 вказують на високий рівень, більше 5,5 але менше 6 – середній, більше 4 та до 5.5 – низький.

Наступним кроком організували експертну оцінку розробленого опитувальника, перевіряли його валідність та відповідність основним принципам конструювання опитувальників [242-244]. Було залучено фахівців (предметних експертів) та оцінено: структуру опитувальника, чи відповідають запитання змісту компетентностей; чи охоплюють усі ключові аспекти компетентностей; чи є вони достатньо зрозумілими та релевантними.

Далі провели попереднє тестування на невеликій вибірці (5 осіб). Уточнювали зрозумілість формулювань; встановили середній час, затрачений на заповнення відповідей; перевірили технічну коректність форми; здійснили попередній аналіз розподілу відповідей. На основі отриманих результатів уточнили рівень складності запитань для подальшої стандартизації їх інтерпретації.

Для нової методики опитування важливою є впевненість у надійності отриманих результатів, тобто в надійності проведеного опитування. Для цього в роботі на основі відповідей респондентів розраховувався коефіцієнт α Кронбаха [246], який визначає внутрішню узгодженість тесту. Метод полягає у порівнянні розкиду відповідей по окремих питаннях із загальним розкидом шкали тесту. Якщо елементи тесту узгоджені між собою, коефіцієнт α набуває високого значення, що свідчить про те, що питання досліджують одну загальну характеристику. Таким чином, розрахований коефіцієнт α є показником надійності тесту з точки зору внутрішньої узгодженості.

У випадку повної внутрішньої узгодженості коефіцієнт альфа Кронбаха (Cronbach's alpha) буде прагнути до 1. Якщо таке значення не можна виробити, при відповіді на питання формується випадковий розкид. Такий тест не надійний, і коефіцієнт альфа Кронбаха для нього буде наближатися до 0. Зазвичай межа між надійними та ненадійними тестами є предметом наукових дискусій. При значенні $\alpha \geq 0,8$, зазвичай говориться про дуже добрий рівень внутрішньої узгодженості тесту. Показник $\alpha \geq 0,7$ безперечно прийнятний для оцінки результатів тесту як надійних. Однак здебільшого показник у 0,6 вважається мінімальною межею надійності.

Отримані при опитуванні відповіді в подальшому оброблялися із застосуванням статистичного пакету SPSS 19 [247] з метою розрахувати коефіцієнти альфа Кронбаха та перевірити надійність розробленої методики. Тобто повторне застосування тієї ж шкали має призводити до узгоджених результатів.

Такий дизайн опитувальника є збалансованим, психометрично обґрунтованим і практично ефективним. Використання прямих і реверсивних запитань сприяє підвищенню якості вимірювання компетентностей, а перекодування гарантує коректні статистичні показники. Це дає змогу отримати реальну, неупереджену картину рівня опанування підготовчих результатів підготовки.

На основі проекту стандарту курсової підготовки та принципів підходів, викладених у попередньому розділі, розроблено методику опитування, яка дозволяє оцінити рівень засвоєння ключових та професійних компетентностей. Використання таксономії Блума-Шевцова дозволило провести дослідження в рамках окремих компетентностей, віднесених до ключових та професійних, а також у розрізі окремих ПРН. Основні компоненти розроблених методик опитування, включаючи розроблені та використані питання, наведено у Додатку В1 та Додатку В2 у розрізі ключових та професійних компетентностей, відповідно.

3.8.2 Надійність розробленої методики опитування

Для оцінки надійності розробленого опитувальника використано тест на визначення показників альфа-Кронбаха. Використано відповіді 22 військовослужбовців після проходження курсової підготовки, які оброблені тестом на придатність (модель альфа) у статистичному пакеті SPSS для розрахунку коефіцієнтів α -Кронбаха (табл. 3.8). Як бачимо, для 7 із 8 базових компетентностей розраховані величини становлять $\alpha \geq 0,7$. Це дозволяє зробити надійний висновок щодо високої внутрішньої узгодженості системи завдань (запитань). Це в свою чергу дозволяє говорити про високу надійність отриманих результатів.

Для соціальної компетентності (лідерські якості) розрахований коефіцієнт дорівнює $\alpha = 0,69$. З одного боку, розрахований показник значно перевищує межу у 0,6, яка, як правило, розглядається як нижчий прийнятний рівень. З іншого боку, стандартним способом підвищення рівня надійності опитувальника є винайдення питань, що не узгоджуються з іншими та вилучення їх із подальшого аналізу. Статистичний пакет SPSS дає можливості для ідентифікації неузгоджених питань шляхом розрахунку зміни дисперсії шкали при видаленні сумнівних пунктів (наприклад, одного питання) і подальшому перерахунку альфа Кронбаха вже на базі не 8, а 7 питань [248]. Номери найбільш неузгоджених питань та скореговані на базі 7 питань величини α -Кронбаха наведені у табл. 3.8.

Як бачимо, для деяких компетентностей (комунікативна, лідерські якості, правова) вилучення одного найбільш неузгодженого питання значно (на 0,03-0,07 одиниць) покращує надійність опитувальника, тоді як для інших різниця більш символічна (покращення менше ніж на 0,01). Це означає, що у першому випадку питання опитувальника менш однорідні, а такий опитувальник можливо вдосконалити, виявивши та оптимізувавши погано узгоджені питання. У решті випадків питання краще узгоджені, тому вони не потребують вдосконалення.

Таблиця 3.8

Розраховані параметри альфа Кронбаха та межі оптимізації розроблених опитувальників з метою підвищення надійності

Компетентність	Альфа Кронбаха	Вилучено найменш узгоджене питання №	Ревізований Альфа Кронбаха
Військова	0,707	8	0,711
Інформаційна	0,777	4	0,778
Комунікативна	0,748	8	0,817
Соціальна (лідерські якості)	0,69	8	0,752
Соціальна (психологічна стійкість)	0,716	1	0,721
Соціальна (правова)	0,711	3	0,74
Фізична підготовка	0,703	6	0,705
Технічна грамотність	0,702	6	0,704

3.8.3 Опанування ключовими та професійними компетентностями

Розробка надійного інструментарію для оцінки рівня засвоєння окремих компетентностей, необхідних для участі в МОПМБ, дозволила опитати військовослужбовців, які пройшли відповідну курсову підготовку. Результати опитування у вигляді описової статистики наведено у табл. 3.9.

Звертає увагу різний інтервал існування оцінок для різних компетентностей. У п'яти випадках інтервал починається із 4 балів і закінчується 7, тобто у всіх без виключення випадках отримані відповіді відповідають або певному рівню знання (5, 6, 7 балів), або невпевненості у відповідях (4 бали). У трьох інших випадках (інформаційна, комунікативна та правова компетентності) присутні помилкові відповіді (тобто це 1, 2, 3 бали). Тобто ці компетентності можуть бути розцінені, як більш складні для засвоєння певною частиною слухачів. Також слід сказати, що оцінки в 1-3 бали можуть свідчити про наявність у цих слухачів невірно сформованої когнітивної структури знань, що в певному сенсі є більш складною ситуацією, ніж просто низький рівень знань [212]. Корекція неправильно сформованих структур, як правило, потребує відповідної корекції навчальних матеріалів та методик.

Таблиця 3.9

Описова статистика результатів опитувальника на базі відповідей
22 військовослужбовців на 8 питань кожний

Компетентності	Мінімум	Максимум	Середнє	Станд. похибка	Станд. відхилення	Дисперсія
Військова	4	7	6,06	,050	,665	,442
Інформаційна	1	7	5,67	,114	1,517	2,302
Комунікативна	2	7	5,48	,079	1,042	1,085
Правова	1	7	5,61	,116	1,545	2,387
Лідерські якості	4	7	5,44	,053	,707	,500
Психологічна стійкість	4	7	5,94	,054	,718	,516
Фізична підготовка	4	7	5,68	,049	,651	,424
Технічна грамотність	4	7	5,84	,053	,699	,489

Таблиця 3.9 містить показники середніх балів зі стандартними похибками та відхиленнями у розрізі окремих компетентностей. Більш зручним для аналізу

є побудова рейтингів від компетентностей, що мають найвищий показник, до тих, що характеризуються найнижчими балами (рис. 3.14).

Звертає на увагу беззаперечне лідерство військової компетентності. Це єдиний показник, де середня оцінка перевищила 6 балів, тобто опитані військовослужбовці у своїх відповідях в середньому впевнено давали правильні відповіді, що відповідає високому рівню знань. Поруч знаходиться показник психологічної стійкості (5,94 бали), який лише трохи не добирає 6 балів. З урахуванням стандартної похибки вимірювання цей показник також майже відповідає високому рівню. Далі розташований показник технічної грамотності, який вже помітно нижче перших двох.

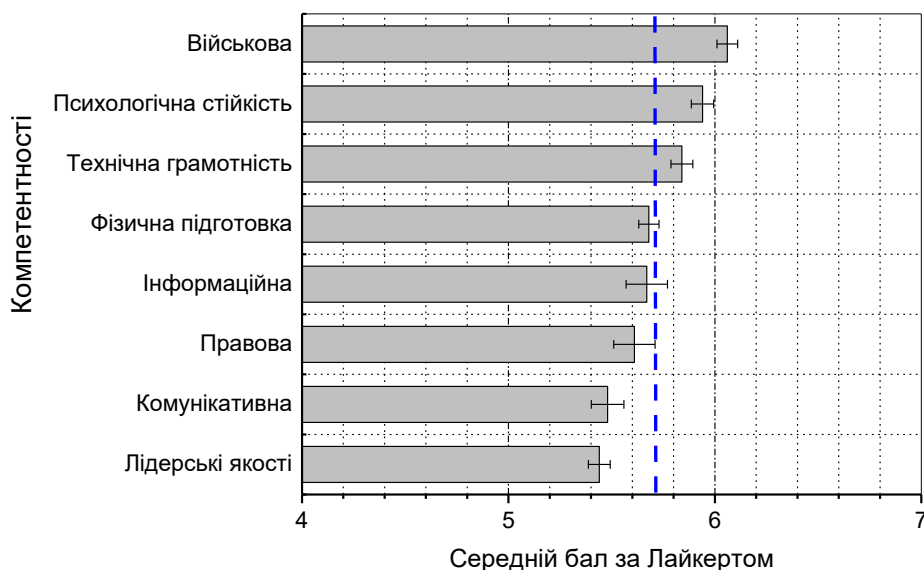

Рисунок 3.14 Рейтинги рівня засвоєння окремих компетентностей при курсовій підготовці військовослужбовців. Синій вертикальний пунктир відповідає середньому балу по всіх 1408 відповідях (22 респонденти по 8 питань для 8 компетентностей)

На рис. 3.14 вертикальною лінією показаний середній бал, розрахований за відповідями на всі питання всіх респондентів, середній за всіма компетентностями. Цей показник дорівнює 5,72 бали. Зазначимо, що крім трійки лідерів, показники всіх інших компетентностей знаходяться нижче середнього рівня, хоча деякі з них досить близькі до середнього. Наведені на рисунку дані надають уявлення щодо рейтингового розташування компетентностей, але

наявність чи відсутність значущої різниці між показниками окремих з них можна оцінити лише приблизно (виходячи із стандартних похибок). Вісім компетентностей формують 28 пар показників для порівняння, що дещо ускладнює їх аналіз.

Тому для спрощення на початку порівнюємо бальні показники семи компетентностей із показником військової компетентності, яка є беззаперечним лідером. Аналіз наявних даних у тестах Колмогорова-Смирнова показав у переважній більшості випадків відсутність нормального розподілу. Тому для порівняння досягнутого рівня опанування військової компетентності з усіма іншими використано непараметричний метод тестування, а саме U тест Манна-Уїтні. Результати наведені у табл. 3.10. Як бачимо лише показник психологічної стійкості не проявив значущої різниці з показником військової компетентності. Інші шість компетентностей мають значуще нижчі показники у порівнянні із лідерами опитування. Отримані експериментальні результати мали би відповісти на питання, які компетентності є найскладнішими для опанування. Відповідь дає можливість сфокусуватися на шляхах вирішення проблеми. Очевидно, що компетентності у кінці рейтингу на рис. 3.14 потенційно можуть виявитися найбільш складними у вивченні. Але ж поки не зрозуміло, скільки компетентностей слід розглядати як складні.

Таблиця 3.10

Результати U тесту Манна-Уїтні при порівнянні показників військової компетентності з усіма іншими показниками

	Психол.	Техніч.	Фізич.	Інформ.	Правова	Комунік.	Лідерство
Манн-Уїтні U	14254,0	12990,0	10976,0	12766,5	13435,0	10930,0	8756,0
Вілкоксон W	29830,0	28566,0	26552,0	27342,5	29011,0	26506,0	24332,0
Z	-1,449	-2,913	-5,225	-4,813	-2,282	-5,197	-7,678
Значущ. (2-стор.)	,147	,014	,004	,004	,023	,000	,000

Для рішення проблеми пропонується наступний підхід. Перш за все, із розгляду можна виключити дві компетентності-лідери, що отримали найвищі бали та перевищують середнє по всьому експерименту. По-друге, найближчим

показником до середнього балу (5,72 бали) є показник фізичної підготовки. Саме середній бал по всьому експерименту планується взяти як рівень для порівняння. Тоді лише ті компетентності, які виявляють значущу різницю у порівнянні із середнім балом слід перш за все розглядати як найбільш проблемні. Як і раніше, подальші розрахунки базуються на застосуванні U тесту Манна-Уїтні. Найближчий до середнього рівень компетентності з фізичної підготовки, як вже сказано, буде розглядатися як вибірка для порівняння. Показники інших чотирьох компетентностей (інформаційна, правова, комунікативна та лідерські якості) відповідно будуть порівняні з метою виявити наявність статистично значущої різниці (відставання) з рівнем фізичної компетентності.

Результати тестування за Манном-Уїтні наведено на рис. 3.15. Винайдені статистично значущі відмінності між парами показників відмічені дужками із зірочкою (одна зірка свідчить, що рівень значущості дорівнює 0,05).

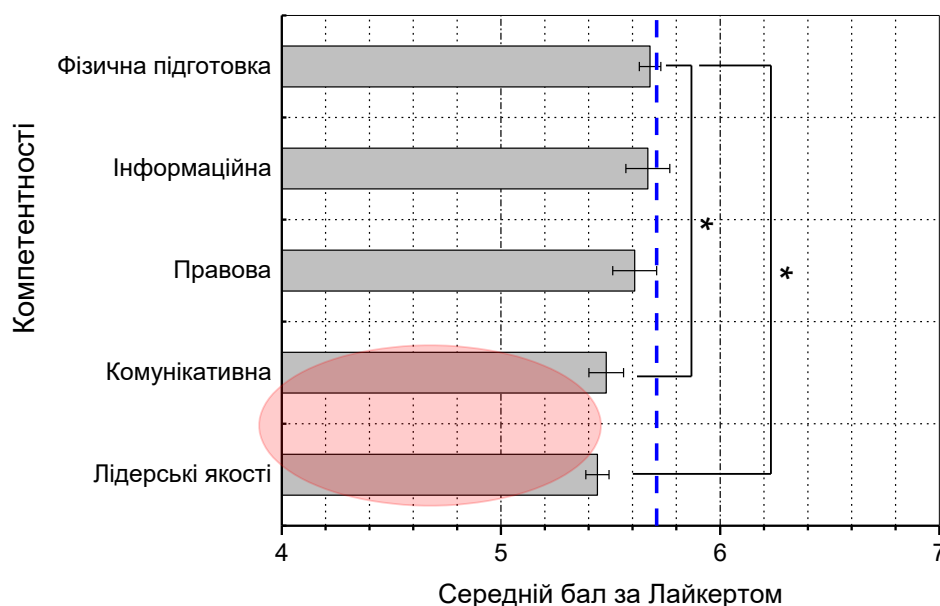

Рисунок 3.15 Рейтинги рівня засвоєння окремих компетентностей з нижчими балами. Синій вертикальний пунктир відповідає середньому балу по всіх 1408 відповідях (22 респонденти по 8 питань для 8 компетентностей). Дужки із зірочками ілюструють наявність значущої різниці між двома показниками, що порівнюються

Як видно, показники опанування фізичної, інформаційної та правової компетентності не відрізняються між собою, тоді як комунікативна компетентність та лідерські якості значуще поступаються. Таким чином, саме ці дві компетентності було засвоєно з найбільшими труднощами. Їх викладання потребує додаткової уваги та корекції. Якщо рівень опанування двох компетентностей-лідерів практично відповідає досягненню військовослужбовцями високого рівня знань (>6 балів), рівень оволодіння двома компетентностями-аутсайдерами відповідає низькому рівню (5,5 балів). Для решти чотирьох компетентностей характерним виявився середній рівень знань.

Таким чином, побудова рейтингів та аналіз Манна-Уїтні дозволили визначити компетентності-лідери за рівнем їх опанування та компетентності аутсайдери (рис. 3.14 та рис. 3.15). Слід зазначити, що засвоєння компетентностей відбувається через досягнення відповідних програмних результатів навчання (ПРН), які спеціально розроблені як індикатори для оцінювання рівня сформованості цих компетентностей. Разом, ключові та фахові компетентності при курсовій підготовці військовослужбовців стосуються 22 ПРН. Якщо програмні результати навчання згрупувати за набраними балами, формуються чотири групи (рис. 3.16). Інтервали у балах показані з урахуванням середніх показників та стандартної похибки вимірювання. Кожна група відповідає певному рівню набутих знань. Половина всіх ПРН (11) відповідають середнім показникам (від 5,5 до 6 балів), а інша половина відноситься або до лідерів (більше 6 балів), або до аутсайдерів (менше 5,5).

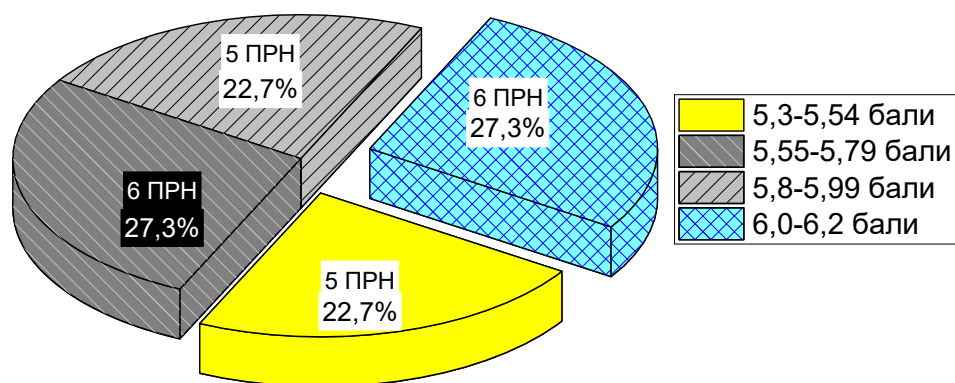

Рисунок 3.16 Розподіл кількості ПРН та їх частки за рівнем опанування у балах

Найважливішим з точки зору подальшого покращення курсової підготовки є аналіз п'яти ПРН з низьким рівнем опанування. Серед них три ПРН є індикаторами для оцінювання рівня сформованості комунікативної компетентності (використані позначення ПРН пояснені у Додатку В1):

ПРН D1) Здатність продемонструвати вільне володіння військовою термінологією для оформлення документації та комунікації в багатонаціональних командах (застосовувати).

ПРН D2) Здатність організувати переговори та здійснювати посередництво в багатонаціональному середовищі, демонструючи ефективну взаємодію (створювати).

ПРН D3) Планувати та впроваджувати заходи співпраці із засобами масової інформації, з урахуванням місцевих культурних особливостей та норм місії (створювати, оцінювати).

Виходячи із відповідних ПРН, для міжнародних операцій з підтримки миру і безпеки, комунікативна компетентність багато в чому базується на знаннях англійської мови як на загальному рівні, так і розумінні команд, термінів та керівних документів. Рівень мовної підготовки обговорювався в наших попередніх дослідженнях. [190,250] В контексті певного відставання комунікативної компетентності звертає увагу два висновка попередніх робіт.

По-перше [190], дослідження переважаючих стилів навчання військовослужбовців Збройних Сил України показало, що активний, сенсорний та візуальний стилі складають приблизно 85% слухачів, тоді як решта 15% мають рефлексивний, інтуїтивний та вербальний стилі. Перевага послідовного стилю над глобальним становить близько 75%. За рівнем володіння іноземною мовою слухачі утворюють два приблизно однакових за розміром кластера, а аудіювання є найбільш впливовим фактором для формування цих кластерів.

По-друге [250], рівень оволодіння англійською мовою за результатами спеціальних курсів іноземних мов у Збройних Сил України залишився достатньо скромним. При вхідному контролі середні оцінки мовного тестування

коливалися в межах 1,9–2,3 бали за 5-бальною шкалою. Фінальне тестування зафіксувало певний, але ж обмежений прогрес – до 2,6-2,9 балів для трьох видів мовленнєвої діяльності та для читання – до 2,9-3,1 бали. Результати фінальних тестувань викликають певне занепокоєння, оскільки залишаються недостатньо високими, досягнутий прогрес є неоднорідним за видами мовленнєвої діяльності. Оцінка впливу переважаючих стилів навчання на прогрес у різних видах мовленнєвої діяльності вказує, що активний спосіб обробки інформації сприяє покращенню говоріння. Послідовний спосіб сприйняття інформації сприяє покращенню говоріння та письма. Поліпшення читання корелює з розвинутим візуальним каналом.

З іншого боку, отримані в попередніх роботах результати свідчать про необхідність корекції методики навчання у напрямку посилення індивідуального підходу та адаптації методів навчання до потреб кожного слухача.

Не слід забувати, що широке використання іноземної мови у навчанні суттєво впливає (підвищує) когнітивне навантаження на слухачів. Цей ефект було досліджено при вивченні природничих дисциплін [212,251], але ж він зберігається і, можливо, підсилюється в умовах курсової підготовки, яка характеризується коротким терміном підготовки, комплексністю тем та матеріалів для навчання.

Два інших ПРН з низькими отриманими балами відповідають за формування лідерських якостей:

ПРН E1) Організовувати роботу багатонаціональних команд, керуючись етичними та культурними принципами (створювати, оцінювати).

ПРН E2) Демонструвати здатність надихати та мотивувати підлеглих для досягнення кінцевої мети (застосовувати, оцінювати).

Тобто лідерська компетентність та відповідні ПРН стосуються командної роботи місій, а також мотивації підлеглих, маючи на меті досягнення двох програмних результатів навчання. Соціальна компетентність (лідерські якості), з одного боку, знаходиться серед найбільш популярних, якщо виходити із кількості публікацій на цю тему. [145,146] З іншого боку, військове лідерство

стосується не тільки курсової підготовки, а також є серед цілей різних типів (практично всіх) військової освіти та практики. [151,152]

Виходячи із наведених ПРН та типового для наукової літератури обговорення проблематики військового лідерства у значно більш широкому контексті, ніж курсова підготовка, можна припустити, що доволі стримані результати курсової підготовки пов'язані саме із широтою та комплексністю поставленої задачі. Лідерська компетентність має формуватися впродовж всього періоду професійного зростання військовослужбовця, з самого його початку.

Саме комплексність є однією із відмінностей процесу формування військового лідерства. Наприклад, модель військового процесу прийняття рішень (це необхідні знання для військового лідера) включає цілий ряд різноманітних етапів, таких як оцінка ситуації із визначенням завдання, розробкою та порівнянням варіантів рішень; прийняття рішення та його реалізація; оцінка ризиків і можливостей; урахування мандату, політичного контексту, етичних аспектів, міжвідомчої координації; уникнення надмірного ризику для підрозділів, врахування принципів лідерського прийняття рішень.

3.9 Рекомендації щодо впровадження розробленої системи

Отримані в ході дослідження результати експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ засвідчили її наукову обґрунтованість, практичну значущість і відповідність сучасним операційним та освітнім вимогам. Запропонована система забезпечує комплексне формування професійної готовності персоналу, що охоплює не лише знання й уміння, а й поведінкові, лідерські, міжкультурні та етичні компетентності, критично важливі для діяльності в багатонаціональному середовищі.

Водночас результати дослідження показали, що досягнення зазначених результатів можливе лише за умови цілеспрямованого, системного та методично виваженого впровадження розробленої моделі в практику курсової підготовки. Таке впровадження не може обмежуватися фрагментарним використанням окремих методів або епізодичним оновленням навчального змісту, оскільки

ефективність моделі визначається узгодженістю її структурних компонентів, логікою їх взаємодії та стабільністю організаційно-педагогічних умов реалізації. У цьому контексті розроблена система має впроваджуватися як цілісний навчально-методичний продукт, інтегрований у загальну систему підготовки персоналу.

З урахуванням складності завдань, які виконує персонал у межах міжнародних операцій, та багаторівневого характеру цілей підготовки, особливого значення набуває забезпечення узгодженості між змістом навчання, застосовуваними методами та очікуваними результатами. Саме тому рекомендації щодо впровадження розробленої системи спрямовані не лише на оновлення навчальних програм, а й на створення цілісного освітнього середовища, у межах якого слухачі набувають досвіду прийняття рішень, командної взаємодії, міжкультурної комунікації та відповідальної поведінки в умовах невизначеності.

Виходячи з цього, рекомендації щодо впровадження розробленої системи структуровано за двома взаємопов'язаними та взаємодоповнювальними напрямками. Перший напрям передбачає оновлення змісту курсової підготовки шляхом розроблення й упровадження навчально-методичного комплексу, що систематизує навчальні матеріали, сценарії, симуляції, інструменти оцінювання та методичні рекомендації. Другий напрям спрямований на впровадження розроблених методик, які забезпечують реалізацію компетентісно орієнтованого підходу з використанням інтерактивних і симуляційних методів у процесі підготовки та сприяють формуванню здатності слухачів застосовувати набуті компетентності у практичній діяльності під час міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки.

3.9.1 Впровадження змістового наповнення (навчально-методичний комплекс забезпечення підготовки)

Успішне впровадження оптимізованої моделі підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ потребує створення цілісного, системно організованого та методично укомплектованого навчально-

методичного комплексу (НМК). НМК є структурним ядром реалізації змісту підготовки, забезпечуючи узгодженість між навчальними цілями, методами, засобами, організаційними формами та критеріями оцінювання результатів. Його розроблення має ґрунтуватися на положеннях оптимізованої моделі, принципах компетентнісного навчання та міжнародних стандартах підготовки військовослужбовців за стандартами НАТО і ООН.

Одним із ключових методичних рішень є модульна структура НМК, яка дозволяє логічно впорядкувати зміст, забезпечити поступовий розвиток компетентностей та інтегрувати навчальні елементи різного рівня складності. Кожен модуль має містити взаємопов'язані компоненти: теоретичний матеріал, практичні завдання, симуляційні вправи та інструменти рефлексивного аналізу. Така побудова створює умови для послідовного нарощування операційної готовності, враховуючи різні стилі опрацювання інформації слухачів.

Особливого значення набуває сценарне моделювання як наскрізний принцип організації навчання. Сценарії, основані на реальних епізодах діяльності міжнародних місій, підвищують реалістичність освітнього процесу, сприяють формуванню ситуаційної обізнаності та забезпечують практичне відтворення операційного середовища. Кожен сценарій має містити чіткі професійні цілі, опис контексту, ролей та умов, що дозволяє синхронізувати освітню діяльність із компетентнісною моделлю підготовки.

НМК має включати систематизований банк навчальних сценаріїв, що охоплюють різні аспекти діяльності персоналу в міжнародних операціях: типові операційні завдання; правові й етичні дилеми; міжкультурні виклики та управлінські ситуації, характерні для багатонаціональних місій. Необхідно забезпечити багаторівневість сценаріїв – від коротких епізодів типу реагування на інциденти до комплексних симуляцій на рівні підрозділу (СРХ – командно-штабні тренування; ФТХ – польові навчання; ЖХ – міжвідомчі тренування). Усі ці компоненти повинні бути інтегровані в НМК з урахуванням можливостей конкретного навчального центру та цільової категорії слухачів. Особливу увагу

слід приділити розробленню єдиних шаблонів аналізу дій (After Action Review) для формування операційного мислення та уніфікації процедур рефлексії.

Реалізація оптимізованої моделі підготовки потребує створення змістового наповнення, що підтримує роботу з кейс-методом, рольовими ситуаціями та поведінковими симуляціями. До НМК мають бути включені:

збірник кейсів на основі реальних операційних ситуацій, адаптованих до навчальних завдань і функцій персоналу;

пакети сценарних ролей, які дозволяють моделювати складні міжкультурні, етичні й комунікативні епізоди;

інструкції для інструкторів щодо проведення сесій, орієнтованих на варіативність розвитку ситуації залежно від рішень слухачів;

матеріали для поведінкового моделювання, що включають емоційні, психологічні та міжособистісні аспекти взаємодії.

Такі матеріали повинні мати чітку структуру, бути адаптивними до різних груп і дозволяти варіювати складність у межах одного модуля. Це сприяє зростанню автономії слухачів, формуванню мотивації до вивчення операційних практик та розвитку навичок прикладного аналізу.

Крім того, слід враховувати, що сучасні міжнародні стандарти підготовки персоналу передбачають широке застосування цифрових інструментів, які підсилюють реалістичність і динамічність освітнього середовища. Тому НМК має включати: інтерактивні курси на платформі LMS (відеоматеріали, електронні кейси, тестові блоки); VR- та AR-тренажери для відпрацювання стандартних ситуацій (патрулювання, евакуація, реагування на загрози); електронні шаблони планування, матриці, журнали, що використовуються у штабних тренуваннях; цифрові інструменти самооцінювання та фіксації прогресу.

Включення технологічної компоненти забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, підвищує залученість слухачів, створює умови для повторюваного тестування навичок і сприяє стандартизації освітніх процедур.

Оскільки ефективність виконання завдань у багатонаціональних операціях значною мірою залежить від якості командної взаємодії та лідерських проявів, НМК має містити комплекс спеціалізованих матеріалів за цим напрямком. До них належать програми командотворчих тренінгів, моделі кризового лідерства, алгоритми роботи з груповою динамікою та засоби фасилітації командних рішень. Також доцільно включити процедури “360°зворотного зв’язку”, процеси взаємонавчання та підтримки між рівнями, які забезпечують розвиток саморефлексії, відповідальності та колективного аналізу управлінських дій.

Змістове наповнення НМК має передбачати окремий блок етичної та правової підготовки, оскільки операції з підтримання миру супроводжуються значною кількістю етичних дилем та правових ризиків. Рекомендовано створити:

- банк етичних ситуацій, заснованих на реальних епізодах із місій ООН;
- матеріали для фасилітованих дискусій щодо застосування сили, взаємодії з цивільним населенням та захисту прав людини;

- правові алгоритми дій у типових операційних ситуаціях;
- міжкультурні вправи, що дозволяють розглядати поведінку з позицій різних учасників операції.

Це забезпечить розвиток етичної компетентності, критичного мислення та здатності до прийняття зважених рішень у контексті правових обмежень.

Розроблений НМК має містити уніфіковану систему оцінювання, що поєднує формативні та підсумкові методи контролю. Доцільно включити:

- чек-листи оцінювання дій у симуляціях (для інструктора, для спостерігачів, для самооцінки);

- індикатори поведінкових компетентностей (комунікація, взаємодія, лідерство, стресостійкість, ситуаційна обізнаність);

- стандартизовані інструменти рефлексії (огляд після подій, оперативні звіти, індивідуальні рефлексивні формуляри);

- формат підсумкової інтегрованої навчальної операції як засобу комплексної оцінки готовності.

Наявність таких інструментів забезпечує прозорість, об'єктивність і порівнюваність результатів, що є важливим для експериментальної перевірки ефективності моделі.

Окремим структурним елементом НМК має стати пакет методичних рекомендацій для інструкторів (Train-the-Trainers Package). Він має включати: опис педагогічної ролі інструктора як фасилітатора та модератора; правила проведення інтерактивних занять, управління дискусією та моделювання ситуацій; схеми аналізу дій, алгоритми проведення огляду після подій та методи формативного оцінювання; рекомендації щодо адаптації навчальних матеріалів для різних груп слухачів; інструменти роботи з груповою динамікою та підтримання психологічної безпеки.

Такі матеріали забезпечують методичну узгодженість освітнього процесу, що є ключовою умовою ефективності оптимізованої системи.

Важливим є забезпечення міжвідомчої інтеграції змісту комплексу: НМК має відповідати вимогам і підходам інших секторів безпеки МВС, ДСНС, МОЗ, МЗС та Національної гвардії, а також представників міжнародних, урядових та неурядових організацій, волонтерського корпусу. У МОПМБ їх функції розділяються між цивільним, військовим та поліцейським компонентами. Включення до НМК міжвідомчих сценаріїв, спільних алгоритмів реагування й стандартів комунікації забезпечить узгодженість процедур і підвищить загальну ефективність підготовки.

Оскільки операційне середовище постійно змінюється, НМК має бути інструментом динамічним та оновлюваним. Рекомендується щорічно проводити перегляд змістових модулів, оновлювати сценарії на основі ідентифікованих та вивчених уроків, узагальнювати досвід військовослужбовців, що повернулися з МОПМБ, та здійснювати обмін навчальних матеріалів між інструкторами.

Таким чином, впровадження змістового наповнення в межах оптимізованої моделі підготовки передбачає комплексний підхід до розроблення НМК, що включає структурно впорядковані модулі, систему сценаріїв, технологічні інструменти, компетентісно орієнтовані кейси, матеріали для розвитку

лідерства та командної взаємодії, уніфіковані засоби оцінювання та міжвідомчу гармонізацію. Такий НМК виступає ключовим забезпечувальним компонентом, що гарантує ефективність і сталість підготовки військовослужбовців для діяльності в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

3.9.2 Впровадження розроблених методик

Впровадження розроблених методик у систему підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ є ключовим етапом трансформації освітнього процесу: від орієнтації на передавання інформації до моделі, що забезпечує формування операційних, комунікативних, поведінкових і міжкультурних компетентностей. У цьому контексті методики виступають не ізольованими дидактичними інструментами, а елементами цілісної системи педагогічної взаємодії, інтегрованої в структуру навчально-методичного комплексу. Їх упровадження має спиратися на сучасні підходи до професійної підготовки військовослужбовців, зокрема компетентнісний, ситуаційний, діяльнісний та інтерактивний підходи, які довели свою ефективність у міжнародних практиках підготовки персоналу для багатонаціональних операцій.

Концептуально впровадження розроблених методик передбачає перехід від домінування теоретичних форм навчання до багаторівневої діяльнісної моделі, яка відтворює реальні умови операційного середовища. Освітній процес має відображати динамічність, невизначеність та мультикультурність, характерні для сучасних міжнародних місій. Наповнення змісту заняття реальними сценаріями, моделювання складних комунікативних, етичних та управлінських ситуацій, а також систематичне використання післядіяльнісного аналізу формують у слухачів операційне мислення, здатність до адаптації та гнучкості, а також компетентність у прийнятті рішень у стресових ситуаціях. Таким чином, упровадження методик сприяє формуванню цілісної професійної готовності, яка не може бути досягнута лише засобами лекційної або інформаційно-репродуктивної підготовки.

Алгоритм упровадження методик в освітній процес передбачає послідовність етапів, що забезпечують системність та ефективність їх адаптації.

На першому етапі здійснюється інтеграція методик у структуру навчальних модулів, формуються змістові блоки, адаптуються сценарії, розробляються кейси та матеріали для симуляційних вправ. Особливого значення набуває підготовка інструкторів, які мають опанувати техніки фасилітації, моделювання, модерації групової динаміки та аналізу результатів освітньої діяльності. Саме викладач, який виконує роль фасилітатора, а не контролера, забезпечує активну участь слухачів у процесі опрацювання ситуаційних завдань, посилює їхню рефлексивну діяльність та сприяє формуванню стійких поведінкових моделей.

На другому етапі відбувається практична реалізація (впровадження) методик у межах освітнього процесу шляхом комбінування симуляційних вправ, сценарних моделювань, рольових ситуацій, кейс-методу та тренінгів командної взаємодії. Важливим елементом цього етапу є дотримання принципу поступового ускладнення завдань – від коротких інцидентів до комплексних ситуацій оперативного рівня, що включають взаємодію з цивільним населенням, міжнародними структурами та іншими службами сектору безпеки. Реалізація методик підсилюється використанням сучасних цифрових технологій, зокрема VR/AR-тренажерів, платформ LMS для індивідуальної та групової роботи, електронних шаблонів планувальних документів. Усі ці інструменти забезпечують реалістичність і повторюваність навчальних ситуацій, сприяють стандартизації процедур та дають змогу адаптувати навчальні матеріали відповідно до характеристик конкретних груп слухачів.

Завершальним етапом упровадження методик є підсумкове оцінювання та вдосконалення змісту й процесу їх застосування. У межах цього етапу проводиться комплексний аналіз навчальних результатів, здійснюється оцінювання ефективності методик відповідно до визначених компетентнісних індикаторів, формується банк даних щодо успішності застосування окремих підходів у різних групах та за різних умов. Процес оцінювання має бути системним, багатовимірним і включати як формативні, так і підсумкові елементи: аналіз дій у симуляціях, спостереження за командною роботою, самооцінювання та групові рефлексії. Результати оцінювання дозволяють

своєчасно коригувати сценарії, адаптувати методики та вдосконалювати НМК у відповідності до актуальних викликів і стандартів ООН та НАТО.

Особливу увагу в процесі впровадження методик слід приділити питанням кадрового забезпечення. Інструктор є ключовим елементом успішності впроваджуваних методик, оскільки саме він створює умови для активного залучення слухачів, модерує групову динаміку, забезпечує проведення якісних дебрифінгів та сприяє формуванню довірливого освітнього середовища. Підготовка інструкторів має включати не лише опанування методик, але й розвиток педагогічних компетентностей, необхідних для роботи з дорослими слухачами, здатність адаптувати сценарії до різних категорій персоналу та ефективно управляти груповою взаємодією в умовах інтенсивного освітнього процесу. Кадрове забезпечення є органічною частиною впровадження методик і має бути інтегроване в систему професійного розвитку інструкторського складу.

Успішність упровадження розроблених методик залежить і від наявності відповідних організаційно-педагогічних умов, серед яких ключове місце займають забезпечення міжвідомчої взаємодії, стандартизація освітніх процедур, цифрова підтримка освітнього процесу, а також системний моніторинг якості підготовки. Налагоджена міжвідомча координація дозволяє забезпечити уніфікацію підходів до підготовки, адаптувати навчальні матеріали до специфіки різних секторів безпеки та підвищити узгодженість виконання завдань у межах багатонаціональних місій. Технологічна підтримка створює додаткові можливості для моделювання складних ситуацій, аналізу рішень і адаптації освітнього середовища. Система моніторингу ефективності дає змогу постійно контролювати результати підготовки та оновлювати навчальні матеріали на основі отриманих даних.

Отже, впровадження розроблених методик у систему підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ має розглядатися як комплексний і динамічний процес, що передбачає не лише включення методик до змісту навчальних програм, а й трансформацію педагогічних підходів, організаційних процедур та ролі викладача в освітньому процесі. Такий підхід забезпечує

практико-орієнтованість, реалістичність і компетентнісну спрямованість підготовки, формує здатність персоналу ефективно діяти в складному й мінливому операційному середовищі та сприяє підвищенню професійної готовності військовослужбовців Збройних Сил України до участі в МОПМБ.

Висновки до розділу 3

Встановлено зв'язок між стилями навчання військовослужбовців ЗСУ та результатами опанування англійської мови в процесі курсової підготовки. Доведено відсутність кореляцій між офіцерськими званнями, вхідним рівнем мовної підготовки та навчальними перевагами слухачів за наявності сильних кореляцій між окремими мовними показниками.

Виявлено низький рівень сформованості мовленнєвих умінь на початку навчання та обмежену ефективність курсової підготовки щодо розвитку аудіювання й говоріння. За результатами кластерного аналізу визначено два типи слухачів за рівнем мовної підготовки, головним диференціувальним чинником яких є аудіювання.

Методикою Felder–Soloman встановлено домінування активного, сенситивного, візуального та послідовного стилів навчання у слухачів курсів. Доведено кореляцію навчальних переваг з прогресом у видах мовленнєвої діяльності. Обґрунтовано доцільність використання стилів навчання як групових характеристик для оптимізації методів мовної підготовки військовослужбовців у межах компетентнісного та доказового підходів.

Розроблено методологічні засади мовної та професійної підготовки персоналу до участі в МОПМБ, які полягають у переході від інформаційно-репродуктивної мовної підготовки до компетентнісно-інтерактивної моделі. Іноземна мова виступає інструментом професійної діяльності, а навчальні методи забезпечують інтеграцію когнітивних, поведінкових і комунікативних компонентів операційної готовності.

Розроблено модель системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ, що ґрунтується на модульно-сценарному та компетентнісно орієнтованому підходах і поєднує симуляційні методи навчання з методами

розвитку лідерства, стресостійкості, етичної та міжкультурної компетентності. Застосування комплексу сучасних методів (Scenario-Based Training, TDG, AAR, CPX, FTX, JX, рольові та інцидентні методи) у поєднанні з цифровими інструментами оцінювання забезпечує формування операційних компетентностей і готовності до діяльності в багатонаціональному середовищі відповідно до підходів НАТО та ООН.

Розроблено інструментарій для оцінювання рівня сформованості базових і професійних компетентностей військовослужбовців у процесі підготовки до участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки. Його випробування підтвердило високу надійність і придатність для практичного використання. Найвищі результати спостерігалися у військовій компетентності та психологічній стійкості, тоді як комунікативні навички та лідерські здібності потребують подальшого розвитку, що визначає напрям удосконалення підготовки.

Визначено організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження оптимізованої моделі, зокрема цільову підготовку викладачів за програмами Train-the-Trainers, міжвідомчу координацію та систему моніторингу якості підготовки. Реалізація зазначених умов забезпечує перехід від формального засвоєння знань до розвитку операційних, поведінкових і комунікативних компетентностей, необхідних для ефективної участі військовослужбовців у міжнародних операціях з підтримки миру і безпеки.

Результати експериментальної перевірки засвідчили, що розроблена модель системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ є науково обґрунтованою, практично ефективною та здатною забезпечити комплексне формування професійної готовності персоналу до діяльності в багатонаціональному операційному середовищі. Її результативність проявляється у розвитку не лише професійних знань і вмінь, а й операційних, поведінкових, лідерських, міжкультурних та етичних компетентностей, які визначають успішність виконання завдань у міжнародних операціях. Досягнення зазначених результатів можливе виключно за умов системного, цілісного та

методично узгодженого впровадження розробленої моделі. Фрагментарне застосування окремих методів або ізольоване оновлення змісту навчання не забезпечує необхідного педагогічного ефекту. Ефективність системи зумовлюється інтеграцією її змістових, методичних, організаційних і кадрових компонентів у межах єдиного освітнього середовища.

Запропоновані рекомендації щодо впровадження орієнтовані на приведення системи підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ у відповідність до сучасних вимог НАТО та ООН і передбачають реалізацію двох взаємопов'язаних напрямів: розроблення та впровадження навчально-методичного комплексу; упровадження розроблених методик як основи компетентнісно орієнтованого освітнього процесу.

Навчально-методичний комплекс виконує системоутворювальну функцію оптимізованої моделі, забезпечуючи узгодженість цілей, змісту, методів, організаційних форм і засобів оцінювання, що є необхідною умовою сталості та відтворюваності результатів підготовки. Модульна структура НМК у поєднанні зі сценарним моделюванням забезпечує поетапне формування операційної готовності, інтеграцію теоретичних знань і практичних дій та наближення освітнього процесу до реальних умов міжнародних операцій. Багаторівнева система сценаріїв, кейсів і симуляцій створює умови для розвитку ситуаційної обізнаності, аналітичного мислення та здатності до прийняття рішень у складному й динамічному операційному середовищі. Інтеграція цифрових інструментів, уніфікованих засобів оцінювання, матеріалів з розвитку лідерства, командної взаємодії, етичної та правової компетентності, а також наявність методичних рекомендацій для інструкторів і механізмів міжвідомчої координації забезпечують комплексний, адаптивний і стандартизований характер підготовки. У сукупності це дозволяє розглядати навчально-методичний комплекс як ключовий інструмент ефективного реалізації оптимізованої моделі підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ.

Впровадження розроблених методик у систему підготовки військовослужбовців до участі в МОПМБ забезпечує перехід від інформаційно-

репродуктивного навчання до компетентісно орієнтованої, діяльнісної та ситуаційної моделі підготовки. Методики функціонують як взаємопов'язані елементи цілісної педагогічної системи, що відтворює реальні умови багатонаціональних операцій і сприяє формуванню операційного мислення та адаптивної поведінки.

Послідовний алгоритм їх упровадження – інтеграція в навчальні модулі, підготовка інструкторів, практична реалізація та системне оцінювання результатів – забезпечує ефективну адаптацію до конкретних умов підготовки. Застосування сценарного моделювання, симуляцій, рольових і кейс-методів у поєднанні з цифровими технологіями створює умови для розвитку стресостійкості, командної взаємодії та міжкультурної комунікації.

Визначальну роль у реалізації методик відіграє інструктор як фасилітатор і модератор освітнього процесу, що зумовлює необхідність цільової підготовки та неперервного професійного розвитку інструкторського складу. У сукупності з системним моніторингом якості підготовки та міжвідомчою координацією це забезпечує практико-орієнтованість, цілісність і результативність підготовки військовослужбовців Збройних Сил України до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Слід зазначити, що отримані результати відображають рівень сформованості готовності військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки за стабільних безпекових умов та можуть потребувати подальшої адаптації з урахуванням сучасних трансформацій воєнного досвіду.

Результати дослідження розділу 3 відображені у наступних опублікованих статтях: [190], [250], [252], [253], [254], [255], [256].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що за умов зростання масштабів і ускладнення сучасних воєнних конфліктів, зумовлених геополітичними чинниками та появою нових форм збройного протиборства, чинні міжнародні безпекові інститути (ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО тощо) демонструють обмежену спроможність забезпечувати міжнародну безпеку. Це виявляє протиріччя між декларованою роллю міжнародних організацій у підтриманні миру та їх реальною неспроможністю ефективно реагувати на сучасні загрози, що свідчить про кризу міжнародно-правових засад світового порядку та дестабілізацію глобального безпекового середовища. За таких умов, ще одне протиріччя виявлено між сучасними вимогами до професійної готовності військовослужбовців для участі в миротворчих операціях і наявною практикою їх підготовки. Курсова підготовка характеризується застарілим змістом навчальних програм, недостатньою інтеграцією практичного досвіду, обмеженим використанням ІКТ, недосконалістю систем відбору й оцінювання готовності та фрагментарністю нормативно-правового забезпечення. Виявлене протиріччя та проблеми практичної реалізації підкреслюють потребу розроблення оптимізованої, комплексної моделі системи курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України на засадах компетентнісного підходу, інтеграції сучасних педагогічних практик та гармонізації з міжнародними стандартами.

2. Визначено сутність та структуру готовності військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки як складного динамічного новоутворення. Обґрунтовано двокомпонентну структуру готовності (особистісну та військово-професійну), що охоплює когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний та рефлексійний компоненти. Обґрунтовано систему критеріїв, показників та рівнів (низький, середній, високий) сформованості готовності військовослужбовців, що дозволило створити надійний інструментарій для об'єктивного моніторингу якості підготовки.

3. Розроблено проєкт стандарту курсової підготовки, який забезпечує уніфікацію навчання відповідно до міжнародних нормативних вимог та стандартів термінології НАТО і ООН. Класифіковано систему компетентностей (ключові,

професійні, фахові та спеціальні), що дозволило диференціювати вимоги до підготовки фахівців різних напрямів: від офіцерів багатонаціональних штабів та військових спостерігачів до офіцерів з логістики та авіаційного радіообміну. Розроблено опитувальник для оцінювання рівня сформованості ключових і професійних компетентностей, результати застосування якого засвідчили високу надійність і придатність для практичного використання. Найвищі результати спостерігалися у військовій компетентності та психологічній стійкості, водночас комунікативні та лідерські навички потребують подальшого розвитку, що визначає напрями удосконалення підготовки.

4. Визначено сукупність чинників, що впливають на якість та ефективність підготовки. Встановлено, що результативність опанування англійської мови військовослужбовцями ЗСУ в процесі курсової підготовки виявляє статистично значущий зв'язок з індивідуальними навчальними перевагами слухачів. Виявлено домінування активного, сенситивного, візуального та послідовного стилів навчання та доведено кореляцію між навчальними перевагами та прогресом у розвитку мовленнєвих умінь. Отримані результати свідчать про доцільність урахування навчальних стилів як узагальнених групових характеристик під час оптимізації методів мовної підготовки, а також при доборі навчальних матеріалів і освітніх ресурсів. Водночас зафіксовано низький початковий рівень сформованості мовленнєвих умінь, зокрема в аудіюванні та говорінні, що актуалізує потребу переорієнтації підготовки з переважно інформаційно-репродуктивної на компетентнісно-інтерактивну модель, у межах якої іноземна мова використовується як засіб виконання професійних завдань.

5. Розроблено та науково обґрунтовано модель системи курсової підготовки військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. Модель побудована як цілісний комплекс, що інтегрує мету, методологічні підходи та структуру компетентностей, узгоджених зі стандартами ООН та НАТО. Доведено, що ефективність системи базується на переході від інформаційно-репродуктивної до компетентнісно-інтерактивної парадигми, де зміст підготовки (проект стандарту, модульно-сценарні плани та ін.)

та навчально-методичне забезпечення виступають інструментами формування операційної готовності до діяльності в багатонаціональному середовищі.

6. Визначено організаційно-педагогічні умови результативності та системного впровадження моделі. Зокрема, цільову підготовку інструкторів за принципом «Train-the-Trainers», перехід до компетентнісно-діяльнісної моделі навчання, міжвідомчу координацію та системний моніторинг якості підготовки. Показано, що фрагментарне використання окремих елементів моделі не забезпечує стійкого педагогічного ефекту, тоді як комплексна реалізація запропонованого алгоритму створює передумови для досягнення відповідності підготовки фахівців сучасним міжнародним вимогам. Системне впровадження методик сприяє переходу від формального засвоєння знань до розвитку операційних, поведінкових і комунікативних компетентностей, необхідних для успішної участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

7. Запропоновані рекомендації щодо впровадження моделі, які включають розробку та інтеграцію навчально-методичного комплексу, системне використання сценарного моделювання, симуляцій, кейс-методів і цифрових технологій, що забезпечує комплексність, адаптивність та стандартизований характер підготовки, а також розвиток операційного мислення, командної взаємодії та міжкультурних компетентностей військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Телелим ВМ, Загорка ОМ, Стрижевський ВВ. Досвід створення та застосування угруповань військ (сил) у локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ та на початку ХХІ століття: монографія. Київ: НУОУ; 2012. 336 с.
2. Телелим ВМ, Приходько ЮІ. Підготовка військових фахівців з вищою освітою: системний підхід. Військова освіта. 2013;(1):3–15.
3. Нещадим МІ. Сучасні педагогічні технології і формування військового фахівця як творчої особистості. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць.–Київ-Вінниця. 2000: 16–20.
4. Нещадим МІ. Військова освіта в Україні. К.: МО України; 2002.
5. Ягупов ВВ. Провідні методологічні характеристики основних видів компетентності майбутніх фахівців, які формуються у системі професійно-технічної освіти. Модернізація професійної освіти і навчання. 2012;(2):45–59.
6. Ягупов ВВ. Теорія і методологія військово-педагогічних досліджень: підручник. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського; 2019. 444 с.
7. Приходько Ю. Підготовка військових фахівців у провідних країнах світу: основоположні засади та тенденції. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017 Mar 27;3(67):285–99. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2017.03/285-299>
8. Mirnenko V, Cherep V, Vozniak S, Mytchenko S. Місія та візія Збройних Сил України. Міжнародний науковий журнал “Military Science.” 2024 Sep 12;2(2):131–9. <https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.2.11>
9. Луговий ВІ, Таланова ЖВ. Національна рамка кваліфікацій: розуміння і реалізація. Професійно-технічна освіта. 2010;(1):5–9.
10. Рашкевич ЮМ. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки; 2014. 168 с.
11. Луговий ВІ, Слюсаренко ОМ, Таланова ЖВ. Ключові поняття сучасної педагогіки: навчальний результат, компетентність, кваліфікація. Педагогічна і

психологічна науки в Україні. 2012;(1):23–38.

12. Жиляєв ІБ, Ковтунець ВВ, Сьомкін МВ. Вища освіта України: стан та проблеми. Київ: НДІ інформатики і права НАПНУ, Інститут вищої освіти НАПНУ; 1015. 96 с.

13. Гуревич РС. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія. Вінниця: ДОВ «Вінниця»; 2008. 410 с.

14. Курлянд ЗН. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів. Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2008;(8–9):171–6.

15. Ничкало НГ, Гончаренко СУ, Лук'янова ЛБ, Радкевич ВО. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія. Хмельницький: ТУП. 2002. 334 с.

16. Пометун ОІ. Компетентнісний підхід—найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. Рідна школа. 2005;1(900):65–70.

17. Сисоєва СО, Козак Л. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи. Київ: ВП «Едельвейс»; 2016. 156 с.

18. Дубасенюк ОА, редактор. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка; 2011. 411 с.

19. Торічний ОВ. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання: монографія. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького; 2020. 626 с.

20. Маслій ОМ. Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів тилу. Збірник наукових праць Національної академії ДПС України. Хмельницький. 2010;(54):74–8.

21. Маслій ОМ. Організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики: результати експерименту. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2010;(2):79–84.

22. Ягупов ВВ. Компетентнісний підхід до професійної підготовки

майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти. Креативна педагогіка. 2011;(4):28–34.

23. Москаленко СА. Розвиток професійної компетентності офіцерів-прикордонників на оперативному рівні військової освіти [дисертація]. Хмельницький: Хмельн. нац. ун-т; 2023. 279 с.

24. Хрупало ММ. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проєктної діяльності [дисертація]. Хмельницький: Хмельн. гум.-пед. академія; 2017. 332 с.

25. Капінус ОС. Теоретико-методичні основи формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України [дисертація]. Київ: Інст проф.-тех. освіти НАПН України; 2021. 790 с.

26. Boyko O. Organizational conditions of implementation of the method of formation of leader competence of future officers in higher military education institutions. *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools*. 2020;2(69):31–7. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-2.5>

27. Бойко ОВ. Педагогічні умови впровадження у навчально-виховний процес вищих військових закладів освіти методики формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів. *Zhytomyr Ivan Franko State University J. Pedag. Sci.* 2018 Dec 18;4(95):32–40. [https://doi.org/10.35433/pedagogy.4\(95\).2018.32-40](https://doi.org/10.35433/pedagogy.4(95).2018.32-40)

28. Сиротенко АМ, Вітченко АО, Осьодло ВІ, Алещенко ВІ. Розвиток військово-гуманітарної вищої освіти в Україні: від усвідомлення пріоритетності до концептуалізації. *Наука і оборона*. 2021 Mar 4;(4):46–52. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2020-13-4-46-52>

29. Діденко О, Костюченко М. Лідерська компетентність як предмет наукових досліджень. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: педагогічні науки*. 2022 Jul 29;29(2):208–21. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1046>

30. Карпенко ВС. Розвиток лідерської компетентності офіцерів Десантно-штурмових військ у системі післядипломної освіти [дисертація]. Київ: Нац. ун-т оборони України; 2023. 280 с.

31. Маслій ОМ. Принципи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019;2(45), 125–9. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.44.125-129>

32. Маслій ОМ. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах [дисертація]. Хмельницький: Хмельн. гум.-пед. академія; 2020. 556 с.

33. Барановська ЛВ. Особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх офіцерів військового управління тактичного рівня [дисертація]. Житомир: Житом. держ. ун-т ім. Івана Франка; 2014. 320 с.

34. Телелим ВМ., Тимошенко РІ., Приходько ЮІ. Військова освіта в системі безпеки та оборони держави. Наука і оборона. 2013;(4):21–8.

35. Капелюшний СА. Державне регулювання системи професійного розвитку молодшого керівного складу Національної гвардії України [дисертація]. Харків: Хар. нац. ун-т цив. зах. України; 2020. 185 с.

36. Вітер Д., Телелим В, редактори. Професійна військова освіта в Україні у сучасному безпековому середовищі: монографія. Київ: НУОУ; 2021. 286 с.

37. Yakuymenko S, Nykalo Y. Improvement of the vocational training system military servants in the context of transformation systems of military education. Dnipro Academy of Continuing Education Herald Series: Public Management and Administration. 2023 Dec 12;60–3. <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2023-2-12>

38. Bondarenko OV. The theoretical-practical analyses of readiness of future officers of the armed forces of ukraine to carry out professional activity at military lyceums to train the young generation for military service. Innovate Pedagogy. 2020;1(23):77–81. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-1.17>

39. Медвідь ЮІ. Формування готовності майбутніх офіцерів запасу до службово-бойової діяльності в процесі професійної підготовки [дисертація]. Глухів: Глух. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка; 2019. 240 с.

40. Лашта РБ. Формування професійної рефлексії у майбутніх офіцерів

Збройних сил України [дисертація]. Львів: Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності; 2024. 283 с.

41. Станішовський АС. Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО [дисертація]. Львів: Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності; 2024. 298 с.

42. Dorichenko VA. Self-Disclosure as Indicator of Mental Health of Servicemen in the Conduct of Peacekeeping Operations. *Likarska sprava*. 2017 Oct 15;(7):146–51. [https://doi.org/10.31640/LS-2017\(7\)28](https://doi.org/10.31640/LS-2017(7)28)

43. Romaniuk N, Volchuk O. УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МИРОТВОРЧИХ МІСІЯХ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2021 Oct 27;2(10):39–50. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2021-02-39-50>

44. Kirychevska E. An empirical study of strategic professional orientation of personnel of the Security and Defense Forces of Ukraine. *Організаційна психологія Економічна психологія* [Internet]. 2024 Nov 8 [cited 2026 Jun 3];33(3-4):31–41. Available from: <https://doi.org/10.31108/2.2024.3.33.3>

45. Yesipova O, Goncharov E. Justification of the need to develop professional competence in future officers. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024 May 31;2(59):46–9. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.304579>

46. Захарчишина ЮМ. Педагогічні умови підготовки офіцерів збройних сил України до соціокультурної діяльності [дисертація]. Житомир: Житом. держ. ун-т ім. Івана Франка; 2011. 348 с.

47. Мірненко В, Ноздрачов О, Семененко Л, Кострач В. Організація іншомовної підготовки військовослужбовців у вищих військових навчальних закладах та основні фактори, що на неї впливають. *Міжнародний науковий журнал "Military Science."* 2025 Jan 24;2(4):124–36. <https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.4.11>

48. Naniwska LL, Pasichnyk SM, Serhiienko TM, Shcherba OV, Yakimets YM. The Value of Future Officers' Foreign Language Training for Participating in International Peacekeeping Operations. *International Journal of Education and Information Technologies*. 2022 Jan 2;16:1–11.

<https://doi.org/10.46300/9109.2022.16.1>

49. Канова ЛП. Теоретичні та методичні засади професійної іншомовної підготовки офіцерів ЗСУ за стандартами НАТО [дисертація]. Київ: УДУ ім. Михайла Драгоманова; 2024. 522 с.

50. Kokun O, Pischko I, Lozinska N. Differences in military personnel's hardiness depending on their leadership levels and combat experience: An exploratory pilot study. *Military Psychology*. 2022 Nov 28;35(6):603–10. <https://doi.org/10.1080/08995605.2022.2147360>

51. Kokun O, Pischko I, Lozinska N, Stasiuk V, Oliinyk V. Mental Health of Servicemen, POWs, and Civilians in Ukraine: A Comparative Study. *Journal of Loss and Trauma*. 2024 Oct 7;1–26. <https://doi.org/10.1080/15325024.2024.2411694>

52. Грязнов Ю. Система морального виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: Монографія. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2004. 369 с.

53. Грязнов Ю. Еволюція теоретико-методологічних підходів до морального виховання військовослужбовців у ХХ столітті. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2005;(3):51–5.

54. Невмержицький ВМ. Психологічні аспекти миротворчої діяльності міжнародних військових контингентів. Вісник Національної академії оборони України. Зб-к наук. праць. 2008;1(5):77–82.

55. Нестеренко НВ. Психологічні особливості управлінської культури сержантів Сухопутних військ Збройних Сил України [дисертація]. Київ: Нац. ун-т оборони України; 2024. 264 с.

56. Костів СФ. Розвиток психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-тактичного рівня в системі післядипломної освіти [дисертація]. Київ: Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського; 2020. 267 с.

57. Пристінський РВ. Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України [дисертація]. Кропивницький: Кроп. Укр. держ. льотна академія; 2025. 211 с.

58. Міністерство оборони України. Про здійснення міжнародного

співробітництва Міністерством оборони України та Збройними Силами України [Internet]. Наказ №218. 2021 Липень 23. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#Text>

59. Президент України. Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [Internet]. Указ №114/2022. 2022 Березень 07. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114/2022#Text>

60. Міршук О. Система професійно-психологічної підготовки в Національній гвардії України. Вісник Нац. університету оборони України. 2020 Feb 12;53(3):109–18. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2019-53-3-109-118>

61. Medvid MM, Storoška M, Kurbatov AA, Medvid YI, Bunechko AM. Enhancing combat readiness via evidence-based pedagogical innovations in National Guard of Ukraine officer training. *Educational Dimension*. 2024 Dec 15;11:116–28. <https://doi.org/10.55056/ed.803>

62. Ruffa C, Newby V. Peacekeeping operations and civil–military relations: an emerging research agenda? *Research Handbook on Civil–Military Relations*. 2024 Apr 18;219–30. <https://doi.org/10.4337/9781800889842.00026>

63. Горбулін ВП, редактор. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень; 2017. 494 с.

64. Горбулін ВП. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня*. 2015, Січень 23. «Доступно: <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>

65. Перепелиця ГМ. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. Київ: Стило; 2015. 880 с.

66. Перепелиця ГМ. Конфлікти в посткомуністичній Європі. Київ: ПЦ “Фоліант”; 2003. 430 с.

67. Сірий СВ. Сутність понять “локальна війна” і “воєнний конфлікт” та їх типологія. *Політичний менеджмент*. 2006;(4):124–34.

68. Сірий СВ. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах

глобалізації. Політичний менеджмент. 2007;(2):144–54.

69. Бочарніков ВП, Свешніков СВ, Тимошенко РІ. Системні воєнно-політичні риси сучасного конфлікту на території України: монографія. Харків: ХНУПС ім. Івана Кожедуба; 2019. 208 с.

70. Бочарніков ВП., Свешніков СВ, Павленко ВІ, Тимошенко РІ. Технологія аналізу воєнно-політичної обстановки. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського; 2017. 397 с.

71. Голопатюк ЛС, Тимошенко РІ. Визначення та аналіз особливостей складових сучасних воєнних конфліктів. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. 2018 Mar 6;0(1-59):21–7. <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2017-1-59/21-27>

72. Єремєєва ІА. Проблеми миротворчості ООН в умовах трансформації міжнародних безпекових інститутів. Політикус. 2016;(1):204–9.

73. Yermieieva IA. Prerequisites of transformation and changes in the subject composition of international political conflicts. Scientific Journal “Regional Studies.” 2020;(21):109–14. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2020.21.17>

74. Костенко ГФ. Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 1999;(2):48–57.

75. Гончаренко ЛЛ, Абламська ВВ. До питання сутності та класифікації воєнно-політичних конфліктів. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2023 Jul 29;28(1):147–57. <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.13>

76. Шпура МІ, Кульчицький ОС, Комолаєва ТМ, Єфіменко ГА. Аналіз підходів, механізмів і способів, що використовує НАТО та інші міжнародні організації з безпеки для врегулювання сучасних воєнних конфліктів. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. 2020 Feb 25;0(3-67):28–35. <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2019-3-67/28-35>

77. Бжезінський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади. Львів: Літопис; 2012. 168 с.

78. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ: МП “Юніверс”; 2000. 688 с.

79. Джадт Т. Після війни: Історія Європи від 1945 року. Київ: Наш Формат; 2021. 928 с.

80. Department of Peace and Conflict Research. Uppsala Conflict Data Programme (UCDP). Uppsala University, Uppsala, Sweden, 2025. Available from <https://ucdp.uu.se/>

81. Мельник О, Шангіна Л, Сунгуровський М, Чернова А. Щорічник СІПРІ. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. Київ: Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова; 2015. 514 с. https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2014_ukr.pdf

82. The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance: Annual IISS assessment of the military capabilities and defence economics of 171 countries. Available from <http://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance/>

83. Global Firepower. Military Strength Ranking 2025. Available from <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>.

84. Білецька ТВ, Ігнат'єва ТВ. Міжнародні конфлікти сучасності: теорія і практика аналізу. Кам'янець-Подільський; 2020. 10 с.

85. Верховна Рада України. Про національну безпеку України [Internet]. Закон України № 2469-VIII. 2018 Червень 21. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

86. Сиротенко АМ, редактор. Воєнні аспекти протидії “гібридній” агресії: досвід України: монографія. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського; 2020. 176 с.

87. Vocharnikov VP, Svieshnikov SV. Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. Наука і оборона. 2019 Feb 27;0(1):3–8. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2017-0-1-3-8>

88. Приходько Ю. Війна в Кореї (1950-1953 рр.). В: Матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців; 28 квітня 2021 р.; Умань. Умань: Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини; 2021; частина. 2; с.115–8.

89. Розроблення м'яких навичок офіцерів у синтетичному навчальному середовищі. Розроблення методики розвитку м'яких навичок офіцерів у

синтетичному навчальному середовищі. Шифр “Середовище”. Звіт про НДР. Київ: Національний університет оборони України; 2025. Інв. № 15125..

90. United Nations Peacekeeping [Internet]. 2025. Available from: <https://peacekeeping.un.org/en/data>

91. Зарембо К, редактор. Досвід врегулювання конфліктів у світі: Уроки для України. Київ: Інститут світової політики; 2016. 35 с. Доступно: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Conflict-_Lessons-for-Ukraine_01-36_ukr.pdf

92. Парахонський БО, Яворська ГМ. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища. Аналітична доповідь. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень; 2015. 100 с. Доступно: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-11/Kruza_Yavor.indd-36e36.pdf

93. Панченко ЛЄ. Новітні форми міжнародно-правового регулювання миротворчої діяльності[дисертація]. Київ: Інс-т держ. і права ім. ВМ. Корецького; 2016.

94. Порошенко П. Виступ Президента України на сесії Генеральної Асамблеї ООН; 2017. Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2307178-vistup-petra-porosenka-na-genasamblei-oon.html>

95. Хилько М, редактор. Україна і Східне партнерство: візія 2025. Аналітичне дослідження. Київ: Рада зовнішньої політики “Українська призма”; 2021. 70 с.

96. United Nations Peacekeeping: Getting involved [Internet]. 2025. Available from: <https://peacekeeping.un.org/en/military>

97. United Nations Peacekeeping: Peacekeeping Capability Readiness System [Internet]. 2025. Available from: <https://peacekeeping.un.org/en/military>

98. NATO Directive. Military decision on MC 0458/3. NATO Education, training, exercise, and evaluation policy (ETEER), MC 458/3 [Internet]. 2014. Available from: [https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/MC0458-3-Final-NATO-EDUCATION,-TRAINING,-EXERCISES,-AND-EVALUATION-\(ETEE\)-POLICY-03-Sep-14.pdf](https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/MC0458-3-Final-NATO-EDUCATION,-TRAINING,-EXERCISES,-AND-EVALUATION-(ETEE)-POLICY-03-Sep-14.pdf)

99. Bureau for International Language Co-ordination. STANAG 6001 [Internet]. 2025. Available from: <https://natobilc.org/stanag-6001/>
100. NATO Directive. BI-SC 075-007 Education and Individual Training Directive [Internet]. 2015. Available from: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/240708-deep-instructor-dev-ref-curr-ukr.pdf
101. United Nations Peacekeeping Resource Hub. UN DPO: Standardised Training Materials [Internet]. 2025. Available from: <https://peacekeepingresourcehub.un.org/en/training/stm/introduction>
102. United Nations Peacekeeping Resource Hub. UN DPO: Core Pre-Deployment Training Materials [Internet]. 2025. Available from: <https://peacekeepingresourcehub.un.org/en/training/pre-deployment/cptm/intro>
103. UN Peacekeeping PDT Standards. Introduction to UN Peacekeeping Pre-Deployment Training Standards, Specialised Training Modules for Military Experts on Mission, 1st edition [Internet]. 2010. Available from: <https://surl.li/mngxoz>
104. Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support. United Nations Infantry Battalion Manual. Vol. 1 [Internet]. 2012. Available from: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping/en/UNIBAM.Vol.I.pdf>
105. NATO Directive. BI-SC Collective Training and Exercise Directive (CT&ED) 075-003 [Internet]. 2013. Available from: https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/bi-sc-75-3_final.pdf
106. United Nations Peacekeeping. *Guidelines: Operational Readiness Preparation for Troop Contributing Countries in Peacekeeping Missions* [Internet]. 2018. Available from: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/3._military_-_4_guidelines_on_opr.pdf
107. United Nations Peacekeeping. *Guidelines: Use of Force by Military Components in United Nations Peacekeeping Operations* [Internet]. 2017. Available from: <https://publicintelligence.net/un-peacekeeping-forces-guidelines/>
108. Organisational structure of the UN Secretariat [Internet]. 2025. Available from: <https://policy.un.org/en/human-resources/duties-obligations-and-privileges-staff/organizational-structure-un-secretariat>

109. United Nations Department of Peace Operations. Training Service Standard Operating Procedure Mobile Training Teams [Internet]. 2015. Available from: <https://surl.li/teoumd>

110. Доктрина «Участі Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» ВКП 3-00(133).03.01 [Інтернет]. Київ: КОС ЗСУ; 2021. 54 с. Доступно: <https://surl.li/epnpqk>

111. Президент України. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України» [Internet]. Указ №435/2009. 2009 Червень 15. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435/2009#Text>

112. Міністерство оборони України. Про затвердження Інструкції з організації участі миротворчих контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях [Internet]. Наказ №252. 2006 Травень 10. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0605-06#Text>

113. Програма індивідуальної підготовки генералів, адміралів, офіцерів стратегічної та оперативної ланок управління Збройних сил України. ТП 7-00(60)03.03 [Інтернет]. Київ: ГУДП ГШ ЗСУ; 2021. 42 с. Доступно: <https://surl.li/cwwntj>

114. Міністерство оборони України. Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти. [Internet]. Наказ №120. 2024 Лютий 15. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text>

115. Ananin V, Uvarkina O. Ukrainian Military Education: Euro-Atlantic Vectors of Transformation. National Technical University of Ukraine Journal Political Science Sociology Law. 2024 Jun 23;1(61):38–43. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1\(61\).306746](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1(61).306746)

116. Kravets V. Audit of professional military education as a mechanism for implementing NATO education and training standards in Ukraine. Visnyk Taras

Shevchenko National University of Kyiv Military-Special Sciences. 2024;2 (58):11–8.
<https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.58.11-18>

117. Верховна Рада України. Про освіту [Internet]. Закон України № 2145-VIII. 2017 Вересень 05. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

118. Верховна Рада України. Про професійну (професійно-технічну) освіту [Internet]. Закон України № 103/98-ВР. 1998 Лютий 10. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>.

119. Міністерство оборони України. Про організацію та проведення курсів професійної військової освіти та курсів підвищення кваліфікації у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти і закладах фахової передвищої військової освіти у 2023-2024 роках [Internet]. Наказ №7. 2023 Січень 04. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007322-23#Text>

120. Міністерство оборони України. Про затвердження Інструкції з підготовки та застосування національних контингентів, національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [Internet]. Наказ №23. 2016 Січень 18. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0206-16#Text>

121. Президент України. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Стратегію воєнної безпеки України” [Internet]. Указ №121/2021. 2021 Березень 25. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

122. UN Capstone Doctrine Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines [Internet]. 2008. Available from: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf

123. Міністерство оборони України. Положення Про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти [Internet]. Наказ № 120. 2024 Лютий 15. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text>

124. Верховна Рада України. Про вищу освіту [Internet]. Закон України

№ 1556-VII. 2014 Липень 01. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

125. Кабінет Міністрів України. Про трансформацію системи військової освіти [Internet]. Постанова № 1410. 1997 Грудень 15. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>

126. Дужий Р, Деркач Т. Сучасні виклики професійної освіти України. Наукові інновації та передові технології. 2025 Mar 25;3(43):1045–58. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1045-1058](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1045-1058)

127. Дужий РВ. Роль та місце психологічної підготовки національного персоналу до участі у МОПМБ. Вісник Національного університету оборони України. 2020;3(56):26–32. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-26-32>

128. Макодзєба ТС, Дужий РВ, Белов МА. Трансформація системи інформаційно-пропагандистського забезпечення Збройних Сил України на прикладі внутрішніх комунікацій НАТО. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2017; 1(28): 92–95.

129. Рудніцький І, Дужий Р. Міжнародне військове співробітництво збройних сил України та Європейського Союзу у сфері спільної політики безпеки та оборони (1992–2022 рр.). *Воєнно-історичний вісник*. 2022 Sep 27;45(3):55–71. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2022-45-3-55-71>

130. Semenenko O, Hodz S, Duzhyi R, Stupnytskyi I, Koverga V. Mechanisms for ensuring energy security in the system of international relations considering economic sanctions and political conflicts. *Economics of Development*. 2024 Nov 12;23(4):72–81. <https://doi.org/10.57111/econ/4.2024.72>

131. Kalnysh VV, Loza VM, Makarchuk MYu, Nikiforov MM, Pampukha IV, Popkov BO, et al. Improved methodology for creating a military specialties profile for psychophysiological support of service (labour) activities in the military domain. *Collection of scientific works of the Military Institute of Kyiv National Taras Shevchenko University*. 2022 Jan 1;(75):128–50. <https://doi.org/10.17721/2519-481X/2022/75-13>

132. Frank G, Hubal R, O’Bea M. Using Competency Definitions to Adapt Training for Mission Success. In: *Interservice/Industry Training, Simulation, and*

Education Conference (I/ITSEC); 2007. 9 p. Paper №: 7131.

133. Yesipova O, Goncharov E. Justification of the need to develop professional competence in future officers. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024 May 31;2(59):46–9. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.304579>

134. Kukharska L, Liubas A. Intercultural competence in the professional activities of military personnel. *Grail of Science*. 2022 Dec 5;(22):215–8. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.25.11.2022.42>

135. Овчарук О. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. Київ: К.І.С; 2003. 296 с.

136. Національне агентство кваліфікацій. Компетентності. Київ; 2025..
Доступно: <https://register.nqa.gov.ua/competences>

137. Ягупов ВВ. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять «компетентність» і «компетенція». *Нові технології навчання*. 2011;69(1):23–29.

138. Ягупов ВВ. Теорія і методика військового навчання. Київ: Тандем; 2000. 380 с.

139. Ягупов ВВ. (2000). Військова дидактика. ВПЦ “Київський університет”; 2000. 399 с.

140. Kerry J. Competency in the Military. *Fundamental Issues in Defense Training and Simulation*. 2017 May 15;9–20. <https://doi.org/10.1201/9781315583655-3>

141. Branson Y. Military Cultural Competency. In: J. Beder (ed.), *Caring for the Military* (1st ed.), Routledge [Internet]. 2016. p. 3–9. Available from: <https://doi.org/10.4324/9781315652276>

142. Tedom AF. Effective Democratisation and the Development of Moral Competencies in the Armed Forces of African States. In: G. Lucas (ed.), *Routledge Handbook of Military Ethics*, Routledge [Internet]. 2015. p. 139–148. Available from: <https://doi.org/10.4324/9781315813516>

143. Krasnytska O. Постать справжнього командира-лідера. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2022 Dec 13;(2):111–20. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-2-111-120>

144. Коқун ОМ, Пішко ІО, Лозінська НС, Олійник ВО. Психодіагностика лідерських якостей військовослужбовців: методичний посібник. Київ: «Центр учбової літератури»; 2023. 174 с.

145. Milošević-Stolić J. Possibilities for developing leadership competences through the system of military education: System openness. *Bezbednost*, Beograd. 2021;63(1):82–97. <https://doi.org/10.5937/BEZBEDNOST2101082M>

146. Rawat S, Deshpande AP, Boe O, Piotrowski A. Understanding Leadership Effectiveness in the wake of challenges: a leadership competency model. *International Humanities Review / Revista Internacional de Humanidades*. 2023 Feb 17;12(1). 171–87. <https://doi.org/10.37467/revhuman.v12.3498>

147. Dragomir C, Bîcă MV, Mititelu L. (2018). Motivation of personnel – an essential part of leadership in the military organisation. *Scientific Research and Education in the Air Force*, 2018 Jun 18;20:463–8. <https://doi.org/10.19062/2247-3173.2018.20.63>

148. Zamfirescu C. Leadership Approaches from the Perspective of its Particularities in the Military Organisation. *International Conference Knowledge-Based Organisation [Internet]*. 2024. 30(1): p. 1–7. Available from: <https://doi.org/10.2478/kbo-2024-0043>

149. Volobuieva O. Leader's ability to ensure the essential military study group cohesion level. In: *Age Aspects of Professional Development*, Liha-Pres [Internet]. 2019. p. 19–36. Available from: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-185-8/19-363-4>

150. Volobuiev V. Study group cohesion as the factor of effective formation of professional competence of future specialists. *Border Security and Management*. 2025 Feb 20;5(10):280–91. <https://doi.org/10.17770/bsm.v5i10.8301>

151. Gigliotti RA. *Competencies for Effective Leadership. A Framework for Assessment, Education and Research*, Emerald Publishing [Internet]. 2019. Available from: <https://doi.org/10.1108/9781789732559>

152. Frăţilă C-B. On Types and Paradigms of Military Leadership. *International Conference Knowledge-Based Organisation*. 2022 Jun 1;28(2):166–70. <https://doi.org/10.2478/kbo-2022-0066>

153. DiBella AJ. *Military Leaders and Global Leaders: Contrasts, Contradictions,*

and Opportunities. *PRISM: Journal of the Centre for Complex Operations*. 2013;4(3):28–37. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26469825>

154. Leancă V. Establishing Leadership and Authority Skills for Future Officers. *International Conference Knowledge-Based Organization*. 2024;30(1):1–7. <https://doi.org/10.2478/kbo-2024-0033>

155. Kornosenko O, Danysko O, Bukhun A. Modern pedagogical technologies of project activities as the basis of future military specialists' scientific and research competence. *Ukrainian Professional Education*. 2022 Dec 29;(12):62–8. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278999>

156. Maiier NV, Yukhymenko VO. Mobile Technologies In The Development Of Professionally Oriented English Speech Interaction Competence in Information Systems and Technology Military Students. *Information Technologies and Learning Tools* [Internet]. 2022 Apr 29 [cited 2025 Jul 28];88(2):115–25. Available from: https://www.academia.edu/download/101392166/Maiier_Yukhymenko.pdf
<https://doi.org/10.33407/itlt.v88i2.4830>

157. Stanciu CO, Gimiga S-I. New technologies and their impact in the military field. *Bulletin of "Carol I" National Defense University*. 2023 Jul 7;12(2): p. 155–67. <https://doi.org/10.53477/2284-9378-23-27>

158. Gimiga SI, Stanciu C-O. Transformations determined by the emergence of new technologies in the military field. *International Scientific Conference "Strategies XXI"* [Internet]. 2022. 18(1): p. 506–517. Available from: <https://doi.org/10.53477/2971-8813-22-58>

159. Mantilla-Jácome M, Defaz V, Flores M, & Vargas N. TIC – TAC and Digital Competences in Military Higher Education. In: *The European Conference on Education, Official Conference Proceedings* [Internet]. 2023. p. 679–693. Available from: <https://doi.org/10.22492/issn.2188-1162.2023.55>

160. Balmuş C, Cramar I, Cramar A-A. The impact of technology on warfare. *International Scientific Conference "Strategies XXI"*. 2022;18(1):171–8. <https://doi.org/10.53477/2971-8813-22-20>

161. Grauer R. Technology and Warfare. In: Bayliss J, Wirtz JJ, Johnson JL,

(Eds.), *Strategy in the Contemporary World*. Oxford University Press [Internet]. 2022. p. 125–144. Available from: <https://surl.li/vtkmoi>

162. Grigoras C. *Technology – Military Art Connections in the Military Training Process*. *International Conference Knowledge-Based Organization*. 2022;28(1):37–45. <https://doi.org/10.2478/kbo-2022-0006>

163. Price DR. *Technology in Transformation: Critical Strength or Critical Vulnerability*. Fort Belvoir, VA: Defense Technical Information Center; 2001. Report No.: U.S. Army War College Strategy Research Project.

164. Tick A. *Implementation of Modern Technologies in Military English Language Teaching*. In: *12th International Conference on Intelligent Engineering Systems* [Internet]; 2008. Feb 25–29, Miami, Florida; p. 155–158. Available from: <https://doi.org/10.1109/INES.2008.4481286>

165. Верховна Рада України. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [Internet]. Закон №613-XIV. 2000 Березень 23. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14#Text>

166. Yarmak O, Cherpurnyi V. *Functional preparedness of military personnel and its importance in the context of modern combat operations*. *Naukovij časopis Nacional'nogo pedagogičnogo univèrsitetu imeni M. P. Dragomanova, Seria 15*, 2024;7(180):229–35. [https://doi.org/10.31392/udu-nc.series15.2024.7\(180\).45](https://doi.org/10.31392/udu-nc.series15.2024.7(180).45)

167. Stojar R. *The Approach to Defining the Competencies for Military Professionals in Command and Control in Military Operations*. *Vojenské rozhledy*. 2019;28(1):30–47. <https://doi.org/10.3849/2336-2995.28.2019.01.030-047>

168. Lysenko S, Lavrynenko N, Bohuslavets A, Kryvykh M, Oliynyk L, Stasyuk V, et al. *Psychological Support for the Foreign Language Training of the Students at International Relations Faculties*. *Universal Journal of Educational Research*. 2020 Jun 1;8(6):2344–51. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.080618>

169. Ratwani KL, Beaubien J, Entin EB, Feyre RJ, Gallus J. *Identifying Dynamic Environments for Cross-Cultural Competencies*. Fort Belvoir, VA: United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences; 2014. Technical Report 1345.

170. Dzieszma M. *Significance of intercultural competences in international*

<https://doi.org/10.55877/cc.vol6.266>

171. Yahupov V, Svystun V, Kyva V. The Results of the Summative Stage of the Experiment on the Development of the Informational and Communication Competence of Teachers in the System of Military Education. TEM Journal. 2020;9(1): 367–72. <https://doi.org/10.18421/TEM91-50>

172. Міністерство освіти і науки України. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти [Internet]. Наказ №918. 2020 Липень 13. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0918729-20#Text>

173. Міністерство освіти і науки України. Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм [Internet]. Наказ № 128. 2021 Лютий 01. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0454-21#Text>

174. Міністерство освіти і науки України Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти [Internet]. Наказ № 44. 2024 Квітень 03. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0441729-24#Text>

175. Міністерство освіти і науки України. Про організаційні заходи щодо розроблення та затвердження державних освітніх стандартів у 2024 році [Internet]. Наказ № 290. 2024 Березень 08. Доступно на: <https://osvita.ua/legislation/proftech/91774/>

176. Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Національний класифікатор України та Класифікатор професій ДК 003:2010 [Internet]. Наказ №327. 2010 Липень 07. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>

177. Маслак ЛП. Проблема міжкультурної комунікації у підготовці майбутніх офіцерів до миротворчих операцій. В: Матеріали Всеукр. конфер. Проблеми педагогічної освіти в полікультурному просторі України; 2007. Житомир. Житом. держ. ун-т; 2007, с. 85–90.

178. Ожаревський В, Ткачук О, Шлямар І, Людовик Т, Мелешенко О, Гуртова Т, Гоманюк С. Фізична готовність розвідників – як основна складова

їхньої професійної діяльності. Науковий часопис Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова. Серія 15. (2024);8(181):184–8. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8\(181\).33](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8(181).33)

179. Войтех О., Войтех К. Фахова компетентність офіцерів національного персоналу збройних сил України. Військова освіта. (2020);1(41):70–80. <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2020-01/70-80>

180. Semenenko O, Semenenko L, Sirchenko R, Yarmolchuk M, Kostrach V. Modernising Personnel Management in the Armed Forces of Ukraine During Military Conflict: Training New Officers. *Connections: The Quarterly Journal*. 2023;22(2):105–24. <https://doi.org/10.11610/Connections.22.2.60>

181. Кохановська ОВ. Специфіка практичної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил України на засадах НАТО. Педагогічний Альманах. 2024;(55):95–101. <https://doi.org/10.37915/pa.vi55.546>

182. Blankmeyer WJ. *Sustaining Combat Readiness During Peace Operations*. PA, Carlisle Barracks: US Army War College; 1998. Available from: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA344876.pdf>

183. Kathman JD, Molly M, Melin MM. Who Keeps the Peace? Understanding State Contributions to UN Peacekeeping Operations. *International Studies Quarterly*. 2017;61(1):150–62. <https://doi.org/10.1093/isq/sqw041>

184. Ishizuka K. Japan's policy towards UN peacekeeping operations. *Int. Peacekeeping*. 2025;12:67–86. <https://doi.org/10.1080/1353331042000286568>

185. Okromtchedlishvili I. Readiness As A Defence Performance Indicator. *Defence and Science*. 2023;(2):1–19. <https://doi.org/10.61446/ds.1.2022.6459>

186. Goulart FR. Legitimacy of Using Force as a Fundamental Ingredient for Military Motivation in Robust Peacekeeping Operations. *International Peacekeeping*. 2023;31(1):114–46. <https://doi.org/10.1080/13533312.2023.2276688>

187. Stamatov S. Combat readiness as a function of manning, equipping and training the forces. *Knowledge International Journal*. 2018;28(6):1893–9. <https://doi.org/10.35120/KIJ28061893S>

188. Юрків ЯІ. Критерії соціально-психологічної готовності

військовослужбовців. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2024;(2):106–12. <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-2-106-112>

189. Поканевич ОА. Програма формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх пожежних-рятувальників. Психологія обдарованості: збірник наукових праць [Інтернет]. 2019. Доступно: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i15/48.pdf>

190. Duzhyi RV, Derkach TM. Learning styles of the Armed Forces of Ukraine personnel undergoing English language courses. Educational Technology Quarterly [Internet]. 2024 Mar 20 [cited 2025 Mar 13];2024(1):97–119. Available from: <https://labmv.knutd.edu.ua/handle/123456789/26578> <https://doi.org/10.55056/etq.659>

191. Derkach T. Electronic resources in teaching basic chemical disciplines at universities. Science and Education. 2016 Dec 1;24(12):99–109. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-12-19>

192. Міністерство освіти України. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти [Internet]. Наказ № 600. 2017 Червень 01. Доступно на: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>

193. Дужий Р, Деркач Т. Компетентності військовослужбовців, які проходять курсову підготовку для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Наукові інновації та передові технології. 2025 Jan 24;1(41), 796–809. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-796-809](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-796-809)

194. Стешенко П, Богославець С, Дужий Р, Лужбіна О. Масштаби бойового застосування та перспективи розвитку ударних безпілотних авіаційних комплексів сил оборони України, Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації. 2024;20(27), 134–9. <https://doi.org/10.54858/dndia.2024-20>

195. Дужий РВ, Деркач ТМ. Готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання мира і безпеки. Освіта. Інноватика. Практика. 2025;13(8): 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-005>

196. Котляренко СЄ, Любарець АА, Крижанівський ЄС, Дужий РВ. Методичний підхід щодо визначення необхідності та доцільності проведення

модернізації засобів ураження. Збірн. наук. праць Державного науково-дослідного інституту авіації. 2022;18(25):31–7. <https://doi.org/10.54858/dndia.2022-18-5>

197. Таршин В, Компанієць О, Котляренко С, Дужий Р. (2023). Розвиток методології управління роями БПЛА на основі ройового інтелекту. Збірник наук. праць Державного науково-дослідного інституту авіації. 2023;19(26): 109–5. <https://doi.org/10.54858/dndia.2023-19-15>

198. Hager P. Concepts and Definitions of Lifelong Learning', In M. London (ed.), The Oxford Handbook of Lifelong Learning, 2nd edn. Oxford University Press; 2021; pp. 14–34. Online edn, Oxford Academic, 2 Sept. 2020). Available from <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197506707.013.2>.

199. Jarvis P. Adult Education and Lifelong Learning. Theory and Practice. 3rd ed. Routledge Falmer; 2004. 374 p.

200. NATO Standard. ATrainP-5. Language Proficiency Levels (Edition A Version 2). NATO Standardisation Office (NSO) [Internet]. 2016. Available from: <https://www.natobilc.org//ATrainP-5%20EDA%20V2%20E.pdf>

201. Knowles MS, Holton ES III, Swanson RA. The Adult Learner. 6th ed. Elsevier; 2005. 392 p.

202. Masliy OM, Heorhiiev VM, Babak VI, Ivanchenko IA, Bachynska NY. Developing leadership qualities in students of the Military Academy during the study of specialism-related disciplines using a foreign language. *Revista Tempos e Espaços em Educação*. 2020;13:1–18. <https://doi.org/10.20952/revtee.v13i32.14968>

203. Juhary J. A hybrid model at the National Defence University of Malaysia: cadets' perceptions of their learning experience. *International Journal of Knowledge and Learning*. 2010;6:229. <https://doi.org/10.1504/IJKL.2010.034755>

204. Alqahtani AF. The Relationship between Saudi Cadets' Willingness to Communicate and Their English Language Proficiency. *Frontiers in Education Technology*. 2023;6(3):44. <https://doi.org/10.22158/fet.v6n3p44>

205. Romanovs U. Professional military education. Appreciating challenges of the learning environment. *Security and Defence Quarterly*. 2014;5(4)58–66. <https://doi.org/10.5604/23008741.1191939>

206. Madej P. The use of ICT tools for teaching foreign languages in the military sector. *Security and Defence Quarterly*. 2017;15(2):85–107. <https://doi.org/10.35467/sdq/103191>

207. Sovhar OM. Using ICT to form foreign language communicative competence of future armed forces officers. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021;85(5):259–69. <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4442>

208. Barreiros dos Santos LA, Loureiro NARS, do Vale Lima JMM, de Sousa Silveira JA, da Silva Grilo RJ. Military higher education teaching and learning methodologies: An approach to the introduction of technologies in the classroom. *Security and Defence Quarterly*. 2019;24:123–54. <https://doi.org/10.35467/sdq/108668>

209. Gu X, Zhu Y, Guo X. Meeting the ‘Digital Natives’: Understanding the Acceptance of Technology in Classrooms. *Educational Technology & Society*. 2013;16(1):392–402. <https://www.researchgate.net/publication/279552001>

210. Derkach TM, Kharitonenko AI. Preferred learning styles of undergraduate and graduate pharmacy students. *Research Journal of Pharmacy and Technology*, 2018;11(10):4277–84. <https://doi.org/10.5958/0974-360X.2018.00784.9>

211. Derkach TM. Preferred learning styles of students majoring in chemistry, pharmacy, technology and design. *Advanced Education*. 2018;(9):55–61. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.131078>

212. Derkach TM. The origin of misconceptions in inorganic chemistry and their correction by computer modelling. *Journal of Physics: Conference Series*. 2021;1840:012012. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012012>

213. Kanske CA. Learning Styles of Pilots Currently Qualified in the United States Air Force Aircraft. *Journal of Air Transportation World Wide*. 2001;6:33–46. <https://ntrs.nasa.gov/citations/20010103208>

214. Reesman K, Birdsong J. Do Different Learning Style Inventories Report Similar Findings Among Pilots? *Collegiate Aviation Review*. 2023;41(1):148–79. <https://doi.org/10.22488/okstate.23.100235>

215. Loureiro NARS, dos Santos LAB. Use of Information and Communication Technologies in the Classroom: An Exploratory Study in Professional Military

Education. In: A. Rocha, R. Pereira (Eds.), *Developments and Advances in Defence and Security. Smart Innovation, Systems and Technologies* [Internet]. 2020; vol. 152, p. 451–473. Available from: https://doi.org/10.1007/978-981-13-9155-2_36

216. Bachmann C. Using Learning Styles as a Group Selection Technique. In: Callaos N, Carrasquero JV, Fuentes JM, Oropeza A, Tremante A, Welsch F. (Eds.), *Proceedings of 5th International Multi-Conference on Society, Cybernetics and Informatics* [Internet]. 2011; vol.2, p. 2–12. Available from: <https://surl.li/cciqjlsurl.li/cciqlj>

217. Accord de Normalisation STANAG 6001. Nuveaux de Competence Linguistique (5th eds.) Organisation Du Traité De L’atlantique Nord. Publié par le Bureau Otan De Normalisation (NSO) [Internet]. 2014. 38 p. https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf

218. Felder RM, Silverman LK. Learning and teaching styles in engineering education. *Engineering Education*. 1988;78(7):674–81. <https://surl.li/taazbx>

219. Felder RM, Soloman BA. Index of Learning Styles Questionnaire. 2016. Available from <https://www.webtools.ncsu.edu/learningstyles/>.

220. Felder RM, Spurlin J. Applications, reliability and validity of the Index of Learning Styles. *International Journal of Continuing Engineering Education and Life-Long Learning*. 2005;21(1):103–12. <https://surl.li/jjwzab>

221. Cook DA. Reliability and Validity of Scores from the Index of Learning Styles. *Academic Medicine*. 2005;80(10):S97–S101. <https://doi.org/10.1097/00001888-200510001-00026>

222. Litzinger TA, Lee SH, Wise JC, Felder RM. A Psychometric Study of the Index of Learning Styles. *Journal of Engineering Education*. 2007;96(4):309–19. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2007.tb00941.x>

223. Nasledov A. IBM SPSS Statistics 20 and AMOS: professional statistical data analysis. St-Petersburg: Piter; 2013. 416 p.

224. Rousseeuw PJ. Silhouettes: A graphical aid to the interpretation and validation of cluster analysis. *Journal of Computational and Applied Mathematics*. 1987; 20:53–65. [https://doi.org/10.1016/0377-0427\(87\)90125-7](https://doi.org/10.1016/0377-0427(87)90125-7)

225. Derkach TM. Progress in chemistry studies for students of the industrial pharmacy speciality with different learning styles. *Orbital: The Electronic Journal of Chemistry*. 2019;11(3):219–27. <https://doi.org/10.17807/orbital.v11i3.1395>

226. Dziedzic M, de Oliveira FB, Janissek PR, Dziedzic RM. Comparing learning styles questionnaires. In: 2013 IEEE Frontiers in Education Conference [Internet]. 2013. Oklahoma City, OK, USA; p. 973–978. Available from: <https://doi.org/10.1109/FIE.2013.6684972>

227. Деркач ТМ. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутніх фахівців хімічних спеціальностей засобами інформаційних технологій: монографія. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС; 2013. 320 с.

228. Al-Azawei A, Parslow P, Lundqvist K. A Psychometric Analysis of Reliability and Validity of the Index of Learning Styles (ILS). *International Journal of Psychological Studies*. 2015;7(3):46–57. <https://doi.org/10.5539/ijps.v7n3p46>.

229. Ashford TS, Shehab R, Rhoads TR, Court MC. A Survey of Learning Styles of Engineering Students. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual 115 Meeting* [Internet]. 2003. 47(6), p. 870–874. Available from: <https://doi.org/10.1177/154193120304700607>

230. Castelló-Sirvent F, Canós-Darós L. Learning how students learn: A comparative study on graduate and post-graduate engineering students. In: *INTED2019 Proceedings. 13th International Technology, Education and Development Conference* [Internet]. 2019. p.5994–5998. Available from: <https://doi.org/10.21125/inted.2019.1464>

231. Fang N, Zhao X. A comparative study of learning style preferences between American and Chinese undergraduate engineering students. In: 2013 IEEE Frontiers in Education Conference [Internet]. 2013. Oklahoma City, OK, USA; p.1704–1705. Available from: <https://doi.org/10.1109/FIE.2013.6685128>.

232. Hansen SM. Assessing Graphic Designers' Learning Style Profile to Improve Creative Coding Courses. In: M. Tarini and E. Galin (Eds.), *Eurographics 2019 – Education Papers*. The Eurographics Association [Internet]. 2019. p. 41–44. Available from: <https://doi.org/10.2312/eged.20191027>.

233. Naimie Z, Siraj S, Ahmad NA, Aziz AA, Kasim NHA, Abuzaid RA. Have

You Heard About the New Fashion? (Tailoring Your Lesson Plan Based on Learners' Preferences). *Procedia - Social and Behavioural Sciences*. 2012;46:5840–4. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.525>

234. Wang L. Variation in Learning Styles in a Group of Chinese. *International Education Journal*. 2007;8(2):408–17. <https://eric.ed.gov/?id=EJ834277>

235. Derkach TM, Starova TV. Preferred learning styles of students of natural field of study. *Science and Education*. 2017;(6):51–6. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-6-8>

236. Derkach TM, Starova TV, Krajnikov AV. The Learning-Style-Based Approach and Optimal Use of e-Resources in Teaching Ecological Disciplines. In: *Proceedings of the 1st Symposium on Advances in Educational Technology (AET2020)* [Internet]. 2021. Science and Technology Publications, Lda; vol. 1, p. 381–399. Available from: <https://doi.org/10.5220/0010924600003364>

237. Pathirage N, Abewardhana D. Learning styles of military learners. In: *11th International Research Conference Proceedings*. General Sir John Kotelawala Defence University [Internet]. 2018. Sri Lanka; p. 46–50. Available from: <https://www.researchgate.net/publication/348481122>

238. Giovannella C. What Can We Learn from Long-Term Measurements of Felder-Silverman's Learning Styles? In: *2012 IEEE 12th International Conference on Advanced Learning Technologies* [Internet]. 2012. p. 647–649. Available from: <https://doi.org/10.1109/ICALT.2012.187>

239. Hosford CC, Siders WA. Felder-Soloman's Index of Learning Styles: Internal Consistency, Temporal Stability, and Factor Structure. *Teaching and Learning in Medicine*. 2010;22(4):298–303. <https://doi.org/10.1080/10401334.2010.512832>

240. DeVellis R. *Scale development: theory and applications, applied social research methods*. Thousand Oaks: Sage Publications. 2003. pp. 72–76.

241. Boateng GO, Neilands TB, Frongillo EA, Melgar-Quiñonez HR, Young SL. Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioural research: A primer. *Frontiers in Public Health*, 2018;6:149. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00149>

242. Kline P. *A Handbook of Test Construction: Introduction to Psychometric Design*. Routledge; 2015. 274 p.
243. Artino AR, La Rochelle JS, Dezee KJ, Gehlbach H. Developing questionnaires for educational research: AMEE Guide No. 87. *Medical Teacher*. 2014;36(6):463–74. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2014.889814>
244. Boone HN, Boone DA. Analysing Likert data. *Journal of Extension*. 2012;50(2):1–5. <https://doi.org/10.34068/joe.50.02.48>.
245. Koo M, Yang S-W. Likert-Type Scale. *Encyclopedia*. 2025;5(1):18. <https://doi.org/10.3390/encyclopedia5010018>
246. Bonett DG, Wright TA. Cronbach's alpha reliability: Interval estimation, hypothesis testing and sample size planning. *Journal of Organisational Behaviour*. 2016;36:3–15. <https://doi.org/10.1002/job.1960>
247. George D, Mallery P. *IBM SPSS Statistics 23. Step by Step a Simple Guide and Reference*. 14th ed. Routledge; 2016. 400 p.
248. Norušis MJ. *IBM SPSS Statistics 19: Guide to Data Analysis*. Pearson Prentice Hall; 2011. 672 p.
249. Дужий РВ, Деркач ТМ. Модель системи курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові записки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, випуск CLXIV. 2025; 1(164):63–73. <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164.2025.08>
250. Дужий Р, Деркач Т. Результати підготовки військовослужбовців Збройних Сил України на курсах іноземних мов (англійська мова). *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024;12(3):33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-005>
251. Derkach TM, Yaroshenko OG. Instructional design for teaching analytical chemistry in English as a foreign language. *Journal of Physics: Conference Series*. 2025;3105(1):012013. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/3105/1/012013>
252. Дужий РВ, Деркач ТМ. Опанування військовослужбовцями компетентностей у процесі курсової підготовки для участі в міжнародних

операціях з підтримки миру та безпеки. Неперервна професійна освіта: теорія та практика. 2025;85(4):53–68. <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2025.4.4>

253. Shyshanov MO, Maliuha VG, Koval VV, Mirnenko VI, Fil VM, Hannenko SO, Duzhyi RV. Influence of air shock wave on buildings and structures. *Strength of Materials and Theory of Structures*. 2020;(105):179–91.

254. Дакова ЛВ, Даков СЮ, Дужий РВ, Завалій АА, Завалій МС. Розроблення радіомережі 4-го покоління та прогнозування її покриття в умовах міської забудови. *Зв'язок*. (2021);(1):22–6. <https://doi.org/10.31673/2412-9070.2021.012226>

255. Дакова ЛВ, Даков СЮ, Дужий РВ, Кулик КМ, Борзенко ЮО. Дослідження можливостей заміни кабельних ліній зв'язку радіорелейними у важкодоступних та «проблемних» ділянках. *Зв'язок*, 2021;(2):40–8. <https://doi.org/10.31673/2412-9070.2021.024048>

256. Ruban D, Krainyk L, Ruban H, Hrubel M, Duzhyi R, Babaryha A. Development of technological principles of technical control of bus bodies during operation based on passive safety conditions . *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2022;6(1(120):91–100.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2026 року

АКТ

25 . 03 .2026

м. Київ

№ 74-01

Впровадження результатів дисертації Дужого Романа Володимировича тему «Курсова підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки» в освітній процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- заступника начальника відділу організації освітнього процесу, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника полковника поліції Корольчука Віктора Володимировича;
- завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки, кандидата юридичних наук, професора полковника поліції Герасименко Лариси Володимирівни;
- завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила наукові праці аспіранта кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну Київського національного університету технологій та дизайну Дужого Романа Володимировича тему «Курсова підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки» поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка.

Проаналізовано основні результати дослідження Дужого Р.В., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Дужий Р.В. Результати підготовки військовослужбовців Збройних Сил України на курсах іноземних мов (англійська мова). *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Том 12, №3, 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-005>;
2. Duzhyi R.V. Learning styles of the Armed Forces of Ukraine personnel undergoing English language courses. *Educational Technology Quarterly*. 2024(1), 97–119. <https://doi.org/10.55056/etq.659>;

3. Дужий Р.В. Компетентності військовослужбовців, які проходять курсову підготовку для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. 1(41), 796–809. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-796-809](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-796-809);

4. Дужий Р.В. Сучасні виклики професійної освіти України. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. №3(43), 1045–1058. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1045-1058](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1045-1058);

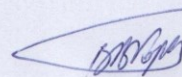
5. Дужий Р.В. Готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. 2025. *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 13, № 8, 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-005>;

6. Дужий Р.В. Модель системи курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові записки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія педагогічні науки*. 2025. Випуск CLXIV. Том 1, № 164, 63–73. <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164.2025.08>;

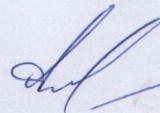
7. Дужий Р.В. Опанування військовослужбовцями компетентностей у процесі курсової підготовки для участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки. *Неперервна професійна освіта: теорія та практика*. 2025. 85(4), 53–68. <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2025.4.4>.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Дужого Р.В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

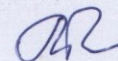
Члени комісії:

Віктор КОРОЛЬЧУК

Лариса ГЕРАСИМЕНКО

Людмила ГАЙДАР

Вих. № 2026/04/012
27 квітня 2026 року

Директор Центру з питань захисту
цивільного населення в умовах
конфлікту (CIVIC)

Александр ГРІФ

«27» квітня 2026 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Дужого Романа Володимировича на тему
“Курсова підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з
підтримання миру та безпеки”

Комісія у складі директора CIVIC Александра Гріфа, старшого фахівця зі зв'язків з військовими структурами Ігоря Шевцова, фахівця зі зв'язків з військовими структурами Олександра Оліфірова у період з «09» лютого 2026 року до «24» квітня 2026 року розглянула матеріали дисертаційного дослідження Романа Дужого в контексті їх впровадження у діяльність CIVIC.

Комісія встановила, що впровадження елементів розробленої Р.В. Дужим структурно-функціональної моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, системи критеріїв та показників визначення рівнів сформованості готовності військовослужбовців до участі в таких операціях у діяльність Центру, сприяє посиленню захисту цивільного населення в умовах збройних конфліктів та протидії гібридній агресії правовими засобами, а також відповідає сучасним підходам ООН до забезпечення захисту цивільного населення під час миротворчих операцій.

Обґрунтована у дисертаційному дослідженні модель системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки впроваджена під час проведення курсів:

«Захист та мінімізація шкоди цивільному населенню при веденні бойових дій»;

«Захист та мінімізація шкоди цивільному населенню при веденні бойових дій та навички ведення переговорів у кризових ситуаціях».

Старший фахівець

Ігор Шевцов

Фахівець

Олександр Оліфіров

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
з навчальної роботи, кандидат військових наук, доцент

полковник
2026 р.

Олексій КРАСЮК

АКТ

впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження
Дужого Романа Володимировича на тему
“Курсова підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних
операціях з підтримання миру та безпеки” в освітньому процесі
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Комісією у складі:

голови: начальника кафедри іноземних мов, кандидата технічних наук,
доцента, полковника Нанівського Р.А.

членів комісії:

професора кафедри іноземних мов, кандидата історичних наук,
полковника Шумки А.В.,

професора кафедри іноземних мов, кандидата педагогічних наук, доцента,
працівника ЗСУ Совгар О.М.

складено акт про те, що результати дисертаційного дослідження Дужого
Романа Володимировича на тему “Курсова підготовка військовослужбовців для
участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки” впроваджено в
освітній процес Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного.

У межах впровадження використано такі основні наукові та практичні
результати дослідження:

– діагностичний інструментарій (опитувальник оцінювання
компетентностей), що застосовується для визначення рівня сформованості
ключових і професійних компетентностей військовослужбовців та коригування
змісту навчання;

– методичні підходи до організації мовної підготовки, що реалізують
принцип використання іноземної (англійської) мови як інструменту
професійної діяльності;

– методика урахування індивідуальних навчальних стилів слухачів при
добрі навчальних матеріалів і методів викладання;

– навчально-методичні матеріали (сценарії, кейси, модульні розробки), спрямовані на розвиток операційного мислення, лідерських якостей, комунікативних і міжкультурних компетентностей.

Встановлено використання результатів дослідження при викладанні навчальних дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Військово-спеціальна мовна підготовка» для здобувачів усіх спеціальностей та спеціалізацій Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, зокрема під час вивчення таких тем:

- “Комунікація в багатонаціональному військовому середовищі”;
- “Участь у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки”;
- “Професійна іншомовна комунікація в умовах службової діяльності”.

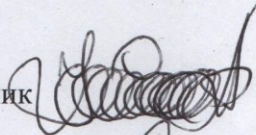
У межах зазначених тем впроваджено компетентнісно-орієнтовані завдання, елементи сценарного моделювання та симуляцій, діагностичні засоби оцінювання рівня сформованості компетентностей, а також методичні підходи до використання результатів аналізу навчальних стилів слухачів як аналітичної основи для добору групово-орієнтованих методів і засобів навчання.

Впровадження зазначених результатів сприяє підвищенню якості професійної підготовки військовослужбовців, формуванню їх готовності до діяльності в багатонаціональному середовищі та забезпеченню відповідності освітнього процесу сучасним міжнародним вимогам.

Матеріали дисертаційного дослідження Дужого Романа Володимировича на тему “Курсова підготовка військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки” вважати впровадженими (реалізованими) в освітньому процесі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Голова комісії:

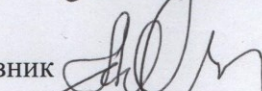
полковник

Роман НАНІВСЬКИЙ

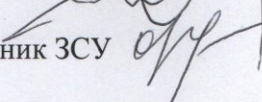
Члени комісії:

полковник

Андрій ШУМКА

працівник ЗСУ

Оксана СОВГАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Тимчасово виконуючий обов'язки
заступника начальника Національного
університету оборони України
полковник Юрій СЕМЕНЮК

АКТ

впровадження наукових результатів дисертації
Дужого Романа Володимировича в освітню діяльність
Національного університету оборони України

Підстава: наказ начальника Національного університету оборони України
“Про організацію реалізації результатів наукових досліджень в освітню та
наукову і науково-технічну діяльність Національного університету оборони
України” від 16.09.2025 року № 548/нод.

Комісія у складі:

голови комісії: Начальник інституту професійної військової освіти
“Вишкіл Лідерів”, кандидат технічних наук, доцент,
полковник ЖУК П.В.;

членів комісії: Заступник науково-методичного центру організації та
провадження освітньої діяльності, кандидат
педагогічних наук, полковник ТОРЧЕВСЬКИЙ Р.В.;

Заступник начальника науково-методичного центру
організації наукової та науково-технічної діяльності –
начальник наукового відділу організації досліджень,
кандидат технічних наук, старший науковий
співробітник, полковник ТКАЧЕНКО А.А.;

Начальник кафедри євроатлантичної інтеграції та
міжнародних миротворчих операцій, доктор філософії,
полковник КОРЕНІВСЬКА І.С.;

у період з “08” вересня 2025 року до “28” лютого 2026 року розглянула надані
полковником Дужим Романом Володимировичем методичні рекомендації щодо
підвищення ефективності підготовки військовослужбовців для участі в
міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки (МОПМБ), розроблені в
межах дисертаційного дослідження на тему: «Курсова підготовка
військовослужбовців для участі в міжнародних операціях з підтримання миру
та безпеки» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності
015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Комісія встановила:

1. Науковий результат «Розроблення моделі системи курсової підготовки військовослужбовців для участі в МОПМБ» впроваджено в освітній процес протягом 2025–2026 навчального року. Зміст впровадження охоплює:

Теоретико-методологічний аспект – застосування структурно-функціональної моделі підготовки, що інтегрує концептуально-цільовий, змістовий, процесуальний, організаційний, результативний та ресурсний компоненти.

Діагностичний аспект – використання системи кількісних критеріїв та показників для об'єктивної оцінки рівня сформованості готовності військовослужбовців.

Методичний аспект – впровадження науково обґрунтованої класифікації ресурсів і методів підготовки, а також проекту відповідного освітнього стандарту.

Зазначені результати використані під час реалізації програм курсів професійної військової освіти:

Рівень L-3: модуль 1 «Військове лідерство та командування»; модуль 7 «Оперативне планування»; модуль 11 КШТ «Об'єднані зусилля».

Рівень L-4: модуль 1 «Середовище безпеки, європейська та євроатлантична інтеграція»; модуль 3 «Стратегічне лідерство»; модуль 6 «Всеохоплююча оборона через об'єднання зусиль» (освітній компонент 6.1. «Стратегічне планування в НАТО»).

2. Наукові результати дисертаційного дослідження полковника Дужого Романа Володимировича вважати впровадженими:

в освітній процес Національного університету оборони України під час проведення занять на курсах вищого керівного складу стратегічного рівня L-4 та курсах офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня L-3.

2. Наукові результати дисертаційного дослідження полковника Дужого Романа Володимировича вважати впровадженими:

в освітній процес Національного університету оборони України під час проведення занять на курсах вищого керівного складу стратегічного рівня L-4 та курсах офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня L-3.

Голова комісії: полковник

Члени комісії: полковник

полковник

полковник

Павло ЖУК

Руслан ТОРЧЕВСЬКИЙ

Антон ТКАЧЕНКО

Ілона КОРЕНІВСЬКА

ДОДАТОК Б

СЛУЖБОВІ ФУНКЦІЇ ВИПУСКНИКІВ РІЗНИХ КУРСІВ

Таблиця 1. Службові функції випускників курсу “Військовий спостерігач ООН”

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Дослідницька	Збір, обробка, аналіз та систематизація інформації щодо цивільної та військової ситуації у районі виконання завдань	Використовуючи теоретичні знання уміти здійснювати збір та аналіз інформації
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації
Організаційна	Організація виконання заходів щодо організації роботи групи військових спостерігачів місії ООН	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти організувати роботу групи військових спостерігачів місії ООН
Технологічна	Виконання обов'язків військового спостерігача місії ООН	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН
		Використовуючи теоретичні знання уміти виконувати загальні обов'язки військового спостерігача місії ООН
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти проводити аналіз та оцінку терористичних загроз у районі виконання завдань
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати переговори та посередництво
		Використовуючи теоретичні знання та документацію місії уміти планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації у районі виконання завдань
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати цивільно-військову взаємодію в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати заходи забезпечення особистої та групової безпеки під час виконання службових обов'язків та у повсякденній діяльності
		Використовуючи теоретичні знання та стандартні процедури брати участь у розслідуваннях, верифікації та нагляді за виконанням угод
Контрольна	Здійснення контролю за виконанням угод сторонами конфлікту	Використовуючи теоретичні знання та стандартні процедури брати участь у розслідуваннях, верифікації та нагляді за виконанням угод
Технічна	Користування засобами навігації та зв'язку	Використовуючи теоретичні знання, уміти за стандартами ООН користуватися засобами навігації, мапами, засобами зв'язку та здійснювати радіообмін
	Користування авто технікою місії	Використовуючи теоретичні знання та практичні навички, уміти експлуатувати автомобільну техніку

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
	відповідно до правил ООН	місії відповідно до правил ООН

Таблиця 2. Службові функції випускників курсу “Авіаційного радіообміну екіпажів повітряних суден”

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Дослідницька	Збір, обробка, аналіз та систематизація інформації щодо цивільної та військової ситуації у районі виконання завдань	Використовуючи теоретичні знання уміти здійснювати збір та аналіз інформації
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації
Технологічна	Виконання обов’язків бортового перекладача у складі льотних екіпажів національних контингентів	Використання теоретичних знань та робота з документацію Місії, застосування військової та авіаційної термінології під час виконання завдань в МОПМБ
		Використання теоретичних знань та практичних вмінь щодо виконання обов’язків члена екіпажу-бортового перекладача місії ООН, ведення авіаційного радіообміну у відповідності до СОП Місії та МОЦА
		Використання теоретичних знань та уміння організувати переговори та посередництво
		Використання теоретичних знань для роботи з документацією Місії, уміння організувати співробітництво із засобами масової інформації у районі операції
Технічна	Користування засобами навігації та зв’язку	Практичне використання засобів навігації та зв’язку, топографічних та карт польотів

Таблиця 3. Службові функції випускників курсу “Офіцер багатонаціонального штабу”

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Дослідницька	Збір, обробка, аналіз та систематизація інформації щодо цивільної та військової ситуації у районі виконання завдань	Використовуючи теоретичні знання уміти здійснювати збір та аналіз інформації
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Організаційна	Організація роботи штабу частин (підрозділів) у МРПМБ під егідою НАТО	Використовуючи теоретичні знання володіти основами процесу прийняття рішення у штабі частин (підрозділів) НАТО під час участі у МОПМБ
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати роботу посадових осіб штабу багатонаціонального формування за функціональним призначенням
		Використовуючи теоретичні знання уміти планувати розгортання сил у зоні конфлікту
Управлінська	Управління частинами, з'єднаннями у МОПМБ	Враховуючи специфіку професійної діяльності керувати роботою штабу багатонаціональних частин (підрозділів) під час участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки за стандартами НАТО
Технологічна	Виконання обов'язків офіцера багатонаціонального штабу у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою НАТО	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань у МОПМБ під егідою НАТО
		Використовуючи теоретичні знання уміти виконувати загальні обов'язки офіцера штабу місії НАТО
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти враховувати оцінку терористичних загроз при виконанні завдань за призначенням
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати переговори та посередництво
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати цивільно-військову взаємодію в МОПМБ
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати заходи забезпечення особистої та групової безпеки під час виконання обов'язків
Технічна	Користування засобами навігації та зв'язку	Використовуючи теоретичні знання уміти користуватися засобами навігації, мапами, засобами зв'язку та здійснювати радіообмін за стандартами НАТО

Таблиця 4. Службові функції випускників курсу “Офіцерів штабу та офіцерів зв’язку ООН”

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Дослідницька	Збір, обробка, аналіз та систематизація інформації щодо цивільної та військової ситуації у районі виконання завдань	Використовуючи теоретичні знання уміти здійснювати збір та аналіз інформації
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації
Організаційна	Організація роботи штабу частин (підрозділів) місії ООН у МОПМБ	Використовуючи теоретичні знання уміти володіти основами процесу прийняття рішення у штабі частин (підрозділів) місії ООН під час участі у МОПМБ
Технологічна	Виконання обов’язків офіцера штабу та офіцера зв’язку місії ООН	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під егідою ООН
		Використовуючи теоретичні знання уміти виконувати загальні обов’язки офіцера штабу та офіцера зв’язку місії ООН
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти враховувати оцінку терористичних загроз при виконанні завдань за призначенням
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати переговори та посередництво
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати цивільно-військову взаємодію в МОПМБ
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати заходи забезпечення особистої та групової безпеки під час виконання обов’язків
		Контрольна
Технічна	Користування засобами навігації та зв’язку	Використовуючи теоретичні знання, уміти користуватися засобами навігації, мапами, засобами зв’язку та здійснювати радіообмін за стандартами ООН

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
	Користування авто технікою місії відповідно до правил ООН	Використовуючи теоретичні знання та практичні навички, уміти експлуатувати автомобільну техніку місії відповідно до правил ООН

Таблиця 5. Службові функції випускників курсу “Логістика в МОПМБ”

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Дослідницька	Збір, обробка, аналіз та систематизація інформації щодо цивільної та військової ситуації у районі виконання завдань	Використовуючи теоретичні знання уміти здійснювати збір та аналіз інформації
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації
Організаційна	Організовувати виконання заходів щодо виконання завдань за призначенням офіцерів з логістики під час міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки під егідою ООН або НАТО	Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи організувати роботу посадових осіб з логістики за функціональним призначенням під час участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки
		Використовуючи теоретичні знання проводити розрахунки у якості офіцера з логістики під час підготовки та участі у МОПМБ за стандартами ООН або НАТО
		Використовуючи теоретичні знання застосовувати основні процедури процесу прийняття рішення з логістики під час підготовки та участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки за стандартами ООН або НАТО
Управлінська	Управління частинами, з'єднаннями у МОПМБ	Використовуючи теоретичні знання та навички організувати взаємодію між складовими частинами місії для управління процесом матеріально-технічного забезпечення
Технологічна	Виконання обов'язків офіцера з логістики	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань у МОПМБ
		Використовуючи теоретичні знання уміти виконувати загальні обов'язки офіцера з логістики в МОПМБ
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти враховувати оцінку терористичних загроз при виконанні завдань за призначенням
		Використовуючи теоретичні знання уміти організувати переговори та посередництво під час укладання контрактів з логістики та у період їх виконання

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації
		Використовуючи теоретичні знання організувати взаємодію з логістичними базами та контракторами в районах ведення МОПМБ
		Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи відпрацьовувати документацію з питань логістики за стандартами ООН та НАТО
		Використовуючи теоретичні знання планувати та організувати матеріально-технічне забезпечення національних контингентів в МОПМБ
Контрольна	Здійснення контролю за виконанням вимог міжнародних договорів з логістики в МОПМБ	Використовуючи теоретичні знання та нормативні міжнародні документи здійснювати контроль за використанням матеріально-технічних засобів та техніки
Технічна	Порядок та правила експлуатації техніки та засобів матеріально-технічного забезпечення в МОПМБ	Використовуючи теоретичні знання організувати експлуатацію автомобільної (спеціальної) техніки та засобів матеріально-технічного забезпечення в МОПМБ

Таблиця 6. Службові функції та типові задачі із знання “Військової термінології за стандартами НАТО та ООН”

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Організаційна	Робота за типовими напрямками діяльності на посаді офіцера місії ООН та НАТО	Використовуючи знання військової термінології певної місії та засади нормативних документів, уміти здійснювати офіційне листування, планувати та надавати звітні документи за напрямками діяльності
		Використовуючи теоретичні знання, уміти організувати повсякденну діяльність з урахуванням особливостей багатонаціонального середовища
Технологічна	Розробка та робота з документацією місій під егідою НАТО та ООН	Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію під час роботи з документами
		Використовуючи знання військової термінології певної місії, уміти опрацьовувати документи відповідно до стандартів, готувати та проводити брифінги за різною тематикою

Зміст службової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст уміння
Технічна	Правила ведення радіообміну за міжнародними стандартами	Використовуючи теоретичні знання та вимоги керівних документів відповідної місії щодо організації повсякденної діяльності, знати правила використання засобів зв'язку відповідно до міжнародних стандартів
		Використовуючи знання військової термінології, уміти вести радіообмін за міжнародними стандартами

ДОДАТОК В

ПИТАННЯ АНКЕТИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ

В1. Зміст опитування для визначення ключової компетентності у розрізі відповідних компетентностей та окремих ПРН

Зміст	Питання для перевірки ПРН
Інформаційна (Н): Використовуючи теоретичні знання і нормативи документи уміти здійснювати обробку, систематизацію, оновлення інформації.	
ПРН Н1: Випускники курсів здобудуть знання і розуміння, масштаб яких буде достатнім, щоб аналізувати нормативні документи місії та формувати дані для прийняття управлінських рішень (аналізувати, створювати). Тема. Організація та порядок здійснення збору, обробки та передачі інформації в МОПМБ.	
<p>Зміст:</p> <p>1. UN “Capstone Doctrine” – базовий документ ООН з принципів та підходів до багатовимірних міжнародних операцій, у т.ч. інформаційних процесів.</p> <p>2. Joint Mission Analysis Centre (JMAC) – це аналітичний центр місії ООН, який відповідає за збір, перевірку, обробку та інтеграцію інформації з різних джерел (військових, поліцейських, цивільних, гуманітарних структур) для підтримки прийняття рішень командування міжнародної операції.</p> <p>3. Principles and Guidelines for UN peacekeeping – це офіційний документ ООН, який встановлює загальні принципи, стандарти та найкращі практики для планування, підготовки та виконання міжнародних операцій.</p>	<p>1. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * UN “Capstone Doctrine” визначає загальні принципи, концепцію та підходи до планування багатовимірних міжнародних операцій, зокрема вимоги до збору, обробки та використання інформації для підтримки мандату місії.</p> <p>2. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * UN “Capstone Doctrine” не стосується питань збору, обробки та використання інформації під час виконання завдань в міжнародних операціях. <i>Слухач має згадати:</i> Що UN “Capstone Doctrine” якраз стосується цих питань.</p> <p>3. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * Якщо інформація отримана від місцевого населення суперечить даним військових патрулів, JMAC має перевірити обидва джерела, оцінити їх достовірність і врахувати можливі викривлення перед включенням до аналітичного продукту. <i>Слухач має знати:</i> що JMAC не довіряє “автоматично” жодному джерелу - все підлягає перевірці та аналізу контексту.</p> <p>4. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * JMAC може включити неперевірену інформацію з соціальних мереж до оперативного звіту, якщо вона узгоджується з припущеннями аналітиків місії. <i>Слухач має знати:</i> що це порушує вимоги JMAC до перевірки достовірності та оцінки джерела - навіть якщо отримана інформація підтверджує припущення.</p>
ПРН Н2: Випускники курсів будуть здатні демонструвати розуміння та володіння сучасними інформаційними технологіями для збору, аналізу та передачі даних у рамках поставлених завдань. Тема. Стратегічні комунікації та інформаційна доброчесність в МОПМБ.	
<p>Зміст:</p> <p>1. Policy on Strategic Communications in Peace Operations (червень 2024) - визначає структуру, цілі та підходи до стратегічних комунікацій у МОПМБ.</p> <p>2. Policy on Information Integrity in Peacekeeping (грудень 2024) - окреслює цикл: моніторинг → реагування → оцінка ефективності.</p>	<p>5. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Забезпечення інформаційної доброчесності у міжнародних операціях вимагає координації між офіцерами зі стратегічних комунікацій, підрозділами цивільних справ (Civil Affairs), військовим компонентом і аналітичними структурами для узгодження меседжів та уникнення дублювання зусиль. <i>Слухач має згадати:</i> Що так вимагає Policy on Strategic Communications - інтегрованість стратегічних комунікацій у всі компоненти.</p> <p>6. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У боротьбі з дезінформацією у миротворчому середовищі можуть поширювати перебільшену або емоційно забарвлену інформацію, якщо це сприятиме досягненню мети місії та зменшенню ризиків</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
	<p>насильства. <i>Слухач має знати:</i> Це порушує принципи інформаційної доброчесності, правдивості, неупередженості.</p> <p>7. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * Якщо в зоні відповідальності поширюється хибна інформація, яка підриває довіру до мандату ООН, підрозділи стратегічних комунікацій мають не лише спростувати фейки, а й оцінити їхній вплив, адаптувати ключові меседжі та канали комунікації відповідно до цільової аудиторії. <i>Слухач має знати:</i> Це відповідає циклу “моніторинг → реагування → оцінка”, за Policy on Information Integrity.</p> <p>8. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Основною функцією стратегічних комунікацій у міжнародних операціях є оперативне реагування на кризи, тому довгострокове планування, оцінка ефективності меседжів і адаптація до соціокультурного контексту не мають пріоритету. <i>Слухач має знати:</i> Стратегічні комунікації це стратегічний підхід, моніторинг, адаптацію, оцінку.</p>
<p>Комунікативна (D): Використовуючи теоретичні знання уміти застосовувати військову термінологію у повсякденній діяльності під час виконання завдань в МОПМБ. Використовуючи теоретичні знання уміти організувати переговори та посередництво. Використовуючи теоретичні знання та документацію місії уміти планувати та здійснювати заходи співробітництва із засобами масової інформації у районі виконання завдань.</p>	
<p>ПРН D1: Здатність продемонструвати вільне володіння військовою термінологією для оформлення документації та комунікації в багатонаціональних командах (застосовувати) Тема. Військова термінологія ООН та НАТО (Абревіатури та визначення.)</p>	
<p>Зміст: Основні терміни та поняття, що використовуються в документах ООН (UN PKO Glossary, Military Terms and Definitions). Вживання термінології у військовій документації: operational orders, situation reports (SITREPs), rules of engagement (ROE), standard operating procedures (SOPs).</p>	<p>9. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Вживання термінів rules of engagement (ROE), standard operating procedures (SOPs) та situation report (SITREP) є обов'язковим під час підготовки документації в МОПМБ.</p> <p>11. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У документації МОПМБ дозволяється вільне вживання побутових термінів замість усталених військових понять, якщо це полегшує розуміння серед цивільного персоналу. <i>Слухач має знати:</i> Що офіційна документація вимагає стандартизованої термінології.</p> <p>Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * Для ефективної комунікації в багатонаціональному штабі МОПМБ необхідно використовувати узгоджену англійську військову термінологію, яка відповідає офіційним глосаріям ООН та НАТО, аби уникнути подвійного тлумачення і спотворення змісту наказів.</p> <p>Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Використання термінів на кшталт mission support, commander's intent, area of responsibility (AOR) може змінюватися від місії до місії, тому офіцери мають право трактувати їх зміст відповідно до власного досвіду та контексту. <i>Слухач має знати:</i> Терміни мають стандартизоване значення і не підлягають довільному трактуванню.</p>
<p>ПРН D2: Здатність організувати переговори та здійснювати посередництво в багатонаціональному середовищі, демонструючи ефективну взаємодію (створювати). Тема. Посередництво, переговори та використання перекладачів.</p>	
<p>Зміст: Статут ООН, Capstone Doctrine, Mediation Guidelines.</p>	<p>10. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Успішне проведення переговорів в МОПМБ передбачає дотримання принципів неупередженості, добровільності та поваги до культурного контексту.</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
	<p>12. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * Посередництво в МОПМБ може проводитись навіть без згоди обох сторін, якщо одна з них погодилася на переговори. <i>Слухач має знати:</i> Що згода всіх сторін - ключовий принцип посередництва.</p> <p>13. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * При підготовці до переговорів миротворець повинен не лише визначити офіційну позицію кожної сторони, а й проаналізувати її приховані інтереси, ресурси та ймовірну BATNA (Best Alternative to a Negotiated Agreement - найкраща альтернатива переговорному рішенню), щоб запропонувати життєздатні рішення. <i>Слухач має знати:</i> Що це демонструє володіння технікою підготовки до переговорів.</p> <p>15. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Якщо сторони домовилися про тимчасове припинення вогню під час переговорів, миротворець має право публічно повідомити про зміст переговорів, щоб забезпечити прозорість процесу. <i>Слухач має згадати:</i> Оскільки конфіденційність - ключовий принцип ефективного посередництва, передчасне розголошення може зашкодити процесу.</p>
<p>ПРН D3: Планувати та впроваджувати заходи співпраці із засобами масової інформації, з урахуванням місцевих культурних особливостей та норм місії (створювати, оцінювати). Тема. Робота з представниками ЗМІ. Культурна обізнаність.</p>	
<p>Зміст: UN Peacekeeping Strategic Communications Policy, Public Information Guidelines for UN Missions</p>	<p>(e6) Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Одним із завдань взаємодії в МОПМБ із ЗМІ є підвищення поінформованості місцевого населення про мандат місії та її основні завдання.</p> <p>(f6) Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * Співпраця керівного складу національного контингенту та національного персоналу із ЗМІ дозволяється лише у разі кризових ситуацій і не передбачає планування регулярних інформзаходів. <i>Слухач має знати:</i> Співпраця із ЗМІ є системною та плановою, а не винятковою.</p> <p>14. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * Перед підготовкою брифінгу офіцер зі зв'язків з громадськістю має узгодити ключові меседжі з іншими підрозділами місії, враховуючи оперативну ситуацію, наративи місцевих ЗМІ та ймовірні ризики викривлення інформації. <i>Слухач має знати:</i> Що це відповідає процедурі підготовки комунікації відповідно до UN Strategic Communications Policy.</p> <p>16. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Якщо журналіст порушує порядок доступу до об'єктів місії або поширює конфіденційну інформацію, офіцер зі зв'язків з громадськістю не має права втручатися, щоб не обмежувати свободу преси. <i>Слухач має знати:</i> Місія зобов'язана регулювати доступ до чутливої інформації для дотримання безпеки, навіть якщо це стосується журналістів.</p>
<p>Соціальна (G,E,F): Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти організувати роботу та повсякденну діяльність. Використовуючи теоретичні знання застосовувати основні процедури процесу прийняття рішення. Здатність ефективно управляти емоціями, справлятися зі стресовими та екстремальними умовами, зберігати психологічну рівновагу, приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях, а також підтримувати командну згуртованість і взаємодопомогу.</p>	
<p>ПРН G (Правова): Випускники курсів будуть здатні використовуючи теоретичні знання та нормативні документи уміти організувати роботу та</p>	

Зміст	Питання для перевірки ПРН
повсякденну діяльність.	
ПРН G1: Демонструвати повагу до культурних відмінностей та соціальних норм у процесі взаємодії з місцевим населенням і міжнародними партнерами (розуміти, застосовувати). Тема. Правова основа миротворчої діяльності	
<p>Зміст: Правові основи діяльності миротворчих місій: Статут ООН (гл. VI і VII), Мандат місії, резолюції Ради Безпеки, угода про статус сил - UN Status of Forces Agreements (SOFA), меморандум про взаємопорозуміння - Memoranda of Understanding (MoU)</p>	<p>19. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Під час планування заходів в зоні відповідальності, де жінки традиційно не беруть участі в публічних заходах, командування місії має врахувати ці соціальні норми, навіть якщо це обмежує стандартні комунікаційні формати, відповідно до принципу згоди сторін, закріпленого в Статуті ООН. <i>Слухач має подумати:</i> Чи можуть культурні норми впливати на формат взаємодії? Чи дозволяє мандат місії адаптаційні заходи?</p> <p>17. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * Якщо резолюція Ради Безпеки ООН не містить прямої згадки про культурні особливості регіону, національний персонал може діяти виключно за стандартними процедурами, не враховуючи місцеві традиції. <i>Слухач має подумати:</i> Чи є культурна обізнаність частиною загальних принципів? Чи можливе ігнорування?</p> <p>20. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * У ситуації, коли місцеве населення висловлює протест проти присутності військових патрулів поблизу релігійних об'єктів, командування має переглянути маршрути, керуючись положеннями SOFA та принципом неупередженості, щоб уникнути ескалації. <i>Слухач має подумати:</i> Чи є культурна чутливість частиною безпеки? Чи дозволяє SOFA такі зміни?</p> <p>18. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * У випадку, коли місцеві звичаї суперечать внутрішнім протоколам місії, національний персонал має дотримуватися лише внутрішніх інструкцій, навіть якщо це викликає напругу у стосунках із населенням. <i>Слухач має подумати:</i> Чи дозволяють міжнародні документи ігнорувати місцеві норми? Які наслідки?</p>
ПРН G2: Сприяти формуванню довіри та співпраці між різними групами в рамках міжнародних операцій (оцінювати, створювати).	
<p>Зміст: Модель військового процесу прийняття рішень (Military Decision-Making Process – MDMP, Operational Planning Process – OPP), цикл прийняття рішень у місії ООН (Mission Decision Cycle (UN))</p>	<p>23. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Процес прийняття рішення в МОПМБ передбачає послідовне визначення завдання, розробку альтернатив, оцінку ризиків і вибір оптимального варіанту дії.</p> <p>21. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * Під час прийняття рішення командир може пропустити етап розгляду альтернативних рішень, якщо має достатній досвід і авторитет. <i>Слухач має згадати:</i> Що системність процесу – запорука його успішності та обґрунтованості.</p> <p>24. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * У процесі прийняття рішення в умовах складної оперативної обстановки командир має оцінити не лише тактичні варіанти, а й політичні наслідки, вплив на цивільне населення, правові обмеження та медіа-середовище.</p> <p>22. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Якщо варіант дій має найвищу ймовірність досягнення мети, його можна обирати без додаткового аналізу ризиків, оскільки швидкість прийняття рішень важливіша за обережність.</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
	<i>Слухач має подумати:</i> Навіть найперспективніше рішення потребує аналізу ризиків – особливо під час виконання завдань за призначенням.
<p>ПРН Е (Лідерські якості): Зміст: Модель військового процесу прийняття рішень (Military Decision-Making Process – MDMP):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінка ситуації: Визначення завдання; Розробка варіантів; Порівняння рішень; Прийняття рішення; Передача та реалізація. 2. Інші підходи до прийняття рішень у міжнародних місіях: Mission Decision Cycle (UN); Оцінка ризиків і можливостей; Урахування мандату, політичного контексту, міжвідомчої координації. 3. Принципи лідерського прийняття рішень: Своєчасність; Прозорість; Командна відповідальність; Комунікація з підлеглими. 4. Інструменти підтримки рішень: SWOT-аналіз; Матриця порівняння варіантів; Індикатори ефективності (KPI). 5. Роль етичних аспектів у прийнятті рішень: Сумісність із правами людини; Попередження шкоди цивільному населенню; Уникнення надмірного ризику для підрозділів. 	
<p>ПРН Е1: Організувати роботу багатонаціональних команд, керуючись етичними та культурними принципами (створювати, оцінювати). Тема: Командна робота місії</p>	
<p>Зміст: Поведінкові стандарти: UN Code of Conduct, Core Values and Competencies</p>	<p>25. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Ефективний лідер у багатонаціональній команді повинен проявляти повагу до національних, релігійних та культурних особливостей кожного члена команди. <i>Слухач має знати:</i> Основні принципи поведінкових стандартів та вплив культурних особливостей на командну динаміку та лідерство в багатонаціональному середовищі.</p> <p>27. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У багатонаціональному середовищі командир має застосовувати один стандарт керівництва, незалежно від культурних особливостей, щоб уникнути подвійних стандартів. <i>Слухач має демонструвати здатність:</i> Оцінювати ситуації, де культурна чутливість є критичною для досягнення цілей місії. Формувати інклюзивне середовище, де всі члени команди почувуються почутими та рівноправними членами команди. Адаптувати стиль керівництва відповідно до культурного контексту, не порушуючи при цьому загальних стандартів.</p> <p>26. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * При виникненні конфлікту в багатонаціональній команді лідер повинен не лише втрутитися як командир з командирським рішенням, а й врахувати культурний контекст, стиль спілкування та можливі ціннісні відмінності між учасниками конфлікту.</p> <p>28. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Якщо член багатонаціональної команди публічно висловлює незгоду з рішенням командира, це свідчить про недисциплінованість, і його слід негайно відсторонити, незалежно від культурних норм країни його походження. <i>Слухач має згадати:</i> Що у деяких культурах відкритий зворотний зв'язок - ознака відповідальності; командир має з'ясувати контекст.)</p>
<p>ПРН Е2: Демонструвати здатність надихати та мотивувати підлеглих для досягнення кінцевої мети (застосовувати, оцінювати). Тема: Мотивація підлеглих.</p>	

Зміст	Питання для перевірки ПРН
<p>Зміст:</p> <p>1. UN Core Leadership Competencies (UN Secretariat Competency Framework) Зокрема: “Leading and Empowering Others”, “Vision”, “Building Trust”;</p> <p>2. UN Inspira Competency Framework;</p> <p>3. UN DPKO/DFS Guidelines on Leadership Development in Peacekeeping Missions (Роль морального авторитету, натхнення, командного лідерства);</p> <p>4. NATO Leadership Doctrine (AJP-5/6) – “Mission Command”, “Leading by Example”, “Developing People”;</p> <p>5. UN Peacekeeping Resource Hub – Training Materials for Senior Leadership (Модулі з теми мотивації, менторства, командного духу);</p> <p>6. ICRC and UNHCR Training Resources (Підхід до лідерства в гуманітарних місіях)</p>	<p>29. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден):</p> <p>* Один із проявів ефективного лідера - здатність надихати підлеглих через особистий приклад, підтримку та визнання їхніх досягнень.</p> <p><i>Слухач має згадати:</i> це закріплено в UN Competency Framework – “Leads by example”, “Builds trust”.</p>
	<p>31. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <p>* Мотивація миротворця залежить виключно від системи заохочень, тому емоційна підтримка або визнання не мають суттєвого впливу на досягнення мети.</p> <p><i>Слухач має знати:</i> UN DPKO наголошує на важливості нематеріальної мотивації - натхнення, залучення емпатії.</p>
	<p>30. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден):</p> <p>* У багатонаціональній команді командир, який демонструє культурну чутливість, узгоджує цілі з особистими мотиваціями підлеглих та формує спільне бачення, здатен підвищити залученість і результативність команди.</p> <p><i>Слухач має знати:</i> Що цей підхід, рекомендований у навчальних програмах UN Peacekeeping Leadership Training та NATO Joint Operations.</p>
	<p>32. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <p>* Коли команда виконує завдання в умовах високого ризику, мотивація не має значення, оскільки дисципліна є єдиним ефективним засобом впливу на підлеглих.</p> <p><i>Слухач має згадати:</i> Навіть у кризових умовах мотивація - критичний фактор збереження боєздатності та взаємної підтримки. Це підтверджується UN DFS Guidelines on Leadership.</p>
	<p>ПРН F (Психологічна стійкість)</p>
<p>ПРН F1: Застосовувати техніки саморегуляції для зниження стресу та підтримання психологічної рівноваги в екстремальних умовах (застосовувати). Тема: Управління стресом</p>	
<p>Зміст:</p> <p>1. UN Peacekeeping Resource Hub – Stress Management in Peace Operations (Розділи: Self-care techniques, Crisis coping strategies, peacekeepingresourcehub.un.org);</p> <p>2. UN Department of Safety and Security – Stress Management Booklet (2021);</p> <p>3. ICRC Guidelines for Stress and Resilience in the Field (Окремі модулі для роботи в умовах стресу);</p> <p>4. NATO STANAG 6510 – Psychological Support to Operations;</p> <p>5. WHO – Mental Health and Psychosocial Support in Emergencies (MHPSS IASC) (Базові модулі coping strategies, психоемоційної гігієни).</p>	<p>Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден):</p> <p>*Однією з найпростіших технік саморегуляції у стресовій ситуації є повільне, контрольоване дихання, яке допомагає знизити частоту серцебиття та напругу.</p>
	<p>33. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <p>*У разі емоційного напруження миротворець повинен зосередитись на завданні, повністю ігноруючи свої відчуття, щоб не втратити контроль.</p> <p><i>Слухач має знати:</i> Ігнорування емоцій лише посилює внутрішній тиск - техніки саморегуляції передбачають усвідомлення і контроль, а не заперечення або ігнорування.</p>
	<p>35. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден):</p> <p>*Після складної ситуації (наприклад, поранення чи бойового зіткнення або у разі втрата миротворця) ефективною технікою саморегуляції є поєднання дихальних вправ і когнітивного переосмислення, щоб повернутися до функціонального стану.</p> <p><i>Слухач має знати:</i> Це підтверджено в матеріалах ICRC та UN DSS, як модель складеної саморегуляції.</p>
	<p>Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <p>* Техніки візуалізації та м'язової релаксації є занадто повільними та непридатними для застосування в реальному бойовому чи стресовому середовищі місії.</p> <p><i>Слухач має згадати:</i> Техніки адаптовані для польових умов і можуть застосовуватися навіть на 1-2 хв.</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
ПРН F2: Аналізувати стресові ситуації та розробляти стратегії їхнього ефективного вирішення (аналізувати, створювати). Тема: Типи та загальні правила виживання в екстремальних ситуаціях	
Зміст: 1. UN Department of Safety and Security – Stress Management Booklet (2021) Розділ: Stress Response Analysis & Individual Coping Planning; 2. UN Peacekeeping Pre-deployment Training Materials – Stress and Resilience Module (Оцінка ситуації, створення особистого плану дій); 3. ICRC – Guidelines for Managers and Staff on Coping with Stress; 4. WHO – Mental Health and Psychosocial Support in Emergencies (MHPSS IASC) (Підходи до інтервенцій: первинна допомога, середньострокова підтримка, реадаптація); 5. NATO STANAG 6510 – Psychological Support to Operations.	Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Аналіз стресової ситуації вимагає усвідомлення її джерела походження, оцінки її тривалості, сили впливу та власних можливостей впоратися з нею. 34. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У стресовій ситуації головне – якомога швидше діяти, не витрачаючи час на аналіз чи обговорення обставин. <i>Слухач має знати:</i> Що аналіз стресової ситуації - ключовий етап ефективного реагування, що запобігає імпульсивним або хибним діям. 36. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * У складній ситуації, що викликає моральний або операційний стрес, ефективний план дій може включати поєднання короткотермінових технік самопомогі та довготермінової стратегії зміни взаємодії з факторами стресу. <i>Слухач має знати:</i> Що це відповідає принципам coping planning в UN/ICRC підходах. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * Якщо ситуація спричинила сильний стрес, але не порушила фізичну безпеку, вона не потребує стратегії подолання - з часом все нормалізується самостійно. <i>Слухач має знати:</i> Навіть без фізичної загрози, тривалий або повторюваний стрес потребує аналізу й втручання.
ПРН F3: Приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності та ризику, зберігаючи командну згуртованість. Оцінювати ризики (створювати, оцінювати). Тема: Протидія стресу (Походження стресу. Види стресу. Шляхи запобігання та протидії стресу.)	
Зміст: 1. UN DPKO/DFS Guidelines on Command and Control in UN Peacekeeping Operations (Роль командира в умовах тиску та невизначеності); 2. UN Peacekeeping Leadership Training Materials. Модуль: Прийняття рішень під тиском стресу та в умовах невизначеності; 3. ICRC – Operational Decision-Making in Complex Environments (Посібник для гуманітарних і військових керівників); 4. NATO STANAG 6510 – Psychological Support to Operations; 5. WHO & MHPSS – Field Decision-Making in Mental Stress Contexts	39. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * В умовах невизначеності та ризику ефективне рішення має ґрунтуватися на оцінці доступної інформації, аналізі ризиків і врахуванні наслідків для команди. 37. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У складних умовах головне - прийняти будь-яке рішення швидко, навіть якщо немає повної інформації чи воно суперечить інтересам команди. <i>Слухач має знати:</i> Швидкість не має переважати обґрунтованість та збереження згуртованості. 40. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Згоден): * Психологічно стійкий командир у стресовій ситуації має не лише оцінити ризики й обрати варіант дій, але й залучити команду до процесу ухвалення рішень, щоб зберегти довіру та згуртованість. <i>Слухач має згадати:</i> Що це відповідає підходу UN/ICRC до “informed participation under stress”. 38. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * У критичній ситуації, коли командир демонструє емоційну відстороненість і не пояснює свої дії команді, це підвищує ефективність, бо зменшує психологічну залежність від підлеглих. <i>Слухач має знати:</i> Відстороненість у кризі знижує довіру та посилює тривожність.

B2. Зміст опитування для визначення професійної компетентності у розрізі відповідних компетентностей та окремих ПРН

Зміст	Питання для перевірки ПРН
Військова (А): Загальновійськова - тактичні та оперативні знання планування, координація дій під час операції.	
ПРН А: Здатність використовуючи теоретичні знання виконувати загальні обов'язки. Використовуючи теоретичні знання та нормативні документи, уміти проводити аналіз та оцінку загроз у районі виконання завдань. Використовуючи теоретичні знання уміти користуватися засобами навігації, мапами, засобами зв'язку та вести авіаційний радіообмін у відповідності до стандартних оперативних процедур місії.	
<p align="center">Зміст загальний для ПРН А:</p> 1. NATO AJP-5 (Allied Joint Doctrine for Operational-Level Planning); 2. NATO AJP-4 (Logistics); 3. UN Peacekeeping Doctrine (Capstone Doctrine, SOPs); 4. STANAG 4586, 6001, 6510, 5525; 5. ICRC Military Reference Materials; 6. UN Field Manuals / Training Packages.	
ПРН А1: Розуміти та пояснювати теоретичні основи тактичного та оперативного планування та координації дій в зоні операцій. Тема: Процес оперативного планування: призначення, етапи.	
	<p>41. Пряме твердження (Вірно - Згоден): * Оперативне планування в МОПМБ передбачає визначення мети операції, аналіз середовища, розробку варіантів дій та оцінку ризиків.</p> <p>43. Зворотне твердження (Вірно - Не згоден): * У процесі оперативного планування не враховується взаємодія з іншими компонентами місії (цивільним, поліцейським). <i>Слухач має знати:</i> Структуру та логіку планування відповідно до NATO AJP-5 (етапи планування, аналіз місії, формування варіантів дій, оцінка ризиків, розробка OPLAN/CONOPS).</p> <p>Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден): * Координація дій підрозділів у зоні проведення операцій вимагає узгодженості часових фаз, логістики та взаємного вогневого прикриття.</p> <p>Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден): * Тактичне планування обмежується лише розподілом особового складу та логістичним забезпеченням і не передбачає оцінки оперативної зони відповідальності. <i>Слухач має уміти:</i> Визначати взаємозв'язок між тактичним і оперативним рівнями планування. Враховувати логістичні, гуманітарні та інформаційні аспекти при плануванні.</p>
ПРН А2: Вміння організовувати та координувати логістичне забезпечення в зоні операцій. Тема: Організація логістики міжнародної місії	
	<p>Пряме твердження (Вірно - Згоден): * Логістичне забезпечення в МОПМБ включає доставку ресурсів, медичну евакуацію, ремонт техніки та постачання пального.</p> <p>Зворотне твердження (Вірно - Не згоден): * Логістика в зоні проведення операцій залежить виключно від дій командирів бойових підрозділів.</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
	<p>Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ефективна логістика базується на прогнозуванні потреб, плануванні маршрутів і резервному постачанні відповідно до АJP-4. <p><i>Слухач має знати:</i> Принципи логістичного забезпечення відповідно: До NATO АJP-4 – структура логістичної підтримки, принципи планування, категорії ресурсів, логістичні функції. NATO АJP-5 – взаємозв'язок логістики з оперативним плануванням. До UN Capstone Doctrine – логістичні вимоги в міжнародних операціях, роль цивільних і військових компонентів.</p> <p>Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * У міжнародних місіях не потрібно враховувати інфраструктурні особливості місцевості при плануванні постачання.
<p>ПРН А3: Аналізувати і оцінювати воєнно-політичну обстановку в зоні операцій на основі нормативних документів. Тема: Заходи з розбудови миру</p> <p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>1. Основи аналізу воєнно-політичної обстановки: Поняття воєнно-політичної обстановки та її складові: безпекова ситуація, мандат місії, сторони конфлікту, політичний контекст. Роль командування, політичних акторів, міжнародних організацій та місцевих структур у формуванні обстановки.</p> <p>2. Нормативно-доктринальні джерела для аналізу: Резолюції Ради Безпеки ООН, мандати місій, документи UN Peacekeeping Doctrine (Capstone Doctrine, SOPs). NATO доктрини: АJP-5 (оперативне планування), АJP-4 (логістика). STANAG стандарти (особливо ті, що стосуються інформаційних операцій, психологічної підтримки, мовної сумісності). Матеріали ICRC щодо гуманітарного права та захисту цивільного населення. UN Field Manuals / Training Packages як джерела для оцінки ситуації в зоні операцій.</p> <p>3. Актори, що впливають на обстановку: Вплив неурядових організацій, медіа, гуманітарних структур, місцевих громад. Значення міжнародних рішень (наприклад, санкцій, дипломатичних заяв, резолюцій) для оцінки ситуації.</p>	<p>42. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Воєнно-політична обстановка в МОПМБ визначається через аналіз взаємодії сторін конфлікту, мандату місії та з безпековою ситуацією в зоні відповідальності. <p>44. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Воєнно-політичний аналіз в МОПМБ проводиться виключно на аналізі взаємодії сторін конфлікту. <p>Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Для оцінки обстановки в зоні проведення МОПМБ необхідно враховувати вплив неурядових акторів, медіа, гуманітарних структур та міжнародних рішень (наприклад, резолюцій Ради Безпеки ООН) <p>Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Нормативні документи ООН не є обов'язковими для врахування під час планування дій у зоні проведення операції.
<p>ПРН А4: Демонструвати навички використання засобів навігації, картографії, зв'язку та радіообміну відповідно до стандартів НАТО</p> <p>Тема: Правила експлуатації GPS, радіостанції та радіомережі.</p> <p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>1. Основи навігації та картографії: Принципи використання MGRS (Military Grid Reference System) для визначення координат. Типи карт, що застосовуються в місіях (топографічні, тактичні, цифрові та паперові). Основи орієнтування на місцевості та зчитування картографічної інформації.</p> <p>2. Стандарти зв'язку та радіообміну:</p>	<p>Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Стандарти NATO передбачають використання MGRS-координат, brevity codes і захищених каналів радіообміну. <p>Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <ul style="list-style-type: none"> * Застосування паперових карт у місіях за стандартами НАТО заборонено. <p>45. Пряме твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь -</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
<p>Основи радіообміну за стандартами НАТО, включаючи: Brevity codes (стислі коди для швидкої комунікації); Call signs (позивні); Readback (підтвердження отриманої інформації); Процедури безпечного зв'язку (secure comms). Вимоги до використання ICAO/NATO фразеології в авіаційному та міжвідомчому зв'язку.</p> <p>3. Технічні засоби та стандарти: Основні типи засобів зв'язку, що використовуються в міжнародних місіях (радіостанції, GPS, планшети з ГІС). Призначення та зміст STANAG 4586 (інтероперабельність БПЛА), STANAG 6001 (мовна сумісність), STANAG 5525 (інформаційні операції). Вимоги до захищених каналів зв'язку та процедур шифрування.</p> <p>4. Мовні та міжкультурні аспекти комунікації: Значення уніфікованої мови зв'язку (переважно англійської) у багатонаціональних операціях. Ризики використання неформальної або довільної мови у критичних ситуаціях.</p>	<p>Згоден): * Під час ведення авіаційного радіообміну в МОПМБ необхідно використовувати ICAO/NATO фразеологію, позивні, кодові повідомлення та підтвердження (readback).</p> <p>47. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден): * Під час виконання завдань за призначенням радіообмін може вестися різними мовами та зручною фразеологією якщо всі учасники розуміють одне одного.</p>
<p>ПРН А5: Використовувати сучасні військові технології для виконання професійних завдань. Тема: Системи імітаційного моделювання</p>	
<p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>1. Класифікацію сучасних військових технологій: Основні типи технологій, що застосовуються в міжнародних операціях: БПЛА (дрони) для розвідки, спостереження, доставки; ГІС-системи для картографії та ситуаційної обізнаності; Супутникова навігація (GPS, Galileo, інші); Польові сервери та мобільні комунікаційні платформи; Системи моніторингу та управління даними.</p> <p>2. Принципи інтеграції технологій у місії: Як технології підтримують оперативне планування, логістику, зв'язок, безпеку та інформаційні операції. Взаємодія між різними технологічними компонентами (наприклад, дрони + ГІС + радіозв'язок).</p> <p>3. Стандарти НАТО та ООН щодо використання технологій: Основні положення STANAG 4586 (інтероперабельність БПЛА), STANAG 5525 (інформаційні операції), STANAG 6001 (мовна сумісність). Вимоги UN Peacekeeping Doctrine щодо технологічної підтримки місії. Роль ICRC Military Reference Materials у регулюванні використання технологій у гуманітарному контексті.</p> <p>4. Обмеження та виклики: Технічні, етичні та правові аспекти застосування технологій у зоні операцій. Необхідність адаптації технологій до польових умов (обмежений зв'язок, енергозабезпечення, погодні умови).</p> <p>5. Основи імітаційного моделювання: Поняття моделювання у національному контексті: визначення, цілі, типи (тактичне, оперативне, стратегічне). Види систем: віртуальні тренажери, моделі, живі симуляції (Live, Virtual, Constructive – LVC). Роль імітаційного</p>	<p>Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Сучасні технології в місіях включають БПЛА, супутникову навігацію, системи моніторингу та польові сервери.</p> <p>Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * Бойові підрозділи МОПМБ не повинні використовувати цифрові інструменти, оскільки це завдання технічного персоналу.</p> <p>Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден): * Інтеграція технологій (наприклад: дронів і ГІС) дозволяє підвищити ситуаційну обізнаність та точність дій підрозділу або персоналу.</p> <p>Зворотне твердження (підвищений рівень) (Правильна відповідь - Не згоден): * В МОПМБ немає потреби в адаптації військових технологій до польових обмежень.</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
<p>моделювання у підготовці персоналу, плануванні операцій, оцінці рішень.</p> <p>6. Приклади сучасних систем: JCATS (Joint Conflict and Tactical Simulation); VBS (Virtual Battlespace); JSAF (Joint Semi-Automated Forces); NATO M&S (Modelling & Simulation) Standards; UN Training Simulations (наприклад, для міжнародних місій).</p>	
ПРН А6: Пояснювати принципи функціонування та підтримки технічних систем військового призначення	
<p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>Пояснювати, як працюють:</p> <p>1. Системи спостереження та моніторингу (камери, сенсори, тепловізори); Системи раннього попередження; Центри обробки даних.</p> <p>2. Логістичні та інженерні системи: Польові сервери, генератори, системи енергозабезпечення; Техніка для транспортування, евакуації, ремонту; Системи життєзабезпечення (вода, електрика, охолодження).</p> <p>3. Симуляційні та тренувальні системи: Віртуальні тренажери (VBS, JCATS); Системи імітаційного моделювання для підготовки персоналу. Розуміти, як їх обслуговувати або взаємодіяти з технічним персоналом; Оцінювати, які системи доцільно застосовувати в конкретних умовах місії; Враховувати обмеження (клімат, інфраструктура, сумісність з партнерами).</p>	<p>Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Підтримка технічних систем в МОПМБ передбачає регулярну перевірку, виявлення несправностей та забезпечення працездатності в польових умовах.</p> <p>Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * Користувач технічної системи не несе відповідальності за її справність - лише оператор відділу технічного обслуговування.</p> <p>46. Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден): * Під час розгортання гуманітарного хабу в зоні стихійного лиха (наприклад, після землетрусу) доцільно використовувати мобільні системи енергозабезпечення та супутникового зв'язку для координації дій між військовими та цивільними структурами.</p> <p>48. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден): * Під час ліквідації наслідків стихійного лиха миротворці мають використовувати виключно наявну цивільну інфраструктуру регіону, без необхідності розгортання автономних засобів зв'язку та енергозабезпечення.</p>
Фізична підготовка (В): Здатність підтримувати високий рівень фізичної форми, витривалості та готовності до виконання завдань, забезпечуючи швидку реакцію на оперативні виклики та зміну умов.	
ПРН В1: Застосовувати методи підтримання фізичної витривалості, необхідної для виконання бойових завдань (застосовувати). Тема: Здоров'я	
<p>Зміст загальний для ПРН В:</p> <p>1. UN DPKO/DFS Guidelines on Physical Fitness (Рекомендації з витривалості, готовності, базових нормативів);</p> <p>2. NATO STANAG 2954 (Стандарти оцінювання фізичної підготовки в умовах операцій);</p> <p>3. UN Peacekeeping Pre-Deployment Training (Програми щоденної фізичної активності, концепції функціональної витривалості);</p> <p>4. US Army FM 7-22 / UK MOD JSP 660 (Принципи підтримки бойової витривалості, готовності до швидких дій)</p> <p>5. ICRC Field Safety Guidelines (Реакція на виклики, адаптація до стресу)</p> <p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>1. Основи фізичної готовності в міжнародних операціях: Визначення фізичної витривалості та її роль у бойовій ефективності; Рекомендації UN DPKO/DFS щодо щоденної активності, базових нормативів</p>	<p>51. Пряме твердження (Вірно - Згоден): * В МОПМБ щоденні фізичні вправи, рекомендовані UN Peacekeeping Pre-Deployment Training, спрямовані на підтримку функціональної витривалості, необхідної для виконання завдань у зоні відповідальності.</p> <p>49. Зворотне твердження (Вірно - Не згоден): * Після прибуття в зону виконання завдань щоденна фізична активність не є обов'язковою, оскільки польові умови самі забезпечують достатнє навантаження.</p> <p>52. Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден): * У спекотному кліматі (наприклад, Малі чи Південний Судан) фізичні навантаження мають бути адаптовані з урахуванням ризику зневоднення, теплового удару та зниження працездатності.</p> <p>50. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден):</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
<p>та функціональної витривалості; Стандарти NATO STANAG 2954 щодо оцінювання фізичної підготовки в умовах операцій;</p> <p>2. Методи підтримання витривалості:</p> <p>Принципи тренувань за FM 7-22 (US Army) та JSP 660 (UK MOD): циклічність, відновлення, адаптація; Види фізичних навантажень: кардіо, силові, функціональні, мобільність.</p> <p>3. Фізична адаптація до стресу:</p> <p>Рекомендації ICRC Field Safety Guidelines щодо впливу фізичної підготовки на стресостійкість; Взаємозв'язок між фізичним станом і психоемоційною стабільністю.</p> <p style="text-align: center;"><i>Що повинен уміти слухач:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Складати та адаптувати індивідуальні або групові програми фізичної активності відповідно до умов у зоні виконання завдань за призначенням. 2. Застосовувати методи самоконтролю (пульс, дихання, рівень втоми) для регулювання навантаження. 3. Визначати ознаки перевтоми, зневоднення, теплового удару та вживати заходів для відновлення. 4. Інтегрувати фізичну активність у щоденний розпорядок підрозділу в польових умовах. 	<p>* Під час виконання завдань за призначенням у гірській місцевості не потрібно змінювати програму фізичної підготовки, оскільки базові вправи забезпечують універсальність підготовки.</p>
ПРН В2: Демонструвати готовність швидко реагувати на оперативні виклики та зміну умов (оцінювати). Тема: Здоров'я	
<p style="text-align: center;"><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фізіологічні та психологічні основи готовності до дії: <p>Що таке функціональна витривалість і як вона впливає на здатність діяти в умовах стресу, втоми, зміни обстановки; Як фізична підготовка пов'язана з оперативною реакцією (UN, NATO, ICRC документи);</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Методи оцінки та підтримки бойової готовності: <p>Стандарти NATO STANAG 2954 щодо фізичної готовності; Принципи тренувань за FM 7-22 / JSP 660: адаптивність, швидкість реакції, відновлення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Фактори, що впливають на здатність до швидкого реагування: <p>Клімат, висота, зневоднення, стрес, втома; Рекомендації ICRC щодо адаптації до польових умов.</p> <p style="text-align: center;"><i>Що повинен уміти слухач:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінювати власну фізичну та психофізіологічну готовність до дій у змінних умовах. 2. Швидко адаптувати фізичну активність до нових викликів (наприклад, зміна клімату, нічні операції, нестача сну). 3. Реагувати на ознаки перевтоми, теплового удару, стресу - у себе та в інших членів команди. 4. Інтегрувати фізичну підготовку в щоденну діяльність підрозділу як елемент підтримки бойової готовності. 	<p>55. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден):</p> <p>* В МОПМБ фізична витривалість є ключовим чинником, що впливає на здатність миротворця швидко реагувати на зміну обстановки в зоні операції.</p> <p>53. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден):</p> <p>* У разі раптової зміни умов виконання завдань (наприклад, нічна евакуація) фізична підготовка не має значення, якщо є чіткий план дій.</p> <p>56. Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден):</p> <p>* Операційна адаптація до викликів у зоні виконання завдань за призначенням включає здатність швидко пересуватися з вантажем, працювати без повного відпочинку та реагувати на загрози.</p> <p>54. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден):</p> <p>* Під час довготривалого виконання завдань у гірській місцевості немає потреби змінювати режим фізичної активності, якщо миротворець має базову фізичну підготовку.</p>
Технічна грамотність (С): Здатність застосовувати сучасні військові технології, вміння використовувати та підтримувати технічні системи.	

Зміст	Питання для перевірки ПРН
<p>ПРН С1: Володіння навичками технічного обслуговування та експлуатації систем зв'язку, навігації та моніторингу. Тема: Правила експлуатації GPS, радіостанції та радіомережі.</p>	
<p>1. UN Signal and Information Systems (SIS) Standards – Field Mission Guidelines 2. UN CITS Field Support Training Materials (Стандарти використання та обслуговування технічних засобів зв'язку (VHF/UHF, SATCOM); 3. NATO STANAG 5040 / 4586 / 6001 – Navigation and Communications Interoperability; 4. DPKO/DFS Guidelines for Technical Personnel in UN Peacekeeping; 5. ICRC ICT & Security Recommendations for Field Missions.</p> <p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>1. Типи систем зв'язку та навігації: Принципи роботи VHF/UHF радіостанцій, SATCOM, GPS; Стандарти NATO STANAG 5040 (радіозв'язок), 4586 (інтероперабельність БПЛА), 6001 (мовна сумісність). 2. Правила експлуатації та обслуговування: Налаштування частот, шифрування, перевірка працездатності; Вимоги до енергозабезпечення, захисту від перешкод, технічного обслуговування. 3. Безпека та інтероперабельність: Рекомендації ICRC щодо безпечного використання ІКТ у польових умовах; Вимоги до уніфікованих процедур у багатонаціональних місіях.</p> <p><i>Що повинен уміти слухач:</i></p> <p>1. Налаштовувати та експлуатувати радіостанції (VHF/UHF), GPS-навігатори, супутникові термінали; 2. Виявляти та усувати типові несправності (втрати сигналу, перешкоди, розряджені батареї); 3. Забезпечувати безпечну передачу інформації відповідно до стандартів UN/NATO; 4. Вести радіообмін за встановленими процедурами (brevity codes, call signs, readback); 5. Працювати з картами та координатами (MGRS) у поєднанні з GPS.</p>	<p>57. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * В МОПМБ перед початком експлуатації засобів зв'язку та навігації миротворець зобов'язаний провести технічну перевірку, переконатися в наявності заряду батареї, справності антени та правильності налаштувань частот.</p> <p>59. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У разі виходу з ладу GPS-пристрою під час патрулювання достатньо орієнтуватися за попереднім маршрутом, і повертатися до бази без проведення запису про несправність.</p> <p>58. Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден): * В МОПМБ ефективне використання систем зв'язку та моніторингу передбачає дотримання уніфікованих протоколів, регулярне технічне обслуговування, налаштування захисту й координацію частот з іншими контингентами.</p> <p>60. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден): * Системи відеоспостереження та моніторингу в міжнародній місії обслуговуються лише технічним персоналом, тому звичайні користувачі не повинні вміти виявляти або реагувати на їхні несправності.</p>
<p>ПРН С2: Демонструвати здатність до ефективного використання програмно-апаратних засобів у різних умовах. Тема: Використання програмно-апаратних засобів у польових умовах</p>	
<p>1. UN CITS (Communications and Information Technology Services) Operational Guidelines (Вимоги до використання апаратно-програмних комплексів у польових умовах). 2. UN Field Technology Manual (DPKO/DFS). 3. NATO STANAG 5525 / 4586 – Data Processing and Interoperable Systems in Operations (Уніфіковані вимоги до застосування цифрових платформ, звітності, картографії, моніторингу).</p>	<p>61. Пряме твердження (Правильна відповідь - Згоден): * Для ефективної роботи в МОПМБ користувач програмно-апаратних засобів має вміти запускати й використовувати стандартне програмне забезпечення, перевіряти наявність з'єднання та забезпечувати базовий захист даних.</p> <p>63. Зворотне твердження (Правильна відповідь - Не згоден): * У разі втрати доступу до мережі або інтернету, програмно-апаратні</p>

Зміст	Питання для перевірки ПРН
<p>4. UN Peacekeeping ICT User Training Modules (Основи роботи з офіційними додатками, реєстрами, логістичними та комунікаційними системами (наприклад, Field Support Suite, UMOJA, GIS).</p> <p>5. ICRC – Digital Tools in Emergency Response Settings.</p> <p><i>Що повинен знати слухач:</i></p> <p>1. Нормативну базу та керівні документи: Основні положення UN CITS Operational Guidelines щодо використання ІКТ у польових умовах; Структуру та зміст UN Field Technology Manual; Вимоги NATO STANAG 5525 / 4586 щодо сумісності цифрових систем.</p> <p>2. Цифрові платформи та інструменти: Призначення та функціонал систем Field Support Suite (FSS), Geographic Information System (GIS); Основи роботи з цифровими картами, звітністю, логістичними та комунікаційними системами.</p> <p>3. Особливості польових умов: Вимоги до надійності, мобільності та захищеності програмно-апаратних засобів; Практики використання цифрових інструментів у надзвичайних ситуаціях (ICRC).</p> <p><i>Що повинен уміти слухач:</i></p> <p>1. Налаштовувати та використовувати програмно-апаратні комплекси відповідно до стандартів ООН і НАТО;</p> <p>2. Застосовувати цифрові інструменти для збору, обробки та передачі інформації в умовах обмеженого доступу до інфраструктури;</p> <p>3. Інтегрувати різні системи (наприклад, GIS, логістичні платформи) для забезпечення оперативної сумісності;</p> <p>4. Оцінювати ефективність використання ІКТ у польових умовах та пропонувати шляхи оптимізації.</p>	<p>засоби стають непридатними для будь-яких завдань, тому їх використання в польових умовах недоцільне.</p> <p>62. Пряме твердження (підвищений рівень) (Вірно - Згоден): * В МОПМБ ефективно застосування програмно-апаратних засобів у різних умовах передбачає адаптацію до обмежених ресурсів (зв'язок, живлення, температура), оптимізацію налаштувань, роботу в офлайн-режимі та дотримання процедур захисту інформації.</p> <p>64. Зворотне твердження (підвищений рівень) (Вірно - Не згоден): * Якщо в МОПМБ програмно-апаратний засіб забезпечує більшу ефективність виконання завдань, користувачеві не потрібно розуміти принципи його функціонування чи вміти налаштовувати параметри системи.</p>

ДОДАТОК Г

Список публікацій здобувача

Список публікацій, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ruban, D., Kraуnyk, L., Ruban, H., Hrubel, M., Duzhyi, R., & Babaryha, A. (2022). Development of technological principles of technical control of bus bodies during operation based on passive safety conditions. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6(1(120)), 91–100. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.268178> (Проіндексовано у наукометричній базі SCOPUS)
2. Дужий, Р., Деркач, Т. (2024). Результати підготовки військовослужбовців Збройних Сил України на курсах іноземних мов (англійська мова). *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 12, №3, 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-005>
3. Duzhyi, R. V. & Derkach, T. M. (2024). Learning styles of the Armed Forces of Ukraine personnel undergoing English language courses. *Educational Technology Quarterly*. 2024(1), 97–119. <https://doi.org/10.55056/etq.659>
4. Semenenko, O., Hodz, S., Duzhyi, R., Stupnytskyi, I., & Koverga, V. (2024). Mechanisms for ensuring energy security in the system of international relations considering economic sanctions and political conflicts. *Economics of Development*, 23(4), 72–81. <https://doi.org/10.57111/econ/4.2024.72> (Проіндексовано у SCOPUS)
5. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Компетентності військово-службовців, які проходять курсову підготовку для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові інновації та передові технології*. 1(41), 796–809. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-796-809](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-796-809)
6. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Сучасні виклики професійної освіти України. *Наукові інновації та передові технології*. №3(43), 1045–1058. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1045-1058](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1045-1058)
7. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Готовність військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання мира і безпеки. *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 13, № 8, 33–40. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-005>
8. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Модель системи курсової підготовки

військовослужбовців Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Наукові записки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія педагогічні науки*. Випуск CLXIV. Том 1, № 164, 63–73. <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164.2025.08>

9. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2025). Опанування військовослужбовцями компетентностей у процесі курсової підготовки для участі в міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки. *Неперервна професійна освіта: теорія та практика*. 85(4), 53–68. <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2025.4.4>

Список публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Дужий, Р. (2022). Розвиток безпекового співробітництва України та Європейського Союзу на сучасному етапі. *Розвиток механізмів реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у військовій сфері. Матеріали науково-практичного семінару* (22 вересня 2022 р., Київ). К.: НУОУ, С. 70–73 (очна участь).

2. Дужий, Р. (2023). Етапи розвитку та реформування спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу. *WayScience. Russia-Ukraine War: Consequences for the World. III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція* (2-3 березня 2023р., Дніпро). Дніпро, С. 54–56 (дистанційна участь).

3. Дужий, Р. (2023). Стилі викладання у вивченні іноземних мов (на прикладі General English). In *KyivTex&Fashion. VII International Scientific-Practical Conference*, 19 October 2023, Kyiv, Ukraine. К.:КНУТД, С. 308–310 (очна участь).

4. Дужий, Р. (2024). Підходи до організації якісного відбору військовослужбовців ЗС України для вивчення іноземних мов. In *KyivTex&Fashion. VIII International Scientific-Practical Conference*, 17 October 2024, Kyiv, Ukraine. К.: КНУТД, С. 403–316 (очна участь).

5. Дужий, Р. В., Деркач, Т. М. (2024). Інтерактивні методи навчання в процесі курсової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. *В: Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості. Матеріали V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених* (15 листопада 2024 р., Київ). К.: КНУТД, Т. 1. С. 62–67 (очна участь).

6. Дужий, Р. (2025). Визначення змісту компетентностей військовослужбовців ЗСУ для успішного виконання завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *XIII Міжнародна науково-практична конференція “Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи”* (06-0711.2025, Хмельницький). Хмельницький нац. університет. С. 119–121 (дистанційна участь).

7. Дужий, Р. (2025). Мовна підготовка як головний фактор успішного виконання завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *VII Всеукраїнська науково-методична конференція “Актуальні проблеми іншомовної підготовки фахівців у сфері національної безпеки”* (14 листопада 2025 р., Київ). Воєнна академія імені Євгенія Березняка, С. 403–316 (очна участь).

8. Дужий, Р. (2025). Підходи та методи врегулювання воєнних конфліктів і місце серед них міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки. *Міжнародний науково-практичний семінар “Проблематика, тенденції і перспективи розвитку воєнної науки та освіти в умовах сучасних глобальних викликів та конфліктів”* (26 листопада 2025 р., Київ). Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, С. 403–316 (очна участь).

9. Дужий, Р. (2025). Участь Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *VI Міжнародній науково-практичній конференції “Українське військо: сучасність та історична ретроспектива”* (27 листопада 2025 р., Київ). К.: НУОУ, С. 205 (очна участь).

Список публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Макодзеба, Т. С., Дужий, Р. В., Белов, М. А (2017). Трансформація системи інформаційно-пропагандистського забезпечення Збройних Сил України на прикладі внутрішніх комунікацій НАТО. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*, №1 (28), 92–95.

2. Дужий, Р. В. (2020). Роль та місце психологічної підготовки національного персоналу до участі у МОПМБ. *Вісник Національного університету оборони України*, №3 (56), 26–32. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-26-32>

3. Shyshanov, M. O., Maliuha, V. G., Koval, V. V., Mirnenko, V. I., Fil, V. M., Hannenko, S. O., Duzhyi, R. V. (2020). Influence of air shock wave on buildings and structures. *Strength of Materials and Theory of Structures*, No. 105, 179–191. <https://doi.org/10.32347/2410-2547.2020.105.179-191>

4. Дакова, Л. В., Даков, С. Ю., Дужий, Р. В., Завалій, А. А., Завалій, М. С. (2021). Розроблення радіомережі 4-го покоління та прогнозування її покриття в умовах міської забудови. *Зв'язок*, №1, 22–26. <https://doi.org/10.31673/2412-9070.2021.012226>

5. Дакова, Л. В., Даков, С. Ю., Дужий, Р. В., Кулик, К. М., Борзенко, Ю. О. (2021). Дослідження можливостей заміни кабельних ліній зв'язку радіорелейними у важкодоступних та «проблемних» ділянках. *Зв'язок*, № 2, 40–48. <https://doi.org/10.31673/2412-9070.2021.024048>

6. Рудніцький, І., Дужий, Р. (2022). Міжнародне військове співробітництво Збройних Сил України та європейського союзу у сфері спільної політики безпеки та оборони (1992–2022 рр.). *Воєнно-історичний вісник*, 45(3), 55–71. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2022-45-3-55-71>

7. Котляренко, С. Є., Любарець, А. А., Крижанівський, Є. С., Дужий, Р. В. (2022). Методичний підхід щодо визначення необхідності та доцільності проведення модернізації засобів ураження. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*, №18 (25), 31–37. <https://doi.org/10.54858/dndia.2022-18-5>

8. Таршин, В., Компанієць, О. Котляренко, С., Дужий, Р. (2023). Розвиток методології управління роями БПЛА на основі ройового інтелекту. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*, № 19 (26), 109–115. <https://doi.org/10.54858/dndia.2023-19-15>

9. Стешенко, П., Богославець, С., Дужий, Р., Лужбіна, О. (2024). Масштаби бойового застосування та перспективи розвитку ударних безпілотних авіаційних комплексів сил оборони України. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту авіації*, № 20 (27), 134–139. <https://doi.org/10.54858/dndia.2024-20-16>